

MAGAZIN

BIBLIOLOGIC

în acest număr:

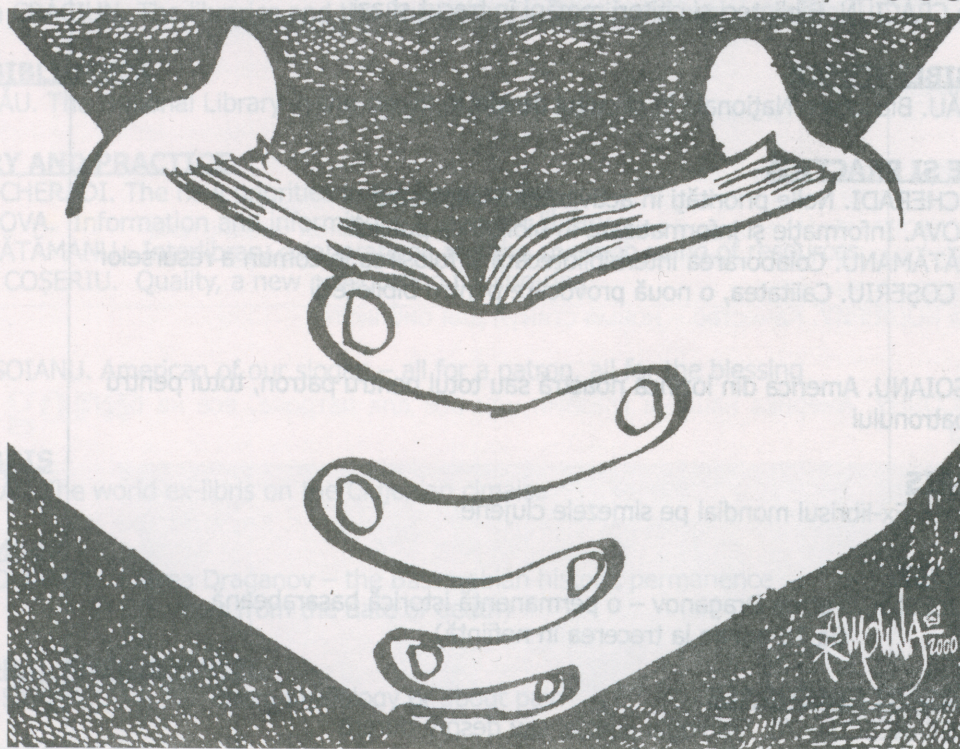

Robert HUGHES
Gabriel ȘTREMPEL
Ioachim CRĂCIUN
Alexe RĂU
Natalia CHERADI
Florin ȘOVA
Maria VĂTĂMANU
Tatiana COȘERIU

Vera OSOIANU
Iurie COLESNIC
Nichita STĂNESCU
Tony MEDINA
Constantin MĂLINAȘ
Vasile DEAC
Mircea Gh. POPA
Adrian CIOROIANU
Delia PANTEA
NinA NEGRU

MAGAZIN
BIBLIOLOGIC

1/2003

Serie nouă

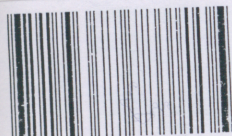
COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Alexe Rău

Vera Osoianu (redactor-șef adjuncț), Iurie Colesnic,
Pavel Balmuș, Ecaterina Toma (secretar de redacție),
Dragoș Popa-Miu, Nina Negru, Angela Drăgănel,
Veronica Pelin, Valentina Gălușcă, Natalia Cheradi,
Eugenia Bejan, Ludmila Corghenci

Procesare Computer: Oxana Plugaru
com. nr. 4, Imprimeria B.N.R.M.

RV-32826

Acest număr este ilustrat cu Ex-Librisuri de la Expoziția Clujeană.

Biblioteca Națională
a Republicii Moldova

RV-32826

Asistență de specialitate

CUPRINS

AGORA Robert HUGHES. Biblioteci libere într-o societate liberă	5
EMINESCIANA Gabriel ŞTREMPEL. Manuscrisele lui Mihai Eminescu	9
PIETRE PENTRU TEMPLUL BIBLIOLOGIEI Ioachim CRĂCIUN. Biblioteci și cititori români în trecut și azi	15
ECCE BIBLIOTHECA Alexe RĂU. Biblioteca Națională în circuitul de idei	23
TEORIE ȘI PRACTICĂ Natalia CHERADI. Noile priorități în activitatea bibliotecară Florin ŞOVA. Informație și informatizare în biblioteca publică Maria VĂTĂMANU. Colaborarea interbibliotecară și folosirea în comun a resurselor Tatiana COŞERIU. Calitatea, o nouă provocare pentru biblioteci	29
ATLAS Vera OSOIANU. America din lozinca noastră sau totul pentru patron, totul pentru binele patronului	37
EX-LIBRIS Alexe RĂU. Ex-librisul mondial pe simezele clujene	45
REMEMBER Iurie COLESNIC. Petrea Draganov – o permanență istorică basarabeană (la 75 ani de la trecerea în neființă)	49
ANIVERSĂRI CULTURALE Nichita STĂNESCU – 70. Fiziologia poeziei sau despre durere Iurie COLESNIC. O cămoară depozitată pentru noi (la 120 ani de la nașterea lui Onisifor Ghibu)	53
TIVOLI Tony MEDINA. Lumea schimbătoare a jocurilor electronice	59
POPAS LA ORADEA Consatntin MĂLINAȘ. Timpul reformei în bibliotecă Vasile DEAC. Un program privind conservarea – prezervarea colecțiilor de Carte Veche și Valoroasă de la Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” din Oradea Mircea Gh. POPA. Impactul mijloacelor electronice de mediatizare asupra lecturii tineretului	63
UNIVERSUL LECTURII Adrian CIOROIANU. Temeri și speranțe privind revoluționarea comunicării	69
BIBLISTICĂ Alexe RĂU. Un eveniment editorial epocal: Bartolomeu Valeriu Anania: Cuvânt lămuritor asupra Sfintei Scripturi	77
BIBLIOPSIHOLOGIE Delia PANTEA. Surse de stres în bibliotecă	81
CLIO & BYBLON Nina NEGRU. Biblioteca Centrală din Chișinău în căutarea identității	85

CONTENTS

AGORA	5
Robert HUGHES. Free libraries, free society	
EMINESCIANA	9
Gabriel ȘTREMPEL. The manuscripts of Mihai Eminescu	
STONES FOR LIBRARY TEMPLE	15
Ioachim CRĂCIUN. The libraries and the Rumanian readers in the past and today	
ECCE BIBLIOTECA	23
Alexe RĂU. The National Library in the circuit of ideas	
THEORY AND PRACTICE	29
Natalia CHERADI. The new priorities in the librarianship	
Florin ȘOVA. Information and informing in the public library	
Maria VĂTĂMANU. Interlibrary colaborations and the common using of resources	
Tatiana COȘERIU. Quality, a new provocation for libraries	
ATLAS	37
Vera OSOIANU. American of our slogan – all for a patron, all for the blessing patron	
EX-LIBRIS	45
Alexe RĂU. The world ex-libris on the Clujenian cimaise	
REMEMBER	49
Iurie COLESNIC. Petrea Draganov – the Bassarabian historic permanence (75 years from the date of death)	
CULTURAL ANIVERSERIES	53
Nichita STĂNESCU – 70. Poem physiology or about pain	
Iurie COLESNIC. The deposited treasure for us (120 years from the birth of Onisifor Ghibu)	
TIVOLI	59
Tony MEDINA. The changeable word of electronic games	
HALT AT ORADEA	63
Constantin MALINAȘ. The time of reform in the library	
Vasile DEAC. The program concerning conservation – preservation of the collections of Old Book and Valuable from the District Library "Gheorghe Șincai" from Oradea	
MIRCEA Gh. POPA. The impact of electronic resource of communication concerning the youths reading	
READING'S UNIVERS	69
Adrian CIOROIANU. The fears and the hopes concerning the communication revolutionizing	
BIBLISTIC	77
Alexe RĂU. The editorial epoch-making event: Valeriu Anania Bartolomeu: explanatory word about the Saint Scripture	
BIBLIOPSIHOLOGY	81
Delia PANTEA. Sours of stress in the library	
CLTO & BYBLON	85
Nina NEGRU. The Center Library of Chisinau to identity seeking	

СОДЕРЖАНИЕ

CONTENTS

AGORA

Роберт ХАГЕС. Свободные библиотеки в свободном обществе

5

EMINESCIANA

Габриел ШТРЕМПЕЛ. Рукописи Михая Эминеску

9

СОКРОВИЩА ХРАМА БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЯ

Иоаким КРЭЧУН. Библиотеки и читатели Румынии вчера и сегодня

15

ECCE BIBLIOTHECA

Алексей РЭУ. Национальная библиотека в круговороте идей

23

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Наталья КЕРАДИ. Новые приоритеты в библиотечной деятельности
Флорин ШОВА. Информация и информатизация в публичной библиотеке
Мария ВЭТЭМАНУ. Межбиблиотечное сотрудничество и совместное использование ресурсов
Татьяна КОШЕРИУ. Качество – новый стимул для библиотек

29

АТЛАС

Вера ОСОЯНУ. Америка нашими глазами или все для патрона, все на благо патрона

37

ЭКСЛИБРИС

Алексей РЭУ. Зарубежный экслибрис в картинных галереях г. Клуж-Напока

45

REMEMBER

Юрие КОЛЕСНИК. Петря Драганова – постоянный объект для изучения
(к 75-летию со дня смерти)

49

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЕ ДАТЫ

Никите СТЭНЕСКУ – 70. Физиология поэзии
Юрие КОЛЕСНИК. Наследие, сохраненное для нас
(к 120-летию со дня рождения Онисифора Гибу)

53

TIVOLI

Тони МЕДИНА. Переменчивый мир электронных игр

59

POPAS LA ORADEA

Константин МЭЛИНАШ. Настала пора реформ в библиотеке
Василе ДЬЯК. Программа сохранности фонда старой и редкой книги Уездной библиотеки „Георге Шинкай” Орады
Мирча Г. ПОПА. Влияние и последствия электронных средств на выбор чтения молодежи

63

В МИРЕ ЧТЕНИЯ

Адриан ЧОРОЯНУ. Сомнения и надежды по поводу революции в общении

69

BIBLISTICĂ

Алексей РЭУ. Эпохальное издательское событие: Бартоломей Валерий Анания:
Пояснительное слово к Святому Писанию

77

БИБЛИОПСИХОЛОГИЯ

Делия ПАНТЯ. Причины стресса в библиотеке

81

CLIO & BYBLON

Нина НЕГРУ. Кишиневская Центральная Библиотека
в поисках своей идентичности

85

Agora

BIBLIOTECI LIBERE ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Robert HUGHES,

unul din cei mai renumiți critici de artă din lume, ne previne de amenințarea „corectitudinii patriotice”

Cândva am scris o carte în care analizam două modalități de a minți, pe una numind-o „corectitudine politică” și pe cealaltă „corectitudine patriotică”. Pare-mi-se era prin 1993.

Dar citind un articol din *New York Times* am înțeles cât de adânc ne-a ajuns cuțitul la os. În articolul dat se spunea că oficialii de la Departamentul Educației a orașului New York, în timp ce pregăteau testele pentru examenul de capacitate la limba engleză, și-au permis să omită, chiar să rescrie anumite pasaje din operele unor celebri scriitori fără consimțământul acestora. Spre exemplu, au fost omise toate referințele la evrei dintr-o lucrare a lui Isaac Basheris Singer, fapt de-a dreptul ridicol; un pasaj întreg despre uciderea unui șarpe dintr-un paragraf de Frank Conroy, pentru că s-a considerat că încurajează violența. Orice lucru ce avea vreo referință la sexualitate, îmbătrânire, stângăcie sau alți termeni suspecti a fost trecut prin cenzura nemiloasă, și nici un scriitor cât de eminent nu ar fi el nu a fost scutit. Evident că acești oameni, ce făceau aceste modificări, nu puneau nici un preț pe aceste lucrări, iar faptul că denaturau valoarea unor adevărate capodopere ale literaturii nu le provoca nici o mustrare de conștiință. Și toate acestea se făceau pentru a proteja copiii de efectele negative pe care le puteau provoca citirea variantei necenzurate a lucrării respective, adică originalul. Până la urmă s-a ajuns la o adevărată manie.

Banal, am putea spune, dar mult mai mare este amenințarea „corectitudinii patriotice”. Vorbesc despre Actul Patriotic semnat la 26 octombrie, 2001, în nebunia de după distrugerea clădirilor World Trade Center-ului. Acest Act prevedea ca Guvernul, prin FBI, să se poată implica mai mult în viața particulară a fiecărui cetățean american, pentru securitatea statului, desigur. Astfel FBI-ul poate face investigații chiar și în cele mai puțin, chiar deloc, suspicioase

locuri, ca exemplu fiind urmărirea site-urilor de pe Internet accesate de cititori în bibliotecile publice. Să vedeți lucru interesant – puteți merge în rețea pentru a solicita o oarecare informație la o oarecare temă politică și puteți ajunge pe o listă neagră a FBI-ului, doar folosind o sursă complet legală oferită de biblioteca dumneavoastră. Nu cred că este greu de văzut în ce pericol se află libertatea cuvântului, dreptul la informație.

Și, totuși, nici pentru FBI nu este așa de simplu. Dacă cu trei ani în urmă puțini erau cei ce manifestau vreun interes pentru istoria Islamului, astăzi sunt cu sutele, chiar mii. Unii caută orarul zborurilor avioanelor sau semnificația termenului „jihad”, alții - instrucțiuni de pilotare, ceva despre drepturile politicianilor sau proiectul de construcție a unui zgârie-nori din Chicago. Și, totuși, guvernul nu scapă din ochi pe nimeni deoarece fiecă om doar întrebând, devine deja suspect.

Acest Act devine cel mai imbecil act scris pentru propria securitate. Pur și simplu nu e corect ca bibliotecile să fie implicate în acest joc paranoic. Este dreptul fiecărui cetățean ca utilizarea bibliotecii publice să-i fie confidențială, chiar sacrosanctă.

Bush, Ashcroft, (ministrul de Justiție al SUA) și ceilalți vă îndeamnă să reveniți la viața normală, să nu cedați. Dar, în același timp, vă îndeamnă să vă temeți, chiar foarte tare, pentru că este mai mult ca sigur că vor mai fi și alte zile ca 11 septembrie. Orice psiholog vă va spune că aceasta este modalitatea de a ne ține tensionați, astfel creând iluzia că Bush și echipa sa au totul sub control, ceea ce evident nu este așa.

Un caz interesant a apărut la sfârșitul lui mai 2002 la Curtea Federală de Apel a SUA. Este vorba de o reclamație prin care se cerea reexaminarea unei legi cu privire la protecția copiilor de imagini obscene în timpul navigării pe Internet, adoptate cu doi ani în urmă de Congres. Această lege prevedea ca în bibliotecile publice să fie instalate niște filtre, care ar preveni vizualizarea site-urilor cu caracter sexual explicit. După 8 zile de deliberare judecătorul suprem Edward Becker a anunțat decizia Curții, care spunea că bibliotecile au dreptul să încalce acest amendament, fără să poată fi trase la răspundere din această cauză. Instalând un astfel de filtru, bibliotecile ar fi stopat accesarea, nu doar a site-urilor interzise minorilor, dar și, de exemplu, a site-urilor cu privire la cancer mamar, unde desigur se întâlnește cuvântul „sâni”.

Mi s-a spus odată, cu mulți ani în urmă, că înainte de a primi acea carte verde pentru a deveni americani veritabili, unii oameni priveau biblioteca, ca pe o peșteră a cărei taină era strict păzită de o femeie de temut, care știa totul ce nu știai tu și din această cauză te privea disprețuitor de sus. Personal nu am simțit.

Toată viața am fost un scriitor, iar cei ce nu citesc, nici să scrie mai mult decât ar merge mașina lor pe apă nu pot. Deci și bibliotecile mi-au fost o a doua casă: intri, se închide ușa în urma ta, întrebi și ți se răspunde, ceri și ți se arată. Întotdeauna am simțit ceva minunat în aceasta. De aici și vine mânia, care mă pătrunde când văd Guvernul făcând presiuni asupra bibliotecii. Nu cred că merită să stea între cititor și această casă a cărții.

Biblioteca este o mașină complicată și delicată, menirea căreia este propagarea și răspândirea înțeleșurilor, dar nu a unui singur înțeles, nu a unei singure ideologii, nici chiar a unei doctrine sau credințe, ci a tuturor învățăturilor, credințelor cunoscute și ideologiilor luate laolaltă. S-ar considera un act de vandalism de a separa una din aceste componente de bibliotecă. Ar fi ca și cum un străin ți-ar spune că biblioteca în viitor va conține doar texte ce vor începe cu litera „e”, sau poeme ce preamăresc animalele cu blană, iar textele lor trebuie scrise în ritm anapest.

Alegerea e tot timpul de partea noastră

Scopul existenței bibliotecii este de a fi, nu putere de convingere sau de propovăduire, ci de cunoaștere. Este irelevant pentru o bibliotecă ca să împărtășească sau să promoveze niște valori personale, cum ar fi ale mele, ale tale, ale ministrului de Justiție sau ale lui Saddam Hussein. Biblioteca îți permite să alegi. Astfel, alegerea tot timpul rămâne de partea ta și nu a celui pe care l-ai votat sau a vreunui alt lider.

Cu fiecare zi ce trece lumea devine mai diversă, mai puțin tolerantă, mai micro-divizată și mai dependentă de anumite rețele. Astfel, explicațiile a ceea ce se întâmplă în lume, devin tot mai greu de interpretat corect, iar accesele de furie contra relativismului, suferite de cei frustrați de insuficiența de simplitate, se ridică împotriva vocii rațiunii, ca valurile mării împotriva stâncilor. Apoi acești simplifcatori, ieșiți din anonim, încep să simplifice totul, iar oamenii încep să propovăduiască barbarismul, de altfel ca și George Bush, care le promite tuturor o cruciadă religioasă. Desigur că dacă acești oameni s-ar familiariza cât de cât cu istoria și ar ști ce superstiții trezesc, și la ce dezastre aduc cruciadele, poate că nu le-ar invoca.

Sau poate ar putea totuși...

Unul din momentele cele mai respingătoare care au urmat după 11 septembrie a fost când evanghelistul Jerry Falwell, prieten cu președintele, le-a spus enoriașilor săi, că atacul asupra *gemenilor* era o parte a răzbunării predestinate a lui Dumnezeu pentru homosexualismul și pribegia prin care sunt renumiți newyorkezii în toată lumea. Nu vom ști niciodată câți homosexuali și desfrânați au murit în urma atacului din acea zi, dar știm că în momentul când spusele

lui Falwell au ajuns la opinia publică, aceasta condamnându-l, el a invocat cea mai tipică scuză pentru un mincinos și un bigot, cum că ar fi fost interpretat greșit.

Binele absolut și răul absolut

Liberalilor, ca mine, le este greu să cadă de acord cu fundamentalistii de genul lui Falwell. Face impresia că am trăi pe diferite planete, cu legi și gravitații diferite. Ceea ce este automat clar, nu îți este clar ție, nici mie. Fundamentalistii gândesc în termenii confruntărilor cosmice, luptei la o scară uriașă între binele absolut și răul absolut. Totul este raportat la absolut. Iar ceea ce stă între absoluturi, adică realitatea, din punctul lor de vedere, pentru majoritatea din noi nu este nimic altceva decât o mască pentru natura cosmică și eternă a acestei lupte, soarta căreia este să se termine cu dominanța permanentă asupra lumii a lui Cristos sau a lui Alah. Astfel, acest punct de vedere poate explica și justifica orice nebunie, orice cruzime sau crimă în numele istoriei, poate tolera orice cenzură în numele Virtuții.

Orice activist, ce luptă pentru interzicerea avorturilor, asasinând câțiva doctori și surori medicale, astfel, ar putea demonstra cât de mult pledează pentru viață.

Fiecare activist Hamas, ce luptă contra agresiunilor izraeliene, „știe” că nici un evreu nu este nevinovat, toți civilii putând fi masacrați la egal, fără vreo remușcare.

De asemenea, cei ce-l urmează pe fanaticul Rabbi Meir Kahane știu că un bun palestinian este doar un palestinian mort.

Iar lucrul care este valabil pentru toate aceste situații este că ambele părți știu că nu este loc pentru doi, pentru coexistența lor, astfel luptând pentru a fi partea unică.

Războiul nu mai este teritorial sau internațional, ci ideologic și spiritual

Chiar în Biblie, în Vechiul Testament, găsim primul plan de atac: Dumnezeu prin poruncile sale, ordonă celor aleși să se ridice și să-și anihileze rivalii teritoriali din Orientul Mijlociu. Astfel războiul reprezintă o condiție spirituală naturală a omului.

„Toată lumea este la război, acum și pentru totdeauna”, spunea Osama ben Laden în unul din materialele video, apărut în februarie 1998, înainte de distrugerea ambasadelor Americii în Kenya și Tanzania. ”Războiul nu mai este teritorial sau internațional. El a devenit ideologic sau spiritual. Noi nu vrem să ne măsurăm teritoriul prin război, ci doar să-l curățim de erezia care l-a înăbușit. Trebuie să fim oricând gata să ridicăm cărțile și scrierile vechi,

pe care se bazează fundamentalistii noștri, unde un dumnezeu atotvăzător și invidios, a cărui întruchipare pământeană sunt oameni ca ministrul de Justiție Ashcroft și ceilalți din Biroul Federal de Investigații (FBI), ne va analiza sceptic fiecare pas pentru a obține un cât de nesemnificativ fir, pentru a țese în jurul acestuia postavuri întregi. Exact cum și cei ce-și imaginează că sunt ocrotiții și urmașii lui Alah, îngăduie să ia decizii globale, de scară mondială, în numele tuturor credincioșilor.

Ceea ce-mi dă fiori însă este că similitudinea dintre aceste puteri crește pe zi ce trece tot mai mult, astfel încât aceste teocrații tind să se comporte pe căi zguduitor de asemănătoare. Iar ironia constă în faptul că nu cu mult timp în urmă, când Rusia se implica activ în diferendul afgan, un alt președinte tot cu numele Bush turna cu duimul laude și încurajări asupra rezistenței gherilei afgane, printre liderii căreia se afla și Osama ben Laden cu camarazii săi.

Adesea îi poți auzi pe americani laudându-se cu liberalismul lor democratic și, de fapt, au și de ce. Aceasta este una din cele mai mari realizări din istoria umană. Și totuși acest liberalism nu este o mașină care se conduce singură pe sine, nu e un copac ce crește fără apă, iar anul 2002 este o cumpănă, un obstacol extraordinar de testare a acestei mașini, și nu doar a ei. Unul din celelalte lucruri este fundamentalismul, al nostru și al lor. Într-un spirit sănătos el acționează la fel ca și un virus într-un organism. *Creștinismul* este desfigurată, iar *Islamul* degradează din cauza acestuia. Să vedeți: creștinii au construit Catedrala Sf. Paul din Londra, Aya Sofia din Istanbul; au scris „Divina Comedie” și versurile sacre ale lui John Donne. Musulmanii au construit Moscheea Albastră din Istanbul și Marea Moschee din Cordoba, au creat în Al’Andalus una din cele mai supreme culturi în istoria lumii – supremă nu în ultimul rând prin toleranța acesteia față de alte culturi (celtică, evreiască), au lăsat o magnifică moștenire de poezii, au salvat ideile filozofilor greci de la distrugere și au făcut posibilă renașterea europeană.

Iar descendenții de astăzi ai Islamului, care pretind să reprezinte pe Marele profet, nu mai creează nimic, nu inventează nimic, nu păstrează nimic, ultimul lucru ce i-ar mai lega de cultură fiind faptul că intonează „trăiască Alah”, în timp ce-și descarcă armele AK-47 într-un câmp dintr-o tabără secretă.

Ce să mai vorbim, că nici fundamentalistii creștini nu se prezintă mai bine, nu și-au adus o cât de nesubstanțială contribuție la cultura noastră: nici un

tablou, nici o poezie, nici o nuvelă sau o dramă și în ciuda faptului că bisericile astăzi se întâlnesc ca ciupercile în pădure după ploaie – nici măcar o clădire. Doar niște clișee, suspiciuni, ignoranță antiștiințifică, un fanatism nesănătos și toate acestea ascunse sub noțiunea de „destin”.

Este simplu și se adresează celor cam limitați

În cultură, fundamentalismul se prezintă printr-o serie de transcrieri a vechilor liturghii, iar reprezentanții acestuia par a fi cam limitați. Oare să nu fie acesta secretul succesului fundamentalismului?

Se răspândește așa ușor deoarece este foarte simplu și se adresează tot celor din fire cam limitați, care, de fapt, tot timpul i-au depășit numeric pe cei mai gânditori. Se mai adresează și celor neputincioși, pe care adică i-ar răzbuna pentru cele suferite: bogații vor săraci, răul se va risipi, iar paradisul va deveni casa simplificatorilor.

În universul fundamentalist cultura este doar un instrument. Când talibanii i-au distrus pe marii budiști au devenit la fel ca și puritanii americani, părinții cărora au distrus din temelie toate mostrele artei medievale engleze.

O sculptură ce reprezintă o adevărată capodoperă pentru mine, pentru un oarecare Hamid, care locuiește mai la vale de casa mea, nu e altceva decât o simplă păpușă fără vreo oarecare valoare. Iar Coranul, pe care îl respectă și căruia i se închină acesta, pentru un alt vecin de al meu, de data asta american, care nu l-a citit și nici nu are nevoie s-o facă, nu reprezintă nimic mai mult decât un manual de pregătire a atacurilor în masă asupra tuturor americanilor.

Adevăratul fundamentalism nu ține cont de probabilitate, judecată și nici măcar de istorie. Și tocmai de aceea lumea mai continuă să creadă în el. Și tocmai de aceea nici nu mai există astăzi *World Trade Center*. Cum de mai poate lumea crede în el?

Atâtea întrebări și doar un singur loc unde poți găsi răspuns la toate – biblioteca. Și fie blestemați cei ce se încumetă să distrugă acest templu al cunoștințelor și să-l transforme într-o simplă platformă de spionaj. Iar dacă toate astea mai duc până la urmă la încălcarea de către autorități a libertăților noastre, atunci în zadar s-au mai jertfit cei ce-au murit în 11 septembrie 2001.

Traducere de Laurențiu MELNIC

Eminesciana

Manuscrisele lui Mihai Eminescu

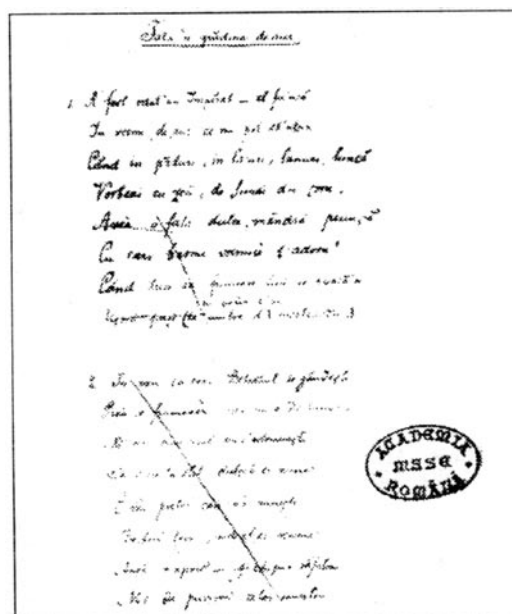
Printre miile de manuscrise adunate de-a lungul vremii de Academia Română, caietele poetului constituie o grupare aparte, mai întâi prin valoarea lor sentimentală, mai apoi prin fascinația pe care o exercită asupra cercetătorilor cu fiecare an ce trece. Toți cei care s-au ocupat de creația sa – chemați sau numai reclamați eminescologi - s-au simțit îndreptățiți să cerceteze originalele pentru a se convinge că lectura unui cuvânt sau numai a unei silabe a fost corect reținută de predecesori. Căci mai mult decât stabilirea adevărului, pe mulți dintre nechemați îi preocupa descoperirea micilor greșeli în activitatea semenilor. Aceasta a dus cu vremea la o obosire fizică a filelor celor mai multe dintre manuscrise și ne-a obligat - e drept, cam târziu - la măsuri drastice de protejare a acestor comori fără egal ale neamului românesc. Dar asupra acestei probleme voi mai reveni.

Destinul manuscriselor eminesciene se aseamănă întrucâtva celor ale poezilor Văcărești sau ale lui Nicolae Bălcescu.

Manuscrisele lui Bălcescu au fost păstrate cu sfințenie de către Ion Ghica și le deținea de la nefericitul istoric. În 1876, o dată cu alegerea sa ca președinte al Academiei, Ion Ghica donează înaltului for, printr-o adresă datată 11 decembrie, fondul de bază al operei marelui său prieten, pe care-l va completa treptat cu tot ceea ce deținem astăzi din autografele Bălcescu, inclusiv corespondența dintre cei doi.

Manuscrisele poezilor Văcărești formează a doua donație ca valoare făcută Bibliotecii, în primii săi ani de activitate, iar deținătorul lor fusese Alexandru Odobescu. La 22 august 1877, printr-o adresă către Academie, prin care își exprima încrederea în Institutul național și în siguranța de conservare a acestuia, depune moștenirea literară ce i-a fost încredințată de Iancu Văcărescu cu 16 ani în urmă.

Soarta caietelor eminesciene este greu de urmărit și nimeni nu poate preciza cu certitudine care a fost drumul pe care l-au urmat după anul 1883. Cum se știe, poetul locuia la

Slavici în vara anului de declanșare a bolii și cu siguranță manuscrisele și întreaga sărăcicioasă zestre a lui Eminescu au rămas acolo. Cum Slavici era nemulțumit de viața de boem a poetului, care îl deranja, și cum soția acestuia, Szöke, voia să scape de prezența lui Eminescu - cum s-a și exprimat printr-un bilețel către Maiorescu, în chiar ziua declanșării bolii - este de bănuț că s-au folosit de această situație și au trecut în grija lui Simțion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparținea, inclusiv cărțile și manuscrisele acestuia. De la Simțion, care n-a fost implicat prea mult în îngrijirea lui Eminescu, lada cu cărțile și manuscrisele, la care poetul s-a referit în mai multe scrisori, a trecut în grija lui Chibici-Râvneanu, cum în grija acestuia a fost încredințată supravegherea poetului în 1884.

Că lucrurile s-au petrecut așa rezultă și dintr-o scrisoare, adresată la 13 mai 1884 de Petre Missir lui Titu Maiorescu, în finalul căreia se spune: „... **Despre partea cărților lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor și s-ar aduna la un loc, de exemplu la Chibici și i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se țin cărțile la dispoziție și că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice (adică la Iași) n-ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia șade Eminescu, nu prea e gospodar și n-are unde să le pună; ș-apoi în vacanță, poate că Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Keşkemmet) sau în odaia mea”.**

Cum Titu Maiorescu și-a asumat întreaga grijă a lui Eminescu, fiind pe deplin convins

de valoarea întregii sale creații, este ușor de presupus că i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranță. A fost un act de excepțională judecată și în același timp de mare răspundere. A rezistat la toate solicitările poetului, aflat la Botoșani. Căci, dacă i-ar fi trimis lada cu manuscrise, este probabil că acestea ar fi avut soarta manuscriselor lui Creangă. La puțină vreme după moartea lui Mihai Eminescu, câteva luni doar, murea și Harieta, sora atât de iubitoare, și lucrurile ei erau vândute la mezin. Manuscrisele ar fi fost împrăștiate și folosite la împachetat. Nu vom putea niciodată aprecia îndeajuns actul de mare simțire și patriotism al lui Maiorescu. Mă întorc, cu decenii în urmă, când Maiorescu era socotit o nulitate și un interesat în ajutorarea lui Eminescu. Este cea mai mare rușine, pe care au putut-o săvârși slujitorii acelei epoci întunecate.

La zece ani de la moartea lui Eminescu, două mici notițe din „Familia” lui Iosif Vulcan ridicau problema manuscriselor poetului. Se afirma în una din ele că depozitul atât de prețios și de râvnit de cercetători s-ar afla în posesia unui înalt personaj - notița nu-l numește - și că manuscrisele urmează să fie depuse la Academie.

Se pune, firește, întrebarea de ce n-a depus Maiorescu tezaurul eminescian la Academie, sau la o altă instituție de profil, la puțină vreme după tragicul sfârșit al poetului? Maiorescu era membru al Academiei, dar raporturile sale cu aceasta nu erau din cele mai bune. Motivarea trebuie căutată în influența partidului liberal din Academie, exercitată prin D.A. Sturdza - șeful partidului - secretarul general al înaltului for timp de 34 de ani. Ioan Bianu, ca om de casă al lui D.A. Sturdza și administratorul Academiei - nu numai conservatorul Bibliotecii - nu ar fi putut acționa altfel decât mentorul său. Iată de ce socot că politica și amestecul partidelor n-au ce căuta în Academie și bine ar fi să ne putem menține echidistanți de toate formațiunile de partid.

Au mai trecut trei ani, până când în ședința Academiei din 25 ianuarie 1902, președinte fiind P.S. Aurelian, s-a dat citire scrisorii lui Titu Maiorescu, prin care acesta depunea în colecțiile Bibliotecii întregul fond de manuscrise. Iată cuprinsul acestei scrisori: „De la Mihail Eminescu posed - dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni - multe manuscrise, parte

Cu mâne zilele-ți actaagi
 Cu icei mala ta o sinxi,
 Având cu toate astea, n' ai fati
 De apunari ziua de azi

Trivochetele scripitoare
 Ce n' repezi zironi se distem
 Repaosă neotrămutato
 Sub raga gândului etorn.

M. Eminescu

Bucuresti, 4. Jan. 1879

poesii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poesii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în prosă. Toate aceste cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet”.

La această donație, fără îndoială cea mai valoroasă din întregul fond al Cabinetului de manuscrise, concentrată între cotele 2254 - 2292 și 2306 - 2308, s-au adăugat fragmente cumpărate ulterior, unele după anul 1950, precum și numeroase scrisori cu autografe. Doi ani mai târziu, tot Maiorescu depunea la Academie, în ședința de la 28 mai 1904, un număr de 25 de volume manuscrise vechi și 72 de volume de cărți, din aceeași moștenire eminesciană. Printre ele sunt manuscrise cu însemnări autografe, care atestă apartenența lor la biblioteca poetului, ca și cunoștințele temeinice ale lui Eminescu de „limbă veche și înțeleaptă”.

Tezaurul eminescian păstrat la Biblioteca Academiei se ridică astăzi la 15478 pagini, în afara scrisorilor și a unor documente de arhivă. Ele au fost păstrate așa cum au fost depuse de Maiorescu, cu excepția caietelor ce nu erau legate și care au primit cartoanele respective de protecție. Unele dintre caiete, în special Dicționarele de rime mai puțin cercetate și mai puțin uzate, mai păstrează și astăzi legăturile originale.

Foarte devreme manuscrisele au fost supuse operațiunilor elementare biblioteconomi-

ce: au fost numerotate mecanic filele, pentru facilitarea cercetărilor și a trimiterilor bibliografice, au fost șampilate toate filele, inclusiv cele albe, pentru a împiedica sustragerile și au fost inventariate volum cu volum. Catalogarea avea să mai întârzie însă exact 80 de ani, până în anul de grație 1983, când a apărut volumul II din Catalogul nostru.

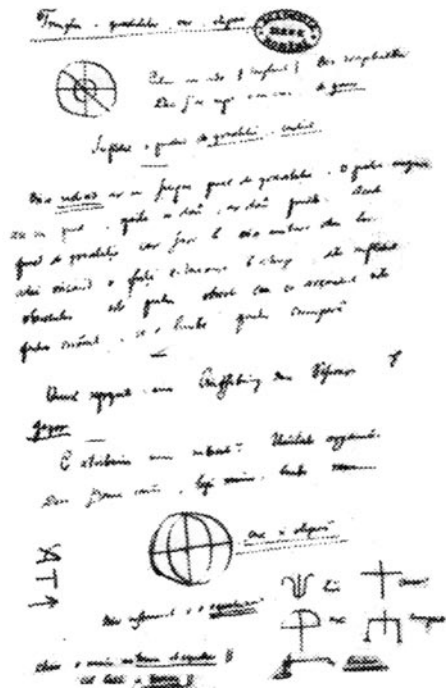
Printre numeroasele idei ce au fost vehiculate de unii pseudo cercetători, idei ce s-au vrut tot atâtea critici la adresa bibliotecarilor Academiei, a fost și neglijența acestora, care nu s-au preocupat de sistematizarea manuscriselor după conținut, adică să fi separat versurile de proză și pe amândouă de încercările dramatice, traduceri sau texte în limba germană. Cine cunoaște structura paginilor eminesciene, cu încercări, șlefuiți și strofe definitive din diverse poezii pe aceeași pagină și cine își amintește că filele manuscriselor sunt ocupate pe ambele fețe de texte adesea diferite va înțelege ușor stupoarea și mila pe care le-am încercat, explicând de ce n-a intervenit Academia în economia fondului eminescian și l-a lăsat așa, cum a fost dăruit de Titu Maiorescu.

Cinci dintre manuscrise cuprind în totalitate dicționare de rime. Celelalte trădează titanica muncă depusă până la definitivarea unei poezii. Nenumărate variante anulate, altele lăsate neterminate și reluate după mai multe pagini sau în alte caiete, toate îl situează pe Eminescu în fruntea tuturor șlefuitoarelor de diamante literare. Abia Caragiale dacă se poate apropia de el prin modificările pe care le aduce prozei sale. Numai că acesta operează corecturile pe unul și același text, în timp ce Eminescu încearcă noi și noi forme, adesea mai multe decât zece. O pagină de manuscris eminescian seamănă cu schițele unui Leonardo, sau cu o sonată beethoveniană.

În prefața primului volum de opere, regretatul Perpessicius, oprindu-se în treacăt asupra interesului pe care l-au stârnit manuscrisele depuse de Maiorescu și asupra numeroaselor cercetări și publicări inedite, se referă la început la postumele tipărite de Nerva Hodoș în primăvara anului 1902. În ziua de 8 aprilie același an, apropiatul colaborator al lui Bianu promitea apariția în decursul anului a unei ediții cuprinzând toate scrierile lui Eminescu, sub îngrijirea sa, a lui Ilarie Chendi și a lui I.

A. Rădulescu - Pogoneanu. Într-adevăr, volumul intitulat **Opere complete I. Literatură populară**. Scrieri inedite, Editura Minerva, 1902, cuprinde folclor adunat de poet, poemele **Mușatin și codrul, Călin nebunul, Miron și frumoasa fără corp, Fata în grădina de aur**, basmul **Făt Frumos din lacrimă** și altele, într-un cuvânt creații din manuscrisele pe care le deținea Maiorescu. Tot în anul 1902 Nerva Hodoș mai publică un volum de **Poezii postume**, în aceeași editură Minerva. Întrebarea se pune: când și unde a cercetat Nerva Hodoș ineditele, de vreme ce Maiorescu le-a depus la Academie la 25 ianuarie 1902? Putem presupune, oare, că Maiorescu s-a adresat lui Bianu, mai înainte vreme, dezvăluindu-i intenția sa și cerând asistența unui bibliotecar pentru aranjarea cât de cât a hârtiilor și că acel bibliotecar a fost Nerva Hodoș? Că așa s-au petrecut lucrurile ar proba o însăși apariția **Operele complete**, tomul I, al căror conținut dovedește o cercetare prealabilă a ineditelor. Cu siguranță că și unii membri ai cercului Junimii, cum a fost Rădulescu Pogoneanu, au cercetat manuscrisele înainte de încorporarea lor în colecțiile Academiei și au publicat în **Convorbiri** versuri inedite.

După această dată manuscrisele au fost supuse unor permanente cercetări și răsfoiri. Urmărind publicistica anilor 1902 și 1903, în special **Sămănătorul, Voința Națională și Tribuna Poporului** din Arad, observăm o bruscă și masivă creștere de inedite eminesciene care,

cu vremea, pe măsura aparițiilor de noi ediții, va diminua. Apar cercetătorii avizați care au lăsat studii pertinente asupra operei și au publicat mai multe ediții bine îngrijite. Așa a fost spre pildă Ion Scurtu, cel care publică pentru prima dată în 1904 romanul *Geniu pustiu*, realizează treptat **Scieri politice** și literare în 1905, **Proza literară** în 1908 și mai multe ediții de poezii, însoțite adesea de studii și comentarii pe marginea lor.

Nu intenționăm nicidecum să trecem în revistă bibliografia scrierilor realizate după manuscrisele eminesciene, cu atât mai mult cu cât **Biblioteca a elaborat un voluminos tom de specialitate apărut cu puțin timp în urmă și înscris ca volum 17 din suita de opere**. Pe de altă parte, nu putem ocoli nici realizările de prestigiu ale unor personalități, care au încercat publicarea pe cât posibil integrală a manuscriselor depuse de Titu Maiorescu, Cel dintâi dintre ei a fost A.C. Cuza, care l-a cunoscut pe Eminescu și a participat la ajutorarea lui în timpul bolii. În anul 1914 el publică un volum de 680 de pagini de format mare de **Opere complete** (Poezii, nuvele, roman, teatru, cugetări. Scrieri literare, economice, politice și filozofice. Scriori. Critica rațiunii pure de Kant. Cu o prefață și un studiu introductiv). Studiul introductiv n-a mai fost publicat, pentru că A.C. Cuza intenționa să elaboreze o lucrare amplă asupra vieții și operei poetului. El se păstrează însă în arhiva personală a lui A.C. Cuza de la secția manuscriselor.

Volumul, tipărit pe două coloane și pe hârtie de ziar, cu multe greșeli de lectură, a fost criticat la vreme de N. Iorga. Marele istoric îi reproșa, printre altele, lui A.C. Cuza că s-a folosit de mâini nepricepute în transcrierea manuscriselor, cum a fost aceea a unui oarecare Al. Cusin.

Sigur că Iorga avea dreptate, dar cu toate acestea nu putem să nu recunoaștem că a fost cea dintâi încercare demnă de reținut de publicare integrală a operei nemuritorului poet.

Au urmat cercetările lui Mihalache Dragomirescu, Oh. Adamescu, G. Bogdan-Duică, Eugen Lovinescu, D. Murărașu, Ion Crețu, D. Mazilu, ca să pomenim numai de acei editori care au parcurs cu siguranță originalele. La aceștia s-au adăugat numele marilor exegeți eminescieni: G. Călinescu și D. Panaitescu-Perpessicius, care s-au aplecat asupra manu-

scriselor mulți, foarte mulți ani, cu folos pentru întreaga suflare românească. Perpessicius și-a încheiat rosturile pe acest pământ înainte de terminarea ediției definitive concepute de el și ajunsă la tomul VI. Un colectiv din Muzeul Literaturii Române, condus de Petre Creția și D. Vatamaniuc, a preluat sarcina ducerii la bun sfârșit a monumentalei ediții, încheiată cu volumul XVI. S-a adăugat un al 17-lea volum bibliografic de referințe până în anul 1938, de peste 1200 de pagini, elaborat, sub coordonarea noastră, de serviciul de resort al Bibliotecii. Apoi manuscrisele au fost așezate pentru odihnă îndelungată în tezaurul Bibliotecii. Pentru foarte scurt timp au mai fost deranjate cu prilejul elaborării acestei superbe ediții tip Pleiade, care include în numai trei volume întreaga strădanie a lui Perpessicius și a urmașilor săi. Inițiatorul acestei capodopere, ce apare la 150 de ani de la nașterea poetului, a fost președintele nostru, dl. acad. Eugen Simion, căruia i se cuvin cele mai distinse omagii.

Un cuvânt de spus în legătură cu facsimilarea manuscriselor Eminescu, atât de discutată în ultimii ani de lume de tot felul. A stat întotdeauna în centrul vederilor Bibliotecii și încă în anii 1941-1942 au fost fotografiate mai multe volume, pentru a proteja originalele. Astăzi posibilitățile tehnice permit reproducerea fidelă nu numai a textelor, ci și a nuanțelor de culoare și conducerea actuală a Academiei va găsi - sunt convins - la vreme resursele financiare - nu puține - pentru împlinirea acestui deziderat.

Abia după această operațiune manuscrisele lui Eminescu își vor găsi într-adevăr odihna meritată, după atâția ani de cercetare.

Dr. Gabriel ȘTREMPEL
Membru de onoare al Academiei Române,
Directorul BAR

150 M.EM

Pietre pentru templul bibliologiei

BIBLIOTECI ȘI CITITORI ROMÂNI ÎN TRECUT ȘI AZI*

Dacă istoria cărții este – după definiția bibliologului Svend Dahl – un fragment al istoriei civilizației universale, istoria bibliotecilor nu poate fi decât un fragment al silințelor de a se păstra pentru vecinicie această civilizație.

Bibliotecile s-au născut deodată cu cartea, fie că e vorba despre cartea manuscrisă, mai veche, sau despre cartea tipărită, mai nouă. E adevărat că știrile despre cele mai vechi biblioteci ale popoarelor antichității sunt fragmentare și întâmplătoare, însă găsim printre primele știri și mențiunea funcției de „bibliotecar”. În vecinătatea Thebei din Egipt arheologii au găsit două morminte vechi, unde au fost îngropați tatăl și fiul, cari, precum glăsuiește inscripția, fuseseră amândoi bibliotecari. Atât în acest *Egipt*, în care un rege a definit biblioteca sa cu interesantele cuvinte: *medicina sufletului*, cât și în *China*, în *Babilonia*, în *Asiria* și în *India*, bibliotecile au fost atașate pe lângă centrele religioase; se păstrau în temple. Și e explicabilă această simbioză dintre biserică și bibliotecă în toate timpurile, până aproape de zilele noastre, fiindcă ele au fost înființate sau conduse de clasa sacerdotală, iar conținutul bibliotecilor în epoca antică, în evul mediu și în mare parte în epoca modernă, îl formau mai ales cărțile religioase.

Adevărații întemeietori de biblioteci au fost *Grecii*, atât prin faptul că le-au dat caracter *public*, cât și prin grandiozitatea unor biblioteci ca cea din Atena Pisistraților, cea din Pergam – creatorea industriei pergamentului – și cea mai celebră a întregii antichități, cea din Alexandria, cu 500.000 de volume, între cari se afla în întregime biblioteca lui Aristotel. *Romanii*, cuceritori ai pământului Heladei, au continuat tradițiile grecești și, în dorința de a avea biblioteci, câți generali s-au întors la Roma cu colecții întregi de cărți grecești, luate ca pradă de războiu. Fondarea primei biblioteci publice romane era să fie legată de numele lui Cesar, ca și fondarea imperiului, însă asasinarea lui în anul 44 î. H. a lăsat această glorie lui Octavian August, care i-a înfăptuit și acest gând, ca multe altele, din diferite domenii. Împăratul August a fost egalat în ctitoria de biblioteci numai de un singur urmaș, de ctitorul neamului nostru: Împăratul Traian, care cu un an înainte de a pleca în prima campanie de cucerire a Daciei, fondă la Roma celebra Bibliotheca Ulpia (100 d. H.).

* Se păstrează ortografia autorului după ediția princeps din 1940

Asupra caracterului preponderent religios al *bibliotecilor din Evul Mediu* credem că e aproape inutil să mai insistăm. De la biblioteca din Cesarea Capadochiei, cea mai veche bibliotecă creștină databilă (cca. 300 d. H) și trecând peste biblioteca înființată de Constantin cel Mare în orașul care-i poartă numele și căreia Iulian Apostatul îi opuse mai târziu o bibliotecă cu literatură necreștină și adăugând aci și biblioteca mănăstirii Sinai – unde filologul german Tischendorf a aflat o parte din manuscriptul Vechiului și în întregime al Noului Testament – și până la bibliotecile din mănăstirile Apusului latin: Monte Cassino în Italia, Sf. Gal în Elveția, Fulda și Ratisbona în Germania, Corbie și Cluny în Franța și Canterbury în Anglia; în toate aceste mănăstiri și în multe altele din Orientul în veșnice convulsii și din Occidentul mai liniștit și ferit de primejdii, partea esențială a bibliotecilor o formau cărțile folosite în exercițiul cultului, cărțile de rugăciuni, scrierile sf. Părinți, etc. Caracterul religios al acestor biblioteci medievale se lărgeste și prin smerenia muncii acelor fințe, călugări și călugărițe, cari în sala liniștită a mănăstirii, unde nu pătrundea zgomotul lumii, ședea și scriau sau copiau cărți întru mărirea lui Dumnezeu. Bibliotecile primelor Universități, apoi bibliotecile regale, princiare și ale familiilor nobile contemporane, au stat și ele sub aripile ocrotitoare ale bisericii.

Din sânul bisericii au răsărit și cele dintâi *biblioteci românești*, spre sfârșitul *Evului Mediu*, de când datează primele noastre mănăstiri: Vodița și Tismana în Țara Românească, întemeiate pe la 1370, și Neamțu și Bistrița Moldovei, întemeiate puțin timp după aceea. În două din aceste mănăstiri s-au găsit scrise și cele mai vechi cărți din trecutul nostru: Evangheliarul lui Nicodim din 1404-1405 la Tismana și alt Evangheliar din 1429 la Neamțu, la această din urmă mănăstire continuând să vadă lumina zilei, apoi, o serie întreagă de cărți.¹

Au existat în aceste mănăstiri și biblioteci? Pentru *Tismana* nu avem știri amănunțite.

În ce privește mănăstirea *Neamțu* ea a trebuit să aibă de la început o frumoasă bibliotecă, dovadă este șirul relativ de mare de cărți scrise și păstrate în parte între zidurile ei, sau aduse în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea la Biblioteca Academiei Române din București.

Informațiile defectuoase pe cari le posedăm azi, pricinuite de vifornița vremurilor vitrege prin care a trecut neamul nostru și prilejuite mai ales de nesfârșitele devastări ale Turcilor în Țara Românească (Muntenia) și ale Turcilor și Tătarilor din Moldova, ne dau posibilitatea să constatăm cu precizie, pe lângă Neamțu, numai două biblioteci mănăstirești

¹ Cf. I. Crăciun, *Cartea Românească în decursul veacurilor*, Cluj, Tip. Eparhiei ort. române, 1937, în - 8°, 30p. (Extras din *Viața Ilustrată* de sub conducerea P.S. Episcop Nicolae Colan, 1937, Nr. 6-7).

în timpurile turburi ale începuturilor: la *Voroneț*, în Nordul Moldovei, de unde ne-au venit cele dintâi cărți *scrise în românește* – cele pomenite până acum fiind scrise în limba slavonă – cunoscute sub numele de Codicile Voronețian și Psaltirea Voronețiană, iar cealaltă bibliotecă la *Bistrița* din Oltenia, unde ni s-au păstrat primele cărți tipărite, incunabulele noastre. Amândouă aceste mănăstiri au fost fondate în veacul al XV-lea.

Cunoaștem și conținutul destul de bogat al bibliotecilor de la Neamțu și Bistrița. Pe lângă numărul mare al cărților sfinte – Evangheliile, Psaltiri, Palia (Vechiul Testament), - al cărților de pe cari se cânta – Ostioih, Triod, Catavasier, Minee, Liturghiere, Cea-sloave și, apoi, Cazanii – și în sfârșit pe lângă cărțile scrise de sf. Părinți, mai erau între rafturi și Sbornice, cu conținut variat: Vieți de sfinți, cuvântări, extrase din cronicile vechi și nouă, nu lipseau nici cărțile zise azi bogomilice, ca Varlaam și Ioasaf, Călătoria Maicii Domnului la iad, Viața sfintei Vineri, etc. Cam aceasta a fost zestrea bibliotecilor noastre mănăstirești până prin veacul al XVIII-lea, deschise tuturor călugărilor dar și copiilor de școală, cari învățau buchiile în tinda mănăstirii, și în sfârșit deschise tuturor acelor cari, trecând pe la sfintele lăcașuri, doreau să citească. Astfel putem spune că bibliotecile au fost de la început publice sau semi-publice.

Tot în *veacul al XV-lea* se situează și cea mai strălucită bibliotecă, din șirul numeroaselor biblioteci domnești și boierești ale trecutului nostru, biblioteca vestită a unui Domn de sânge românesc, așezat pe tronul unei țări vecine. E vorba despre biblioteca regelui *Matia Corvinul* (1458 – 1490), a cărui personalitate și activitate o putem revendica în mare parte și pentru neamul nostru, urmând exemplul dat de profesorii Ioan Lupaș și Ștefan Bezdechi, cari au readus în patrimoniul românesc, cu destule probe doveditoare, pe alți doi fii ai neamului, rătăciți de împrejurări în istoria poporului unguresc: pe Nicolae Olahus, umanistul de mare renume și pe Mihail Valahus (Csáki).² Bibliologii străini se minunează în acest caz „curios”, de apariția unei figuri „atât de tipică de om al renașterii” în Ungaria de pe vremuri, atât de tulburată și atât de amenințată de Turci.³ Nouă ni se pare cazul mai puțin curios, știind că Bonfini, cronicarul curții sale, îi admira și exalta originea română, știind că tatăl său, Iancu de Hunedoara, e coborâtor din familia boierească munteană Costa și știind că legăturile culturale ale lui Matia Corvinul cu vestita familie florentină a Medicilor – prin care și de la care s-a inspirat în înjgheburile acelei minuni a renașterii care a fost biblioteca „Corvina” – nu se pot datora sângelui adus de strămoși de pe stepele Asiei.

Nenumărații copiiști de la curtea din Buda și din Florența, cumpărătorii săi de cărți risipiți în tot Levantul – cari se întâlneau aci cu cumpărătorii marului său emul din Nordul Italiei, cu a lui Laurențiu de Medicis – au sporit biblioteca Corvina poate la exageratul număr de 50000 de cărți, de o valoare „nespus de mare” nu numai în ce privește miniaturile, ci și legăturile bogate în aur și argint. Devastată și împrăștiată în 1541, cu ocazia ocupării Budei de către Turci, specialiștii nu mai cunosc azi decât 125 de exemplare, ajunse și păstrate ca tezaur prețios în diferite biblioteci publice streine, trei rămânând și între granițele țării noastre, la Târgu-Mureș, în biblioteca telekiană.

A doua bibliotecă domnească din trecutul nostru e din *veac. al XVI-lea*, e aceea a lui *Despot*, Voievodul Moldovei din anii 1561-1563. Ca om cu gânduri mari, întemeietor de școală superioară la Cotnari – cea Academie, la care adusesse ca profesori oameni de renume unii Sommer, Ioachim Reticus, Gaspar Peucer, prietenul lui Melanchton – și frământat de ideea de a înființa și o tipografie în orașul pomenit, a trebuit să aibă și o bibliotecă după măsura preocupărilor sale culturale. A și avut, însă despre existența ei avem numai știri indirecte, suficiente totuși pentru a înșira numele lui cu mândrie în pomelnicul ctitorilor de biblioteci românești. Știrile – de prin anii 1585 – ni se par atât de importante, dacă nu chiar senzaționale, încât merită să reproducem câteva fragmente: „Nobilul Volhiniei Woinowski a primit din Biblioteca Valachiei un manuscris de o valoare mare și anume în acel timp, când a fost învins... Alexandru Lăpușneanu și când Laski a introdus pe Despot (în scaunul Moldovei). Între altele Laski a primit și *Libri Ciceronis de Republica ad Atticum*. Această carte scrisă cu litere de aur pe pergament... și se pare că a aparținut vre-unui nobil, care pune mare preț pe dânsa”. Știrea a doua este mult mai explicită decât cea precedentă: „S-au înșelat (aceia cari au crezut) că acest manuscris a fost cândva în Valachia propriu zisă. El a stat în biblioteca orașului Suceava, când acest oraș a fost capitala Despotului Iacov Vasilie sau Vasilid..., care este cunoscut și cu numele Ioan Heraclid, care a învățat la Wittenberg, a călătorit în Franța și Germania și mai mulți ani de-a rândul a copiat manuscripte în Vatican. Acest om extraordinar a putut să primească manuscriptul în timpul călătoriei sale, dacă nu cumva îl va fi adus în Moldova chiar din Constantinopol”.⁴ Iată, deci, o împrejurare excepțională când una din operele importante ale unui scriitor clasic de talia lui Marcus Tullius Cicero a fost scoasă la lumină – după 14-15 veacuri de rătăcire – de un Domn al Moldovei din Biblioteca din Suceava.

² I. Lupaș, *Doi umaniști români în sec. al XVI-lea* (Nicolae Olahus și Mihail Valahus-Csáki), București, Cultura Națională, 1928, în 8°, 29 p. (Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Ser. III, Tom VIII); St. Bezdechi, *Nicolaus Olahus primul umanist de origine română*. Cu un cuvânt înainte de prof. I. Lupaș Aninoasa-Gorj, Ram. 1939, în 8°, 128 p.

³ Cf. S. Dahl, *Histoire du livre de l'Antiquité à nos jours*, Paris, Lamarre, 1933, p. 82.

⁴ Vezi G. Cardaș, *Biblioteci vechi românești. Boabe de grâu*, București, 1930, în 8°, 1, p. 614.

Spre sfârșitul veacului al XVI-lea găsim încă două biblioteci moldovene. Una a fost a lui *Petru Șchiopol*, Domnul Moldovei din anii 1574 – 1591, care a murit pe pământ strein, la Bolzano, în Tirol, și din biblioteca căruia arhiducele Maximilian, fratele împăratului Rudolf II, un sprijinitor binevoitor al lui Mihai Viteazul, a luat pentru sine un volum legat în piele galbenă cuprinzând „Chipul cum trebuie să se poarte cineva cu Domnii mari”, în text românesc, se pare o traducere a „Învățăturilor” lui Neagoe Basarab, scrise odinioară în limba slavonă. Despre cealaltă bibliotecă, aparținătoare lui *Luca Stroici*, mare logofăt al Moldovei, de la care ne-a rămas cel mai vechiu text românesc al unui „Tatăl nostru” scris cu litere latine din 1593, avem știri ceva mai ample. Biblioteca lui, al cărui catalog se păstrează azi la Biblioteca Universității din Lemberg, a fost bogată și aruncă o lumină nespuse de favorabilă asupra preocupărilor culturale ale celui mai vechiu boier român, de la care ne-a rămas o bibliotecă. Spre sfârșitul vieții și-a dăruit cărțile mănăstirii Dragomirna și poate așa se explică păstrarea până azi a catalogului.

Știri, mai mult fragmentare și puține, avem și despre bibliotecile *veacului al XVII-lea*, deși suntem în veacul marilor tipărituri de la Câmpulung, Govora, Dealu, Târgoviște și a Bibliei de la București – pentru Țara Românească – a Cazaniei lui Varlaam și a Praviilei lui Vasile Lupu – pentru Iașiul Moldovei – a Noului Testament, a Chiriacodromului și a Bucoavnei pentru Alba-Iulia Transilvaniei. Bogăția tipăriturilor din toate cele trei țări locuite de Români e, în acest veac, încă inegală cu a numărului mic de biblioteci ajunse până la noi. Din vremurile turburi ale unui trecut zbuciumat, cum rar se mai poate găsi la un popor european, ni s-au putut păstra cărți singuratic, doveditoare de interes pentru cultură și progres, dar nu ni s-au putut păstra bibliotecile. Lipsa lor ne pot dovedi cel mult nestatornicile politice și războaiele fără sfârșit de pe pământul locuit de noi, nu însă existența unei vieți spirituale superioare.

Chiar primele două biblioteci, cari pot fi așezate, cronologic, în fruntea bibliotecilor din veacul despre care vorbim, au aparținut unor boieri, pe cari îi putem considera ca pe cei mai mari învățați ai timpului. Unul din acești boieri e *Grigore Ureche* (cca. 1596 – 1646), autorul celei dintâi cronici a Moldovei scrisă în românește, crescut în spiritul renașterii din școlile Poloniei și care a trebuit să aibă o bibliotecă mare – cel puțin istorică, dacă nu și de literatură și de alte discipline științifice – cu ajutorul căreia și-a putut alcătui opera, de un orizont mult mai larg decât al cronicelor predecesoare. Din biblioteca lui nu ne-a rămas nici o carte. Celălalt boier e muntean, fratele doamnei Elina, soția lui Matei Basarab (1632-1654), despre care streinii vorbesc cu multă admirație precizând că „trăia înconjurat de cărți, pe care le aducea din străinătate”. E *Udriște Năsturel* (cca. 1597 – cca. 1659), autor de

versuri, diplomat și traducător al mai multor opere importante, între care e *Imitația lui Hristos*, tipărită în 1647 la Mănăstirea Dealului. În biblioteca lui n-au putut fi numai cărți streine, ci și românești, dovadă *Catechismul calvinesc* tipărit la Alba-Iulia în 1642, pe care ni-l relevă Mitropolitul Varlaam că l-a cunoscut de la Udriște. La atât ne sunt reduse știrile despre biblioteca acestui prim boier muntean, admirată de călătorii streini.

Din biblioteca lui *Miron Costin* (1633 – 1691), celălalt mare cronicar al Moldovei din veacul al XVII-lea, nu ni s-au păstrat decât două manuscrise latine, pline cu adnotații autografe, cari se află acum în Academia Română.

Spre nenorocul nostru tot numai indicații sumare avem și asupra celei dintâi biblioteci vlădicești din trecutul țării române, asupra bibliotecii învățatului Mitropolit al Moldovei, *Dosofteiu* (1670 -1711). Cea dintâi bibliotecă episcopală despre care avem știri – fiindcă e de necrezut ca în șirul lung de vlădici moldoveni, până la Dosofteiu, să nu fi avut biblioteci figuri culturale luminoase ca Iosif, primul Mitropolit al țării, care „a dat – după cum spune dl Iorga într-o carte a Domniei sale – la început îndemnul” spre cultură⁵, apoi Teoctist, miruitorul lui Ștefan cel Mare pe câmpia „Direptății” de lângă Suceava, sub păstorirea căruia se constată o înflorire a culturii în mănăstiri și de la care a pornit un șir lung de cărturari, călugări și viitori vlădici ai Moldovei, și desigur nimeni nu și-l poate închipui pe mitropolitul Varlaam, predecesorul strălucit din același veac al lui Dosofteiu, autor al altor cărți manuscrise și tipărite, prieten cu Udriște Năsturel, al cărui rol cultural din Țara Românească l-a îndeplinit în Moldova⁶, să nu fi avut chiar o bibliotecă bogată. De altfel și din biblioteca lui Dosofteiu au rămas numai două cărțuții, păstrate acum la Academia Română, o *Istorie Universală* tipărită la Köln în 1544 și o carte cu caracter hagiografic, tipărită la Veneția în 1633. „*Istoria Universală* de la începutul lumii până la 1500, scrisă de Ioan Neukler de la Tübingen și continuată... de Nicolaus Baselius și de alții până în 1544” a ajuns și în proprietatea Stolnicului Constantin Cantacuzino. Iată povestea scurtă și savuroasă a trecerii acestei cărți de la mitropolitul moldovean la învățatul boier muntean, după însemnarea autografă a Stolnicului: „Așa au fost cumpărat de mitropolitul Dositheiu; iar apoi însuși sfinția sa l-au dăruit Jupânului Doftorul Iacov Pilarin, când au fost la Iași cu oastea în anul 1685; și apoi Doftorul l-au dăruit lui Constantin Cantacuzino Stolnic”⁷.

Biblioteca din Mărgineni a Stolnicului *Constantin Cantacuzino* (cca. 1650 – 1716) – își ținea biblio-

⁵ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, Ed.II, vol.I București, 1925, p.97.

⁶ Cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, Ed.II, Sibiu, 1930, p.100

⁷ G.Cardaș, o.c. I, p.616

teca la moșie, nu în București – este singura din trecutul nostru înainte de veacul XIX-lea, din care norocul ne-a păstrat cele mai multe cărți. Numai în Biblioteca Academiei Române sunt peste 80 de volume – dar mai sunt destule și la particulari – cu autograful cunoscut: „Ex libris Constantin Cantacuzieni” cumpărate în parte la Veneția și Padova, unde-și făcuse învățătura. Ce cărți avusesse stolnicul? Iată înșirarea unor nume de autori, cumpărați ca student universitar, din care se desprind preocupările lui intelectuale: Homer (Iliada și Odissea), Terențiu, Aristotel, Lucian, Tit Liviu, Vergiliu, etc., din clasicii greco-romani; manuale de învățătură cum e Gramatica grecească a lui Laskaris și Gramatica latină a lui Manuel, apoi *Instituțiile* lui Iustinian, o Logică, un manual de Astronomie și mai mulți latini „moderni” în frunte cu Erasmus. După reîntoarcerea în patrie, prin Viena și după părerea unora și prin Varșovia, își comandă cartea despre începuturile Transilvaniei scrisă în latinește de Laurențiu Topeltinus din Mediaș, și apoi, alte cărți latine pomenite în marea lui lucrare, rămasă neterminată, în care voise să prezinte istoria Românilor din toate provinciile. Ca volume răsăritene biblioteca lui cuprinsese o mulțime de cărți sfinte și de slujbă, dintre cari un Penticostariu se află azi la mănăstirea Argeșului, apoi Viața lui Ioan Cantacuzino Împăratul, scrisă de Ioan Comnenul, episcop din Silistra, lucrare dedicată Stolnicului, și apoi și o carte medicală de Nicolae Kerameus intitulată Arta medicală, etc., etc.

La 1688, refuzând să primească coroana Țării Românești, sprijini pe Constantin Brâncoveanu, a cărui domnie strălucită fu o adevărată mană cerească pentru tipăriturile și bibliotecile românești și ale întregului Orient ortodox. Dar înainte de a pomeni ceva despre biblioteca voevodului-martir, a cărui domnie trece și în veacul al XVIII-lea (1688-1714), cuvine-se să ne aducem aminte și de Români din Transilvania, uitați până acum, fiindcă nu s-a putut găsi nici o mențiune despre vreo bibliotecă la ei până la anul 1680.

Dacă ne poate întrista anul destul de târziu, ne bucurăm însă că cea dintâi bibliotecă românească databilă în Transilvania se leagă de numele unei figuri marcante din trecutul Românilor ardeleni, de numele vlădicului-martir *Sava Brancovici* (1656 – 1680), umilit, bătut și întemnițat de Unguri în anul ultim al arhipăstoririi sale, când i s-a împrăștiat și biblioteca.⁸ A doua bibliotecă ardeleană, din 1693, e a *Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, orașul rezistenților în fața multor încercări și locul unde întâlnim cea mai veche școală românească, la 1495, refăcută în piatră la 1597. În cartea directorului Bibliotecii Universității din Cluj, dl I. Mușlea, intitulată „Contribuții la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din

Transilvania (până la Unire)”, modestă ca număr de pagini însă valoroasă în ce privește conținutul, ni se spune că „e vorba de o adunare de cărți, bisericești în cea mai mare parte, din care poate că nu lipseau nici alte lucrări, ea se apropie mult de unele biblioteci mănăstirești din Principate. Se știe că biserica Sf. Nicolae a avut parte de preoți cărturari și de multe legături cu voievozii munteni și moldoveni, ba uneori chiar și cu îndepărtata curte imperială rusească. E firesc, deci, să aflăm că din *vremuri vechi*⁹ se adunau aici cărți de slujbă și manuscrise de conținut religios”. După o consemnare mai veche biblioteca avusesse 341 volume¹⁰.

Nu e exclus ca în „vremurile vechi” să se fi adunat cărți și în alte centre românești ale Transilvaniei, deși această provincie n-a avut mănăstiri vechi și bogate ca Moldova și Țara Românească din cauza persecuțiilor religioase de sub stăpânirile streine și nu s-a bucurat nici de dărnicia conducătorilor vitregi, a căror grije s-au îndreptat exclusiv spre cele trei națiuni recunoscute (Unguri, Secui și Sași) și spre cele patru religii recepte (romano-catolică, reformată, luterană și unitară).

După înregistrarea acestor biblioteci în veacul al XVII-lea la obidiții Români din Transilvania, să revenim la strălucita Domnie a lui *Constantin Brâncoveanu* din Principatul liber al Munteniei. Constantin Brâncoveanu a fost un mare iubitor de cărți frumoase și în biblioteca sa de la Hurezi se aflau multe manuscrise prețioase – cronici bizantine, etc. – și cărți tipărite. După tragica-i moarte din 1714 la Constantinopol au rămas numai câteva cărți răzlețe, iar o parte din manuscrise au luat drumul Vienei, unde se păstrează, azi în fosta Bibliotecă imperială. Cei patru fii ai Voevodului-martir și-au avut bibliotecile lor de beizadele. Un manuscris de fizică de al lui Ștefan – fiul al doilea – a ajuns, după tragedia din anul pomenit mai sus, tot în Biblioteca imperială din Viena. Cărțile unui strănepot al voevodului, Grigorie Brâncoveanu (†1834), posesorul unei frumoase biblioteci moderne, cu opere și în limbile franceză și italiană, au putut ajunge în schimb în biblioteca bisericii ort. din Brașov, dăruite deodată cu moșiile din Sâmbăta de Sus și Poiana Mărului.

Din biblioteca învățatului Domn al Moldovei, *Dimitrie Cantemir* – autor al mai multor cărți importante, cari i-au deschis și porțile Academiei din Berlin – contemporan cu Brâncoveanu, a rămas o singură carte cu mențiunea: „Ex libris Ioannis Demetrii Cantemiri Voivodae Principis terrarum Moldaviae, 1696”.

În fața bibliotecii *Mavrocordașilor*, din sec. XVIII, râvnită și admirată de mulți, ne vom opri ceva mai mult, încercând să-i scoatem în evidență comorile și importanța-i excepțională.

⁸ Vezi teza de doctorat a d-șoarei Marina I. Lupaș, Mitropolitul Sava Brancovici, Cluj, Cartea Românească, 1939, p.97 – 108, unde se înșiră averea fostului mitropolit, între care și câțiva zeci de saci cu cărți și tipografia sa.

⁹ Sublinierea e a noastră.

¹⁰ O.c., Cluj, Cartea Românească, 1935, p5-6.

O bibliotecă asemenea ca a lui *Nicolae Mavrocordat* n-a avut nimeni în tot Orientul – afirmă dl Iorga¹¹ – în care au intrat multe din cărțile cantacuzienești și brâncovenești și ajunse la prețul foarte ridicat de peste ½ milion de taleri. Voievodul, în pasiunea lui bibliofilă, a strâns tot ce găsi mai prețios, având legătură până la Teba, Modon și Monembasia. „Domnul Țării Românești a cumpărat ceea ce a găsit mai deosebit în cărți și manuscrise în imperiul otoman fără a se iuta la preț” – ne spune un izvor contemporan – iar abatele francez Sevin, anunța în 16 Aprilie 1729 la Paris, că „e imposibil să se țină concurența cu Domnul Muntean, care dispune și de bani și de credit; tot ce se găsește de vânzare trece la dânsul”¹². Biblioteca adăpostită într-o mare sală a mănăstirii Văcărești – azi închisoarea cu același nume – a continuat să ademenească mai ales pe Francezi și abatele Sevin primea mereu îndemnuri din capitala Franței să caute a cumpăra biblioteca „dacă moartea sau dizgrația ar putea să ne procure niște achiziții atât de strălucite”. Dar încercarea de cumpărare n-a reușit în fața unui om mândru, bogat și îndrăgostit de cărțile sale și atunci abatele Sevin s-a răzbunat cum a putut: a numit pe Domn – în corespondența expediată stăpânilor săi – și pe cei de la curte: „animalele acelea”, insinuând într-un mod nedemn că Mavrocordat și-a îmbogățit biblioteca, furând... După moartea lui Nicolae Vodă (Septembrie 1730) agenții francezi crezură că vor putea pune mâna pe bibliotecă, fiindcă „fiii răposatului Domn n-au poate iubirea de cărți” – după cum spune izvorul francez. Însă repede trebui să constate, că fiul Domnului decedat, *Constantin*, despre care tot un strein a constatat în glumă, că „e chior la ochi, dar nu și la minte” – a moștenit de la tatăl său „aceeași mare iubire pentru cărțile frumoase și rare, în toate limbile” și nici nu se gândi să se despartă de ele, cu toate că Împăratul german, Regele Angliei și Papa îi oferiră până la 100000 de piaștri. În 1758 fiind măzilit, Constantin Mavrocordat fu silit să-și vândă biblioteca pentru a găsi banii necesari eliberării sale din închisoarea Celor Șapte Turnuri și a reînălțării în Domnie. La acest timp se referă, probabil, pagina atât de sumbră a istoricului Sulzer, fost profesor în 1776 la curtea voievodului Alexandru Ipsilanti, asupra răvășirii bibliotecii Mavrocordaților. „În privința stocului de cărți – zice istoricul austriac – care a fost prețuit la 600000 taleri... exemplarele cele mai prețioase și îndeosebi manuscrisele, între cari era și o biblie coptică din sec. al III-lea au fost transportate la Constantinopol... pentru a se plăti datoriile și acolo s-au împrăștiat. Se mai află încă 6-7 cărți la Mitropolia din București, sub acoperiș, hrană șoarecilor și

cloșanilor, cari se distrează cât se poate de bine cu ele. Multe cărți italienești, văzute la mănăstirea sf. Ioan și-n alte părți din București, tipărituri foarte scumpe, cu gravuri, vor fi fără îndoială resturi din acel stoc de cărți ale lui Mavrocordat, pe cari le vor fi strâns călugării acolo. Pe scriitorii clasici, cu gravuri și legați frumos, cu inscripții aurite, i-a înghițit probabil secretarul principelui actual (al lui Ipsilanti), la care am văzut o atare ediție de a lui Horațiu. Raritățile cari au mai rămas se zice că le-au luat Rușii în războiul din urmă și le-au trimis la Petersburg. Celelalte cărți cari se mai află sub acoperiș sunt din cele mai bune din Oxford, însă o parte e atât de ruptă și răvășită de Ruși, iar cealaltă distrusă de șoareci, încât în scurtă vreme nu va mai fi nici una de folos”¹³. Rar se pot citi cuvinte atât de crude despre soarta unei biblioteci de valoarea celei de mai sus, din care au rămas abia câteva exemplare, unul singur azi în biblioteca dlui N.Iorga: un Boileau, ediția din 1716, și acesta numai vol.II, legat în marochin roșu, cu stema Țării Românești și inițialele lui Constantin: „I[o] N[icolae] C[onstantin] V[oevod]”.

Bibliotecile mănăstirești s-au bucurat și ele de o epocă de reînflorire și îmbogățire în acest veac XVIII, mai ales acelea, unde a putut pătrunde spiritul renovator al starețului Paisie: Neamțu, Secu, Dragomirna și Bisericieni în Moldova, Poiana Mărului și Cernica în Țara Românească.

Prin anii 1727 se pun bazele viitoarei biblioteci a *Blajului*, a treia bibliotecă în ordinea cronologică la Români din Transilvania, după a lui Sava Brancovici și cea din Șcheii Brașovului, dată în grija călugărilor basilitani și care spori atât de mult prin cărțile aduse de către cei care urmau studiile în centrele apusene, printr-o donație a împărătesei Maria Terezia și prin alte donații, încât pe la 1754 se simți nevoia unui bibliotecar anume, găsit în persoana viitorului episcop Grigore Maior. După vifonița din 1848, care a lăsat și urme dureroase, biblioteca a fost reorganizată la 1851. De la 1911 a trecut împreună cu Biblioteca Arhidiecezană și cu cea a Seminarului, cu a lui Cipariu, de la care au rămas și manuscrise arabe, persane și turcești, cu a lui Micu Moldovan și cu a lui Augustin Bunea etc. în clădirea Bibliotecii Centrale Arhidiecezane. Iar a patra bibliotecă ardeleană, datând de la 1775, e aceea a episcopiei unite dela *Oradea*, înființată cam în aceleași condiții ca cea dela Blaj, prin lăsamintele și donațiile episcopilor și canonicilor, de cuprins mai ales teologic, având și foarte multe manuscrise, dintre care unele de la Clain și Sincai.

Începând cu *veacul XIX* se schimbă caracterul bibliotecilor. Ni s-a păstrat ca prin minune biblioteca

¹¹ Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească. Comunicare la Academia Română. Analele Academiei Române, Mem. Secț. Ist., București, 1914-1915, Tom.XXXVII, p.82

¹² N.Iorga, Știri nouă despre biblioteca Mavrocordaților, București, Cultura Națională, 1926,p.3-4. (Extras din Analele Academiei Române, Mem. Secț. Ist. S.III, Tom.VI):

¹³ Ibidem, Pilda bunilor Domni, cit., p.84

întreagă a poetului *Costachi Conachi* (1777 – 1849), azi la Academia Română, în care se constată o varietate de cărți din diferite domenii științifice și, firește, literare, foarte multe apusene, în special franceze. Iar o domnișoară bucureșteană de pe la 1821, *Marieta Cantacuzino*, citea și se folosea de următoarele cărți din biblioteca sa personală: *Cours d'étude pour la jeunesse* (manual de școală), *Ornament de la memoire* (istorie), o mitologie în limba italiană, o istorie antică, două geografii franceze, câte un dicționar italiano-francez, germano-francez și ruso-francez, o gramatică ruso-franceză, o carte cu dialoguri germano-italiene, etc. și în cele din urmă mai avea și un glob.

E interesant de constatat că tinerii boieri de pe la începutul veacului al XIX-lea, întorși din străinătate și care formează la noi școala romantică: *Kogălniceanu*, *Alecsandri* și alți contemporani de ai lor munteni, nu au lăsat nici o bibliotecă mai însemnată, afară de *Constantin Negruzzi*, ceea ce nu e cazul cu contemporanii lui ardeleni: *Dimitrie Tichindeal*, *Petru Maior*, *Gheorghe Lazăr*, *August Treboniu Laurian*, *Simeon Barnuțiu* și *Alexandru Papiu Ilarian*. E remarcabilă biblioteca adunată de Dimitrie Sturdza Scheianu la moșia sa Scheia din jud. Roman, conținând mai ales cărți istorice, dar și Psaltirea Scheiană, trecute azi la Biblioteca Academiei Române. Dintre Domni au avut biblioteci frumoase *Mihail Sturdza* în Moldova și *Barbu Știrbei* în Țara Românească, iar la Comănești ar avea o bibliotecă *Familia Ghica*, inaccesibilă marelui public. Catalogeale bibliotecilor personale ale prelaților, mai ales a lui *Andrei Șaguna*, mitropolitul Transilvaniei, a lui *Ghenadie Enăceanu*, episcopul Râmnicului, și a lui *Iosif Nănescu*, mitropolitul Moldovei, sunt martorii asupra dragostei vlădicilor noștri pentru cărți.

Bibliotecile școlilor nouă superioare, înființate de Regulamentul Organic: *Colegiul Sf. Sava* din București și *Academia Mihăileană* la Iași, au trecut în seama Universităților din capitalele respective, cea din Iași mândrindu-se de a fi avut ca bibliotecar pe Mihail Eminescu. La București fosta bibliotecă de la Sf.Sava, împreună cu biblioteca centrală a statului, au fost cedate Academiei Române, care la început și-a avut sediul în Universitate, de care apoi s-a despărțit.

În Transilvania veacului al XIX-lea bibliotecile s-au înființat mai ales în jurul *școalelor* – normale, teologice și licee – atâtea câte ne-au permis Ungurii să avem și a Societăților de lectură a elevilor acestor școli, cari biblioteci au fost semi-publice, împrumutând cărți și intelectualilor români din oraș. Nu pot fi uitate nici acele „*Reuniuni de lectură*” sau „*Casine Române*”, cari aveau „cabinete de citit”, așa cum se constată la cea mai veche dintre ele, din Brașov, înființată la 1835-36, apoi la Cluj (1861), la Lugoj (1863), Orăștie, Beiuș, Timișoara-Fabric, Oravița, Câmpeni, Caransebeș și Abrud. De asemenea sunt

semnificative bibliotecile diferitor categorii sociale ale Românilor din Transilvania, organizate poate astfel chiar din cauza vitregiei timpurilor: *proțești* (pe tracte protopopești), dintre care cea de la Brașov cu numărul cel mai mare de volume (496), *învățătorești*, înființate mai întâi la Făgăraș, Brașov, Caransebeș și Gherla..., pentru *meseriași*, fiind cea mai veche la Sibiu (1867), iar altele mai târziu la Bistrița (1895), la Brașov (1896)..., ale *Reuniunilor feminine*, în fruntea cărora stă Turda cu „bibliotecară” încă din anul 1874, ale *Reuniunilor de „muzică și cântări”*, cu o bibliotecă la Făgăraș, care conținea pe lângă cărțile de lectură și 82 piese muzicale și, apoi, biblioteci ale *ziarelor*, ca „*Drapelul*” din Lugoj, „*Gazeta Transilvaniei*” din Brașov, „*Telegraful Român*” din Sibiu și probabil „*Tribuna*” tot din orașul din urmă.

Dintre bibliotecile studențimii universitare române se cunosc patru, înființate în orașele unde ispita pentru maghiarizare era mai mare: la Budapesta două, a *Societății Petru Maior*, care la un moment dat conținea pe lângă cele 3000 de volume românești și 211 opere în 330 volume în limba franceză; apoi a *Societății teologilor români*; la Oradea una, a *Studenților de la Academia Juridică* și la Cluj una, a *Societății „Iulia”*, cu frumos trecut românesc. Cele mai mântuitoare de la pierzania sigură au fost: biblioteca *Reuniunii preparanzilor de la Zalău*, existentă se pare numai între 1871-1881, unde 23 tineri normaliști români, prinși în mreșile ungrești, puteau să citească o slovă românească și *bibliotecile românești similare* pentru elevii români de la liceele ungrești din *Alba-Iulia*, *Cluj* și *Făgăraș*. Pentru acest ultim oraș sunt emoționante cuvintele protopopului, prin care și justifică înființarea bibliotecii la 1910: „Eu protopopul Nicolae Borzea, am înființat biblioteca pentru școlarii din Gimnaziu – care au avut fericirea de a cerceta... numai școli străine și cari românește nimic n-au învățat, nici nu au citit, iar răspunsuri din studiul religiunii pot da ca feciorii din sat, care nu au nici o învățătură – ca să citească și să-și îndrepte limba...”¹.

Biblioteca centrală a „*Astreii*” din Sibiu, înființată în 1862 – înaintea Academiei Române din București – și care a avut ca secretar-bibliotecar și pe Octavian Goga, apoi bibliotecile diferitelor despărțăminte ale „*Astreii*”, de la orașe și de la sate, au ținut treze conștiința românească în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, și în primele două decenii ale veacului al XX-lea, în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, călăuzind poporul românesc spre unirea de la 1 Decembrie 1918.

După unire bibliotecile din țara întregită au luat o dezvoltare îmbucurătoare. Pe lângă cele 10 biblioteci cu depozit legal – patru la București: *Academia Română*, *Fundația Carol I*, *Ateneul Român* și *Fundația Principele Carol*, două la Iași: *Biblioteca Universității* și cea a *Fundației Regele Ferdinand I* și câte una la Cluj (a *Universității*), Sibiu (a *Asociațiunii*), Cer-

năuți (*a Universității*) și Chișinău (*a Municipiului*), cărora tipografiile le sunt datoare a le trimite într-un exemplar, sau în două exemplare, tot ce se tipărește în țara noastră – mai avem alte biblioteci provinciale de mare valoare, risipite în orașele principale ale țării. Numărul bibliotecilor populare nu-l cunoaștem precis și dacă ele nu se ridică la 15000, după unele afirmații romantice, echivalând numărul bibliotecilor cu numărul satelor, tendința este de a se înființa și acolo unde nu sunt.

Dintre bibliotecile legale cea mai modern organizată e *Biblioteca Universității noastre din Cluj*, cu cel mai mare număr de volume: peste 600000 de volume și broșuri, față de 300000 câte are Academia Română din București, peste 500000 documente, numărând aci și Arhiva Muzeului Ardelean, față de 50000 la București, cu 444 locuri în sălile de lectură, față de 102 câte are Academia și 250 câte are Fundația Universitară Carol I și cu cel mai mare număr de cititori (65111 în 1937-38) și împrumutători (5686)

din țară în același an, față de 20294 de cititori și 2142 împrumutători la Academie (1935).

Am moștenit această bibliotecă în 1919 de la Unguri într-un anumit stadiu. Haina românească i-am dat-o însă noi și cine nu știe că cea mai frumoasă beteală și altițele cele mai frumoase le-a dăruit dl Gheorghe Sion, bătrânul boier moldovean. Iar lărgirea clădirii, dublarea numărului cărților, de la 367779 vol. rămase de la Unguri la 655296 în 1938, creștere poate unică în istoria bibliotecilor în mai puțin de 20 de ani, înmulțirea locurilor pentru cititori (186 pe vremea ungurească, 444 acum), înființarea bibliotecii populare – se pare singură în felul ei în toată țara – cu 220 locuri și cu 26303 cititori în 1937-38: ucenici și calfe din năpăstuita noastră clasă de mijloc românească și în sfârșit introducerea unor cataloage noi – e muncă exclusiv românească.

¹⁴ I. Mușlea, o.c. p.20-21

Prof. Dr. Ioachim CRĂCIUN

Ecce bibliotheca

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ ÎN CIRCUITUL DE IDEI

(Discurs de recepție la 170 de ani de la inaugurarea BNRM, 31 august 2002)

În anul 2002, anul când și-a marcat ce-a de a 170-a aniversare, Biblioteca Națională a Republicii Moldova a fost distinsă cu medalia și diploma Uniunii Europene. La finele aceluiași an, în cadrul top-ului organizat de "Jurnal de Chișinău", BNRM a fost desemnată drept cea mai bună instituție culturală a anului.

Instituția culturală a anului – Biblioteca Națională, pentru organizarea Salonului Național de carte, a simpozionului dedicat jubileului de 170 de ani ai instituției, redeschiderea blocului II și pentru organizarea diverselor reuniuni și dezbateri dedicate unor evenimente culturale și personalități artistice.

Aletheia și ousia platoniciene ale unei stări aniversare, mai ales când ai în urmă o parcurgere de șaptesprezece decenii, mi s-au părut a se fi arătat deosebit de expresiv într-o fotografie a lui Liviu Damian, unul din marii prieteni ai Bibliotecii noastre, fotografie la care el ținea mult, amplasând-o în câteva cărți ale sale. E surprinsă acolo ființa poetului, animată de o intenționalitate și de o voință avansatoare, înaintătoare, cu privirea, însă, întoarsă, instantaneu, spre drumul croit și bătut de dânsul, pe care îl scrutează din mers, cât durează declicul raportării Clipei la Cale. Iar calea, în sens heideggerian, este sinonimă cu Destinul, însemnând durată de timp de la întemeiere, de la înființare, în care ființa iese din ascundere, dezvăluindu-și esența și aletheia sa.

Ajunși la indicatorul "170" al traseului Bibliotecii Naționale, ne aflăm și noi în ipostaza în care se afla poetul în acel moment de etapă al vieții sale. O recapitulare a parcursului, efectuată de o manieră empirist-pozitivistă, sau monografică ar necesita sute și chiar mii de pagini. O reducere fenomenologică, o luare în paranteză, în stil husserlian, a inventarului statistic și punerea în lumină a lucrurilor esențiale, eidetice, în primul rând, dictate de limitele spațio-temporale ale acestui discurs, se impun, așadar, cu de la sine putere. Relevantă ni s-a părut, în această ordine de idei, abordarea Bibliotecii ca ființă în devenire sau, cum zice Mihai Cimpoi, ca Ontos concentrat în libros. Iar ceea ce animă devenirea într-o ființă sunt în primul rând ideile.

Și aici aș vrea să fac câteva deslușiri în ceea ce privește titlul acestui discurs de recepție. Când spunem circuit de idei, ne gândim întâi și-ntâi la forța dialectică și la puterea regenerativă a mișcării ideilor. W. McNeill scrie, în celebrul său tratat de istorie a comunității umane, că tot ceea ce înseamnă progres în evoluția civilizației umane se datorește în primul rând circulației și schimbului de idei. Mai mult, zice el, invențiile tehnologice ce s-au făcut

de-a lung de secole au avut drept cauză și efect sporirea vitezei și plenitudinii transmiterii ideilor. Pe de altă parte, noțiunea de circuit, care sugerează o mișcare pe cerc, presupune reveniri și reîntoarceri nietzscheene la anumite idei, stări și concepte, acestea având, în istoria Bibliotecii noastre, o frecvență cvasiperiodică. Desigur, s-au schimbat periodic, în primul rând, sursele și direcțiile de circulație a ideilor. Debutul cel de acum 170 de ani al Bibliotecii, de exemplu, era fertilizat de idei occidentale, încât istoricul Ganenco și-a intitulat capitolul despre acea perioadă astfel: "Ideile vin din Asfințit". La sf. sec. XIX, începutul sec. XX influxul de idei biblioteconomice occidentale se repetă, de astă dată sursa fiind biblioteconomia germană, principiile căreia pătrund masiv la noi grație mai ales manualului de biblioteconomie generală tradus din nemțește de Tomacinschi. În perioada dezghețului hrușciovist se va produce un al treilea val, mai puțin semnificativ, care a făcut să ajungă până la noi, trecute prin sită, desigur, importante idei referitoare la managementul

de bibliotecă și mai cu seamă la image-ul instituției, pe care le-a aplicat, parțial, directorul Petru Ganenco. În ultimul deceniu, pătrunderea ideilor occidentale este de-a dreptul fascinantă, chiar copleșitoare, ea fiind însoțită deja și de o ieșire impresionantă

a noastră în Occident. O dominantă oscilatorie, cu ieșiri periodice în prim plan, au avut-o mereu criza spațiilor de amplasare a colecțiilor și demersurile imobiliare, biblioteca schimbându-și sediile aproape tot așa cum Eminescu, secondat de Chibici, își muta cușorul cu cărți și hârtii de la o gazdă la alta. Dar revenirea și reîntoarcerile cele mai indesezirabile erau generate de schimbările politice. Cum destinul acestei Bibliotecii nu putea să fie diferit de cel al acestei palme de pământ, deasupra ei a scârțâit mereu cumpăna cu două ciuturi, de care vorbește Mihai Cimpoi, numai că în alt sens: în cele două ciuturi de

deasupra instituției noastre se aflau, corespunzător, în loc de plinuri și deșerturi, atuuri și tabuuri, autonomie profesională și supraveghere, profesionalismul și politizarea. Schimbându-se direcția vânturilor politice, se lăsa peste noi o ciură sau alta și asta însemna, nu rareori, nu doar revenirea la ceva care a mai fost ci schimbarea radicală, începerea de la zero a unor componente importante ale activității bibliotecii.

Răspândirea, schimbul și întrebuițarea ideilor preschimbă, cum se știe, circuitul lor în circulație, pe contul acestei conotații făcându-se, în cercul de prieteni ai Bibliotecii, asemănări cu Banca Națională. Marea doză de adevăr ascunsă în acest exercițiu ludic este că o țară ce se vrea prosperă trebuie să se țină într-adevăr pe circulația banilor și a ideilor, valorilor și, în acest sens, BNRM a devenit, mai cu seamă în deceniul reformei la care ne vom referi puțin mai încolo, o veritabilă Bancă Națională de Idei și Valori a Republicii Moldova.

Se impune, deci, din acest unghi de vedere, a abordare a temei relative la poziția BN în spațiul dinamicii ideatice, în două planuri: acela al ideilor bibliologice și biblioteconomice, care au configurat câmpul ființei acestei instituții, animând devenirea ei întru ființă și acela al ideilor extrabibliologice, universale, cu impact asupra întregii comunități, care au transformat biblioteca, în sens borgesian și heideggerian, într-un loc de concentrare, de sublimare a ființării Ființei, a Universului. Și cum la Platon ideea este esențialmente chip, nu există o mai parousiană panoramare a mișcării ideilor în și din BNRM decât reprezentându-ni-le, metaforic, prin chipurile biblioteconomiștilor și ale savanților-cititori care le-au lansat și propulsat. Nu fără a discerne, desigur, în spiritul postulatelor lui Derrida, dând prioritate ideilor care au fost înfăptuite, care sunt prezente în “urmele” lăsate de autorii lor.

Gavriil Bilevici, primul dirigiuitor al Bibliotecii, s-a arătat preocupat mai cu seamă de ideea pedagogismului unei instituții de acest fel, a propășirii populației, orientarea aceasta fiind una

dominatoare în tot ce a reușit să facă el, de la achiziții la relațiile cu publicul. E una din ideile care, în alt context și cu alte conotații, au revenit pe parcursul celor 17 decenii, de mai multe ori: cu orientare spre creșterea nivelului de cultură și mai ales de civilizație al locuitorilor ținutului, în timpul directoratului lui Tanschi și Beler, cu accent pe răspândirea ideilor revoluționare, în perioada Dariei Harjevscăia, cu predominarea dezideratelor de educație națională, în anii interbelici, de educație comunistă, în anii de după război, cu adevărat propășitoare, depolitizate și axate pe circulația valorilor culturii naționale și universale fiind abia activitățile pedagogice de după 1992.

Cu Nicolae Cozlov, șef al Bibliotecii imediat după Bilevici, începe epopeea demersurilor imobiliare, la care vor participa, de-a lungul anilor, Saburov, Teleuță, Cincilei, Levandovscăia ș.a., epopee care nu pare să aibă sfârșit acolo unde bibliotecile naționale nu-și găsesc adăpostire regească, așa cum s-a întâmplat în Franța, Austria, Danemarca și în alte țări civilizate.

Cu I. Tanschi începe preocuparea Bibliotecii pentru studierea ținutului natal, linie continuată de Harjevscăia, care avea în colecții un compartiment numit „Bessarabiana”, activitate care va fi așezată temeinic, în cadrul unei structuri organizatorice, în perioada postbelică.

De numele directorului Venedict Beler este legată aplicarea, pentru prima dată în Biblioteca noastră, a managementului. De fapt, a unui sistem de management, de expresie occidentală, nemțească, fapt favorizat și de venirea la Chișinău a unui guvernator de origine occidentală, Fonton de Veraion, așa încât, ocolit, un timp, de impactul politicului, directorul s-a preocupat mai temeinic de organizare, programare, coordonarea și gestiunea resurselor. Rezultatele au fost impresionante: Biblioteca s-a mutat într-o clădire nouă, colecțiile au crescut de câteva ori, se produce, pentru prima dată, democratizarea lecturii publice, în bibliotecă fiind admiși și cititori din alte pătri sociale decât

nobilimea. Se schimbă radical relațiile dintre bibliotecă și comunitate, pentru aceasta prestându-se o formă largă de servicii de o ținută și de o cultură europeană. Lui **Belor** îi aparține și prima încercare de la noi de a concepe biblioteca pe modelul Alexandriei, organizând în cadrul ei un muzeu și intenționând exercitarea unor funcții de teaurizare, arhivare și scriptoriale, pe care, însă, nu le-a mai realizat din cauza venirii la Chișinău a unui alt guvernator, căruia occidentalismul directorului bibliotecii nu i-a fost pe plac. O revenire la ideile manageriale și biblioteconomice ale lui Belor a fost posibilă abia după 1992, adică peste 130 de ani.

Din perioada directoratului **Dariei Harjevski** se trage o sumă de idei de natură dublă. Ocolindu-le aici pe acelea de ordin politico-ideologic, de sorginte și orientare rubakinistă, aș ține să subliniez că, ea a lansat și importante idei de specialitate, care își au continuare până astăzi. A pus bazele clasificării și catalogării științifice a colecțiilor, apelând la consultațiile lui Coțiubinski și ale altor savanți cu renume din acea vreme, impulsionându-i pe aceștia să se ocupe, la rândul-le, de clasificarea științelor și de filosofia științei în general. A inițiat publicarea rapoartelor anuale ale Bibliotecii, acestea constituindu-se în veritabile studii de sociologia lecturii, practică la care se va reveni magistral în perioada de după 1992. A transformat biblioteca într-un centru metodologic și de coordonare pentru toate bibliotecile Basarabiei.

În general, în toată perioada de până la 1918, cu excepția, poate, a începutului directoratului lui **Tanschi** și a momentului **Belor**, principiul identității comunitare a fost cam neglijat.

În perioada interbelică, directorii **Arionescu** și **Nițescu** au fost animați de ideea repunerii în drepturi a acestui principiu important al biblioteconomiei universale, încercând să beneficieze de momentul când cumpăna istoriei a aplecat asupra-ne ciutura noastră.

Anii de după război i-au adus Bibliotecii consacrarea în rolul de centru biblioteconomic

național, aceasta însemnând acoperirea deplină a funcțiilor de impact asupra rețelei de biblioteci a republicii, de coordonare a activității lor și de cuprindere cu servicii, în primul rând prin sistemul abonamentului interbibliotecar, a întregului teritoriu al țării. Consacrarea, precum se știe, nu este posibilă fără cunoașterea propriei istorii. **Alexandru Chirtoacă**, directorul care a patronat, între altele, edificarea clădirii noi, actualul bloc nr. 1 al instituției, a fost primul autor de articole și broșuri legate de istoria instituției. **Petru Ganenco** a dus acest început la o împlinire rotundă, elaborând și publicând o monografie consacrată istoriei Bibliotecii Naționale, acestui fapt datorându-se sărbătoririle oficiale ale aniversărilor instituției și imaginea ei în fața oficialităților și a comunității. De numele directorului **Ganenco**, de perioada directoratului său, sunt legate multe idei care au contribuit la creșterea autorității și consacrarea instituției. Aș enumera aici, mai ales, integrarea fundamentelor istoriei cu acelea ale biblioteconomiei, ceea ce a condus la revelarea categoriei de ordine ca esență a biblioteconomiei, așezarea activităților științifice în domeniu, organizarea activităților coordonatoare, constituirea sistemului de dirijare metodologică a bibliotecilor, desfășurarea unor cercetări bibliografice de amploare. Perioada aceasta a dat bibliologiei noastre o întregă pleiadă de biblioteconomiști și bibliografi, ideile și urmele cărora își au un loc bine meritat în istoria domeniului nostru:

Ion Madan, cel care a tratat bibliografia ca pe o constituentă a patriotismului, axată pe travaliu (în accepțiunea hegeliană), pe o preferențialitate civică și pe un fel de reducere huserliană a publicațiilor antinaționale.

Ion Șpac, cel care, în materie de bibliografie, este regele și în același timp sclavul metodei.

Vlad Chiriac, care, împreună cu **Ion Madan**, a consacrat, în activitatea biblioteconomică scriptică, un fel de romantism și de lirism bibliografic și care, cu timpul, s-a orientat spre un anume aristocratism bibliologic, sacrificându-l pe Sisif în favoarea peștișorului de aur.

Tamara Isac a pus bazele moldavisticii și ale istoriei bibliografiei naționale, abordând bibliografia ca pe un act soteriologic.

Nina Matei rămâne un model de custode al manuscriselor și tipăriturilor vechi.

Parascovia Cojuhari și **Valentina Farmagiu** au pus, la noi, bazele paleobibliografiei, în tradiția lui Hodoș și Bianu.

Elizaveta Cozic este autoarea sistemului de amplasare și de topografiere a colecțiilor, existent până astăzi.

Lidia Bolotina a lansat și a elaborat ideea termenilor unificați, anticipând și prefigurând, într-un fel, căutările noastre actuale în ceea ce privește asigurarea lingvistică în condițiile automatizării.

Vitalie Dubina a întruchipat idealul de metodolog în biblioteconomie.

David Șehtman a pus începutul aplicării metodelor sociologice, statistice și ale economiei de bibliotecă în munca de studii și cercetări.

Vera Siverinov a realizat ideea constituirii unei rețele de audiovideoteci.

Mariana Muratov, Alexandra Cneazev, Anton Novac, Larisa Coreaghin și mulți alți specialiști, în măsura în care o permitea regimul politic din acei ani, au adus o contribuție importantă la dezvoltarea instituției și la circulația ideilor bibliologice, la instruirea și culturalizarea populației.

În 1992, în contextul schimbărilor radicale ce s-au produs la noi și în multe alte țări, Biblioteca a intrat în perioada unei reforme principiale, aceasta însemnând, în primul rând, strămutarea ființei Bibliotecii în câmpul Ființei naționale și alinierea la standardul UNESCO referitor la bibliotecile naționale. Alegerea modelului de comportament în acel moment de cotitură avea o importanță decisivă, pentru că, așa cum spunea George Saintsburî, „Tradiția fără modernitate este o fundătură, iar modernitatea fără tradiție este o iremediabilă și totală nebulă”. Am abordat, așadar, ideile predecesorilor noștri ca pe un punct de pornire, ca pe niște pietre pentru templul nostru, dacă ar fi să-l parafrazez pe Lucian Blaga. În același timp, a trebuit să abordăm drumul parcurs de Bibliotecă până la 1992 ca pe o lecție a istoriei, pe care s-o învățăm și din care să tragem învățăminte necesare. Învățătura cea mai importantă ce transpare din acel trecut este că Biblioteca se dezvoltă armonios, atinge performanțe deosebite și este mai utilă comunității atunci când se întemeiază pe identitatea comunitară și când ideile biblioteconomice nu se intersectează și nu au tangență cu politica. Din acest unghi de vedere un model, un etalon pentru noi este perioada directoratului lui Beler.

În Sein und Zeit a lui Martin Heidegger găsim un gând care redă cum nu se poate mai exact esența momentului 1992 al nostru: „Doar atunci când și trecutul și viitorul își răspund unul altuia, se ivește în lume un nou „prezent” și o posibilă devenire întru ființă”. La începutul aceluia deceniu binecuvântat, recuperarea valorilor naționale din trecut ne deschideau perspective pline de speranță pentru viitorul neamului nostru.

În toiul reformei, Biblioteca noastră s-a integrat total în procesul de renaștere națională și, în același timp, a continuat construcția Ființei acestei

instituții, începută de predecesori, ducând-o până la „etajul” filosofiei biblioteconomiei.

Noua concepție a BNRM prevedea ca această instituție să fie, pe de o parte, o sursă generatoare de idei biblioteconomice și bibliologice în general, în special prin activitățile de cercetare și dezvoltare, iar pe de alta – un centru motrice care să întrețină circulația ideilor biblioteconomice în teritoriul țării. Drumul spre bibliologie a trecut prin trei experiențe gnoseologice și epistemologice revelatoare: trecera de la extrapolare la modelare, la metodele deductive, care ne-a introdus într-un câmp al relativității biblioteconomice și al schimbărilor; descoperirea ciberneticii odoblejiene și elaborarea modelului cibernetic al managementului de bibliotecă; și deslușirea teoretică a noțiunii de reformă și a fazelor unui act reformator în biblioteconomie sub impactul și în lumina reformelor cristice. Prin studiu și cercetare, am acumulat și am produs o sumă de idei științifice care au jucat și vor juca în continuare un rol important în dezvoltarea domeniului, prefigurând orientările vectoriale ale evoluției lui. Abordarea multidisciplinară a unor teme, probleme și concepte, infuzia în biblioteconomie a unor idei cibernetice, epistemologice, matematice, psihologice, sociologice etc. i-au conferit domeniului nostru profunzime, prospețime și originalitate, oferindu-ne accesul la noi zone de cunoaștere bibliologică. Iar filosofia biblioteconomiei, spre care tindem, o concepem ca pe o proiectare în câmpul bibliologiei a categoriilor filosofice, sensul unui asemenea proiect constând în a aborda domeniul nostru din interiorul ființei umane, obținând astfel instrumente și metode noi de tratare a biblioarhitecturii, lecturii, a bibliotecii ca univers concentrat în libros, a managementului biblioteconomic.

Implementarea unui șir întreg de idei noi (de la „Calendarul Național” la „Magazinul bibliologic”, de la programul „Memoria Moldovei” la proiectul SIBIMOL; de la Ateneul „Moldova” la Polipticul „Basarabeni în lume”, de la Salonul Național de Carte la arta expozițiilor - eveniment) a creat o imagine nouă BN, aceea de centru motrice al calendarului vieții științifice, culturale și spirituale a Moldovei, de instituție de elită care contribuie la crearea imaginii republicii și care rostuieste și pune în circulație valorile naționale și universale.

Din echipa BN, în acest deceniu al reformei, au făcut și fac parte o seamă de personalități care au de spus un cuvânt al lor în biblioteconomie și în bibliologie.

Raisa Căldare, întruchiparea rigorii blajine în biblioteconomie, a fost ca o ancoră pentru noi atunci când ne copleșea romantismul înnoirilor.

Tatiana Costiuc, spirit ispititor și documentat, a ajuns cu performanțele sale la Cluj, poate din cauza că mintea ei agățătoare râvnea de mult să se prindă de câte un vârf de munte.

Elena Sănduță, în ciuda dinamicii extraordinare a schimbărilor, ne demonstrează că în bibliografie festina lente echivalează nu rareori cu aurul.

Elena Coțescu s-a făcut remarcată prin impunerea în bibliografie a daimonului auctorial și s-ar putea să ajungă la înălțimea bibliografiei critice, dacă va onora principiul conjugării demersului bibliografic cu hermeneutica, pivotându-l pe o axiologie bine determinată.

Vera Osoianu, cea care a căutat esența rostului bibliotecii între biserică și industria serviciilor, între modelele continental și transoceanic, se află acum, pe 4 luni, la stagiere, adică la convertire, în chiar patria industrialismului biblioteconomic, la Boston.

Svetlana Barbei, știe-totul instituției noastre, se întrece, la viteza operațională, cu ordinatoarele.

Ludmila Corghenci a fost, la BN, și rămâne, la ULIM, întruchiparea travaliului ca și autoperfecționării continue valoare supremă.

Maria Coval și **Natalia Cheradi** au conjugat, în câmpul bibliologiei, luciditatea cu grația.

Iulia Melnic a pus în lumină posibilitățile ce le oferă unei biblioteci dimensiunea creștină.

Raisa Melnic, prin realizarea ideii polipticului „Basarabeni în lume” și prin noua artă a expozițiilor – eveniment realizată în colaborare cu **Sava Mihailenco**, a contribuit la crearea unei imagini cu totul nouă a BN.

Nina Negru, în ipostaza sa de istoric al bibliotecilor, stă la gura peșterii platoniciene, încercând să-i scoată pe cei ce au mai rămas acolo la lumina adevărului.

Vasile Malanețchi ne-a rămas în memorie prin încercarea de a construi arborele genealogic al bibliologiei, cu ramuri pline de surori și verișoare.

Elena Turuta, căreia i-a venit acum un fel de a două respirație, a reușit să relanșeze, sub aspectul calității, activitatea noastră editorială.

Iulia Ivanov, **Maria Soltan**, **Zinaida Culea**, **Ludmila Corobco**, **Antonina Poleacov** și alți salariați din generația mai veche, ne ajută să nu pierdem firul tradiției.

Subsemnatul, nefiind prea bogat și neavând un alt mijloc de transport personal, decât metafora, se repede, din când în când, în grădina bibliosofiei, reușind să „rupă” de acolo, uneori, câte un fruct aproape copt.

Ziceam mai sus că BN a contribuit și la circulația ideilor științifice în general. Majoritatea noutăților din știința Moldovei au încolțit în sălile de lectură ale acestei Biblioteci. Voind parcă să exprime recunoștința multelor generații de cititori, Mihai Cimpoi a declarat zilele acestea următoarele: „De fapt, Universitatea mea a fost Biblioteca Națională din Chișinău”. Aceasta, cred eu, este prețuirea supremă a prestației bibliotecarilor care au muncit și muncesc în această instituție.

Felicitări tuturor!

Alexe RĂU

Teorie și practică

NOILE PRIORITĂȚI ÎN ACTIVITATEA BIBLIOTECARĂ

Proiectarea scopurilor globale în sfera bibliotecară în ultima instanță înseamnă asigurarea drepturilor egale de acces la informație. Noile tehnologii și mijloacele de comunicație moderne fac posibil acest lucru prin intermediul unificării resurselor informaționale și difuzării lor pe o bază tehnologică unică.

Experiența mondială a țărilor dezvoltate reflectă sporirea rolului bibliotecilor în progresul democrației, economiei de piață, sferei sociale. Această misiune a bibliotecilor este condiționată de ritmul rapid al dezvoltării funcțiilor lor informaționale, acumulării resurselor informaționale, asigurării accesului la rețelele informaționale locale și internaționale.

Acum putem afirma, că această evoluție se produce și în bibliotecile noastre, unde în ultimii ani au loc schimbări profunde. Spre regret, aceste schimbări nu au căpătat un caracter de masă. Firește, pentru aceasta bibliotecarii trebuie să elaboreze un șir de recomandări, adresate organelor puterii legislative și executive, administrației publice locale, îndreptate spre susținerea activității bibliotecilor și consolidarea rolului lor în societate.

Direcțiile de ultimă oră în dezvoltarea tehnologiilor informaționale au condiționat o diversificare fără precedent a serviciilor informaționale. Acestea nu sunt de cele mai multe ori atât de costisitoare pe cât par, iar câștigul obținut justifică întotdeauna cheltuielile efectuate.

Biblioteca modernizată trebuie să asigure următoarele:

- colecție de documente tipărite și multimedia;
- stocarea înregistrărilor bibliografice;
- rețele pentru navigare;
- acces la distanță la servicii și produse informaționale;
- servicii de livrare a documentelor electronice;
- oportunități pentru instruire.

Răspândirea noilor tehnologii în bibliotecă constituie un motiv de atractivitate suplimentară pentru beneficiar. Este necesar să redefinim unele priorități punând accentul pe nevoile beneficiarului. Schimbarea trebuie să fie profundă, în planul mentalității atât a bibliotecarilor, cât și a utilizatorilor. Pentru aceasta serviciile de bibliotecă trebuie să plaseze în centrul preocupărilor beneficiarul. În jurul acestuia va gravita toată activitatea bibliotecii.

În același timp biblioteca trebuie să acționeze în vederea extinderii serviciilor în funcție de profilul și exigențele consumatorului, venirea în întâmpinarea cerințelor acestuia.

Bibliotecile din Republica Moldova, care trec astăzi printr-o schimbare, propun utilizatorului noi servicii:

- acces la catalogul on-line, OPAC;
- acces la publicații electronice;
- stații de lucru multimedia în bibliotecă;
- împrumutul noilor media;
- instruirea utilizatorului;
- servicii noi de informare comunitară și de afaceri;
- servicii pentru categorii speciale de utilizatori (cu handicap, dezavantajate).

Totodată, activitatea bibliotecară capătă astăzi anumite particularități. Mai întâi de toate, în conștiința colectivă există stereotipul despre simplitatea lucrului de bibliotecă. Chiar și cei mai competenți cititori cunosc numai unele procese de lucru ale bibliotecii. De altfel, cu cât mai operativ aceștia sunt deserviți cu literatură și alte servicii, cu atât mai simplu li se pare lucrul de bibliotecă. Din această cauză intenția bibliotecilor de a mări volumul investițiilor și a statelor, trezește anumite nedumeriri. În încercarea de a găsi o soluție benefică pentru această situație, B. Asherwood și-a intitulat lucrarea sa despre Public Relations „Biblioteca vizibilă”, accentuând prin însuși titlul ei faptul că instanțele administrative și majoritatea populației nu cunosc pur și simplu esența problemelor specifice bibliotecii.

Noile condiții nu au simplificat, ci din contra, au complicat mai mult procesele tehnologice ale bibliotecii. Este în deplină formare imaginea de “bibliotecă virtuală” care o va înlocui pe cea prezentă. Sunt tot mai frecvente afirmațiile despre eventuala înlocuire a culturii cărții prin cultura ecranului. Chiar cei mai fervenți cititori care nu împărtășesc pe deplin aceste opinii, sunt de părerea că tehnologiile informaționale simplifică munca bibliotecilor, în timp ce odată cu diversificarea posibilităților de servire, complică mai mult procesul de lucru.

În al doilea rând, în sfera bibliotecilor, ca nicăieri în altă parte, opinia populației despre calitatea servirii depinde nu numai de operativitatea și competența satisfacerii solicitărilor, dar și de nivelul culturii informaționale a cititorilor. Această interdependență se manifestă îndeosebi în domeniul literaturii profesionale sau de afaceri. Este știut faptul că, cu cât mai rar se adresează un specialist la bibliotecă și deci se orientează mai puțin în fluxul informațional, cu atât este mai predispus să învinuiască biblioteca de insuficiență de informații necesare. În realitate, însă, materialele solicitate nu pot fi oferite numai din cauza formulării incorecte a cererii.

Astfel, în procesul de promovare a imaginii bibliotecii, trebuie afirmate următoarele:

- corelarea activității ei cu valorile societății democratice și cu drepturile omului privind accesul liber la informație;
- elucidarea misiunii, esenței lucrului de bibliotecă în mediul populației;
- informarea operativă despre toate transformările esențiale produse în sfera activității bibliotecii, menționându-se că acestea sunt menite să îmbunătățească condițiile de servire;
- sporirea nivelului de cultură informațională a beneficiarilor.

INFORMAȚIE ȘI INFORMATIZARE ÎN BIBLIOTECA PUBLICĂ

În dicționarul explicativ termenul de *informație este definit ca fiind o comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație [...] lămurire asupra unei persoane sau a unui lucru [...] fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile [...]*

Biblioteca ne-a pus întotdeauna la dispoziție cunoștințe noi, deci o multitudine de informații grupate în două mari categorii:

- informații despre conținutul documentelor din bibliotecă
- informații conținute efectiv în documentele bibliotecii

ambele realizând un **sistem de informare și documentare** fie tradițional prin cataloagele clasice și cartea scrisă pe suport de hârtie, fie mai nou cu ajutorul calculatoarelor electronice, al rețelelor de calculatoare, al Internetului, în general al informaticii.

Biblioteca publică este o imensă sursă de informație prin colecțiile pe care le deține iar informatizarea găsește aici un mediu propice dezvoltării unor aplicații specifice în general orientate pe sisteme de gestiune a bazelor de date, prin aplicații software specializate pe stocarea și regăsirea informațiilor, pe prelucrarea unitară a acestora în forma cea mai accesibilă utilizatorilor, după reguli standardizate, accesibile sub diverse forme (local sau on-line) care grupate le denumim Sistem Integrat de Biblioteca. Un sistem informatic trebuie să ordoneze informația și sursele acesteia, să asigure stocarea, prelucrarea și ordonarea informațiilor, să stabilească canale și reguli de comunicare ale acestora.

În viitorul apropiat în comunitatea bibliotecară basarabeană va avea loc redistribuirea rolurilor bibliotecilor în constituirea sistemului informațional și formarea resurselor informațional-bibliotecare ale țării, accesibile atât utilizatorilor interni, cât și celor străini. Bibliotecile noastre au făcut pasul decisiv înainte în ultimii ani. Pentru bibliotecari extinderea serviciilor informaționale va reprezenta și în continuare instrumentul cel mai eficient și mai adecvat pentru a pregăti evoluția bibliotecilor în viitor.

Natalia CHERADI

Suportul sistemului informatic al bibliotecii este un tot unitar, alcătuit din resursele hardware (servere, stații de lucru, calculatoare independente, imprimante, scanere și alte periferice), resursele software (sisteme de operare, software de dezvoltare a aplicațiilor, aplicații specifice, baze de date, utilitare grafice și de tehnoredactare), sistemele de comunicații (rețeaua locală - LAN și Internetul) și factorul uman.

Pe piața mondială apar permanent noi configurații de sisteme de calcul, iar la majoritatea sistemelor prețul este moderat și începe să scadă substanțial imediat ce apare o nouă generație, practic în 2, 3 ani de funcționare un calculator este uzat moral.

Partea de software a sistemului informatic este o altă componentă, care se reduce în final tot la problema financiară, licențele de utilizare a diferitelor programe având costuri care pot atinge sau chiar depăși valoarea unui calculator.

Sistemele de comunicații, cea de a treia parte a sistemului informatic, sunt cele *locale* (Local Area Network - LAN sau intranet care permite accesarea bazelor de date și regăsirea informației din orice punct de acces al bibliotecii) și cele *externe* care realizează legătura fizică la Internet.

Internetul, cea mai vastă rețea de calculatoare din lume, o „rețea de rețele” de calculatoare, permite atât accesarea unor informații din exterior (baze de date, cărți și periodice on-line sau fulltext, informații diverse regăsite cu motoare de căutare puternice) cât și posibilitatea de a oferi tuturor serviciile on-line ale bibliotecii. Astfel, utilizatorii vor beneficia de vizite virtuale în bibliotecă prin consultarea de la distanță a catalogului electronic al bibliotecii și a catalogului național partajat, rezervări de cărți on-line și de alte servicii oferite de biblioteca publică.

Prin noua lege a bibliotecilor, în legislația românească în definiția bibliotecii, pe lângă colecțiile de cărți, publicații și documente specifice, se menționează bazele de date ca făcând parte integrantă din colecțiile bibliotecii publice iar în cadrul atribuțiilor principale ale bibliotecii publice se specifică „alcătuirea bazelor de date”.

Acum întrebarea este ce reprezintă și ce trebuie să conțină bazele de date ale bibliotecii publice?

Obligatoriu, cea mai importanta bază de date alocată utilizatorilor de bibliotecă este cea orientată pe comunicarea informației, așa-numitul catalog electronic rezultat în urma operațiunii de catalogare a documentelor de bibliotecă. Un software de bibliotecă performant trebuie să aibă integrat un modul de catalogare dezvoltat care să permită introducerea de informații complete după standardele biblioteconomice.

Împrumutul documentelor către cititori este o activitate importantă în biblioteca publică, dat fiind rolul de promotor al culturii (și informației) în comunitatea servită, în condițiile creșterii prețurilor cărților, biblioteca publică este cea care trebuie să suplinească imposibilitatea achiziționării individuale ale acestora. Modulul de împrumut trebuie să asigure în mod performant situația unităților din bibliotecă privind exploatarea curentă: regăsirea înregistrărilor privind orice document, localizarea acestuia, situația sa, regăsirea documentelor împrumutate împreună cu data de restituire și posibilitatea de rezervare.

Modulul de împrumut lucrează cu două categorii de informații: descrierile bibliografice asupra documentelor ce fac obiectul fondului disponibil pentru împrumut (fiecare document are un număr de inventar unic) și informații asupra cititorilor bibliotecii care au dreptul să împrumute documente: date de identificare și informații despre modul cum poate fi contactat; (fiecare cititor primește un permis de intrare cu cod de identificare unic). Atât pentru numărul de inventar al documentului cât și pentru codul de identificare al cititorului în sistemele informatizate se generează câte un cod de bare.

La realizarea împrumutului codurile de bare se citesc cu un dispozitiv optic și acestea împreună cu data curentă și cu termenul limită de împrumut completează câmpuri speciale din bazele de date care realizează legătura unitate-cititor din punct de vedere al împrumutului. Astfel în baza de date cu descrierea bibliografică a documentelor vom regăsi cui este împrumutat documentul și termenul de restituire iar în baza de date a cititorilor vom regăsi pentru fiecare cititor în parte ce documente a

împrumutat și termenele de restituire ale acestora. La restituirea documentului împrumutat, doar prin citirea codului documentului legătura creată prin operațiune de împrumut se șterge din cele două baze de date și în paralel aceste informații se vor înregistra și într-o altă bază de date utilizată la statistici de bibliotecă, unde vom regăsi informații asupra tranzacțiilor fiecărui cititor și a fiecărui document.

Accesul utilizatorilor la bazele de date trebuie să se realizeze atât local în intranet cât și extern prin Internet și constă fie în accesarea catalogul electronic al bibliotecii, fie a altor baze lor de date on-line sau fulltext din colecțiile bibliotecii.

Baze de date on-line, iau amploare în ultimul timp datorită implicării bibliotecilor în viața comunității locale care solicită din ce în ce mai des informații despre piața muncii internă și internațională, administrație centrală și locală, legislație internă, europeană și internațională, instituții guvernamentale și nonguvernamentale, subiecte care nu fac parte din specificul tradițional al bibliotecii, dar care fiind atât de solicitate, necesită o implicare activă. Astfel apar colecții de date, care se grupează ca informație electronică și se actualizează permanent pentru a servei comunității locale și e de preferat să se poată consulta atât în rețeaua locală de calculatoare cât mai ales on-line prin Internet.

Baze de date fulltext conțin textul integral al unui document, inclusiv imaginile, graficele și pozele ce se găsesc în respectivul document (ziare, cărți, secțiuni de documente, articole, citate etc.) care sunt stocate pe suport magnetic, sunt indexate și pot fi atașate descrierii documentului sursă în bazele de date bibliografice din catalogul electronic. Acestea se pot regăsi foarte ușor după elementele cele mai utilizate (autor, titlu, subiect) dar și prin căutare liberă de cuvinte și expresii pe text și pot transmite către utilizatori prin rețelele de telecomunicații sau pot fi consultate de la distanță. Este indicat ca atunci când utilizatorul identifică un document în baza de date bibliografică să-l poată regăsi în baza de date fulltext printr-o legătură biunivocă, care să asigure accesul și la alte documente similare care tratează subiectul dorit.

Publicațiile multimedia reprezintă un complex informațional unitar unde, alături de textul documentului, se regăsesc informații video și audio. Pentru consultarea acestora este necesar un echipament de redare a acestor informații secundare. Documentele multimedia se pot stoca pe harddisk-uri iar pentru distribuție se multiplică pe CD-uri. Aceste documente sunt de obicei foarte atractive

și utile în transmiterea de informații care nu se pot reda cu fidelitate pe suport de hârtie. Un exemplu concludent îl reprezintă enciclopediile (gen Britanica, Encarta, etc.) dedicate procesului de învățământ sau culturii generale, unde alăturarea de imagini în mișcare și a fondului sonor textului clasic dă o altă percepție asupra unui anumit obiect, loc sau fenomen.

Pagina WEB este o formă de prezentare electronică care reunește și simplifică accesul de la distanță la toate documentele informatice ale bibliotecii, incluzând trimiteri la locația fizică unde se regăsește acea informație pe diverse servere în cadrul rețelei Internet. Se creează astfel o adevărată bibliotecă electronică care poate fi consultată de

la orice calculator conectat la Internet, utilizatorii realizând astfel vizite virtuale în bibliotecă.

În final putem trage concluzia că cel mai important efect al informatizării unei biblioteci este posibilitatea de a oferi utilizatorilor beneficiul de a consulta informațiile despre documentele aflate în bibliotecă, localizarea unor documente de interes și rezervarea acestora pentru un eventual împrumut, crearea unei bibliografii asupra unei teme sau regăsirea unor informații prin consultarea bazelor de date disponibile și preluarea acestora, fără ca distanța să fie un impediment.

*Ing. Florin ȘOVA
Șef serviciu Informatică
Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași*

COLABORAREA INTERBIBLIOTECARĂ ȘI FOLOSIREA ÎN COMUN A RESURSELOR

Cooperarea și schimbul de resurse este o bună tradiție în bibliologie. Bibliotecile cooperează de veacuri atât în interiorul cât și în afara hotarelor țării. Procesul automatizării bibliotecilor, accesibilitatea rețelei Internet, care asigură legătura comodă și crearea publicațiilor electronice, deschide noi posibilități pentru cooperare și schimbul de resurse.

Nici o bibliotecă din lume n-a fost și nu poate fi saturată. Orice bibliotecă are nevoie să împrumute cărți sau alte materiale din alte biblioteci. Necesitatea cooperării interbibliotecare a existat întotdeauna, dar concomitent cu numărul crescând de cărți și reviste editate – când numărul mijloacelor noi multimedia (CD, DVD, WEB) crește vertiginos – crește și necesitatea în această interacțiune. Dezvoltarea acestor relații se bazează pe faptul, că multor biblioteci nu le ajung mijloace proprii pentru a-și extinde colecțiile proprii în corespundere cu cantitatea crescândă a materialelor publicate. Este de asemenea dificilă întreținerea și dezvoltarea sectoarelor noi de activitate, necesare pentru dirijarea proceselor de automatizare avansate în bibliotecă și colecțiile diferitor surse informaționale. În legătură cu aceasta bibliotecilor le revine misiunea de a continua și dezvolta vechea tradiție de cooperare și schimb de surse. Automatizarea bibliotecilor, accesul la rețeaua globală (Internetul) oferă un spațiu larg de noi posibilități, la fel și noi sarcini pentru biblioteci.

Bibliotecile cooperează între ele în mod diferit și pentru organizarea și dezvoltarea cooperării interbibliotecare se utilizează un număr mare și divers de modele.

Instituțiile bibliotecare din străinătate au acumulat o bogată experiență în acest domeniu.

Relațiile între biblioteci de obicei sunt reglementate de un ansamblu de reguli, aprobate de ministerul corespunzător. Este o practică obișnuită, când pentru bibliotecile publice se utilizează un model diferit de cele din bibliotecile universitare. Adesea se întâmplă ca bibliotecile însele să aparțină diferitor departamente.

O condiție obligatorie de finanțare a bibliotecilor este respectarea cerinței de a urma modelul de cooperare oficial pentru tipul dat de bibliotecă, adică bibliotecă nu va fi finanțată, dacă nu vor fi respectate regulile, inclusiv și regulile abonamentului, stabilite conform modelului.

Această măsură asigură (din punctul de vedere al puterii) o repartizare echitabilă a tuturor resurselor accesibile, în același timp acest fel de model poate deveni un fel de măsură de constrângere pentru acele biblioteci, care doresc să extindă colaborarea, și desigur să dezvolte servicii noi și posibilități împreună cu alte biblioteci.

Tendința zilei de azi este, în primul rând, stimularea și susținerea cooperării între diferite tipuri de biblioteci și de asemenea oferirea a unei mai mari libertăți de alegere pentru ele.

Această tendință este stimulată de o legislație liberală în mai multe țări, și de asemenea de progresul tehnic general, care folosește posibilități noi pentru colaborarea interbibliotecară.

Altă modalitate de susținere a dezvoltării este planificarea schemelor de finanțare pe baza indicatorilor reali de muncă în biblioteci și nu pe baza bugetelor fixate în prealabil.

Au fost elaborate și testate un număr mare de modele și scheme de finanțare a cooperării interbibliotecare.

Cel mai popular model este Consorțiul bibliotecar.

Gordon Pedersen, președintele Forumului European Pentru Implementări în Biblioteci, (European Forum for Implementers of Library Applications (EFILA) este de părerea că acest model funcționează cel mai bine atunci când bibliotecile utilizează intens împrumutul interbibliotecar sau doresc să formeze un sistem informațional unic. Consorțiul de obicei se fondează de câteva biblioteci **egale** ca statut și este dirijat de consiliul special format din reprezentanții acestor biblioteci membre. De obicei bibliotecile repartizează cheltuielile conform unor proporții prestabilite. Prioritatea acestei scheme este faptul, că bibliotecile împart cheltuielile pentru împrumutul interbibliotecar și sistemul informațional unic.

Sistemul informațional unic oferă posibilitatea interacțiunii armonioase în problemele obținerii publicațiilor noi și catalogării și este comod pentru a efectua căutarea și a cere documente în bibliotecile membre ale consorțiului. Acest model poate servi drept bază pentru colaborarea mai largă: transfer electronic de articole, dezvoltare de noi servicii.

Consoțiul bibliotecar permite stabilirea unor contacte de durată între biblioteci.

Un alt aspect al activității bibliotecare în care modelul consorțiului bibliotecar poate fi folosit cu succes este **catalogul general**.

Mai multe biblioteci organizează colaborarea pe baza unui sau mai multor cataloage numite generale. Astfel de cataloage, de regulă, sunt organizate la inițiativa ministerelor sau a altor organizații responsabile. Fiindcă bibliotecile publice și cele universitare deseori sunt subordonate diferitor departamente, se întâmplă să existe catalogul general al bibliotecilor publice și altul – al bibliotecilor universitare. Catalogul general conține informație bibliografică și date despre colecțiile bibliotecilor-participante. De regulă, catalogul general se organizează și se gestionează de o organizație independentă, care aparține bibliotecilor participante, sau organizațiilor (structurilor) departamentale.

Crearea consorțiului bibliotecar **catalogul general** trebuie să fie asigurat suficient cu tehnologii informaționale. Bibliotecile participante trebuie să utilizeze sistemul informațional unic, sau să stabilească legătura între sistemele lor.

Sistemele informaționale pot fi implementate prin multiple alte modalități, însă utilizarea standardelor tehnice constituie partea cea mai importantă în aplicarea oricărui model. E important să se stabilească care standarde vor fi utilizate, cum vor fi implementate și testate.

Multe consorțiuri bibliotecare au organizat rețele independente de cooperare în interiorul lor. Aceasta este o decizie scumpă și nu prea flexibilă, deoarece arenda liniilor telefonice costă scump și se modernizează cu greu.

Internetul este o soluție mult mai bună pentru organizarea colaborării interbibliotecare. Bibliotecile pot

organiza rețeaua Internet individuală în concordanță cu necesitățile lor specifice și să o modernizeze liber.

O experiență utilă în ce privește cooperarea și colaborarea interbibliotecară și folosirea în comun a resurselor au acumulat bibliotecile din Rusia. Biblioteca Rusă de Stat și Biblioteca Națională a Rusiei au elaborat un proiect “Положение о службе ведения Российского банка нормативно/авторитетных записей для электронных каталогов”. Scopul acestui proiect este coordonarea activității în vederea formării fișierilor naționale de notițe autctoriale și schimbul între biblioteci.

Multiple sunt problemele cooperării, important este a transforma cooperarea într-o filozofie în acțiune.

„Cooperarea, colaborarea, comunicarea sunt cei 3 piloni pe care-și construiesc activitatea tot mai multe biblioteci în SUA”, afirma Judy Field, la recentul seminar în cadrul Școlii de Biblioteconomie. Anume ei contribuie la achiziționarea și folosirea în comun a resurselor, la partajarea responsabilităților.

În viziunea dnei Judy Field modelele de cooperare între bibliotecile din Moldova ar putea fi multiple: biblioteci publice, biblioteci universitare, biblioteci multtip la nivel regional. Însă, ca aceste modele să funcționeze, trebuie create sisteme de comunicare deschise, în care să fie implicat tot personalul, care de fapt va constitui o echipă.

Pentru a continua această idee este necesar ca participanții la această acțiune să conștientizeze că „...cooperarea nu presupune doar punerea în comun a resurselor, ci și cunoștințele comune de inginerie informațională. Mai mult decât oricând trebuie să învățăm împreună să descoperim, să organizăm, să diseminăm informațiile. Trebuie constituită o politică a cooperării... Managementul științific rezervă un loc determinant managementului cooperării atât la nivel de sisteme cât și la nivel organizațional”. Această afirmație a domnului Ion Stoica se înscrie organic în cele expuse mai sus și poate servi drept punct de plecare în activitatea de colaborare între biblioteci.

Cauza de viitor pentru bibliotecile lumii este stabilirea și dezvoltarea colaborării cu alte biblioteci. Toate bibliotecile, indiferent de mărimea lor, vor resimți prioritățile, pe care le oferă cooperarea.

Bibliografie:

Stoica, Ion. Informație și cultură. București, 1997.

Lavreneva O.A. Coordination And Cooperation of Libraries in Formating Authority Files For OPA-C”s. În: Biblioteki i asociacii v menâuşemsâ mire: novye tehnologii i novye formy sotrudnečestva, Vol.1., p. 144-148.

Cooperation entre bibliothèques. Accesibil pe INTERNET:<URL: <http://www.biblioline.com>.

Maria VĂTĂMANU

CALITATEA, O NOUĂ PROVOCARE PENTRU BIBLIOTECI

În cursul ultimelor decenii se vorbește de calitatea produselor și serviciilor, de controlul calității - cele doua cuvinte fiind aproape inseparabile. Un control al procesului, chiar simplificat, este necesar pentru evitarea derivelor și acesta face din ce în ce mai frecvent obiectul unui contract în cadrul relației client-furnizor.

Cea mai veche reprezentare a controlului calității a fost descoperită în Egipt în mormântul lui Rekh-Mi-Re din Theba, 1450 î.H. Preocuparea sistematică pentru calitate a fost tratată după cel de-al doilea război mondial, dar primele lucrări despre acest subiect, cele ale lui W. Edwards Deming au fost scrise la sfârșitul anului 1920 și au separat funcția calitate de funcția fabricație. Dr. Deming este recunoscut ca fiind părintele calității. Filozofia lui Deming se bazează pe punerea calității în termeni umani. Când forța de muncă a unei companii este motivată în a face treabă bună și posedă un sistem managerial solid care să o conducă, calitatea va reieși natural. Calitatea trebuie orientată către client (customer driven) și focalizată asupra pieței. Esența metodologiei de abordare a managementului calității a lui Deming constă în utilizarea tehnicilor statistice simple pentru a îmbunătăți continuu ieșirile sistemului. Numai prin verificare statistică managerul poate ști că are o problemă și poate găsi cauzele acesteia. Dr. Joseph M. Juran este de asemenea cunoscut ca unul din fondatorii sistemului calității. Juran susține că misiunea de bază a instituției este de a dezvolta programe și servicii care să răspundă cerințelor utilizatorilor. Punctul central al filozofiei sale în acest domeniu este încrederea instituției în productivitatea angajaților. Calitatea este asigurată dacă fiecare individ posedă mijloacele necesare pentru a-și îndeplini obligațiunile în mod corespunzător. Având la dispoziție mijloace adecvate, ei vor produce și servicii care vor satisface speranțele clienților.

În 1993, Comisia Europeană a introdus CALITATEA în Cartea Albă intitulată „Dezvoltare, competitivitate, locuri de munca” - vizând promovarea activităților cu înaltă valoare adăugată. În consecință, în 1994, Consiliul de Miniștri a inițiat o rezoluție intitulată semnificativ „Politica europeană de promovare a calității sau calea Europei către excelență” (DOC. CERTIF 95/1) și care viza dezvoltarea competitivității industriale a Uniunii Europene. Această rezoluție este o consecință logică a unor rezoluții mai vechi, ca de exemplu cele referitoare la „Noua abordare a armonizării tehnice” (1994) și „Abordarea globală a evaluării conformității” (1989) care au contribuit în mod esențial la crearea condițiilor necesare pentru redistribuirea responsabilităților și pentru protejarea sănătății și a securității populației. În prezent con-

ceptele despre calitate sunt bine structurate prin mai multe standarde internaționale (ISO 9000, ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003, ISO 9004) adoptate de către Organizația Internațională pentru Standardizare (International Organization for Standardisation – ISO). Familia de standarde ISO 9001 și ISO 9004 referitoare la sistemul de management al calității se adresează tuturor categoriilor generice de produse, înțelegând prin aceasta procesarea materialelor, hardware, software și servicii. În ultimii ani acest concept s-a extins asupra sectoarelor celor mai diverse. S-a ajuns la o nouă formă de relație client-furnizor bazată pe încrederea clientului în furnizorul de servicii. Importanța calității a crescut deosebit datorită intensificării concurenței, sporirii continue a exigențelor clienților și ale societății. Este elocvent în acest sens că s-a constituit Fundația Europeană pentru Managementul Calității (European Foundation for Quality Management).

Calitatea este definită ca fiind proprietatea unei entități de a satisface necesitățile explicite și implicite. Aceste necesități pot fi:

- cele ale utilizatorilor unui produs sau serviciu (deja exprimate sau urmând a fi identificate);
- cele ale cerințelor societății (obligații exprimate prin legi, reglementări, coduri vizând, de exemplu, libertatea intelectuală, Internetul);
- cele ale unui bun management intern al unui organism (necesități interne exprimate de conducătorii săi).

Politica în domeniul calității este primul pilon al instituției în asigurarea calității. Ea nu se referă numai la calitatea serviciilor și produselor, ci și la fiecare proces și activitate în ansamblu. Stabilirea politicii în domeniul calității prezintă avantaje importante:

- determină conducerea instituției să-și definească clar concepția privind calitatea;
- fiind comunicată într-o formă imperativă și uniformă, aceasta îi va conferi legitimitate și va reduce la minim interpretările greșite;
- oferă un sistem de referință în managementul calității;
- înlesnește efectuarea unor analize comparate între rezultatele activității practice și principiile de politică.

În acest scop sunt necesare documente care asigură calitatea. Standardele familiei ISO 9000 acordă o importanță deosebită elaborării unei documentații corespunzătoare care este esențială pentru realizarea unor produse și servicii de calitate, pentru evaluarea și îmbunătățirea calității. Potrivit standardului ISO 10013, documentele utilizate pentru definirea și implementarea calității într-o instituție pot fi structurate ierarhic:

- manualul calității;
- procedurile sistemului calității;
- documentele calității.

Manualul calității descrie sistemul calității în concordanță cu politica stabilită în domeniul calității. El este imaginea scrisă a instituției în ceea ce privește politica în domeniul calității precum și a organizării create pentru respectarea acestei politici. Pentru uzul intern al instituției el este documentul de bază în domeniul calității, servind drept referință tuturor nivelurilor ierarhice (obiectiv al unui bun management). Pentru utilizarea în relația furnizor-client, este imaginea de marcă în materie de asigurare a calității, primul document al furnizorului pentru câștigarea încrederii clientului. Pentru utilizarea în vederea certificării sistemului calității, acesta este documentul de referință față de care se va desfășura auditul de evaluare a aptitudinii. Termenul Manualul Calității este utilizat mai ales în familia de standarde ISO 9000 atât pentru managementul calității în cadrul organizației (ISO 90004-1), cât și pentru certificarea sistemului calității. Documentele internaționale: ISO 10013 - Ghid pentru elaborarea manualelor calității, NF X 50-160 - Ghid pentru stabilirea unui manual al calității (standard omologat francez), X 50-161 - Ghid pentru redactarea unui manual de asigurare a calității (fascicul de documentație) favorizează armonizarea practicilor de stabilire și de gestionare a unui manual al calității, într-un asemenea mod încât să constituie un suport eficient al sistemului calității instituției și

o referință permanentă și recunoscută în ceea ce privește funcționarea optimă a acestuia.

Procedurile sistemului calității sunt un mod specificat de efectuare a unei activități (ISO 8402). Conform acestui standard, o procedură scrisă sau documentată conține de regulă scopul și domeniul de aplicare ale unei activități: ceea ce trebuie făcut și de către cine, când, unde și cum trebuie efectuată activitatea, ce materiale, echipamente și documente trebuie utilizate, cum trebuie controlată și înregistrată activitatea. Este vorba de un ansamblu de reguli scrise, proprii unei activități, adică unei instituții, unui sector al acestei instituții (ex.: traseul documentului, prelucrarea tehnică a documentelor, prelucrarea științifică a documentelor, organizarea catalogului electronic, alcătuirea sistemului de cataloage și fișiere, casarea documentelor, evaluarea colecției, achiziția documentelor).

Documentele calității sunt documente de lucru detaliate: formulare, rapoarte, instrucțiuni de lucru care determină rezultatul calității (raport de activitate, indicatori de performanță, normarea muncii, feed-back).

CALITATEA se constituie ca o nouă **PROVO-CARE** pentru biblioteci. Cine nu se ridică la nivelul „provocării”, pierde competiția.

Tatiana COȘERIU

Atlas

AMERICA DIN LOZINCA NOASTRĂ sau totul pentru patron, totul pentru binele patronului

Pentru bibliotecile din SUA activitatea de referință este mai mult decât o tradiție, este fundamentul pe care se sprijină întreaga activitate și tendința binecunoscută de a sta la dispoziția patronilor în orice împrejurări, în orice situații, cu orice mijloace, iar în ultimii ani și la orice oră a zilei sau a nopții.

Aflându-te chiar și pentru puțin timp într-o bibliotecă, indiferent de ce tip sau mărime ar fi, te trezești cu gândul la renumita lozincă „Totul pentru om, totul pentru binele omului”, și îți dai seama că aici nu este vorba doar de o lozincă, ci de adevărul adevărat. Deviza „Noi suntem aici pentru a te ajuta” este bine-cunoscută patronilor și, conștienți de aceasta, ei valorifică la maximum această posibilitate.

Probabil că tendința de a fi mereu la dispoziția beneficiarilor își are izvorul în felul în care în bibliotecile din SUA, mai ales în bibliotecile publice, este aprobat bugetul, pentru că aici populația are un cuvânt de spus la acest capitol, și atunci când sunt chemați la vot, votează și dacă sunt de acord ca banii publici să fie distribuiți și bibliotecilor. Poate de aici pornește grija bibliotecarilor pentru beneficiari, dar chiar și dacă este așa foloasele sunt reciproce.

În literatura de specialitate publicată în SUA, în virtutea tradiției mai întâlnim încă cuvintele *beneficiar*, *utilizator*, *cititor*, dar peste toate domină termenul *patron* și acesta este utilizat cu sensul pe care îl dau toate dicționarele explicative, cel de stăpân. Stăpânii bibliotecii

sunt cititorii. O altă lozincă foarte des întâlnită în bibliotecile americane este „Library mean business. Put us to work for you” (Biblioteca înseamnă business. Pune-ne să lucrăm pentru tine). Promovarea informației, indiferent de ce gen ar fi, este axa în jurul căreia se învâрте biblioteconomia americană și aici e marea diferență între ceea ce se întâmplă acolo și la noi.

În virtutea tradiției, bibliotecarii din Moldova sunt mai mult custozi ai cărților și ai altor documente și mai puțin promotori ai informației, și aici este necesară schimbarea, dacă vrem să avem viitor. Spunea cineva că SUA este țara bibliotecilor. Adevăr spunea, dar nu se referea la număr, pentru că în tot statul Massachusetts, cu o populație de aproximativ 6 milioane, sunt în jur de 1500 biblioteci, cifra incluzând toate tipurile: publice, școlare, academice, speciale etc. Amintiți-vă câte sunt la noi. Calitatea este cea care contează și, mai mult decât atât, prestigiul de care se bucură bibliotecile în comunitățile pe care le servesc.

Nu voi încerca să scriu o poveste în roz a bibliotecilor americane pentru că la nivelul care le caracterizează au și ele problemele lor, iar noi știm adevărul că nici o bibliotecă din lume nu are atât, cât și-ar dori sau de cât ar avea nevoie. Biblioteca publică din Detroit și-a redus programul de activitate la numai 5 zile pe săptămână, urmând ca în zilele de duminică și luni ușile bibliotecii să fie închise pentru cititori și aceasta pe motiv că banii alocați de primărie în ultima perioadă nu sunt suficienți pentru a menține biblioteca la nivelul anilor trecuți. În zilele cât mă aflam la Biblioteca Publică Boston colectivul era bulversat de decizia primăriei de a păstra doar 10 posturi din cele 53, titularii cărora se pensionau începând cu ziua de 31 octombrie. Președintele bibliotecii dl. Bernard Margolis deja anunțase, prin ordin, micșorarea programului de activitate într-un șir de departamente, iar altele trei erau pe cale de a se uni, hotărâre favorizată și de faptul că doi dintre șefii de departamente erau în lista celor pensionați. Nu încape îndoială că primăria va reveni la această decizie pentru că a pierde atât de mult personal este aproape o catastrofă pentru o bibliotecă de mărimea și cu sarcinile pe care le are Biblioteca Publică Boston.

Tot în această perioadă, destul de dificilă pentru o bibliotecă, aproape că nu a fost săptămână în care să nu fie vre-o întrunire a managerilor la diferite niveluri de competență la care să nu

fie pusă în discuție problema cum de îmbunătățit serviciile pentru beneficiari. S-ar părea că nimic nu mai este de făcut în această bibliotecă care are 12 mese de referințe (reference desk), plus „masa verde” care se află imediat după porțile de securitate și unde beneficiarul poate primi tot felul de informații, un creion, hârtie etc. Marea mea mirare a fost, când o cititoare pe care o supăra un pantof a cerut ajutor, iar bibliotecara care era la post a scos un bandaj, cu cea mai firească înfățișare posibilă, de parcă aceasta era marea ei misiune în clipa respectivă. Eu știam că bibliotecă este „leac” pentru suflet, dar că poate fi și leac pentru picioare nici prin cap nu mi-a trecut.

Deci, nu este străină bibliotecilor nici problema financiară. Cele 28 milioane dolari ce au constituit bugetul Bibliotecii Publice Boston pentru anul 2002, par a fi insuficiente. Și pentru a suplini această insuficiență, vine în ajutor Fundația Bibliotecii Publice Boston, care, de rând cu alte scopuri, are și misiunea de a aduna mijloace bănești pentru a susține activitatea bibliotecii. Ideea care plutește în aer de mai mulți ani la Biblioteca Națională de a crea Fundația Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova ar trebui realizată, și ea ar reflecta nivelul în care în țară este conștientizat rolul unei bibliotecii, care ar trebui percepută ca memorie a unui neam. În cei 10 ani de activitate (fondată în 1992), Fundația Biblioteca Publică Boston a adunat peste 56 milioane dolari, care au fost folosiți mai ales în scopul diversificării serviciilor pentru public.

Tot în acest scop pe lângă Biblioteca Publică Boston activează „City-wide friends of the Boston public Library”, care și-a început activitatea în anul 1987.

W.P. Kinsella avea perfectă dreptate când scria în Shoeess Joe: „Dacă construiești, se va găsi cineva să vină”. Și lumea vine. Vine în fundații, asociații, vine la manifestări culturale, întruniri, cluburi de interes și, principalul, vine la bibliotecă. Citisem undeva că bibliotecile din țările dezvoltate economic au în ultimii ani problema cititorului, fenomen datorat informatizării excesive. Total nedreaptă afirmație. În una din săptămâni am lucrat în Departamentul Circulație, încercând să mă clarific și să pătrund în esența circulației computerizate. Pe întreg parcursul zilei, la cele 6 computere care efectuau înregistrarea cititorilor și primirea cărților înapoiate de cititori a fost rând, iar bibliotecarii se schimbau din două în două ore pentru că mai mult nu re-

zistau și toate acestea în timp ce în fața Bibliotecii și la intrarea în Departament erau boxe speciale pentru returnarea cărților și cititorii „fără probleme” le puneau direct acolo, fără a contacta bibliotecarul. „Cititorii cu probleme”, cei care au de plătit taxe pentru întârzierea restituirii, așteaptă cuminiți în rând să-și răscumpere vina, pentru că dacă computerul arată restanță, operația de împrumut nu mai poate fi efectuată. Un bibliotecar mai blajin ar rezolva „omenește” problema, computerul însă cunoaște numai legile tehnicii. Un cititor (rus de origine, de altfel, după titlurile cărților pe care le înapoia) a întors 15 cărți (aici nu este strict delimitat câte cărți poți împrumuta) și a plătit fără să clipească 10 dolari restanța indicată de computer. De altfel, amenda nu este exagerată: 5 cenți pentru 24 de ore întârziere și nu poate depăși suma de 1,25\$, aceasta constituind amenda maximă pentru întârzieri. Majoritatea serviciilor oferite de bibliotecă sunt gratuite, inclusiv biletul de cititor care este eliberat pe o perioadă nelimitată. Se plătește suma de 25 de cenți pentru înlocuirea biletului de cititor pierdut și 15 cenți o copie xerox sau la imprimantă. Prețul pentru copiile xerox variază de la bibliotecă la bibliotecă. La Biblioteca Publică Troy prețul unei copii era de numai 10 cenți. Copia color este de un dolar. Contra plată se face ca regulă cercetările de proporții (toate acestea în biblioteca de cercetare) pentru înfăptuirea cărora este necesară o perioadă mai îndelungată de timp: cum ar fi constituirea arborelui genealogic, când a decedat o persoană concretă, în ce muzeu din lume se află lucrările unui pictor concret etc. Pentru astfel de cercetări biblioteca deține o listă a potențialilor cercetători și beneficiarul poate contacta personal cercetătorul în cauză. De altfel, constituirea arborelui genealogic este o adevărată boală pentru cetățenii americani. În bibliotecile publice din Michigan, pe care le-am vizitat, am întâlnit printre materialele de referință ghidul „A beginner’s Guide to genealogy:

Information Packet”, care recomandă resurse de referință pentru cercetarea genealogică localizate în statul Michigan și chiar lista persoanelor certificate de către Biroul de Certificare în Genealogie, inclusiv a celor care au titluri de cercetători în domeniu.

Marele coz în mâinile bibliotecarilor americani este accesul gratuit la Internet. Toate bibliotecile acordă acest serviciu și este un punct de mare atracție pentru patroni. Biblioteca Publică Boston acordă 15 minute acces gratuit pentru toți cetățenii și la cele 10 computere cu această destinație practic nu se termină rândul nicicând. În acest scop, în preajma computerelor este improvizată o sală de așteptare. Pentru cititorii bibliotecii accesul gratuit este de 1 oră pe zi și în aceste scopuri biblioteca întreține încă 10 computere. Acces gratuit au și copii în departamentele specializate pentru servirea acestora.

Biblioteca Publică din Southfield (Michigan) acordă acces gratuit 30 minute cu posibilitatea de a lucra până se ivește alt cititor.

Se pare că accesul gratuit la Internet și sistemele antifurt nu sunt o problemă pentru bibliotecile din SUA. Chiar și cea mai mică bibliotecă pe care am vizitat-o - Biblioteca Publică Hamtramck, (dintr-un orașel de 19 mii populație, 69 % dintre care o constituiau polonezii) - avea 10 computere pentru patroni și bineînțeles renumitul sistem antifurt. După spusele dnei Hermina Anghelescu care m-a însoțit în această călătorie, aceasta era una dintre cele mai mici biblioteci din împrejurimile orașului Detroit. Toate materialele vizuale erau elaborate în două limbi, poloneză și engleză, și era evident aportul comunității la completarea bibliotecii pentru că volumul de

literatură în limba polonă era considerabil. Graficul de activitate al bibliotecii este alcătuit în așa fel încât să poată cuprinde și să fie convenabil pentru toți locuitorii: luni, miercuri, vineri - 9-5; marți-joi - 11-7, sâmbăta - 10-2.

O activitate foarte bine pusă la punct în folosul patronilor am întâlnit la Biblioteca Publică Troy. Unicul disconfort sufletesc a fost faptul, că deși în orașul Troy este foarte bine reprezentată comunitatea românească (în împrejurimi funcționează 2 biserici românești), pe raft erau numai 5 cărți în limba română. O diferență ucigătoare, dacă comparăm cu orașelul cu populație majoritară poloneză. În rest, totul părea o poveste, nu bibliotecă. La orele 7 seara, când am ajuns la bibliotecă, la parcare din preajma bibliotecii nu era nici un loc. Hermina a avut mult de furcă, până a pândit o mașină care tocmai pleca.

Mărturie că fenomenul este stabil era faptul că parcare era în renovare: se încerca să fie extinsă la limitele posibilității.

M-am gândit că de la parcare începe grija pentru patron și m-am mai gândit involuntar, că la noi nici prin cap nu a trecut cuiva să construiască o parcare în preajma unei biblioteci.

Nici prin gând să treacă cuiva că societatea va putea evolua, încât într-o zi un cititor să vină la bibliotecă cu mașina. Că nu s-au gândit la bibliotecari că ar putea veni la serviciu cu mașina personală e lucru înțeles. Așa se face că în centrul Chișinăului mașinile numai în copaci nu atârnă. E o mărturie a unei societăți care este fără perspectivă de evoluție?

Toate bibliotecile au evidențiate pe prim plan edițiile de referință. Este bine gândit chiar și mobilierul pentru aceste ediții, care, de regulă, sunt destul de numeroase. Rafturile sunt aranjate la nivelul ochilor în așa fel, încât cititorul adult, găsind ediția necesară, să o poată așeza pe raft, pentru a o consulta. Renumitele mese de referință au computere puse în nișe speciale, în așa fel încât să nu acopere fața bibliotecarului în momentul când discută cu beneficiarul.

Biblioteca publică Troy mi s-a părut un exemplu elocvent cum poți fi util patronilor. Nu cred că la Troy s-ar găsi cineva care să voteze

împotriva bugetului pentru bibliotecă. Pentru un orașel cu o populație de 80 mii este o sală cu 40 de computere. Aici totul este gândit în detaliu și cei 80 mii de locuitori ai orașului nu pot să nu observe și să nu aprecieze aceasta. Ei au la dispoziție chiar totul. Pentru binele utilizatorilor există parcare din fața bibliotecii, trecerea specială pentru persoanele cu probleme locomotorii; este indicat până și numărul scărilor pentru cei de vârstă înaintată sau chiar pentru cei distrați: 5 scări la urcare, 5 scări la coborâre; iar pentru persoanele cu probleme de vedere - o colecție fantastică de publicații cu litere mășcate, dispozitive speciale pentru a fixa ziarul de format mare ca să fie comod să le citești. De așa ceva nici chiar măcar nu auzisem. Tot aici sunt locuri special amenajate unde părinții pot să-și lase copiii, când trebuie să plece pentru a rezolva niște probleme, și tot aici ai să vezi copii, care se târâie printre cărți, pentru că încă nu știu să meargă în picioare. Iar WC-ul, cel mai de seamă atribut al unui nivel de trai civilizat, strălucește de curățenie: cu hârtie, apă caldă, săpun și un loc special amenajat pentru a lăsa copiii mici în si-

guranță, când vrei să faci un drum pe care până și împărații îl fac pe jos. Mare însemn al civilizației este WC-ul. Și... din nou mă trezesc cu gândul la un loc bine ascuns din blocul 2 al BNRM pe care, în încercarea noastră de a ridica Școala de Biblioteconomie la standardele la care aspirăm, îl vrem civilizat și... de unde dispare și hârtia, și săpunul înainte ca cel ce le duce să revină la etajul 2. După cele văzute în biblioteca Troy nu te mai miră cele 65 computere pentru beneficiari și nici colecția de ziare în toate limbile de largă circulație. Mulți vin la bibliotecă numai ca să-și citească ziarul și din plăcerea de a nu-l citi în singurătate.

Tot la Troy se evidențiază relațiile dintre bibliotecă și alte instituții. În locuri bine amenajate și bine cunoscute de cititori sunt ziarul

pe care editurile sau casele de comerț le propun spre difuzare gratuită, materiale de promovare

a muzeului local, a centrului comunitar, a sălilor de gimnastică, cluburi specializate în sport, societăți istorice, societăți de caritate cum ar fi „Troy Place”, „Garden”, „Help from the heart”, informații despre diferite cursuri de instruire și, în special, despre cele ce au în obiectiv studierea noilor tehnologii. O atenție deosebită este acordată promovării informației despre bazele de date și nu neapărat la acelea la care biblioteca are acces. Unul dintre pliante era chiar de promovare a Bibliotecii și a Muzeului, dovadă evidentă că instituțiile sunt în strânsă colaborare. Tot la bibliotecă sunt concentrate anunțurile despre tot felul de manifestări. E de remarcat că bibliotecile din SUA oferă gratuit spațiile pentru tot felul de întruniri, concerte, lecții, expoziții, povestitori. Biblioteca este concepută ca loc de socializare a indivizilor – și aici e marele merit al bibliotecilor din SUA. Chiar și în bibliotecile academice, cu atât mai mult cele publice, intră toți cei care vor. Orice bibliotecă își face publicitate la activități și dacă biblioteca anunță o întrunire cu tema „Arta de a asculta”, de exemplu, nimeni nu stă să aleagă, dacă individul-participant este sau nu cititorul bibliotecii.

De mare popularitate se bucură grupurile de discuții. Discuțiile pot fi pe teme diverse, dar predomină acelea despre cărțile citite.

Bibliotecile oferă programe speciale pentru copii cu vârsta între 24-39 luni și pentru cei de 3-5 ani. Activitățile pentru această categorie de vârstă includ povești, spectacole cu păpuși, momente de creație. Înregistrările se fac ca regulă anticipat, iar prioritate se dă rezidenților din localitate. Activitatea durează jumătate de oră și părinții sunt cei mai activi participanți.

O altă categorie de materiale foarte des întâlnite în biblioteci sunt informațiile despre tot

felul de activități și societăți filantropice, de caritate, voluntari etc., biblioteca de foarte multe ori fiind direct implicată în aceste activități sau mișcări. Pentru cetățenii de vârstă prematură și cei dezavantajați din orașul Troy este bine cunoscută societatea comunitară non-profit Medi-Go Plus. Cei interesați găsesc la bibliotecă informația despre ce este Troy Medi-Go Plus; cine este eligibil pentru ajutor, cine plătește pentru servicii, unde te poți duce cu Troy Medi-Go Plus, cum poți face o rezervare etc.

În SUA este foarte răspândită activitatea filantropică, de caritate și voluntariatul. De asemenea, sunt răspândite bibliotecile private puse în slujba comunității. Multe biblioteci, săli specializate, clădiri, muzee etc. poartă numele donatorilor. Aici este considerată o onoare să-ți înveșnicești numele în asemenea fel. Muzeul de arte din Detroit este un exemplu elocvent în această privință. Acolo majoritatea tablourilor poartă inscripția cu numele persoanelor care au făcut donația pentru muzeu.

Pe măsura prestigiului de care se bucură biblioteca în comunitate, este și activitatea Societăților „Prietenii Bibliotecii”. Prietenii bibliotecii publice Troy este cea mai de succes organizație non-profit care sprijină activitatea instituției. Voluntarii adună fonduri pentru echipament și mobilier, programe muzicale, întruniri profesionale, instruirea continuă etc. „Prietenii bibliotecii” organizează și activitatea în Magazinul Darurilor și Magazinul Cărților folosite. Magazinul Cărților folosite lucrează vinerea și sâmbăta și vinde în jur de 800 unități în fiecare zi. Toate bibliotecile publice oferă asemenea servicii și patronii sunt foarte mulțumiți. O carte poate fi cumpărată cu 50 cenți, iar persoana care cumpără 3 cărți plătește un dolar. Biblioteca Publică Boston are un oficiu din câteva persoane care se ocupă de cărțile din donații. Uneori din cărțile donate sunt selectate cărți de valoare in-

estimabilă. La prima selecție este completat fondul bibliotecii centrale. La a doua selecție filialele bibliotecii își aleg cărțile pe care le au lipsă în fond. Cărțile rămase sunt îndreptate spre magazinele specializate în vânzări și cu care Biblioteca are contract de colaborare.

Pentru bibliotecile publice este caracteristică activitatea Biroului Consultativ al Bibliotecii. La Troy Biroul este alcătuit din cinci reprezentanți ai comunității, care consultă primăria cu privire la administrarea și funcționarea Bibliotecii. Ei participă în workshop-uri, comisii, evenimente etc. Participarea în Birou este în bază de voluntariat. Adulții, rezidenții trebuie să completeze un formular care se păstrează la primărie. Studenții din școlile superioare prezintă formularul la Departamentul Afacerilor Comunitare care este instituția ce decide componența Biroului.

Necesitățile patronilor sunt în permanență în centrul atenției administrației bibliotecii, iar pentru îmbunătățirea activității bibliotecii și calității colecțiilor patronii sunt rugați să completeze: fișa pentru comentarii, sugestii pentru achiziții, anchete de sondaj etc.

Programul de activitate al Bibliotecii Publice Troy este exact pe măsura așteptărilor tuturor patronilor: luni-joi - 10-9; vineri-sâmbătă - 10-6, duminică - 1-6. Cine ar putea fi nemulțumit?

Oferind atâtea, Biblioteca Publică Troy este în drept să solicite și puțin respect, desigur pentru binele aceluiași patroni. Cărțile pentru adulți și copii, casetele, discurile compacte, afișele, broșurile se împrumută pentru 21 zile și pentru fiecare zi întârziere este percepută taxa de 15 cenți, amenda maximă fiind de 10\$; Periodicele, păpușile, CD-ROM-urile, DVD-urile, discurile laser, videocasetele se eliberează pentru 7 zile, (pentru fiecare zi întârziere se percepe taxa de 1\$, amenda maximă fiind de 10\$); copiile color - 1\$, 1 pagina print - 5 cenți, fax - 3\$ pentru prima pagină și câte 1\$ pentru paginile următoare. Pentru a primi o pagină prin fax se plătește 1\$, pentru pierderea sau pentru deteriorarea materialelor – contravaloarea publicației; biletul pentru cititorul care nu este rezident - 100\$ anual. Desigur, patronii sunt conștienți de faptul că termenul de folosire a documentelor împrumutate poate fi prelungit prin telefon, on-line sau la sediul bibliotecii. Excepție fac cărțile care au fost prelunghite de două ori sau cele care sunt (în „lista de aștep-

tare”) rezervate de alt cititor. Modalitățile de prelungire a termenului de folosire a documentelor este explicat patronilor în materialele de promovare a bibliotecii. Tot aici, de rând cu informațiile generale și cu programul de activitate al bibliotecii, patronii au la îndemână și informația despre amenzi percepute de bibliotecă pentru întârzierea restituirii, pierderea și deteriorarea documentelor etc.

În SUA bibliotecile în general și în special cele publice reflectă tradițiile democratice care caracterizează modul de viață american. Tot ce cuprinde în denumire cuvântul *public* este deschis absolut pentru oricine. Totul este la vedere, totul este accesibil, nimic nu este și nici nu poate fi ascuns. Aici bibliotecile își merită pe deplin titlul de centru de informare a comunității, centru de cultură, centru de instruire, centru de socializare a indivizilor și șirul poate continua. Scopul bine definit al bibliotecilor publice este de a susține și dezvolta calitatea vieții în comunitățile în serviciul cărora se află, prin asigurarea necesităților culturale, profesionale, educaționale și de recreare ale patronilor.

Toată literatura și informațiile solicitate (desigur, cu excepția celor care țin de securitatea statului) sunt găsite și puse la dispoziția patronilor, fie că pentru aceasta sunt folosite metodele tradiționale, fie că sunt explorate posibilitățile referințelor virtuale.

La Biblioteca Publică Boston patronii pot primi informațiile necesare prin telefon, în acest scop în bibliotecă funcționează Departamentul Referințe telefonice, prin fax, prin poșta electronică, accesând pagina WEB a bibliotecii, rubrica „Ask librarian” (Întreabă bibliotecarul), iar deja de mai bine de un an biblioteca folosește posibilitățile „Reference service 24/7” care acordă referințe non-stop.

Patronii sunt conștienți de faptul că bibliotecă deține sau trebuie să dețină toată informația de care au nevoie. Și dacă vor să cunoască cum, de exemplu, și în ce scopuri guvernatorul statului a cheltuit banii publici, nu-i nici o problemă. Aceste date sunt publice și bibliotecile primesc rapoartele financiare, ca regulă în formă de ziar, unde este arătat cum a fost cheltuit fiecare cent. Materialele de felul acesta includ de asemenea adresele de site ale instituțiilor și organizațiilor, telefoanele și numele persoanelor și ale funcționarilor cu responsabilități publice, numele și telefoanele senatorilor etc.

Tot la bibliotecă cetățenii vin dacă vor să cunoască mai multe despre sistemul de vot, modalitățile de votare, cum să eviți faptul de a fi manipulat.

Materialele elaborate de societățile istorice și care au drept scop valorificarea istoriei localităților, informarea publicului despre monumentele istorice și de artă din localități, istoria școlilor, muzeelor, a bisericilor etc. sunt difuzate patronilor la fel prin intermediul bibliotecii.

În așa fel, pășind pragul bibliotecii, patronul pășeste în lumea comunității, membru al căreia este, iar aici are asigurate toate posibilitățile de accesare a informației de orice nivel, inclusiv de nivel global.

Despre rolul bibliotecii ca mediator între patron, informație, document știu atât consumatorii de informații, cât și cei care livrează informația, prin aceasta exprimându-se prezența în bibliotecă a unui număr uimitor de mare de tot felul de ghizi, pliante, foi informative, anunțuri care pot fi luate gratuit de orice doritor.

Ghidul notarului public este mai mult un mijloc de a-i informa pe potențialii notari despre cum poți deveni notar public, unde poți practica meseria, ce servicii poți oferi etc., iar notițele juridice pentru seniori oferă tot felul de sfaturi juridice pentru bătrâni. Nu lipsește nici informația despre cum să-ți faci testamentul, sau cum să faci vaccina împotriva gripei. Foarte frecvente sunt informațiile despre dauna alcoolului și a drogurilor. Pentru tinerii sub vârsta de 21 de ani este explicat care sunt pedepsele dacă ești depistat *pozitiv*. Pentru câte zile sunt suspendate drepturile de conducător auto la prima încălcare, la a doua, care sunt responsabilitățile părinților pentru minori etc.

Numeroase foi informative dau explicații despre cum să folosești gazul natural pentru a fi în siguranță, ce să faci în cazurile când s-a întrerupt lumina electrică. Ghiduri speciale dau 20 de sfaturi despre cum să salvezi banii și să reduci poluarea.

Sfaturi medicale, adrese ale spitalelor, adrese ale doctorilor cu renume și mai ales a celor voluntari, adrese ale azilurilor de bătrâni - toate acestea sunt lucruri firești și nu mai miră pe nimeni în bibliotecă.

Împreună cu spitalele din localitate bibliotecile organizează lecții pentru femei pe tot felul de teme: de la ce să faci când te dor picioarele, până la folosirea metodelor netradiționale de lecuire.

Este foarte accentuată susținerea instruirii continue, de multe ori biblioteca oferind în aceste scopuri propriile spații.

Bibliotecile oferă workshop-uri la teme de felul: cum să-ți găsești o slujbă prin Internet; cum să completezi on-line formularul pentru a căpăta o slujbă, localizarea informațiilor despre salarizarea on-line etc. Foarte răspândite sunt cursurile de internet pentru începători.

Foarte variate sunt informațiile pentru părinți, în special pentru cei tineri: cum să pregătești copilul pentru școală, cum să pui începutul unei tradiții de sărbătorire a Thanksgiving-ului în familie. Pentru participarea la workshop-ul „Fotograful familiei” este invitată întreaga familie, sigur, cu aparatul și filmul de acasă. Pliante speciale informează părinții cum să plătești

pentru colegiu, cum să găsești un tutore, cum să găsești o școală privată. Pentru cei interesați sunt oferite lecții de educație religioasă precum și o gamă variată de programe educaționale.

Cei pe care îi preocupă natura și viața rurală, inclusiv florăritul și grădinăritul au la dispoziție toată informația la care poți visa de la cum să ajuți persoanele premature să-și facă o grădină la cum se fac îngrășămintele pentru plante în condiții casnice.

Programele de activitate ale teatrelor, cinematografele, inclusiv evenimentele importante care se produc aici își au loc printre informațiile comunitare și patronul, făcând drumul la bibliotecă, se întoarce înarmat cu toate informațiile de care are nevoie.

Vera OSOIANU

Ex-libris

Ex-librisul mondial reunit pe simezele clujene

Un concurs internațional de ex-libris ca acela organizat la Cluj cu prilejul jubileului lui Eminescu, concurs la care au participat graficieni de pe toate continentele (149 de artiști expozanți din 36 de țări au prezentat pe simezele expoziției 380 de lucrări) este un eveniment unic în istoria universală a acestui gen de artă, dovadă strălucită a capacităților și posibilităților clujenilor de a organiza manifestări culturale de o astfel de anvergură și mai cu seamă, a geniului managerial al regretatului Traian Brad, directorul de atunci al Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, care a găzduit acel de neuitat regal al ex-librisului mondial. Dar și a geniului de ex-librist al lui Ovidiu Petca, cel care, făcând un rodnic tandem cu Traian, a creat concepția concursului și a expoziției în care se conține, de fapt, filozofia artei ex-librisului și o orientare strategică spre revigorarea ei la noi. În prefață la catalogul expoziției, amintindu-ne de faptul că arta ex-librisului este cea mai generoasă și intimă manifestare a graficii de multiplicare, precum și de cele 3 determinante obligatorii și inseparabile ale acestor planșe minuscule (spre deosebire de grafica obișnuită, ex-librisul: 1) incorporează

mesajul profund și consistent al cărții pe care este colat, 2) este marcă de proprietate a posesorului cărții, fiind în același timp o emblemă a meseriei, pasiunilor, preocupărilor cotidiene ale acestuia (fie el persoană fizică sau instituție), în virtutea căruia fapt transcende starea cotidiană strict funcțională, ajungând a fi, peste ani, un mesaj cultural, o oglindă a gustului unei comunități sau epoci și 3) nu în ultimul rând reprezintă opera inconfundabilă și inestimabilă a unor artiști remarcabili). Petca se arată preocupat de respectarea rigorilor genului, altfel spus, de puritatea și de „imunitatea” acestuia. Ni se reamintește, în această ordine de idei, că arta ex-librisului a apărut concomitent cu și grație apariției tiparului și graficii de multiplicare. Deci, ex-librisul este o tipăritură, care consfințește proprietatea asupra cărții (numele posesorului ei), având în același timp un caracter de operă grafică mai mult sau mai puțin inspirată, sau de operă tipografică utilă și frumoasă. La acestea se adaugă și caracterul material, palpabil, toate împreună făcând ex-librisul să se deosebească net de ștampile, autografe, iscălituri aplicate în locul unde ar trebui colat ex-librisul în carte și considerate de Petca drept „forme rudimentare și inestetice de a marca proprietatea asupra cărții”.

În consecință, ex-librisul clujean a ținut să fie stipulat în regulamentul concursului că „orice clasificare pe criterii străine acestei

arte, ca ex-libris autograf, ex-libris ștampilă, ex-libris manuscris – conduce la o receptare greșită a acestui fenomen. Ex-librisurile dedicate unor evenimente sau unor personalități culturale decedate reprezintă de asemenea un factor poluant. Acceptarea acestor lucrări grafice ca ex-libris denotă lipsa de cunoaștere în domeniu.

Singura corecție care s-ar putea aduce în clasificarea acestor lucrări este ca ele să fie catalogate sub denumirea de *pseudo ex-libris*.”

E de remarcat că respectarea celor trei canoane ale ex-librisului, în special a aceluia legat de funcția lui ca marcă de proprietate, e posibilă, totuși, mai mult atunci când artiștii ex-libriști și proprietarii de cărți se cunosc, abitează în aceeași comunitate. Executarea de mărci de proprietate de către artiști din alte părți presupune invitarea acestora și un timp de ședere a lor în localitatea proprietarului pentru a-l cunoaște pe acesta din urmă. În mod paradoxal, cele 380 de lucrări prezentate la concursul de la Cluj sunt toate inedite și toate satisfac rigorile genului, chiar dacă artiștii expozanți, invitați pe câteva zile, trebuiau să vină cu lucrările gata făcute. Cum a fost posibilă o asemenea performanță? În primul rând, concepția concursului prevedea că jubileul și tematica eminesciană vor constitui un fel de a patra determinantă a operelor, statutul ei fiind acela al dedicației. În al doilea rând, organiza-

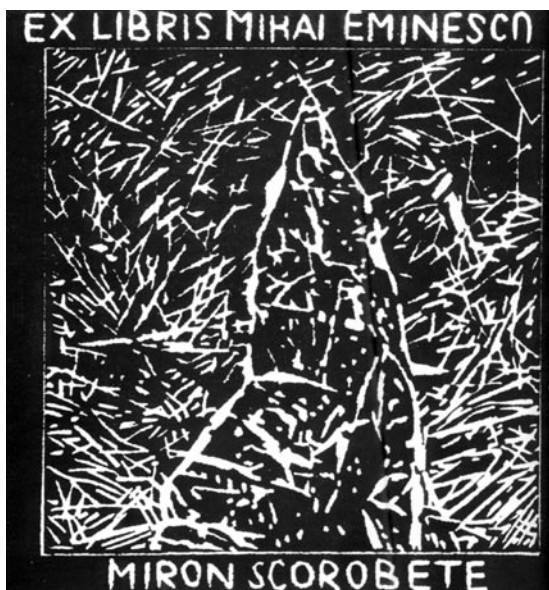

torii au furnizat din timp invitațiilor informații relevante și specifice despre personalitățile și instituțiile clujene pentru care ex-libriștii invitați ar putea executa, din propriul consimțământ, bineînțeles, mărci de proprietate asupra unor colecții de cărți. Drept care, ex-librisurile aduse la Cluj și expuse la concurs, sunt semne de proprietate ale unor persoane atât din străinătate (în acest caz fiind reflectată relația sau atitudinea lor față de opera eminesciană), cât și din România.

Lucrările de pe simezele clujene s-au constituit într-o veritabilă panoramă a nivelului și tendințelor de dezvoltare a artei mondiale a ex-librisului. Au fost reprezentate, practic, toate genurile și stilurile de ex-libris și toate tehnicile de executare, observându-se o ușoară polarizare între geometrismul, rigurozitatea compozițională (uneori aproape inginerescă) a graficienilor occidentali față de expresia dezvoltată, „curgătoare”, jocul sensurilor și al semnificațiilor formale și cromatice la autorii din Orient.

La concursul internațional de la Cluj au participat și trei graficieni din Moldova, tustrei distinși cu Diplome de onoare: Vitalie Coroban (pentru ex-librisul A. Țepauskas. Eminescu, tehnică: grafică de computer, 115x130), Valeriu Herța (ex-libris Asociația Scriitorilor Cluj, acvaforte-mezzorinta, 100) și Natalia Herța (pentru ex-libris Doina Cetea, linogravură, 137x90).

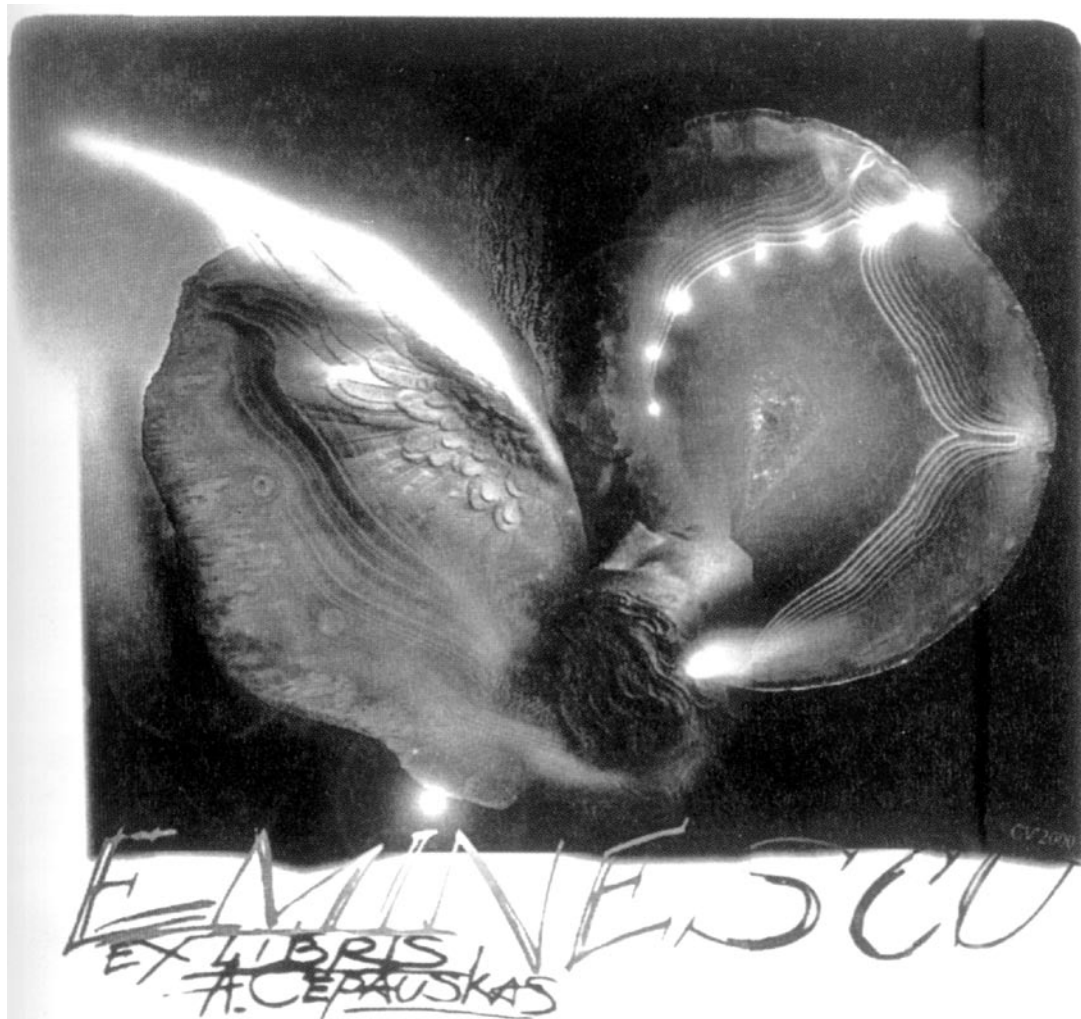
Concursul a fost câștigat de Yuri Borovitsky din Rusia (premiul I), Lukasz Milosz Cywicki din Polonia (premiul II) și Ji-Xin Shong din China (premiul III).

Un eveniment deosebit în cadrul concursului l-a constituit expoziția de grafică mică „In memoriam Mihai Eminescu” a cunoscuților graficieni japonezi Toshio Yoshizumi și Kohsei. Ambii dau predilecție tehnicii acului rece și a tiparului sec. Ambii recurg la procedeele artei seriale, care le permite să urmărească evoluția spiritului și a conștiinței, a ființei chiar, în lupta lor cu materia trecătoare, cu limitele, cu timpul ruinător, elementele de expresie și de sugestie fiind de sorginte zoomorfică și microcosmică. Motivele abordate au consonanțe cu tematica și problematica eminesciană.

Regalul de ex-libris și de grafică mică de la Cluj a dezvăluit căutările și căile noi pe care le va urma acest gen de artă în sec. XXI.

Alexe RĂU

Remember

Petrea D. DRAGANOV – o permanență istorică basarabeană

(La 70 ani de la trecerea în neființă)

În volumul IV a *Basarabiei necunoscute* am expus un studiu despre minunatul bibliograf basarabean Petru Draganov. Dar și astăzi suntem convinși că tema Draganov nu este epuizată. Fiind un bun cunoscător al filologiei slave și al istoriei slave din Sudul Europei, Petre Draganov este un clasic al culturii bulgare și macedonene ș.a. Fiind generat ca unul din pionierii moderni ai acestei culturi, Petre Draganov rămâne în vizorul cercetării actuale ca un savant, care n-a reușit să-și adune și să-și selecteze opera în formula priorității științifice așa cum ar fi fost firesc pentru un savant de talia lui, ajuns la o vârstă venerabilă.

Cercetarea lui s-a bazat în primul rând pe materialul factologic cules în timpul aflării sale în țările Europei de Sud, în zonele populate de slavi. Profesor de liceu, el a avut contact direct cu populația și, fiind un pasionat al cercetării n-a obosit să călătorească și cerceteze bibliotecile importante, arhive de stat și populare, arhive mănăstirești și bisericesti și în baza acestui material să extragă diamantele primelor studii științifice.

Destinul l-a împins să muncească în calitate de bibliotecar al Bibliotecii Publice din Sankt-Petersburg. Și aici se produce declanșarea unei noi etape în schema de cercetare pe care și-a impus-o P. Draganov. Structurarea materialului acumulat și compararea lui cu sursele deja prelucrate. Din această îmbinare au și răsărit majoritatea lucrărilor filologice ale lui P. Draganov.

Volumul de cercetare fiind imens, se impunea o sistematizare bibliografică a materialului și atunci el a purces la scrierea volumului *Bassarabiana*, fiindcă a doua temă de studiu *Basarabia*, de unde el era originar, îl preocupa în mod deosebit și atunci o bună parte din materialul acumulat s-a sedimentat în această bibliografie. Fiica lui, Angelina Draganov, într-o scrisoare adresată lui Gheorghe Bezviconi descrie în detalii mai multe etape importante din viața și activitatea lui Petre Draganov.

La 9 martie 1961, ea îi răspunde la niște întrebări legate de biografia tatălui:

“Mult stimat Gheorghe Gavrilovici, am să mă strădui să răspund la scrisoarea Dumneavoastră în ordinea întrebărilor enunțate în ea. În primul rând, am să continuu ceea ce vă este cunoscut despre tata din bibliografia *Bassarabiana* 1912.

După postul de director al Seminarului Pedagogic din Rovno din gubernia Samara (1913), tata a fost numit director la gimnaziul proaspăt deschis la Cahul (1913-1918), după aceea a fost profesor la Gimnaziul de Băieți din Comrat (1918-1922) și și-a terminat serviciul în gimnaziul din Bolgrad (1922-1926). În 1926, s-a pensionat. În 1928, la 7 februarie, a murit la Comrat. A fost înmormântat la cimitirul din Comrat. Mormântul lui s-a păstrat, conform informațiilor mele din 30 august 1960.

În afara lucrărilor care se referă la Basarabia, este o listă de lucrări științifice, literare, filologice și etnografice publicată în *Novâi sbornik po slavea-novedeniu*, întocmit cu ocazia jubileului de 50 de ani de activitate a lui V.I. Lamanski și a elevilor săi, printre care a fost și P.D. Draganov.

Aici este reproducă o listă de 103 lucrări ale tatei. În șirul de fotografii ale alcătuitorilor acestui volum, este și fotografia lui. Lucrarea a fost tipărită în 1905 la Petersburg.

Descrierea prescurtată a lucrărilor tatei poate fi găsită într-o mică cărțuție tot de el întocmită, un catalog din câteva pagini — Arhiva, depozitul de carte și muzeul Draganovilor.

Biblioteca a fost naționalizată până la ultima filă tipărită sau de manuscris, în localitatea Comrat, în iulie 1940, pe când mă aflam la Chișinău. Când am sosit la Comrat, am fost anunțată că, după repartizare, materialele vor fi împărțite între bibliotecile din Comrat, Chișinău, Tiraspol și Moscova. În rezultatul telegramelor și corespondenței întreținute cu fratele meu care se afla la Leningrad, fratele Valentin Petrovici Draganov a propus în scris autorităților sovietice din Comrat ca repartizarea cărților și manuscriselor s-o facă chiar el, când va sosi la fața locului. La mine se păstrează copia acestei scrisori. Intrarea în Basarabia i-a fost permisă fratelui abia la 1 iulie 1941. Războiul a zădărnicit aceste planuri.

Mai târziu, în timpul războiului, la Chișinău, eu am întâlnit la un depozit de carte o parte din cărțile tatei aruncate în dezordine pe podea. Mi s-a spus că toată colecția a fost expediată la București. Cu aceasta, a luat sfârșit pelerinajul în căutarea cărților și a manuscriselor. Așa s-a împrăștiat prin lume „depozitul de carte al draganovilor”. Aș dori să cred că s-au găsit persoane care au cruțat colecția de la distrugerea definitivă în timpul războiului.

Fratele V.P. Draganov a locuit din copilărie la Leningrad, unde a absolvit gimnaziul de 3 clase, apoi Universitatea, Facultatea de Istorie și Filologie, a fost, în ultimii ani (până la începutul războiului, în 1941), colaborator științific, ca și tata, la Biblioteca Publică de Stat în secția de consultații

bibliografice, în calitate de bibliograf. Războiul ne-a întrerupt corespondența. Toate încercările mele de a-l găsi n-au fost fructuoase, dar eu continui să-l caut.

De la tata mi-au mai rămas doar: 1) Novăi sbornik po slaveanovedeniu pentru anul 1905; 2) Bassarabiana, neglijent tipărită, fără nici o corectură: greșeli, scăpări, lipsuri. Tata era nemulțumit de ea. Exemplarul meu a fost corectat de el, dar cu mare întârziere — după tipărire; 3) Fișa de serviciu a tatei până în 1912. Mai târziu, a primit titlul de „consilier de colegiu”; 4) Placheta Arhiva - Draganov și 5) Scrisorile și telegramele fratelui, adresate mie în problema repartizării cărților după voia lui.

Toate acestea sunt modeste, dar pentru mine au o mare importanță.

Atelierul fotografic a întârziat mult cu comanda mea: este supraîncărcat cu comenzi. Ceea ce m-ați rugat am să vă expediez mai târziu”.

Nu știm prea multe despre enigma arhivei lui Draganov, ceea ce într-un fel sporește interesul pentru cercetările referitoare la această temă.

A scris câte ceva despre Petre Draganov istoricul literar Nicolae Romanenco, fostul lui elev de la liceul din Comrat.

Serghei Fomin este preocupat de tema Draganov la Moscova, iar academicianul Blaje Rostovski — în Macedonia. Și dacă la baștină, la Comrat, a dispărut mormântul lui, apoi, în lumea științifică, interesul pentru moștenirea lui literară este constant. Aceasta este o garanție că numele lui Petre Draganov nu va fi uitat nici de generațiile viitoare.

P.S.

“...Cu adeverința de absolvire a fostei Școli Centrale Bulgare din Basarabia cu sediul la Comrat (patria mea), am intrat la Gimnaziul de Stat (acum Gimnaziul nr. 2) și după absolvirea lui am fost primit fără examene în clasa a 5-a a unicului pe atunci în toată Basarabia gimnaziu gubernial din Chișinău, acum Gimnaziul nr. 1.

Deși, în virtutea unor circumstanțe familiale, peste un an a trebuit să părăsesc Chișinăul și în toiul marelui război de eliberare din 1877 să plec la Harkov, unde, în 1880, am terminat studiile la Gimnaziul nr.2, eu voi rămâne, până la sfârșitul vieții mele, recunoscător gimnaziului condus de Excelența voastră: lui îi datorez însușirea temeinică a adevărului credinței creștine ortodoxe, sub îndrumarea minunaților profesori de religie V. Parhomovici (acum preasfinția sa Afanasii, Arhiepiscopul de Don și Novocerkassk) și Aleksei Kononovici Konski, magistrul în religie, protoiereu, care mai târziu a fost și rector al Seminarului Teologic

de la Minsk; anume acestui gimnaziu și minunatului profesor M. Leskoveț le datorez și studierea profundă a cursului de gramatică a limbilor greacă și latină; anume Gimnaziul nr.1 din Chișinău mi-a insuflat dragostea profundă față de limba și literatura rusă, prin intermediul merituosului profesor A.N. Șimanovski. Cu toate că încă în Școala Centrală din Comrat și în Gimnaziul de Stat eram considerat un foarte bun “istoric” și “geograf” (țin minte ca azi memorabila zi de 26 octombrie, era onomastica ministrului Învățământului Public, când, în prezența gr. D.A. Tolstoi, am răspuns la istorie și geografie, apoi i-am desenat pe tablă, aproape momentan, harta Rusiei, iar el între timp răsfoia atlasul meu geografic, care era cel mai bun din clasă), eu totuși datorez mult lecțiilor prezentate de neuitații profesori de la Gimnaziul gubernial din Chișinău, care mai târziu au fost și directori, regretații V.K. Zozulin și D.V. Kollovici.

Aceste circumstanțe favorabile au determinat în mare măsură specialitatea pe care mi-am ales-o în cadrul instituției de învățământ superior – facultatea de istorie și filologie pe care am urmat-o inițial la Universitatea din Harkov, apoi la cea din Sankt Petersburg, și am absolvit-o cu gradul de candidat (...)

Timp de 23 de ani, am fost în serviciul Ministerului Învățământului Public. În acest răstimp, în prima perioadă, am deținut funcția de profesor de limba rusă și alte științe istorico-filologice în regiunea Odesa (în școlile reale din Comrat și Sevastopol și în gimnaziile din Chișinău și Bolgrad); în cea de a doua perioadă, mi-am desfășurat activitatea în funcția de ajutor de bibliotecar la Biblioteca Publică Imperială din Petersburg, fiind responsabil de cărțile în limbile slave care au adoptat scrierea laică rusească.

Din motive familiale, eu, cu inima frântă, a trebuit să-mi întrerup preocupările științifice, să părăsesc Petersburgul, în 1904, și să revin la activitatea pe tărâm pedagogic, de data aceasta, în calitate de inspector, inițial la școala reală din Comrat, iar acum la școala reală din Astrahan... Sunt membru titular al următoarelor instituții: Societatea Geografică Imperială din Rusia, Institutul Imperial de Arheologie, precum și membru-colaborator al Societății Imperiale a Amatorilor Scrisului Vechi și al Comisiei Editoriale С.П.Б. a Societății Slave.

Am publicat diferite articole cu conținut istorico-filologic în: Журнал Министерства Народного Просвещения, Известияхъ отделения русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ. Историческомъ Вестнике, Русскомъ Филологическомъ Вестнике,

Русскомъ Вестнике, Литературномъ Вестнике, Правительственномъ Вестнике, Славянскихъ Известіяхъ și în alte publicații periodice.

Lista lucrărilor și articolelor mele științifice referitoare la limba rusă, filologia slavă, la bibliografie, patriotism (mai mult de 100) au fost publicate în cartea “Новый сборникъ статей по славяноведению, составленный и изданный учениками профессора и академика В. И. Ламанского, при участіи ихъ учениковъ, по случаю 50 летіе его учено-литературной деятельности” С.-П.-Б. 1905 г.

Mă îndoiesc de faptul că, neavând aproape deloc timp liber, fiind mereu ocupat cu activitatea pedagogică, mi-aș fi putut relua ocupațiile în domeniul literaturii și istoriei naționale, dragi sufletului meu.”

Prin cercetătoarea de la Cernăuți Natalia Strelciuc, preocupată tangențial de problema Petre Draganov, am reușit să intrăm în legătură cu Blaje Ristovski, membru al Academiei din Macedonia, care deține un document de unicat, descrierea arhivei și muzeului Draganov. În afară de aceasta în Macedonia au apărut mai multe studii în care este elucidată opera științifică a lui Petre Draganov. Depășind limitele impuse de frontiere opera acestui basarabean devine, treptat, un bun european, o operă de interes universal, ceea ce de fapt demonstrează că și la noi se poate edifica o operă mare, atunci când te zidești în ea până la sacrificiu. Un argument forte Destinul și Opera lui P. Draganov.

Iurie COLESNIC

Aniversări culturale

FIZIOLOGIA POEZIEI SAU DESPRE DURERE

Cuvântul văzut (scris) atât prin literele care-l compun, cât și prin valențele sale deschise de combinare sintactică, reproduce în mod simultan atât structura materiei, într-o posibilitate a ei, cât și structura conștiinței, într-o devenire a ei. De aici decurge și caracterul său dublu: obiectiv și subiectiv, cu o accentuare graduală către una sau alta dintre trăsături, după funcția lor morfologică.

Ca vehicul poetic însă cuvântul scris tinde să-și piardă proprietățile sintactice, integrându-se unei morfologii pure, în care o propoziție sau chiar o frază întregă are valoarea funcțională a unui singur cuvânt, sau chiar a unui singur fonem. Astfel, în structura unei poezii, grupurile de cuvinte transportă un ce aparte, un supra-cuvânt sau mai bine zis o *necuvânt*. Ca o ipoteză de lucru vom folosi termenul de *necuvânt*, *necuvinte*, pentru a indica elementele primordiale ale poeziei așa cum se nasc ele, nenoționale și ambigue.

Dar mai înainte de a ne ocupa de *necuvinte*, va trebui, să analizăm cuvântul văzut (scris) în cele două caracteristici ale lui simultane.

Ca vehicul al comunicării poetice, cuvântul scris este forma cea mai acută de opoziție la entropie. Actul comunicării în sine are un caracter entropic, cu atât mai mult, cu cât comunicarea se efectuează prin anularea reciprocă, prin coincidența celor mai generale trăsături ale celor doi poli subiectivi. Individualitatea absolută este o formă a necomunicării absolute. Ar părea deci că diferitele grade de comunicare (prin cedarea succesivă a diferențelor specifice) coincid cu diferitele grade ale morții și aneantizarea absolută coincide comunicării absolute (integrării totului în tot). De unde și falsul mit al incomunicabilității poeziei.

Caracterul anti-entropic al comunicării prin cuvântul scris constă în faptul că aceasta în loc să se generalizeze până la pulverizare, dimpotrivă, se individualizează, producând un salt calitativ morfologic. Fluxul comunicării se îngustează ca o pâlnie spre cuvântul scris. (De la emițător spre receptor.) Acest tip de comunicare, tipul estetic, este tipul de comunicare cel mai profund anti-entropic (înțelegând, prin estetic, zona cea mai realizată a eticului).

Cuvântul văzut (nu în sine, ci în momentul stabilirii lui ca vehicul poetic și al mutațiilor lui morfologice), prin caracterul său obiectiv și individualitatea sa subiectivă, produce realitate. El repercutează dublu: asupra emițătorului și asupra receptorilor, realizând comunicarea prin particular, prin monadă. De aici decurge și caracterul independent și în sine al operei literare.

Adeseori se spune (și este exact) că opera literară, cărțile au un destin al lor. Acest destin al operelor literare, independente de creatorii lor, provine tocmai din caracterul în sine al operei literare, din particularitatea, din individualitatea ei maximă, care totuși comunică, așa cum am văzut-o la un mod profund anti-entropic. E o comunicare fără limită de timp.

Caracterul profund particular al operei literare realizează contemplarea omului din afara lui, comunicarea sinelui cu sine prin cuvinte.

Profesorul Chris Barnard notează într-un articol al său următorul dialog:...

– Doctore Blaiberg, știu că ești un om curajos, și deci n-ai să fii tulburat de propunerea mea: Vrei să-ți vezi vechea dumitale inimă?

– Professore, voi fi foarte fericit să o văd!

Contemplarea propriei tale inimi este un fapt profund emoționant și tulburător. Contemplarea propriului tău suflet ni se arată însă de o perpetuă, dureroasă tulburare.

Gesticulația tinde să echivaleze cuvântul rostit. Până la un punct, cuvântul rostit poate fi considerat esențializare a unui complex de gesturi. Cuvântul rostit, ca și gestul, are un timp de desfășurare anume, o durată finită, iar transportul de sensuri și de emoție are o perioadă de înjumătățire (cum ar zice fizicienii despre metalele radioactive) gradual rapidă. Cuvântul scris însă are o stare de indefinit, eliminând gesticulația exterioară, perceptibilă prin simțurile elementare. Cuvântul scris nu mai esențializează gesticulația, ci o încorporează în totalitatea ei expulzând-o (să zicem radioactiv) atunci când se compune într-o structură poetică.

Am fi tentați, la prima vedere, să credem că verbele au o capacitate de expulzie (de gesturi) superioară

ră substantivelor. În cazul poeziei (deci al zonei estetice) atât verbele, cât și substantivele, cât și celelalte particule morfologice, nu pot fi judecate desprinse de context, cu atât mai mult, cu cât grupurile de cuvinte scrise alcătuiesc, în ultimă instanță un singur cuvânt compus.

Și totuși bănuim gesticulația, gestul, ca rădăcina primordială a cuvintelor. Ne îndreptățește argumentul temporalității și în special al reliefului, al spațialității comune. Ca și gesturile, cuvintele sunt în relief, în spațiu. Cuvântul scris, de asemenea, este în spațiu, fraza, grupul de fraze. Hârtia acoperită de cuvinte numai în aparență e plană. O frază poetică, aidoma unui cristal, e în spațiu. În infinitul spațiu interior al conștiinței.

Putem compara structura oricărei propoziții rostite sau scrise cu structura atomică. Putem compara formele și simbolurile lor, literele, cu structura celor mai simple particule. Ne izbește asemănarea dintre substantive și nucleu. Dintre verbe și electroni. Dintre adjective, adverbe, pronume și quante. Ne uluiește faptul că aidoma atomilor diferiți, care au un număr anumit de valențe, și substantivele, fiecare luat în parte, au un număr anumit de posibilități sintactice de a se combina cu verbele. Am putea spune, fără să aproximăm prea mult, că limbajul, cuvintele sunt umbra mărită a materiei în conștiință. Ne vine să dăm crezare acelei vechi superstiții copilărești că tot ceea ce imaginăm există undeva. Putem să reflectăm cu seriozitate asupra raportului cuvânt - materie și, inversând realul, să ne reculegem asupra aceluia „la început a fost Cuvântul”.

Gesticulația, mișcarea, ca matrice a cuvântului (ce straniu) are ca sens final noțiunea; care pare statică: dar noțiunea în poezie are funcția fonemului în cuvânt, funcția literei în cuvântul scris. Noțiunea, ca

și metafora, este metalingvistică. Și una și alta sunt acte de conștiință, ne reîntoarcem deci la cuvânt ca vehicul. Staticul pur este la fel de abstract ca și mișcarea pură. Existența lor se petrece într-un spațiu imaginat. De aici și funcția lor limitată, de a constitui numai sisteme de referință. Imaginația este un fenomen de conștiință, deci interior. Atât staticul pur, cât și mișcarea pură (din punct de vedere estetic) sunt fenomene interioare. Sistemele de referință ale poeziei sunt interioare, tocmai pentru că la ele se raportează fenomenele de exteriorizare, de expresie, de gesticulație. Abscisa și ordonata nu mai joacă rolul unor margini posibile, ci al unui centru posibil. Nu mai au rolul limitelor, ci al infinitului.

Alternanța static-mișcare poate fi percepută dialectic, atât în structura cuvântului, cât și în aceea a frazei și grupului de propoziții și fraze. Ea are un caracter exterior și unul interior. Exterior, cuvântul rostit, dar mai pregnant cuvântul văzut (scris), are o „panta rhei” — curgere — de la prima la ultima literă. Și o stare statică: sensul său. Propoziția (pe o altă spirală) are o anumită viteză de curgere graduală, de la cuvânt la cuvânt, fiecare cu sensul său, și un anumit static, sensul ei general. Interior, ca și metalele, care au o curgere a lor interioară hiper-lentă, cuvintele suferă și ele o curgere interioară, o șlefuire fonetică, o transmutare etimologică... Și ne oprim aici, a propos de cuvântul scris (ca vehicul poetic), nemaiintrând în detaliile care fac obiectul lingvisticii.

Dar durerea? Ce este ea, și, unde este ea? Dureea este expresie și locul ei se află în tipăt.

Tipătul este strămoșul cuvintelor. Dureea conținută, sensul lor. Cuvântul văzut transportă durere ambalată sonor și semantic, „...sânge scrie”, „...o citi și o să vie...”

Nichita STĂNESCU

O comoară depozitată pentru noi (la 120 ani de la nașterea lui Onisifor GHIBU)

La începutul anilor '90, când Octavian O. Ghibu pregătea volumul de memorii *Pe baricadele vieții*, care a și apărut în 1992, la Editura *Universitas* din Chișinău, mi-a transmis o serie de materiale, care reflectau elocvent activitatea politică, culturală și publicistică a lui Onisifor Ghibu în Basarabia și Transnistria.

În acel moment fiecare pagină din istoria Basarabiei interbelice venea ca un adevăr absolut, ca o pagină necunoscută. Astăzi, însă, se cere să reamintim unele date bibliografice ale lui Onisifor Ghibu, fiindcă deceniul care a trecut, pare să-l lese din nou în anonimat, chiar dacă există un monument în mijlocul Chișinăului,

o stradă, un liceu care-i poartă numele. Biografia lui Onisifor Ghibu pe care o expunem am reprodus-o în volumul *Sfatul Țării. Enciclopedie*, apărută în Chișinău, 1999:

„Studii secundare la Sibiu (1894-1900) și la Brașov (1900-1902); studii teologice și pedagogice la Sibiu (1902-1905); studii universitare: istorie și filozofie – la București (1905-1906); istorie, filozofie și filologie – la Budapesta (1906-1907); filologie ro-

manică, istorie, filozofie și pedagogie – la Strasbourg (1907-1908), filozofie și filologie romanică – la Jena (1908-1909) unde își susține teza de doctorat în filologie și pedagogie: *Utracvismul modern sau bilingvismul în școala populară*.

A fost referent școlar al învățământului primar din Transilvania, profesor suplinitor, deputat și senator, membru corespondent al Academiei Române.

Un om cu un asemenea potențial, nimerind în Basarabia, găsește aplicare multor idei și aspirații...

Bibliografia studiilor și articolelor lui O. Ghibu despre Basarabia a depășit cifra de 498, dintre care 21 sunt volume și broșuri.

Scurta lui aflare la Chișinău a dus la înființarea câtorva publicații noi, de care ducea mare lipsă provincia uitată de lume: *Ardealul* (1917-1918), *Școala moldovenească* (1917), *România nouă* (1918), *Biblioteca națională* (1917-1918), *Cuvânt moldovenesc* (1926-1927), *Biblioteca Astrei basarabene* (1927) ș.a.

Concomitent, el a adus la Chișinău marele personalități ale culturii române: George Enescu, Mihail Sadoveanu cu trupa Naționalului din Iași ș.a., nutrirând gândul tainic de a redeștepta în basarabeni simțirea românească. Și, spre surprinderea multor sceptici, acest lucru i-a reușit.

A colaborat la redactarea programului Partidului Național Moldovenesc. A fost propus în Sfatul Țării ca reprezentant al presei, dar în listele de bază nu figurează.

În volumul *Frânturi basarabene* T. Molda (alias Octavian Ghibu) reproduce o bibliografie a lucrărilor pe tematică basarabească și transnistriană semnate de Onisifor Ghibu și păstrate în arhiva familiei. Aceste materiale publicistice în mare parte au fost publicate, și la vremea lor au servit drept pistă de pornire pentru unele volume cu aceeași tematică, scrisă de Onisifor Ghibu. Altele au rămas fără o continuare ulterioară, deoarece s-a schimbat anturajul istoric și noul context, această preocupare științifică devenise periculoasă, chiar și pentru un redutabil pedagog și publicist cum era Onisifor Ghibu.

Astăzi găsim potrivit să reproducem această bibliografie ca pe un instrument de lucru și cercetare pentru persoanele implicate în procesul de studiere a arhivei lui Onisifor Ghibu și a materialului legat de trecutul Basarabiei și al Transnistriei. Cine își imaginează că această temă este deja epuizată, greșește profund. Parcurgeți atent bibliografia și o să descoperiți zeci de teme valabile și astăzi, și în viitorul deceniu, în vederea cercetării nuanțate a istoriei Basarabiei.

„...VIII. MATERIALURI DOCUMENTARE

privitoare la istoria renașterii BASARABIEI și TRANSNISTRIEI” aflate în arhiva O. Ghibu

1. Memoriul pe temeiul căruia a luat ființă, în martie 1917, Partidul Național Moldovenesc, care a dus Basarabia la ruperea de Rusia și la Unirea cu România.

2. Programul Partidului național în formularea lui primordială.

3. Corespondența inițiatorilor mișcării naționale din Chișinău cu d. Vasile Stroescu, președintele Partidului național, aflător pe atunci în Odesa.

4. Procesele-verbale ale primelor două adunări de ofițeri și studenți moldoveni, ținute la Odesa în zilele de 23 și 24 martie 1917.

5. Originalul manifestului Comitetului Partidului național către cei 20.000 soldați moldoveni din garnizoana Odesa.

6. Programul unui partid moldovenesc fără revendicări autonomiste, redactat la 26 martie 1917 de Octavian Goga.

7. Propuneri ale aceluiași, cu privire la opera culturală din Basarabia.

8. Programul partidului democrat de la Kiev.

9. Proclamația arhimandritului Gurie către preoțimea moldovenească.

10. Note amănunțite despre toate ședințele comitetului Partidului național moldovenesc, ținute în lunile martie-iunie 1917.

11. Primul memoriu despre stările din Basarabia prezentat guvernului român de la Iași, la 8 mai 1917.

12. Al doilea memoriu, din 10 iunie 1917.

13. Al treilea memoriu, din 24 august 1917.

14. Un memoriu din iunie 1917, în contra autonomiei rusești a Basarabiei.

15. Note de la primul congres al studenților basarabeni.

16. Corespondența cu Oct. Goga în legătură cu emanciparea politică a Basarabiei.

17. Ziarul meu, cu note zilnice amănunțite despre întâmplările din Basarabia, începând cu 13 martie 1917 și până în iunie același an.

18. Note luate în ședințele de la 21 noiembrie 1917, 24 ianuarie și 27 martie 1918 ale Sfatului Țării, cu prilejul deschiderii acestuia, a proclamării Republicii moldovenești și a Unirii Basarabiei cu România.

19. Măsuri în vederea consolidării Basarabiei după ocuparea ei de către armatele române.

20. Primul act de politică externă a Republicii Moldovenești. Comunicarea făcută Puterilor aliate despre constituirea acesteia (ciornă originală românească).

21. Diferite ordine de la autoritățile Basarabiei autonome și independente.

22. Memoriul reprezentanților Ardealului și Bucovinei către guvernul Republicii, prin care peste 1000 de intelectuali ardeleni și bucovineni, demobilizați de guvernul Marghiloman, își oferă serviciile lor Basarabiei.

23. Memoriul Consiliului Uniunii centrale a proprietarilor din Basarabia către președintele Camerei Deputaților din Iași.
24. Telegramele date de basarabeni cu prilejul Unirii Bucovinei și a Transilvaniei.
25. Cuvântul Basarabiei cu prilejul Unirii Transilvaniei.
26. Gazeta „România Nouă” din Chișinău: colecția exemplarelor originale cenzurate de Cenzura rusească a Republicii Moldovenești și apoi de cea a guvernului Marghiloman.
27. Manifeste în legătură cu mișcarea revoluționară din 1917 (35 tipărituri).
28. Procesul-verbal al primei ședințe a Comisiunii pentru cărțile de școală moldovenești, din 5 mai 1917.
29. Note de la această ședință și de la ședințele Comisiei școlare moldovenești.
30. Adresele Comitetului ostașilor de pe frontul român către Zemstva gubernială în chestia naționalizării învățământului (septembrie 1917).
31. Listele de cărți românești duse din Moldova și Bucovina în Basarabia, în anul 1917.
32. Memoriul Asociației învățătorilor moldoveni către Direcțiunea regională din Odesa în chestia naționalizării învățământului din Basarabia.
33. Memoriu privitor la naționalizarea învățământului secundar (23 septembrie 1917).
34. Primele proiecte de programe ale învățământului primar.
35. O serie de documente în legătură cu începutul mișcării naționale culturale la Soroca, din octombrie 1917.
36. O cronică amănunțită a „Revoluției din Soroca” din octombrie 1917.
37. Originalul programului primului congres al învățătorilor moldoveni, din 25 mai 1917.
38. Raport adresat congresului în chestiunea adoptării alfabetului latin, în locul celui rusesc.
39. Proiectele de rezoluții prezentate congresului.
40. Procesele-verbale originale ale congresului.
41. Note amănunțite luate în ședințele congresului.
42. Un mare număr de documente și lucrări în legătură cu primele cursuri de învățători din Basarabia (iunie-august 1917).
43. Un mare număr de manuscrise de ale scriitorilor basarabeni din anii 1917-1918.
44. Declarația de Unire cu România a Uniunii învățătorilor din ținutul Chișinăului, la 2 februarie 1918.
45. Originalul Statutelor primelor Asociații a învățătorilor moldoveni din Basarabia și de peste Nistru.
46. Manuscrisele tuturor articolelor cu alfabet rusesc și latinesc, publicate în prima revistă pedagogică basarabeană: „Școala moldovenească”, 1917.
47. Cuvântări basarabene rostite la deschiderea Universității populare din Chișinău, februarie 1918.
48. Corespondența cu M. Sadoveanu în legătură cu primele reprezentații ale Teatrului Național din Iași, la Chișinău, 24.I.1918.
49. Corespondența cu G. Enescu, în legătură cu primele lui concerte în Basarabia, 26-29 martie 1918.
50. Corespondența cu primii profesori bucovineni aduși în Basarabia (G. Tofan).
51. Corespondența cu primii profesori români de la Universitatea din Odesa.
52. Corespondența cu primii învățători care au predat în românește în școlile primare ale Basarabiei.
53. Documente în legătură cu înființarea primelor biblioteci românești în Chișinău.
54. Manuscrisele articolelor publicate în nr. 1 al gazetei „Ardealul” din Chișinău, din 1 octombrie 1917.
55. Manuscrisul primului „Abecedar” românesc apărut în Basarabia, cu corecturile pentru tipar.
56. Listele celor dintâi elevi moldoveni din liceul din Soroca și Chișinău, care au cerut să se introducă în școlile lor limba română.
57. Documente privitoare la chestiunea bisericească și note de la ședințele Comisiunii bisericești.
58. Corespondența cu mai multe sute de prizonieri ardeleni din Rusia, la 1917, în vederea plasării lor în Basarabia, pentru motive naționale.
59. Un mare număr de manuscrise de cuprins politic de ale basarabenilor, din anul 1917-1918.
60. Corespondența cu oamenii de legătură de la Moscova în chestia politică basarabeană și românească.
61. Primele manifeste tipărite de românii de peste Nistru, în decembrie 1917.
62. Note amănunțite luate la Congresul românilor de peste Nistru ținut la 17 decembrie 1917, la Tiraspol.
63. Originalul cuvântării de deschidere a acestui congres, de Șt. Bulat.
64. Cuvântarea lui Toma Jalbă la același congres (manuscris original).
65. Lista cărților românești trimise în 1918 românilor de peste Nistru.
66. Darea de seamă despre Congresul de la Tiraspol (manuscrisul original).
67. Actul comemorativ al inaugurării, la Chișinău, a tipografiei Societății pentru cultura poporului român din Basarabia, din 8.IX.1917.
68. Actele congresului studenților moldoveni, ținut la Chișinău, la 20 mai 1917.
69. Statutul obștei învățătorilor și profesorilor moldoveni din Basarabia (manuscrisul original).
70. Însemnări în legătură cu deschiderea Universității populare din Chișinău.
71. Manuscrisul original al lucrării „Doruri sfinte”, de Andrei Murafa (1918).

72. Însemnări privitoare la congresul ostașilor moldoveni din 20 octombrie 1917, scrise de: V. Cijevschi, T. Jireghie, M. Minciună, I. Păscăluță și I. Pelivan.

73. Actul comemorativ al inaugurării tipografiei „România Nouă”, Chișinău, 15.VII.1918.

74. Materialele documentare în legătură cu apariția ziarului „România Nouă”, în anii 1918 și 1926-1927.

75. Acte în legătură cu Fondul pentru ajutorarea refugiaților ardeleni din Chișinău și cu Fondul pentru ajutorarea studenților ardeleni refugiați în Basarabia (1917-1918).

76. Însemnări privind evenimentele din Basarabia din anii 1917-1918, scrise de: Teodor Bologa, Petru Bucșan, Vasile Cijevschi, Anton Crihan (conferință din 1968), Gh. Dimitriu, Andrei Ghighiniță, Pan Halippa, Teodor Jireghie, Ion Pelivan, Vasile Săcară, Iorgu Tudor.

77. Însemnări privind stări de lucruri din Basarabia după 1919, scrise de: D. Ciugureanu, Profirie Fală, Pamfilie Pleșurin.

78. Programele șezătorilor artistice și culturale ale Caselor Naționale din Basarabia, din 1922-1925.

79. Rezultatele anchetei privind gradul de dezvoltare a satelor din județul Orhei, în 1926.

80. Materialul documentar în legătură cu presa basarabeană și cu preocupările ei în perioada 1905-1927.

81. Materiale documentare în legătură cu activitatea lui O. Ghibu în Basarabia în anii 1917-1918 și

1926-1927 (scrisori, fotografii, convocări la ședințe, ciorne de documente elaborate, lucrări și însemnări pe marginea unor evenimente, în legătură cu unele personalități, în legătură cu presa din Basarabia și Moldova ș.a.).

82. Acte în legătură cu activitatea publicistică, politică, culturală și organizatorică a „Astrei” basarabene, din partea 1926-1927 și cu consecințele acesteia.

83. Materiale documentare în legătură cu românii de peste Nistru (activitatea din 1917-1918, legături cu transnistrienii în perioada 1919-1944, corespondență, diferite acte și documente).

84. Materiale documentare în legătură cu transnistrienii: Alex. Zavtur, Ștefan Bulat, I. Petrilla, N. Smochină, Ion Diaconu, Sava Țăranu, Paul Iliin, Grigore Barcaru, Ilie Zaftur, Dominte Timonu, și alții.

85. Materiale documentare în legătură cu activitatea culturală inițiată în anii 1941-1944 pentru românii de dincolo de Nistru. (O parte din această listă a fost publicată de autor în 1926, în „Cu gândul la Basarabia”, p.101-110.)”

86. Găsim foarte potrivită ideea de a crea o bibliografie antologică în care am putea include bibliografia Basarabiei și Transnistriei, în materiale publicate și manuscrise, păstrate în arhivele personale. Întocmai așa cum ne-o sugerează această comoară bibliografică din arhiva lui Onisifor Ghibu.

Iurie COLESNIC

Tivoli

LUMEA SCHIMBĂTOARE A JOCURILOR ELECTRONICE

„Anul trecut, jocul video cu cea mai mare vânzare a fost *Grand Theft Auto 3*”, precizează revista „Newsweek”. Obiectivul jucătorului este acela de a urca pe scara ierarhică a unei organizații criminale prin comiterea de infracțiuni, cum ar fi prostituția sau omuciderea. „Nici o acțiune nu este lipsită de urmări”, spune revista. Dacă ucizi pietonii cu mașina pe care ai furat-o, vei fi urmărit de poliție. Dacă împuști un polițist, intră în acțiune FBI-ul. Dacă omori un agent FBI, armata va fi pe urmele tale căutând să te lichideze. Deși jocul a fost conceput pentru tineri de la 17 ani în sus, s-a observat că este cumpărat chiar și de cei ce nu au încă această vârstă. După cât se pare, chiar și copiii de 12 ani sunt interesați de acest joc.

SPACEWAR, primul joc modern pe calculator, a fost creat în 1962. Care era obiectivul lui? Lupta împotriva asteroizilor și a navetelor spațiale inamice. După acest joc, au apărut nenumărate alte jocuri asemănătoare, în anii '70 și '80, odată cu răspândirea calculatoarelor personale tot mai performante, jocurile pe calculator au început să câștige teren. Au început să apară jocuri de aventură, de testare a cunoștințelor, de strategie și de acțiune. De exemplu, un tip de joc de strategie îi cere jucătorului să conceapă și să coordoneze dezvoltarea unor orașe sau civilizații. Multe jocuri simulează sporturi precum hocheiul pe gheață și golf.

Anumite jocuri sunt apreciate pentru valoarea lor instructivă și distractivă. De exemplu, cu unele poți să efectuezi manevrele de aterizare a unui avion cu reacție, să conduci o mașină de curse sau o locomotivă cu abur, să cobori o pârtie cu un *snowboard* sau să călătorești în toată lumea. Totuși, alte jocuri de acțiune, precum cele numite *shoot-em-up*, sunt deseori criticate deoarece sunt pline de violență. De regulă, obiectivul jucătorului este să-și aleagă o armă, după care să împuște și să ucidă diverși dușmani umani sau de altă natură.

Jocurile on-line: o nouă modă

Britannia, o țară imaginară, are aproximativ 230000 de locuitori. Ei au diverse ocupații. Sunt ostași, croitori, fierari și muzicieni. Poartă războaie, construiesc cetăți, deschid prăvălii, se căsătoresc și mor. Totuși, acest ținut deosebit, numit Britannia, nu este real. El reprezintă o lume medievală virtuală, un loc în care jucătorii de pe Internet se întrec și acționează simultan. Acest tip de joc, numit joc on-line, se bucură

de tot mai multă popularitate. De fapt, se presupune că va fi „următorul capriciu” în universul jocurilor pe calculator. Apărut în 1997, jocul *Ultima On-line*, care cuprinde și fantasmagorica *Britannia*, a fost primul joc pe Internet. De atunci încoace, au apărut multe jocuri de acest fel, iar la multe altele se lucrează.

Dar care este diferența dintre acest tip de joc și celelalte? Personajele pe care le întâlnești sunt controlate nu de un calculator, ci de alți jucători care acționează simultan pe Internet. Mii de oameni pot participa la un singur joc. De exemplu, se spune că la *Ultima On-line* au participat în același timp jucători din 114 țări. Popularitatea acestor jocuri poate depinde în mare măsură de impactul social pe care îl generează. Jucătorii pot vorbi unii cu alții, simțind astfel că aparțin unei comunități globale.

O afacere foarte profitabilă

Industria jocurilor electronice pare tot mai înfloritoare. În 1997, profitul anual adus de industria americană a jocurilor video și pe calculator a ajuns la 5,3 miliarde de dolari americani, iar la nivel mondial s-au făcut vânzări de cel puțin 10 miliarde de dolari. Datele de mai sus dovedesc că această modă ia avânt. De fapt, în următorii cinci ani se preconizează că piața de desfacere a jocurilor electronice se va extinde cu 50 până la 75 la sută.

Potrivit informațiilor furnizate de Forrester Research, peste un milion de oameni accesează în fiecare zi diverse jocuri pe Internet. Mai mult decât atât, se spune că interesul față de jocurile on-line va crește proporțional cu răspândirea serviciilor broadband, un tip de conectare de mare viteză la Internet. Copiii care se joacă de mici pe calculator nu renunță la acest obicei când cresc. Iată ce ne mărturisește un jucător experimentat: „Jocurile pe calculator au devenit o modalitate de a-ți face prieteni în toată lumea”.

Dar sunt toate jocurile inofensive?

Sau prezintă și anumite pericole? Vom vedea în articolul următor.

Se expun jucătorii vreunui pericol?

Băiatul de 12 ani „își încolțește adversarul nenărmat și îi îndreaptă țeava pistolului spre cap. «Nu-mi mai scapi acum!», spune băiatul rânjind diabolic și bătându-și joc de personajul de pe ecran. «Ești al meu!» Băiatul apasă pe buton și îl împușcă în față, în timp ce personajul se rostogolește la pământ, halatul i se mânjește cu sânge. «Te-am terminat!», spune băiatul râzând”.

ACEST episod dintr-un anumit joc pe calculator, despre care s-a vorbit în articolul „Violența pe calculator: Sunt copiii voștri în pericol?” de Stephen Barr, ne obligă să punem întrebarea din titlul articolului nostru. Pe piață există peste 5000 de jocuri video și jocuri pe calculator. Unele sunt considerate instructive, distractive și inofensive.

De exemplu, unele jocuri te învață geografie sau cum să pilotezi un avion. Altele îl ajută pe jucător să-și dezvolte gândirea logică și capacitatea de a rezolva probleme. Unele jocuri au rolul de a exercita un efect terapeutic asupra jucătorului. De pildă, un astfel de joc a fost conceput să-i ajute pe cei ce suferă de o tulburare de citire. De asemenea, alte jocuri îi ajută pe copii să se familiarizeze cu limbajul informatic, limbaj din ce în ce mai important în această eră a tehnologiei.

Experții ne dezvăluie aspectele dăunătoare

„O categorie de jocuri au teme care sfidează normele sociale, teme cum ar fi violența, sexul și limbajul vulgar”, afirmă David Walsh, președintele Institutului Național de Cercetări asupra Familiei și Mass-Media. „Din nefericire, este vorba despre o categorie ce pare să aibă o trecere deosebită în rândul copiilor între 8 și 15 ani.”

Un studiu efectuat în Statele Unite a arătat că aproape 80 la sută dintre jocurile video preferate de tineri conțin violență. Iată ce spune Rick Dyer, președintele companiei Virtual Image Productions: „Ele nu mai sunt simple jocuri. Sunt dispozitive de învățare, îi învățăm pe copii în cel mai incredibil mod cum e să apese pe trăgaci. ... Dar iată ce nu învață ei: consecințele asupra vieții reale”.

Protestul împotriva jocurilor violente s-a fă-cut simțit încă din 1976, când în centrele de videojocuri s-a pus la dispoziția publicului jocul Death Race. Obiectivul jocului era să calci cu mașina pietonii pe care-i vedeai pe ecran. Jucătorul care călca cei mai mulți pietoni câștiga. Jocurile de ultimă generație, mai sofisticate, au o grafică mai bună și îi permit jucătorului să participe la acte violente ce par a fi și mai reale.

Jocul *Carmageddon*, de exemplu, îi cere jucătorului ca, până la ultimul nivel, să calce și să ucidă 33000 de oameni. Iată ce se spune într-o descriere a părții a doua a jocului: „Victimele nu numai că sunt strivite sub greutatea roților, iar parbrizul este stropit cu sânge, dar ele se și ridică în genunchi implorând îndurare sau se sinucid. Dacă vrei, poți chiar să le rupi în bucăți”.

Este așadar dăunătoare violența simulată? Asupra acestui subiect s-au făcut aproximativ 3000 de studii. Multe persoane au sesizat că există o legătură între violența jocurilor și agresivitatea crescândă a jucătorilor. Incidentele în care tinerii se manifestă violent sunt considerate de mulți o dovadă a acestei legături.

Unii specialiști minimalizează influența pe care o au jocurile asupra oamenilor, spunând că trebuie luați în considerare și alți factori. Potrivit opiniei lor, copiii care au deja înclinații violente sunt cei care aleg aceste jocuri. Dar exercită jocurile violente într-adevăr o influență nefastă asupra jucătorilor? Este ilogic să susținem că oamenii nu sunt influențați de ceea ce văd. Dacă așa ar sta lucrurile, de ce mai cheltuiesc

companiile comerciale miliarde de dolari anual pe publicitatea difuzată la televizor?

„Deprinderea și dorința de a ucide”

Specialistul în psihologie militară David Grossman, autorul cărții *On Killing* (Despreucidere), susține că violența prezentă în jocurile pe calculator are asupra copiilor același efect pe care îl are instruirea militară asupra soldaților, adică îi face să-și învingă aversiunea instinctivă față de actul uciderii. De pildă, personalul militar a observat că, la o mare parte dintre infanteriști, această repulsie poate fi anihilată în timpul exercițiilor de tir prin simpla înlocuire a țintei tradiționale cu una în formă de om. La fel, spune Grossman, jocurile violente dezvoltă în copii „deprinderea și dorința de a ucide”.

Potrivit rezultatelor unor cercetări apărute în publicația *Journal of Personality and Social Psychology*, violența prezentă în jocurile video și în jocurile pe calculator poate fi chiar mai periculoasă decât cea prezentată la televizor sau în filme, deoarece jucătorul se identifică cu personajele care se manifestă violent. Dacă prin intermediul televizorului suntem spectatori la violență, prin jocurile pe calculator suntem chiar participanți la ea. Mai mult decât atât, un film îl poate reține pe un copil doar câteva ore, pe când un joc video îi poate răpi 100 de ore.

În unele țări s-a adoptat un sistem de clasificare menit să indice că jocurile de o violență excesivă sunt doar pentru adulți, însă acest sistem este util doar atâta timp cât se ține cont de el. Un studiu efectuat în Statele Unite a dezvăluit că 66 la sută dintre părinții intervievați nici măcar nu cunoșteau semnificația clasificărilor oferite de acest sistem. Directorul Entertainment Software Rating Board spune că scopul principal al sistemului nu este acela de a-i împiedica pe copii să-și facă rost de anumite jocuri. Iată ce afirmă el: „Rolul nostru nu este de a impune anumite gusturi, ci de a le oferi părinților mijloacele necesare pentru a stabili ceea ce vor sau nu vor pentru copiii lor”.

Jocurile creează dependență?

Noile jocuri online, care se joacă pe Internet cu oameni din întreaga lume, îi dau jucătorului posibilitatea să aleagă rolul unui personaj care, pe măsură ce trece peste diverse obstacole, se simte tot mai plin de sine. Timpul pe care jucătorul îl petrece „în pielea” personajului său este o adevărată investiție și îi dă un sentiment de satisfacție, care îl și face să vrea să joace în continuare. Unii se simt aproape dependenți de astfel de jocuri. Acesta este, probabil, motivul pentru care anumite jocuri online durează luni sau chiar ani.

Unii spun că există o legătură între violența din jocuri și agresivitatea jucătorilor

Revista *Time* preciza că, în ultimul timp, interesul față de jocul on-line numit *Lineage* a crescut în Coreea de Sud. Jocul prezintă o societate medievală în care

participanții trebuie să lupte pentru victorie. Jucătorul trece de la un nivel la altul, încercând să înainteze în rang. Unii tineri joacă toată noaptea, iar a doua zi nu pot sta treji la școală. Părinții se îngrijorează, însă nu știu întotdeauna cum să abordeze problema. Într-un interviu, un tânăr a mărturisit: „Cei cu care comunic on-line cred că sunt o persoană fină, dar, când mă întâlnesc în realitate, mă sfățuiesc să mai slăbesc”.

Iată cum explică psihologul coreean Joonmo Kwon popularitatea de care a ajuns să se bucure jocul Lineage: „În Coreea, viața reală te obligă să-ți înăbuși pasiunile și dorințele ascunse, pe când jocul îți permite să ți le exprimi”. Prin urmare, tinerii evadează din realitate într-o lume a fanteziei. Un comentator perspicace îi descrie pe jucători astfel: „Lumea jocului i se pare gamerului [jucătorului] mult mai atrăgătoare decât realitatea. Realitatea nu e decât un «spațiu» în care își face rost de banii de care are nevoie ca să poată continua jocul”.

Consecințe asupra sănătății

Statisticile din Statele Unite arată că un elev de clasa a șasea se uită la televizor patru ore pe zi - în afară de timpul pe care-l petrece jucând jocuri video sau pe calculator, într-un sondaj efectuat în 1995, peste 60 la sută dintre copii au recunoscut că adesea jucau mai mult decât intenționau să o facă. Acest lucru poate avea drept rezultat neglijarea temelor pentru acasă, în urma unui studiu condus în Japonia s-a constatat că jocurile pe calculator stimulează doar o parte limitată a creierului unui copil. Potrivit studiului, copiii trebuie să citească și să scrie mai mult, și să facă mai multe exerciții de aritmetică, însă, pentru ca creierul lor să se dezvolte pe deplin, ei trebuie să se joace afară cu copiii, intrând în contact și comunicând cu alții.

Potrivit unor rapoarte, 40 la sută dintre copiii din Statele Unite, cu vârsta între cinci și opt ani, sunt obezi. După cât se pare, ceea ce contribuie la agravarea problemei este lipsa exercițiilor fizice cauzată de irosirea timpului în fața televizorului sau a monitorului. O companie chiar a inventat un aparat pentru exerciții ce poate fi folosit în timp ce utilizatorii se joacă pe calculator. Evident, mult mai bine ar fi să se reducă timpul petrecut cu astfel de jocuri, acordându-se suficient timp altor activități care să-l ajute pe copil să-și formeze o personalitate complexă și echilibrată.

O altă problemă de sănătate o constituie tulburările oculare, ce pot apărea în urma privitului îndelungat la un monitor. Studiile arată că cel puțin 25 la sută dintre utilizatorii de calculatoare au probleme oculare. Una dintre cauze poate fi scăderea frecvenței clipirii, care poate duce la uscarea și iritarea ochiului. Prin clipire, ochiul se curăță, deoarece este stimulată secreția de lacrimi, care spală bacteriile.

Nefiind pe deplin conștienți de pericolele la care se expun, copiii se pot juca uneori pe calculator ore în

șir, făcând doar câteva pauze. Aceasta le poate cauza tensiune oculară și probleme de focalizare. Specialiștii recomandă pauze scurte, de câteva minute, după fiecare oră de folosire a calculatorului.

O afacere care ia proporții

Interesul față de jocurile on-line pare să crească pretutindeni în lume. Se deschid tot mai multe localuri Internet-cafe. Acestea sunt dotate cu mai multe calculatoare, iar cei ce le frecventează plătesc ca să joace jocuri pe rețea. Se știe că tinerii obișnuiesc să cheltuiască câte 200 de dolari americani pe lună în aceste localuri.

Fără îndoială, industria jocurilor prosperă. Se estimează că piața jocurilor on-line va crește cu 70 la sută în următorii cinci ani.

Este evident însă că această industrie „înfloritoare” are o latură întunecată. Pericolele sunt reale. Nici unul dintre noi nu-și poate permite să-și pericliteze sănătatea, să-și risipească timpul și banii sau să devină insensibil la violență sau la crime. Cu atât mai mult copiii noștri nu-și pot permite să plătească un astfel de preț. Prin urmare, nu este câtuși de puțin adevărat că jocurile pe calculator sunt întotdeauna instructive și inofensive. David Walsh, citat mai înainte, avertizează: „Mass-media se pare că este mai puternică decât credem”. El continuă: „Dacă părinții au responsabilitatea de a-și îngriji copiii, atunci definiția pe care o dăm termenului «a îngriji» trebuie să fie în pas cu schimbătoarea lume a mass-media”.

Tony MEDINA

Traducere de Svetlana COJOCARU

Popas la Oradea

TIMPUL REFORMEI ÎN BIBLIOTECĂ

Acum, la început de mileniu, când se termină reforma în întreaga societate românească, se pune întrebarea, dacă primeniirile trebuie să pătrundă și în domeniul bibliotecii publice.

Văzând starea dezastruoasă a bibliotecilor comunale, starea precară a celor orășenești și municipale, înghețarea celor județene în aceleași tipuri de servicii; când alții au trecut de la bibliotecă la mediatecă și de la catalogul manual la cel automatizat și virtual, răspunsul nu poate să fie decât afirmativ. Da, se cere realizarea reformei bibliotecilor publice, dar nu prin abandonarea lor în părăsire și distrugere lentă, cum se întâmplă în prea multe biblioteci comunale din Bihor și din țară, ci prin reînvierea lor, prin dotarea și echiparea lor, prin formarea unui personal competent și devotat, plătit decent, prin înnoirea serviciilor și a colecțiilor, respectiv prin păstrarea a ceea ce a fost bun și abandonarea a ceea ce este perisabil din vechea stare a bibliotecii publice. La acestea aș mai adăuga încă două premize, care devin obligatorii. Mai întâi, formarea unei atitudini pozitive față de biblioteca publică, odată cu pășirea în noul mileniu, la nivelul factorilor de autoritate locală, comunală, orășenească și municipală, care prea adesea recepționează biblioteca nu ca pe un tezaur, ci ca pe o povară dată în seama bugetului local și ca pe un obiect de dispută în puterea locală, fragmentată între deliberativ și executiv. Adesea am întâlnit la numeroși primari părerea că biblioteca comunală ar trebui finanțată de către alții, nu din plan local, ci de către Ministerul Culturii sau de către Consiliul Județean. Cu alte cuvinte, un refuz de asumare a autonomiei locale, o îndepărtare de sine, din dorința de a trimite în alte direcții banii ce s-ar fi cuvenit pentru dezvoltarea culturală prin carte a comunei. Pentru că, să reținem, există și o astfel de dezvoltare, nu numai economică sau comercială, există și trebuie să existe o dezvoltare culturală a comunității, din care biblioteca face parte organică. Până la urmă, alături de creșterea nivelului de trai, dezvoltarea culturală specifică este cea

care dă definiția pe termen lung și identitate unei localități, cea care-i dă personalitate. De aceea nu trebuie aruncate vechile registre de evidență a colecțiilor și cititorilor bibliotecii, cum am văzut în câteva locuri că se întâmplă, ca să ascundă lipsurile din gestiune, ci trebuie păstrate și arhivate cu atenție în arhiva Primăriei, deoarece sunt parte a istoriei culturale locale, precum școala și biserica nu-și schimbă sau aruncă actele, ci le păstrează definitiv și nelimitat.

Și a doua premiză, derivată din prima, ar fi accentuarea caracterului comunitar al bibliotecii, ca instituție de cultură publică în serviciul comunității și susținută de către comunitate, la toate capitolele.

Pentru a se realiza reforma în bibliotecile publice, este necesar ca aceste două premize să se înfăptuiască, deoarece fără de ele nu se pot disloca mentalitățile ce împiedică orice proces de reformă. Ce anume trebuie dislocat în mentalitatea multor primari și consilieri comunali și orășenești? - Complexul de așteptare! Să vină cineva și să facă, să cadă de undeva sponsorul, să dea județul cu banii, să dea guvernul, să dea Europa, să dea NATO! Dar, cu ce și de unde să mai dea alții, cum să ajute alții, dacă puterea locală este indiferentă și nu se ajută singură!

Voi pomeni chestiunea spațiilor și a colecțiilor! Norma europeană de spațiu este de 0,07 mp/locuitor într-o comună rurală, sau urbană. Prin urmare, la o comună cu 5.000 de locuitori, biblioteca locală, după norma de la Bruxelles, ar trebui să fie de peste 300 mp. În cazul Bihorului, corespund din acest punct de vedere, sau numai se apropie de standard european, bibliotecile comunale de la Popești, Dobrești, Vadul Crișului, Borș, Cefa, Biharia (dacă se va extinde pe tot etajul!), Săcuieni, Tileagd (însă în cea mai rea stare de conservare!) și Tinca (numai cu bunăvoință!). Eventual și Șuncuiuș, Bratca, dacă se vor amenaja și organiza din nou, cu extindere de spațiu.

Să observăm cât de mică este lista, față de numărul de 86 de comune ale județului. Din rândul bibliotecilor orășenești corespund ca mărime a spațiului cele din Vașcău, Marghita, viitoarea bibliotecă a Beiușului (în construcție de șapte ani!), se apropie de standard Salonta și sunt sub standard bibliotecile din Nucet, Stei și Valea lui Mihai.

Reforma în acest domeniu ar însemna ca pe plan local să se asigure spațiul la norma eu-

ropeană, curat și aerisit, respectiv din programe extracomunale, să se asigure dotarea cu mobilier adecvat, potrivit cataloagelor de specialitate.

În ceea ce privește formarea și dezvoltarea colecțiilor, prin normele curente în unele țări din Comunitatea europeană, se aplică principiul pendulei, adică *ajută-te ca să te ajut*. Dacă se prevede în bugetul local o anumită sumă pentru achiziția de carte nouă, aceeași sumă se primește și din prevederi județene sau guvernamentale. Răspunderea astfel devine comunală, locală și județeană. Soarta personalului se rezolvă de asemenea împreună, adică se face recrutarea și angajarea de către Primărie, respectiv pregătirea de specialitate se întâmplă prin cursuri parcurse sub autoritatea de specialitate a bibliotecii departamentale sau județene. Toate acestea sunt fațete ale reformei și care se pot îndeplini chiar și în condiții de recesiune economică, dacă se depășesc mentalitățile vechiului regim privind rezolvarea de sus în jos, dacă se trezește spiritul de inițiativă culturală și dacă se pun laolaltă

mijloacele de conștiință, de voință și finanțare, existente orizontal și vertical, în acest buletin periodic, care își face acum un nou început, vom încerca să arătăm cum se trezește gândirea și voința reformistă în bibliotecile publice din Bihor, care sunt componentele, serviciile, succesele și insuccesele acestui proces, cum ne prezentăm la marginea mileniului și cum ne pregătim să plonjăm în alt mileniu și în altă mentalitate: cu capul în sus sau cu capul în jos, să cădem ca într-o prăpastie, sau să ne ridicăm pe vârfuri, pentru a atinge muntele cunoașterii, care așteaptă răbdător și turiștii români, alături de cei din toată lumea. Dacă vom fi tari în organizare, precum suntem prea adesea tari numai în idei, vom putea merge împreună cu fruntea sus în biblioteca mileniului următor.

*Lect. univ. drd.
Constantin MĂLIŢĂ,
directorul bibliotecii județene
„Gheorghe Șincai” Bihor*

Un program privind conservarea – prezervarea colecțiilor de Carte Veche și Valoroasă de la Biblioteca Județeană

„Gheorghe Șincai” din Oradea

Sub aspect fizic, colecțiile bibliotecii sunt constituite dintr-o mare varietate de publicații și alte documente, a căror reunire și grupare, potrivit unor criterii științifice prestabilite, formează fondul general de publicații. Ca atare, acest program vizează un întreg ansamblu de măsuri și activități, pornind de la evidența și administrarea patrimoniului bibliofil, dar și cu măsurile privind asigurarea spațiilor salubre și a mobilierului corespunzător pentru stocarea colecțiilor.

Ținându-se cont de specificitatea agenților nocivi din spațiile bibliofile, o preocupare de bază în fundamentarea programului reprezintă elaborarea și aplicarea măsurilor preventive și (sau) curative împotriva factorilor deterioranți ai colecțiilor, potrivit normelor de igienă a cărții, adaptate la condițiile concrete ale fiecărui spațiu (mărimea și amplasamentul acestuia, valoarea și componența colecțiilor, specificitatea agenților nocivi etc.).

Obiectivele programului de conservare-prezervare ale colecțiilor de carte veche și valoroasă sunt următoarele;

- asigurarea spațiilor salubre și a mobilierului corespunzător pentru stocarea cărților și documentelor;
- asigurarea folosinței publice a patrimoniului de carte veche, valoroasă și a documentelor trecutului și prezentului;
- consolidarea unei mentalități comune, sau chiar mai mult, a unui mod comun de a gândi în problemele conservării patrimoniului bibliofil, între conservatori și bibliotecari de diferite grade de cultură;
- lansarea și consacrarea programului de protecție individuală (boxmg) - păstrarea în casele de protecție a lucrărilor care au un început de dezmembrare, folosindu-se materiale neacide;
- practicarea conservării pasive, de luptă împotriva mușgaiului, a petelor de foxing, a faunei de insecte papirofage, bibliofage.
- optimizarea regimului de temperatură, umiditate, iluminat, aerare, stocare a cărților și documentelor;
- identificarea florei micotice (a mușgaiurilor și bacteriilor celulozolitice) prezente în colecții și spații bibliofile;
- identificarea faunei de insecte papirofage specifice cărților și documentelor, precum și spațiilor închise;

- monitorizarea evoluției factorilor de stres sanitar;
 - cercetarea cauzelor și înlăturarea efectelor de degradare biologică, fizică și chimică;
 - expertizarea biopatologică a patrimoniului bibliofil, stabilirea diagnosticului patologic și entomologie (diagnostic entomopatologic);
 - fundamentarea științifică a tratamentelor preventive și/sau curative de eradicare a complexului biologic degradativ (mușegaiuri, insecte și rozătoare);
 - efectuarea tratamentelor de dezinsecție, dezinsecție și deratizare a colecțiilor și spațiilor, verificarea și corectarea tratamentelor efectuate;
 - consultanță de specialitate pentru bibliotecile publice din județul Bihor, expertizarea biopatologică și microclimatică a cărților și spațiilor cu risc sanitar;
 - trecerea pe film a unor piese patrimoniale de valoare și aplicarea procedurii digitalizării.
- Pornindu-se de la etiologia fenomenelor deteriorante a cărților și documentelor și profilaxia

acestor fenomene, obiectivele prezentate trebuie gândite și aplicate într-un concept integrat.

Pentru a sublinia și mai mult importanța conceptului de conservare a fondului de carte veche și valoroasă, nu trebuie să existe loc pentru nici un compromis atunci, când se practică cu adevărat măsuri corespunzătoare de conservare, care să redea sănătatea și vitalitatea cărții.

Dr. Vasile DEAC

IMPACTUL MIJLOACELOR ELECTRONICE DE MEDIATIZARE ASUPRA LECTURII TINERETULUI

Cercetarea sociologică cu această temă a fost întreprinsă împreună cu studenții secției de biblioteconomie de la Facultatea de Litere din Oradea, în patru localități de pe valea Crișului Repede: Tileagd, Vadu Crișului, Șuncuiș și Bratca.

Acțiunea noastră a avut în vedere influența creșterii - în proporții nemaicunoscute - a rețelei de mijloace de mediatizare electronice, posturi de televiziune comercială, în deosebi, asupra dezvoltării culturale în general, a lecturii tineretului în special. Fenomenul nu este nou, el a fost semnalat din timp de sociologi și psihologi, iar urmările lui sunt ușor detectabile în țările cu un nivel de civilizație ridicat: numărul celor cu „deficiențe de citire”, cum i s-a spus, a semianalfabeților, cu alte cuvinte, se ridică la zeci de procente din întregul populațiilor acelor țări.

În cazul cercetării noastre, date fiind mijloacele limitate, am ales instrumentul chestionarului sociologic, de tipul extemporalului, aplicat în

mediul școlar din cele patru localități, câte 50 în fiecare școală, în total 200 de subiecți.

După datele de identificare, unde operatorii ad-hoc au subliniat asigurarea anonimatului, solicitând sinceritate și seriozitate, li s-a explicat subiecților modul de completare a răspunsurilor, fie că ele se exclud, se completează, sunt răspunsuri închise sau libere. Cert este că nu a fost cazul să anulăm nici un chestionar. Acesta cuprinde 24 de întrebări, unele de verificare, în așa fel încât să existe o marjă de siguranță cât mai mare în ce privește corespondența răspunsurilor cu situația reală.

În ce privește identitatea subiecților, ea este următoarea: 15 de 13 ani, 35 de 14 ani, 25 de elevi de 16 ani, 55 de 17 ani, 52 de 18 ani, 3 de 19 ani și unul singur de 23 de ani. Din 200, 131 sunt fete și 69 băieți.

Analizând structura răspunsurilor, avem un evantai suficient de larg pentru a ne permite câteva concluzii. Astfel, la întrebarea: „**Câte ore petreceți pe zi - în medie - în fața televizorului?**”, avem următoarele răspunsuri: până la o oră - 11 răspunsuri, între o oră și două - 32 de răspunsuri, între două și trei ore - 55, între 3 și 4 ore - 39 de răspunsuri, între 4 și 5 ore - 41 de răs-

punsuri, 15 elevi stau mai mult de 5 ore pe zi în fața televizorului, patru nu răspund, iar trei nu se uită sau nu au televizor. Deci, putem socoti că 95 de tineri din 200 stau (termenul mi se pare potrivit și din punct de vedere semantic) la televizor mai mult decât le-ar permite bugetul de timp.

„Care sunt emisiunile TV sau radio preferate?”, 84 de subiecți preferă emisiunile de divertisment, 62 pe cele sportive, 16 răspund în favoarea știrilor din actualitate, 14 preferă emisiunile culturale (din 200!), 8 au alte preferințe, 6 acordă prioritate emisiunilor politice, iar 10 subiecți nu răspund.

Dacă, în ce privește emisiunile sportive, cifra ni se pare chiar prea mică, vom urmări în continuare ce înțeleg cei chestionați prin „divertisment TV”.

La solicitarea noastră de a alcătui un top al serialelor TV, am constatat cu surprindere de inițiată că au apărut în acest clasament nu mai puțin de 42 de titluri de seriale. De la *Emanuelle*, *Antoanela* la *Esmeralda* sau *Perna neagră*, cum răspundea cineva. Firește, nu topul interesează, chiar dacă unele apar menționate de 18-20 de ori, acest aspect i-ar putea interesa pe comercianții de telenovele, pentru noi este importantă amara constatare că Flaubert ar fi la el acasă și pe Valea Crișului Repede, iar **bovarismul tinde să devină un fenomen general**.

Nu putem și nu e cazul să spunem noi, aici, de ce, dar când aceste răspunsuri le primim de la copii de 13-15-17 ani, trebuie să constatăm că avem un tineret bovaric, un tineret care, fie fuge de o realitate care nu-i convine, fie primește, gata preparată, o altă realitate, mai frumoasă, dar falsă. Dacă avem în vedere și timpul petrecut în această a doua calitate, trebuie să spunem că este vorba de o agresiune certă, continuă și insidioasă, cu urmări incalculabile.

Vedem apoi că, dacă analizăm răspunsurile la întrebarea „Aveți cărți pe care le-ați rezervat, fie și numai în gând, pentru a le citi, dar n-ați reușit încă?”, majoritatea covârșitoare au răspuns că „nu” (178), iar ceilalți enumera câteva, după cum li se cere: *Ciocoii vechi și noi*, *Hamul Ancuței*, *Viața la țară*, opere cerute de bibliografia școlară. Trebuie să recunoaștem că e bine și așa.

„Credeti că e bine să aveți o cultură generală cât mai serioasă?” - e un fel de „nu-i așa că pământul e rotund?” - numai doi subiecți răspundând că nu știu, ceilalți spun că „da”, în-

trebarea n-ar avea noimă dacă n-ar pregăti-o pe următoarea: „**Dacă ați răspuns la întrebarea precedentă, vă rugăm să motivați**”. Pentru ușurința răspunsurilor, dar și pentru cea a cuantificării, am ales cinci variante de răspunsuri care nu se exclud: 1. Mă descurc mai ușor în viață - 105; 2. Fac o impresie mai bună în societate - 64 de opțiuni; 3. Am posibilitatea să înțeleg ce se petrece în lume și societate - 107; 4. Viața mea este mai bogată - 43; 5. Alte motive - 6.

Desigur, acestea toate constituie o motivație pozitivă, dar nuanțele ar merita și ele puțină atenție. Pentru că, dacă urmărim răspunsurile la întrebarea: „**Ce reviste și ziare citiți?**” vom găsi o listă de 91 de titluri, din care vom menționa pentru specificitatea lor: *Popcorn*, *Povești adevărate*, *Numai pentru tine*, *Povestea mea*, *Inimă sălbatică*, *Sex în plex*, *Bambi*, *Ciao*, *Mafia de azi*, *Kogaion*, *Ariel*, *Playboy*, *Șoapte fierbinți*, *Sexi bravo*, *Dracula*.

Dar răspunsurile cele mai relevante sunt cele care urmează întrebării: „**Ce poziție ocupă cititul în topul activităților Dvs. din timpul liber?**” (răspunsurile se exclud).

Prima poziție - 18 subiecți; a doua poziție - 64; a treia - 42; nu știu - 69; iar 7 subiecți nu răspund. Trebuie să precizăm că - mai ales în cazul acestei întrebări - funcționează un anume complex al lui „trebuie”, „face impresie bună” și totuși, a treia opțiune plus cei care răspund „nu știu” și cei 7 care ignoră întrebarea însumează 118 răspunsuri. Copiii sunt, totuși, destul de sinceri. Fără îndoială că, dacă eșantionul ar fi fost format din adulți, la care acest complex care ține de nevoia de imagine funcționează normal, răspunsurile ar fi fost mult mai deplasate către locurile unu și doi, chiar dacă lectura la adulți (din același mediu cu subiecții noștri) este un fenomen mai mult sau mai puțin întâmplător.

În fine, „**Ce anume credeți că ar trebui făcut pentru orientarea lecturii Dvs?**”. Majoritatea „nu știu”, „nu m-am gândit” sau nu răspund, 121, ceilalți au sugestii care, fie li se adresează lor înșiși („ar trebui să citesc mai mult”), fie fac propuneri de luat în serios: înființarea unei librării, expoziții de cărți, cărți noi pentru bibliotecă, cenacluri, recenzii ș.a. Cel mai des apare **propunerea de reînființare** a unor librării. Ceea ce spune mult, mai ales că este vorba de patru dintre cele mai frumoase comune ale județului. Nu ne facem iluzii în privința celorlalte.

Concluziile acestei cercetări sociologice au în vedere câteva aspecte:

Odată cu generalizarea în rețea, inclusiv prin intermediul sateliților, a mijloacelor electronice de mediatizare, a apărut și se instalează temeinic o trebuință falsă, provocată, care tinde să o înlocuiască pe cea autentică, structurală, nevoia de informare, de raportare la mediul social ambiental, alienată prin faptul că i se servesc fanteze, reclame, surrogate de adevăruri gata preparate, în felul acesta, este profund afectată tocmai cea mai complexă, cea mai benefică activitate intelectuală: **gândirea**.

Forța de șoc a imaginii și sunetului s-ar părea că împinge în desuetudine textul scris, care presupune ani de efort intelectual pentru a fi receptat și asimilat, pe câtă vreme caseta (video sau nu), sau imaginea transmisă prin satelit poate fi receptată și asimilată fără nici un fel de pregătire prealabilă. Așa s-au născut generațiile de

semianalfabeți din unele țări occidentale. Deci, dintr-un adjuvant cum nu se poate mai benefic al cărții, mijloacele electronice de informare i se substituie acesteia, marginalizând-o. Mizându-se pe nevoia firească de informare, ca și pe aceea de destindere, s-a scăpat (cu sau fără voie) din vedere o altă trebuință mai puțin manifestă, dar profund umană: nevoia de activitate intelectuală, nevoia de a analiza, de a imagina, de a concluziona cu propriile puteri intelectuale, prelucrând informațiile primite. Ceea ce cartea nu numai că oferă, ci chiar pretinde. De aici și dificultățile.

Pe câtă vreme, imaginea televizorului oferă „hrana spirituală” gata preparată, în felul acesta, manipularea nu mai este o simplă tentație a celor din spatele micilor ecrane. De fapt, a **celor din umbra** celor din spatele micilor ecrane. Manipularea a devenit programatică, a devenit o forță comparabilă cu „Air force”, iar războiul mediatic din Iugoslavia a dovedit-o cu asupra de măsură.

Or, rostul nostru ca bibliotecari, ca exponenți ai unei profesii marginalizate până și în propriii ochi, este tocmai să mențină și să dezvolte nevoia de activitate intelectuală, individuală și creativă. Altfel, din popor devenim o populație, o masă informă, care așteaptă să i se sugereze - mediatizat - cu ce să se spele, ce să mănânce, cum și pe cine să iubească sau să urască.

A doua concluzie desprinsă din experiența acestei cercetări sociologice este constatarea că noi înșine, aplicând chestionarul, am manipulat fără voie. Dovada o avem mărturisită de o parte din subiecții noștri, care răspund la ultima întrebare „Va trebui să citesc mai mult”. Este și aceasta o dovadă că bibliotecarul e un intelectual profund implicat social.

Lect. univ. Mircea Gh. POPA

(cu concursul studenților secției de biblioteconomie, Facultatea de Litere și Științe Socio-Umane, Universitatea Oradea)

Universul lecturii

TEMERI ȘI SPERANȚE PRIVIND REVOLUȚIONAREA COMUNICĂRII

Mai mult ca niciodată, cunoașterea înseamnă putere, de acord; dar, printr-un fenomen de *translatio* căruia-i suntem martori noi înșine - fenomen ce va rămâne ca o moștenire a generațiilor noastre - cunoașterea nu mai definește atât știința, cât *infor-marea*. Cum se va vedea în cele ce urmează, între a ști și a fi informat există diferențe atât de mari, încât a nu le vedea - și a nu le lua în seamă - va reprezenta principala formă de handicap a omului în secolul ce vine.

În ultimii 50 de ani, însăși viteza cu care circulă oamenii a făcut progrese notabile; în schimb, viteza cu care circulă informația (între oameni și despre oameni) a făcut progrese halucinante. Mai mult ca niciodată în istoria sa, umanitatea trăiește o epocă dominată de circuitul informației; mai mult ca niciodată în istorie, exista o cantitate imensă de informație care trebuie stocată, în forme pe care umanitatea nu le-a mai cunoscut. Biblioteca din Alexandria, cu toate miracolele sale - cele păstrate sau cele pierdute - reprezintă, prin excelență, simbolul unei specii pentru care cunoașterea a fost nu numai o formă de existență, dar și, deseori, justificarea însăși a existenței. Să ne imaginăm, pentru o clipă, că am putea comprima toată zestrea Bibliotecii din Alexandria într-o cutie de chibrituri; în clipa următoare, ar trebui să ne imaginăm că lângă ea se află un bloc de dimensiunile lui *Empire State Building*, care ar comprima haosul și supraabundența informatică de astăzi.

În disputa eternă dintre natură și cultură, cunoașterea, ca atribut exclusiv al unei specii, reprezintă victoria supremă a umanității. Sau cel puțin a fost până acum; în urma revoluției digitale pe care mulți se grăbesc să o profetizeze, se poate ca trinomul informație-comunicare-viteză să devină cea de-a doua natură a omului. Unele semne se vad de pe acum: pentru unii dintre noi circuitul informației în societate este aproape la fel de important ca și circuitul apei în natură; și dacă numărul celor dependenți de apă crește relativ constant dar încet, numărul celor dependenți de informație crește cu o viteză înzecită.

La drept vorbind, nimeni nu știe dacă ceea ce se întâmplă este bine, este terifiant sau este doar normal. Prin urmare, nici reflecția ce urmează nu va conduce spre o concluzie fermă - sau, în orice caz nu va conduce către o singură concluzie. Se va vedea că, paradoxal sau nu, supraabundența informației, creșterea ei cantitativă simultan cu o condiție din ce în ce mai precară a calității, este o boală a democrațiilor; istoria recentă ne arată că dictaturile sau regimurile

autoritare au reușit să o evite. Înainte de a ne întreba dacă acest lucru va mai fi posibil mâine, ar fi bine să definim acest cuvânt: *mâine* va fi ziua în care statele vor fi cu toate și definitiv prinse într-o rețea informatică alcătuită din agenții de presă, televiziuni, firme de publicitate și de comunicare instantanee, bănci electronice și Internet. Am zis *toate statele* și nu este o exagerare: cele care nu o vor face nu vor (mai) fi state, ci comunități umane într-un fel decăzute din drepturi. Unii spun că va fi bine, alții spun că va fi iadul pe pământ; dar cu toții cad de acord că va fi, cu siguranță.

Reflecția ce urmează privește informația sub căteva dintre formele ei. Ce mă interesează este însăși ideea de evoluție, procesualitatea acestei dezvoltări fără precedent al cărei punct de plecare nu este, încă, mai aproape decât punctul terminus. De fapt, dacă ar trebui să găsim un motiv de spaimă, el poate fi chiar acesta din urmă: nimeni nu știe cum arată *finish-ul*, după cum noi nu știm dacă încă suntem cei ce controlăm informația sau dacă nu cumva deja informația ne controlează pe noi.

Candidați și pași pe Lună

Serile de septembrie la Chicago sunt, de regulă, calde încă și la fel au fost și cele din toamna lui 1960; frunzele căzute pe străzi păreau mai curând o palidă amenințare decât un semn al iernii iminente.

Nimeni nu bănuia totuși că seara de 26 septembrie a aceluia an va intra în istorie, ca seara primei dezbateri televizate dintre doi candidați la președinție din istoria Statelor Unite - și din istoria lumii. Competitorii, republicanul Richard Nixon (vice-președinte la acea oră) și senatorul democrat John F. Kennedy au schimbat, timp de o oră, tot soiul de argumente și contra-argumente; cititorul de azi¹ nu va înțelege foarte multe dintre subiectele politice ale momentului, dar va zâmbi în fața îngrijorării bine jucate a lui Kennedy, cel ce avertiza că în ultimul an de conducere republicană SUA avuseseră cea mai scăzută rată de creștere economică dintre toate țările industriale, în timp ce „Uniunea Sovietică scoate pe piața muncii de două ori mai mulți ingineri decât noi”, aceeași URSS care, dacă va continua în același ritm construcțiile hidroelectrice, „va produce mai multă energie electrică decât noi încă din anul 1975”.

Deși azi dezbaterile nu mai spun nimic, cei doi deschideau astfel unul dintre cele mai fascinante capitole din istoria societății noastre moderne: fuziunea dintre politică, mass media și magia transmisiei televizate în direct. În acea seară se stabilea un record: întâlnirea dintre cei doi, din Studioul 1 al stației WBBM-TV din Chicago, era transmisă *live*, simultan, de cele mai importante trei stații de televiziune ale momentului - ABC (American Broadcasting Company), NBC (National Broadcasting Company) și CBS (Columbia Broadcasting System, producătorul emisiunii) și

de cele patru mari stații de radio - cele trei de mai sus plus MBS (Mutual Broadcasting System). Mass media își făcea datoria. La drept vorbind, nimeni nu și va mai aduce aminte ce au promis candidații; dar mulți americani vor revedea în amintire acea seară în care Richard Nixon n-a fost în apele sale, nereușind să pară natural sub lumina reflectoarelor și sub stratul de machiaj care-i făcea obrajii pământii și care nu putea ascunde transpirația de pe bărbie, mai ales în momentele, dese, în care își masca stinghereala zâmbind. John F. Kennedy, în schimb, refuzând serviciile inabile ale unei *maquilleuse* (școlite probabil în lumea teatrului) și zâmbind puțin, a trecut cu bine proba imaginii. Legenda spune că această apariție comună a fost hotărâtoare pentru soarta votului din 8 noiembrie 1960. Și pentru că lângă televizor trebuia să apară și calculatorul, aceeași legendă spune că în seara anunțării rezultatelor - rezultate care, tot în premieră, erau procesate cu ajutorul sistemului de computere IBM - în momentul în care, la început, Nixon părea a avea un ușor avantaj, JFK s-a lăsat în fotoliu, și-a aprins o țigară de foi și a spus celor din echipa de campanie: „Stați liniștiți, IBM-urile *care-l* dau pe Nixon câștigător sunt cu siguranță *defecte*”.

În sensul care ne interesează aici, era imaginii începe o dată cu anii de după ultimul război mondial. Timp de decenii, radioul fusese rege: știrile veneau o dată cu vocea fără chip ieșită din cutia - de preferință neagră - de pe una dintre măsuțele salonului de zi. În cinematografie, trecerea de la filmul mut la cel vorbit s-a soldat cu câteva cadavre; nici trecerea de la voce (radio) la imagine (televiziune) nu a fost scutită de dramele sale. Charles de Gaulle, același care ținușe timp de patru ani mândria Franței trează numai grație undelor BBC-ului, era, la primele sale apariții televizate, atât de penibil încât *staff-ul* i-a găsit în grabă un consilier de imagine; cel mai greu i-a fost acestuia să-l convingă pe general ca voltele tonului care-i făcuseră nemuritoare vocea pe timpul războiului sunau excelent la radio dar dezastruos la televiziune.

Campion în timpul războiului, radioul a rămas campion și în Războiul Rece: el era trimis să lupte pe terenul - și în urechile - adversarului, în timp ce televiziunea asigura spatele, întreținând moralul acasă, și o făcea de minune; destinată, în teorie, să oglindească, televiziunea era numai bună pentru a camufla - altfel spus, pentru a inventa după dorință o „realitate” inexistentă.

Cursa spațială a fost un astfel de prilej². Pe 12 aprilie 1961, (acum președintele) J.F. Kennedy primea neplăcuta știre privind trimiterea, de către sovietici, a primului om pe orbită. La drept vorbind, situația era de-a dreptul descurajantă: cum spune Keller, într-un interval de 43 de luni sovieticii trimiseseră primul satelit pe orbita circumterestră, primul animal în spațiu, prima rachetă către lună și, iată, primul om în spațiu. „Există vreun program spațial cu perspec-

tive îndeajuns de promițătoare și pe care să-l putem câștiga?” l-a întrebat atunci Kennedy pe vicepreședintele Lyndon Johnson (iar Johnson a întrebat experții). Răspunsul a venit de la veteranul Werner von Braun, maestrul german al rachetelor „preluate” de americani după război: „Există încă șansa de a trimite în spațiu primul om care să *zboare în jurul lumii, dar cel mai* serios pariu rămâne aselenizarea; pentru asta ne-ar trebui o rachetă de 10-15 ori *mai mare decât cea care l-a plasat pe orbita pe rusul Gagarin*”. Este motivul pentru care, pe 25 mai 1961, JFK a ieșit în fața Congresului spunând limpede că prestigiul Americii în lume este legat de cursa spațială; nici mai mult nici mai puțin, „trebuie să ajungem pe Lună”.

Dincolo de Cortina de Fier, aparent nici o mișcare. Mulțumiți de rezultatele de până atunci, rușii nu trecuseră aselenizarea printre prioritățile previzibile. Deși în vechea fabrică de armament din apropierea Moscovei în care lucra de zor - și de ani buni - la programul spațial sovietic, lui Serghei Pavlovici Korolev (șeful *echipei astrale* a lui Hrușciiov, fost timp de câțiva ani prizonier în gulagul lui Stalin, un om a cărui fotografie nu a devenit publică decât după moartea sa) ideea debarcării pe Lună i-ar fi surâs foarte mult. Cine trebuia, știa acest lucru: în raportul de bilanț anual al CIA, pe 5 decembrie 1962, se spunea: „Dată fiind abilitatea lor de a *concentra resurse* umane și materiale în *vederea unor obiective prioritare, credem că, în urma* unui efort național considerabil, Sovietele ar putea trimite un om pe Lună cândva între 1967 și 1969”.

Aprecierea raportului CIA era, știm azi, corectă; dar Korolev, oricât de vizionar ar fi fost, trăia totuși într-o lume de birocrați. Pentru a atrage mai mult atenția - și sprijinul - pentru pasiunea vieții sale, în 1964 Korolev vine la Kremlin cu o propunere-șoc (în perspectivă, mi se pare chiar mai vizionară decât programul spațial în sine): intuind ambițiile propagandistice ale regimului, el a obținut în cele din urmă includerea în echipa sa de cosmonauți aflați în pregătire a doi ziariști, unul de la un ziar central, altul de la televiziunea sovietică. Cursa spațială și mass media, iată, se întâlneau într-o dictatură! Spune Keller: „*Asta se întâmpla cu decenii înainte ca NASA să-și dea seama de importanța - pentru public-relations - pe care o are trimiterea unor învățători sau senatori în spațiu*”.

Nu vom intra în culisele competiției spațiale; rămânem în spațiul mediatic al afacerii, măcar pentru a reaminti epilogul: în seara de duminică 20 iulie 1969, momentul în care Apollo 11 s-a așezat încet în deșertul lunar numit Marea Liniștii a fost un eveniment *media* fără precedent în istorie. Dar nu și în Uniunea Sovietică: aici aselenizarea a fost urmărită în direct doar de un grup restrâns, din elita politică și militară a țării. Cetățeanul sovietic de rând a văzut câteva secvențe la știrile de noapte ale televiziunii centrale, unde evenimentul a fost prezentat ca unul printre al-

tele: cel de-al cincilea subiect, după un omagiu adus metalurgistului sovietic și după un material despre Ziua Eliberării Poloniei de sub ocupația fascistă...

Ne lipsesc conceptele sau reperatele?

Așa ceva, astăzi, pare imposibil să se repete. Dacă lumea pare a nu mai avea bariere, aceasta nu se datorează politicianilor, cât jurnaliștilor și electroniștilor. Trăim, în satul global, în Era Informației; iar informația trăiește la viteza luminii (sau poate peste³). Fără porniri iconoclaste, Kovach și Rosenstiel încearcă să demonstreze că ceea ce trăim astăzi, altfel spus cultura pe cale de a deveni determinantă, nu este altceva decât o cultură a informației amestecate aparent aleatoriu (*Mixed Media Culture*). Marshall McLuhan spusesese că mesajul se află întotdeauna în însăși purtătorul mesajului. Kovach și Rosenstiel, analizând politica americană din perspectiva relațiilor ei cu sistemul informațional, cred altceva: este adevărat că măcar doi dintre președinții Statelor Unite, JFK și Ronald Reagan, au profitat magistral de era televiziunii, făcând din mesaj un simplu (și puțin important) purtător pentru propria lor charismă; dar dacă McLuhan ar fi avut dreptate într-adevăr - spun cei doi - Pat Buchanan l-ar fi avut pe George Bush la degetul mic, iar Richard Nixon ar fi ajuns un bun arbitru de baseball, dar niciodată președinte.

În linii mari, în opinia celor doi *mixed media culture* are cinci caracteristici:

a) jurnalismul de azi nu este decât un carusel de „Știri de ultimă oră”; supoziția suplonește adevărul, iar „Ultima știre” nu este decât o efemeridă ce trăiește doar până la știrea următoare;

b) nu jurnaliștii controlează sursele ci, din ce în ce mai evident, sursele își impun controlul asupra jurnaliștilor - cu alte cuvinte, sursele dezvoltă propriile lor relații de putere;

c) autoritatea celor ce produc informația tipărită sau difuzată este tot mai diluată iar standardele sunt tot mai vagi; presa fiind o componentă a pieței, devine din ce în ce mai greu de stabilit ce trebuie publicat și ce nu. Fenomenul este ambivalent, spun autorii: pe de o parte, presa devine tot mai democratică, mai accesibilă prin inovație continuă; pe de altă parte, aceasta duce la o deprofesionalizare constantă, inclusiv la neglijarea standardelor etice;

d) comentariul copleșește, tot mai evident, simpla raportare a faptelor. Practic, nu mai există nici un minut lipsit de propriul său eveniment: există multiple rețele informative care lucrează 24 de ore din 24 (de la televiziuni și radiouri până la site-urile Internetului), iar ele au nevoie în permanență de combustibil. Factorul economic cere ca această alimentare continuă să fie ieftină; or, *comentariul - opinia - speculația* costă oricum și oricând mai puțin decât întreținerea unei echipe care să verifice, la fața locului, credibilitatea faptului;

e) în fine, concurența dintre purtătorii mesajului dezvoltă ceea ce autorii numesc „*blockbuster mentality*” și am putea traduce prin dictatul audienței (un blockbuster este, îndeobște, un film nou a cărui audiență la difuzare paralizăază concurența). Jurnalismul se adaptează la această cerere, inventându-și propriile sale povești „informative” care să aibă același impact cu al unei superproducții de ficțiune. În fond, procesul O.J. Simpson, moartea Dianei sau *Monicagate* nu au fost decât informații camuflate în „povești” pentru anihilat concurența⁴.

Analiștii (sociologi, politologi, istorici etc.) se întrec în a găsi conceptele în stare să *acopere* satisfăcător această realitate. Într-una dintre cele mai comentate cărți ale anului, Russell Jacoby descrie o societate ajunsă, la nivel global, din punct de vedere politic și cultural, într-o „epocă a apatiei” atotstăpânitoare; istoria nu s-a sfârșit (cum încerca, în 1992, să ne convingă Francis Fukuyama), ci proiectele și dorințele noastre sunt tot mai conformiste, iar nevoia de utopie este tot mai palidă (aparent explicabil, după eșecul utopiilor acestui secol). Ce trăim este o „monocultură a hainelor, muzicii și automobilelor” cu sursa în „irezistibila putere a publicității și a televiziunii”, în condițiile în care „educația liberală se spulberă sub greutatea comercialismului”⁵. Fukuyama însuși pare a fi devenit mai prudent: chiar dacă este încă ferm convins⁶ de faptul că istoria pare a fi înscrisă pe o orbita progresivă și clar direcționată în privința dezvoltării politice și economice (*i.e.* spre democrație și economia de piață), el admite că acest progres nu apare obligatoriu și în sfera socio-morală, unde poate exista o oarecare ciclicitate, cu momente de vârf (precum Era victoriană) sau cu momente de criză (*anii '80*, de exemplu). Dilema lui Fukuyama trimite preponderent către denaturarea mediului social: în ciuda faptului că între timp am comunicat din ce în ce mai mult, mai direct, mai repede, între mijlocul anilor '60 și începutul anilor '90 rata criminalității a făcut salturi, divorțurile și nașterile din afara căsătoriilor cresc numeric pe măsură ce fertilitatea scade, după cum scade și nivelul de încredere în instituțiile sociale în ansamblu. Explicația lui Fukuyama rezidă în accelerarea globală a societății: pentru ei, cheia problemelor este chiar această tranziție către economia postindustrială - către ceea ce el numește „economia erei informației”.

Lawrence M. Friedman, profesor la Stanford Law School, este chiar mai direct: noua utopie este chiar aparenta lipsă a utopiei și înlocuirea ei cu informația.

Trăim, de câțiva vreme, într-o „societate orizontală” în care noul „opium pentru mase” este stilul de viață al celor despre care mass media vorbesc cel mai mult. „Societatea orizontală” este o societate a *entertainment-ului*, în care imaginea domnește și televiziunea guvernează: imaginea înlocuiește limbajul

iar „televiziunea creează numai iluzia c-ai ști despre ceva, dat în realitate te îndepărtează de acel *ceva*”. Refuzul ideologiilor este chiar noua ideologie a societății orizontale: o ideologie a dorințelor individuale, o ideologie a liberei alegeri și a „urbanizării conștiințelor” în care poșta electronică (*e-mail*) și Internetul nu numai că sfidează granițele, distanțele și timpul, dar și cimentează, clipă de clipă, statutul din ce în ce mai *orizontal* al noii societăți (o societate a cărei uniforma oficială presupune, ați ghicit, blue jeans-ii). După L.M. Friedman, datorită dinamicii *high-tech*, în societatea orizontală asistăm la declinul comunităților reale și la înflorința comunităților *virtuale*: nu este vorba de orașele fantomă care mai sprijină cerul pe continentul american sau în Europa de Est, cât de faptul că există, în spațiul infinit al Internetului, site-uri care au mai mulți clienți decât locuitorii unui oraș de mărime medie din Europa.

Așadar, cultura globală devine din ce în ce mai mult o „cultură a celebrității”; Ludovic al XIV-lea avea zeci de milioane de supuși care nu-i știau chipul sau vocea; împărații Chinei stăpâneau sute de milioane de oameni pentru care nici chipul și nici vocea lor nu spuneau nimic. Astăzi - spune L.M. Friedman – „Președintele este un fel de star rock național, iar cetățenii îl vor recunoaște mult mai repede pe prințul de Wales sau pe Președintele Franței decât pe propriul lor văr care s-a mutat de câțiva ani din localitate, sau pe vecinul de peste gard sau de dincolo de ușă. (...) Cultura celebrității dă naștere la ceea ce *am putea numi* statul opiniei publice: nervul vieții politice este consultarea din ce în ce mai atentă a pulsului public. Imaginea, popularitatea pe termen scurt și aptitudinile comunicaționale devin atuuri importante în politică”.

„Media” creează „evenimentul” sau invers?

Este din ce în ce mai clar că ceea ce nu există în *media* nu există deloc (cu un extraordinar spirit vizionar, Sherlock Holmes spune odată: „dacă nu apare în „Times”, înseamnă că nu s-a întâmplat”⁸).

În ultima (și foarte bine vânduta) sa carte, Thomas L. Friedman (*columnist* pe politică externă la „The New York Times”) povestește⁹ cum în vara anului 1998 se afla la Amman, în barul Hotelului Intercontinental, la o cafea cu unul dintre bunii prieteni din partea locului, Rami Khouri - cel mai cunoscut editorialist din presa locului. Povestește Friedman. „Ne-am așezat și *l-am întrebat ce mai este nou. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Iordania tocmai a fost inclusă pe lista țărilor a căror stare a vremii apare în buletinele meteo de la CNN”. Astfel Rami îmi transmitea ce în-seamnă pentru un iordanian să știe că acele instituții care gândesc global [precum CNN-ul, n. AC.] consideră că temperatura la Amman chiar este un subiect de importanță planetară”.*

Sau: în vara anului 1989, Jo-Ann Mort străbătea zona insulei Brac, pe coasta dalmată a Iugoslaviei, în căutarea unui ziar „Herald Tribune”, total dependentă de un interpret din partea locului¹⁰. Gazdele englezoaicei nu aveau telefon în corpul de clădiri pe care-l închiriau, pentru că instalarea era destul de scumpă; în cazul în care cineva primea un telefon, fericitul era strigat peste curte, de vecini. Timp de câteva zile, singurele cuvinte în engleză din perimetru au fost replicile lui John Wayne dintr-un western transmis de TV Belgrad. Pentru a cumpăra un „Newsweek”, trebuia să ajungi la Split; pentru a vedea un „London Times” relativ recent trebuia să fii la Dubrovnik. Pentru a vedea un program CNN, trebuia să mai aștepti câțiva ani.

Poate fi ciudat, dar acesta-i adevărul: „Pe măsură ce anii au trecut și Iugoslavia *se dezintegrează, telefoanele au devenit mai accesibile, televiziunea prin cablu a ajuns* în insule (...) Amintirea acelor săptămâni de restricții mă face să înțeleg că așa cum Războiul din Golf a fost un război CNN, războiul din Kosovo a coincis cu începutul erei Internetului. Cu doar zece ani în urmă, *comunicațiile* în Iugoslavia aveau la bază încă o structură rudimentară; astăzi, tot ce ai nevoie acolo pentru a afla tot ce se întâmplă în lume, în orice limbă dorești, *este un* modem și un laptop”, spune Jo-Ann Mort.

Surpriza este însă alta: în ultimii ani, în timp ce Iugoslavia reală devenea tot mai supusă controlului lui Miloșevici (care cenzura televiziunea și, în mare parte, presa¹¹), Iugoslavia virtuală devenea tot mai deschisă către lume. Există în rețea (adică pe *Web*) zeci și sute de site-uri care oferă toate informațiile despre viața (și moartea) într-o țară în criză. Această Iugoslavie virtuală este și mult mai „democratică” decât cea reală: site-urile disidenței sau opoziției stau lângă (de fapt, ce înseamnă „lângă” într-un spațiu virtual?) site-urile regimului la putere.

Complicitatea stranie care există între mass media și război mi se pare a fi una dintre cele mai calde subiecte ale acestui deceniu. Revenim la rădăcina dilemei; nimeni nu mai știe cine pe cine creează: evenimentul creează știrea sau, finalmente, știrea transformă anodinu în eveniment?

Într-unul dintre cele mai polemice articole publicate în ultimii ani de revista „Foreign Affairs”, Edward N. Luttwak apasă cicatricea până ce rana se redeschide: „Unul dintre acele neplăcute dar vizibile adevăruri este că deși războiul este un rău imens, el are totuși un mare merit: tocmai el poate rezolva conflictele politice și conduce, în cele din urmă la pace.”¹² În schimb, după Luttwak, armistițiile nu reușesc niciodată același lucru, deoarece ele sunt, de regulă, dictate de către statele importante unor (mai) mici puteri care se află în război. Iată teza lui Luttwak, în tot cinismul ei: armistițiile sunt dictate „nu pentru a evita competiția dintre marile puteri [ca

în trecutul apropiat, n. A.C.] *ci pentru motive cu mult mai frivole, cum ar fi revolta telespectatorilor în fața scenelor oribile ale luptei și, deci, scăderea audienței televiziunilor*”.

Cinic, dar verosimil: încă din anul 1993, scriitorul albanez Ismail Kadare scria: „Kosovo este o crimă anunțată. Și crimele anunțate sunt cele mai oribile dintre toate. Trebuie neapărat să evităm producerea unor confruntări sângeroase între sârbi și albanezi”. Pe urmele acestui avertisment, Asociația Est Liberte a cerut sprijinul autorităților franceze pentru realizarea unui program care să încurajeze dialogul între tineri din comunitățile sârbă și albaneză, dar refuzul a venit rapid, pentru că factorii de decizie au considerat problema ca fiind - în comparație cu altele, mult mai presante atunci - lipsită de interes¹³. Curând, acei tineri care nu au mai ajuns să dialogheze au pus mâna pe arme, unii împotriva altora.

În martie 1999, Richard Holbrooke (fost trimis special al SUA în fosta Iugoslavie) participa la un colochiu al presei la Museum of Broadcasting din New York, unde a fost martorul următoarei scene¹⁴: la un moment dat, Christiane Annanpour (reporter special al CNN) a fost întrebată: „Ați făcut o treabă minunată în Bosnia, dar de ce nu v-ați dus și în Rwanda, unde au murit mult mai mulți oameni?” Doamna Annanpour a răspuns cu sinceritate: „Am fost în Rwanda și am ținut sub observație *conflictul* [dintre triburile hutu și tutsi, soldat cu un milion de morți în patru luni, n. A.C.]; *s-a* întâmplat doar ca procesul lui O.J. Simpson să capteze America și nu am putut face loc pentru Rwanda la CNN.”

Holbrooke pare a avea dreptate: „Fără media, nu există război”.

Forțele Răului (s-ar zice): „Mogulii” Franței

În toamna anului 1999, principalul partid al opoziției din România a stabilit un acord de colaborare cu unul dintre cele mai debile partide ale aceleiași opoziții; iată genul de știre care poate umple ceva din golul ultimei pagini a ziarelor, între reclame și caseta redacțională. N-a fost așa: președintele partidului cel mic este în schimb proprietarul unuia dintre principalele posturi comerciale de televiziune din România, ceea ce schimbă radical perspectiva, mai ales într-un an preelectoral. Și, ca în fiecare an preelectoral, societatea românească gustă din plin aroma zvonurilor privind înființarea unor noi ziare, unor noi posturi TV - ceea ce am putea numi *media de campanie*. Trebuie spus ca fenomenul nu este unul exclusiv românesc: este deja o evidență de ordin istoric faptul că țările Europei de Est au pășit simultan în Epoca (re)democratizării și în Era Informației.

Dar nici nu este un fenomen est-european în exclusivitate. Față de gropile comune din Rwanda și Kosovo sau față de campania electorală de la Bu-

curești, Airy Routier (autoarea unuia dintre cele mai explozive dosare de presă ale trecutei veri franceze) vede, s-ar zice, *crime* mult mai grave în plin centrul Parisului¹⁵. În țara ai cărei intelectuali revendică libertatea presei ca fiind o contribuție națională la tezaurul universal de valori în orașul între ale cărui riduri se mai aude încă ecoul unui „*J'accuse!*” lansat cu un secol și mai bine în urmă, azi câțiva proprietari de mari grupuri industriale țin la subsuoară (aproape) toată presa țării. Franța a stat cu suflul la gură în momentul în care Serge Dassault (posesorul unei averi personale de 3,4 miliarde dolari), Bernard Arnault (6 miliarde dolari) și François Pinault (6,4 miliarde dolari) au concurat nu pentru cumpărarea unei fabrici sau a unui teribil secret tehnologic, ci pentru achiziționarea ziarului „Le Figaro”, unul dintre simbolurile presei franceze. Între diverse limite, acest fenomen (fuziunea dintre media, puterea economică și influența politică) se întâmplă în toată lumea - vezi cazul Italiei lui Silvio Berlusconi sau chiar cazul Statelor Unite, unde, spre exemplu, General Motors deține canalul de televiziune NBC etc. Dar, zice Airy Routier, în nici o altă țară fenomenul nu are amploarea pe care o are în Franța, în țara în care Contele de Monte Cristo a mituit paznicul telegrafului pentru a ruina pe bancherul-temnicer al tinereții sale, marii patroni își vând unii altora ziaarele, revistele, acțiunile la edituri sau posturile de radio și televiziune cu frenezia, nonșalanța și intrigile proprii mai curând telenovelelor decât lumii reale.

Noua clasă în formare, subțire deocamdată dar redutabilă, s-ar putea numi Stăpânii informației. În momentul anchetei amintite (în ultimele luni situația poate s-a schimbat pe alocuri), Jean-Luc Lagardère deținea, printre altele, revistele „Paris-Match”, „Elle”, „Le Journal du Dimanche”, „Tele 7 Jours”, „Entrevue”, „Jeune et Jolie”; în plus, ziaarele „Le Parisien”, „Midi Libre” și „L'Alsace”; tot el controlează rețeaua Radio-TV Europe 1 și tot el deține procentaje importante la edituri precum Grasset, Fayard, Stock, Calmann-Levy etc. Nu este foarte departe nici Jean-Marie Messier, stăpân peste postul TV Canal+ și alte câteva rețele tematice, peste revistele „L'Ex-press”, „L'Expansion”, „Courrier International” ș.a., cu acțiuni decisive în editurile Laffont, Plon, Larousse, Nathan, Bordas, Le Robert, Dunod etc. După colțul Burselor din Paris pândesc François Pinault (proprietar al revistei „Le Point”, cu acțiuni la TF1 și în rețeaua de succes FNAC), Serge Dassault (proprietar la „Journal des Finances”, Jerome Seydoux (care are ziarul „Liberation” și câteva posturi tematice Radio-TV), Martin Bouygues (mâna forte la TF1) sau Gerard Messtrallet (proprietar al postului TV M6).

Acești „*rechini cu sânge rece*”, spune consilierul unuia dintre ei, „*sunt, în general, oameni mai simpli decât s-ar crede, în egală măsură brutali și afectuoși, cu totul străini de lumea presei, lume care îi fascinea-*

ză”. Și, adaugă consilierul altuia, „ei simt că trebuie să încerce să-și impună controlul asupra mediului în care se mișcă, într-o lume în care Bill Clinton a avut nevoie de doi ani pentru a explica [presei!, n. A. C.] o biată escapadă amoroasă”.

Nu voi discuta acum moralitatea afacerii (o face oricum Airy Routier), pentru că oricine ne-ar putea spune că toată această poveste este una de piață și nu de morală. Să recapitulăm: fenomenul capătă, așadar, contur în splendoarea lui: informația, filtrată prin poveste (datorită, ne aducem aminte, mentalității de *blockbuster*). devine o marfă; marfa se supune legilor pieței, pentru că valoarea sa depinde nu de un ingredient intrinsec (cum ar fi valoarea), ci de indicele audienței; iar piața presupune existența celor care cumpără și vând, la un preț stabilit de balanța străveche și totuși funcțională a cererii și ofertei. Pe piață găsim, așadar, informație și *comunicare* (și vom găsi, probabil, din ce în ce mai mult). Trinomul cu care plecasem la drum (informație-comunicare-viteză) este aproape complet; mai trebuie *viteza*.

Deja amintitul Th. L. Friedman spunea că unitatea de măsură a puterii în Războiul Rece a fost „*greutatea*” (în mod special cea a rachetelor cu aplicație militară); în era globalizării unitatea de măsură este *viteza*. Ieri, întrebarea care conta era: cât de mare este racheta ta?; mâine, întrebarea cea mai precisă va fi: cât de rapid este modemul tău? Războiul Rece a avut la bază ecuația lui Einstein, celebra $e = mc^2$; globalizarea este ghidată de Legea lui Moore, cea care spune că statele care vor conta mâine vor fi cele în care puterea cipurilor de silicon se va dubla la fiecare 18-24 de luni.

Și în această din urmă lege Bill Gates este efektiv la el acasă. Omul care a făcut o avere *punând viteza în capsule de plastic* este cel mai bogat om al planetei la ora aceasta.

Epilog - noul „Big Brother” sau de unde vine salvarea sau neantul

Economiștii, sociologii, istoricii sunt categoric de acord măcar asupra unei idei: din punctul de vedere al oportunităților de îmbogățire, în anii ‘90 exploatarea informației este cel puțin echivalentă cu ceea ce la începutul secolului însemna industria oțelului, cu ceea ce în anii ‘50 însemna industria automobilului sau cu ceea ce în anii ‘70 însemna industria petroliferă.

Pentru prima dată în istoria umanității, din informație (producerea, înmagazinarea, prelucrarea ei etc.) se pot face averi colosale. Bill Gates, patronul firmei Microsoft - cel pe care fiul cel mare al lui Timothy Garton Ash îl numește „noul Big Brother”¹⁶ - știe cel mai bine.

De fapt, Bill Gates oscilează între înger și demon cu o viteză neegalată decât de propriile sale succese¹⁷. Astăzi, 90 la sută dintre computerele personale (PC-

urile) compatibile-IBM care se vând în lume operează cu programul Windows, unul dintre produsele Microsoft. Averele acestui Bill va fi în curând realmente incalculabilă - și nu este o figură de stil. În vara lui 1999, firma Microsoft valora 72 miliarde de dolari. În septembrie ‘99, averea lui Gates era estimată, în dolari, la 180 de miliarde; problema este că această cifră are o rată de multiplicare de-a dreptul aiuritoare. După prognoze mai curând domoale decât optimiste, Bill Gates va fi în 2004 primul trilionar al lumii în dolari (un trilion = o mie de miliarde de dolari, adică 1.000.000.000.000 \$); cum spune Lanchester, dacă Bill Gates trilionarul va cheltui un dolar la fiecare secundă (nemaicăștigând nici unul!), i-ar trebui 32 de mii de ani pentru a-și termina averea. Problema este că acest Bill Gates - omul care încearcă să ne convingă¹⁸ de faptul că în următorii 10 ani maniera de a face afaceri va evolua mai mult decât a făcut-o în ultimii 50 de ani la un loc, omul al cărui obiectiv, de la bun început, a fost să pună „câte un calculator pe fiecare birou, în fiecare casă, și fiecare dintre acestea să folosească un program produs de noi” - nu stă pe loc. Acuzat în ultimii ani de practici monopoliste și de violarea legilor antitrust de către Departamentul de Justiție al Statelor Unite, Gates a jucat tare, chiar apărându-se: „Legile există pentru a-i apăra pe consumatori, nu pe *competitori*”, spune purtătorul de cuvânt al firmei; potrivit unui sondaj Gallup, trei din patru americani par a-i da dreptate. Instituția americană, se pare că nu (la această oră procesul este încă în curs, dar el evoluează în defavoarea lui Gates).

În toamna anului 1960, când începea aventura lui JFK (și povestea noastră) un calculator ocupa o încăpere destul de mare. Nu era mult mai mic nici atunci când omul pășea pentru prima dată pe Lună, în iulie 1969. Cel care astăzi privește episoade din prima serie a serialului *Star Trek* devine mai curând nostalgic decât invidios. *Gadget-urile* electronice din film - în principal calculatoarele și instrumentele conexe - proiectate peste secole, au fost rapid depășite în două decenii.

Dezvoltarea tehnologiei informatice - de la ceea ce încă numim presă tipărită, audio sau vizuală, și până la mijloacele de informare revoluționare, precum Internetul - este, pare-se, o problemă ce sfidează morala comună. Altfel spus, ea este dincolo de Bine și de Rău. Totuși, este clar că spaimele generațiilor noastre își au, în mod indubitabil, sursa tocmai aici. Istoricii viitorului vor ști că în pragul anului 2000 omenirea se teme, pe de o parte, de virusul Y2K (o neglijență de programare care, se presupunea, urma să determine calculatorul să citească anul 2000 ca fiind anul 1900) și, pe de altă parte, se teme de *hackeri*, de acei tineri a căror distracție este să „spargă”, prin computere, domeniile private ale unor organisme, firme sau instituții. Iată aproape un deceniu de

când un puști american a reușit să intre în Dosarele electronice ale Pentagonului; pe aceeași cale, următorii tineri teribiliști ar putea, teoretic, amorsa o rachetă nucleară a NATO prin calculator și deschide o nouă epocă în istoria umanității ca specie (sau, din contră, închide definitiv istoria).

Mass media se află în ascensiune: radioul a fost, o vreme, un ziar vorbit, televiziunea a fost, un timp, un radio cu imagini. Azi, Internetul este toate acestea la un loc, plus enorma capacitate de a sfida prin viteză granițe și distanțe. Tehnica digitală remodelează omul. Urmează fie coșmarul, fie Paradisul.

„Păstrați-vă calmul și vedeți partea frumoasă a poveștii”, ar putea spune altcineva. Cu degetele alergând pe consola propriului meu PC, cu plăcere îl parafrazez pe unul dintre autorii citați mai sus: „În timp ce-am scris acest articol, computerul meu a operat mai multe calcule decât a făcut o mână de om în toată istoria umanității”. Destul pentru a încheia, mut de uimire.

Note

¹ v. Russell Baker, „Nixon and Kennedy Clash in TV Debate on Spending, Farms and Social Issues”, „The New York Times”, 27 sep-tembrie 1960.

² Bill Keller, „Eclipsed”, „The New York Times Magazine”, 27 iunie 1999.

³ Bill Kovach & Tom Rosenstiel, *Warp Speed. America in the Age of Mixed Media*, The Century Foundation Press, NY, 1999.

⁴ Și, surpriză. Totul a început în România! Sau așa crede Ignacio Ramonet, pentru care subiectul „Timișoara '89” a fost primul *blockbuster* al anilor '90 - v. *Tyrannie de la communication*, Galilée, Paris, 1999.

⁵ George Scialabba, „Puny Expectations”, „Dissent”, vol. 46, nr. 3, vara 1999, recenzie la Russell Jacoby, *The End of Utopia: Politics and Culture in the Age of Apathy*, Basic Books, NY, 1999.

⁶ V. Francis Fukuyama, *The Great Disruption. Human Nature and the Reconstitution of Social Order*, The Free Press, NY, 1999.

⁷ Lawrence M. Friedman, *The Horizontal Society*, Yale University Press, New Haven, 1999.

⁸ Iar media știu din ce în ce mai bine să-și revendice supremația asupra evenimentului: recentul atentat din America (27 octombrie 1999) era prezentat pe CNN într-o propoziție cu conotații diferite, ce depind de cel dispus să interpreteze: „This is a CNN live event”.

⁹ Th. L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, Farrar, Straus & Giroux Inc., NY, 1999.

¹⁰ Jo-Ann Mort, „War.com.”, „Dissent”, vol. 6, nr. 3, vara 1999.

¹¹ Slavko Curuvija, editorul ziarului „Dnevni Telegraph”, a fost și el, inițial, unul dintre oamenii regimului; în urma unei serioase, bănuiesc, revolte

de ordin interior, Curuvija a devenit unul dintre criticii cei mai acizi ai decadei Miloșevici. Pe 11 aprilie 1999, Slavko Curuvija a fost asasinat în condiții încă misterioase; scrisoarea sa deschisă din 19 octombrie 1999 către președintele Miloșevici va rămâne ca unul dintre documentele fundamentale ale crizei iugoslave.

¹² E.N. Luttwak, „Give War a Chance”, „Foreign Affairs”, vol. 78, nr. 4, iulie-august 1999.

¹³ Alexandra Laignel-Lavastine, „Kosovo, „un crime annonce”, „Le Monde des Livres”, 9 iulie 1999.

¹⁴ Richard Holbrooke, „No media – no War”, „Index on Censorship”, nr. 3, 1999.

¹⁵ Airy Routier, „Ces grands patrons qui tiennent les medias”, *Le Nouvel Observateur*, 1 iulie 1999.

¹⁶ v. T. Garton Ash, „Orwell in 1998”, „The New York Review of Books”, 22 octombrie 1988.

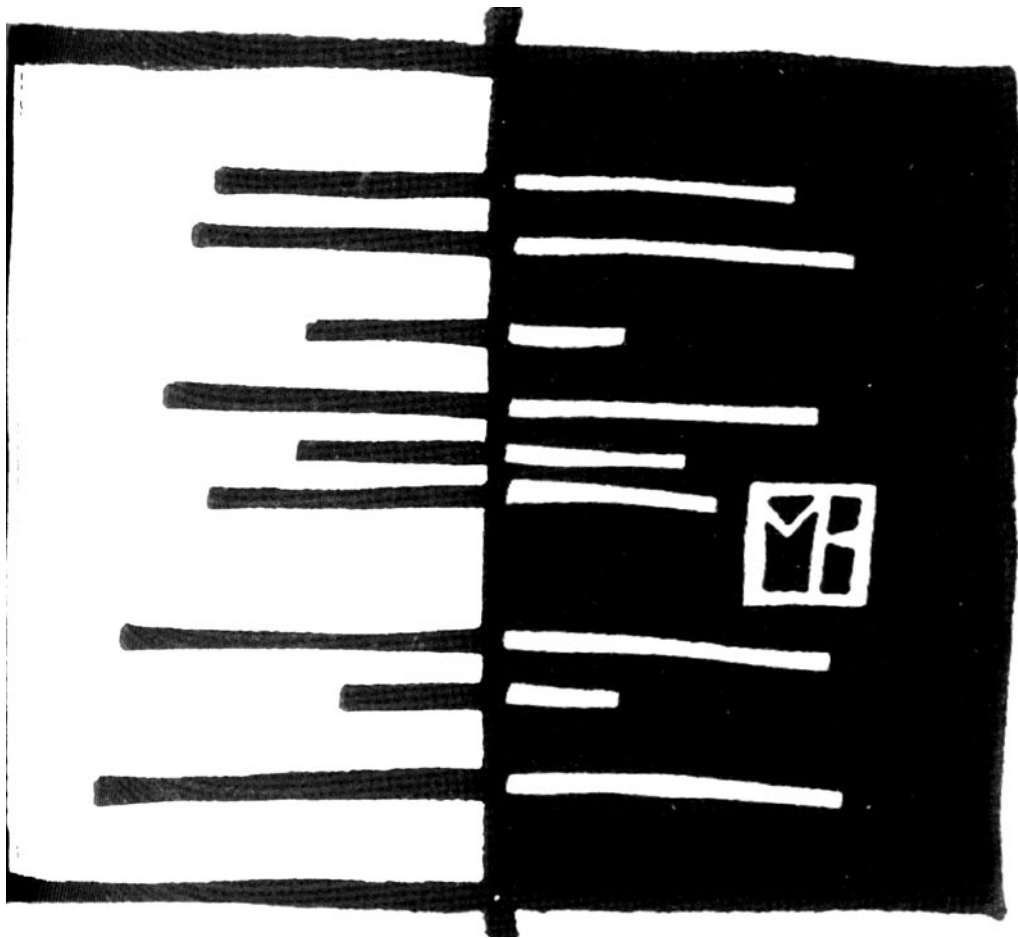
¹⁷ v. John Lancaster, „See you in court, pal”, „London Review of Books”, vol. 21, nr. 19, 30 septembrie 1999; Paul Andrews, *How the Web Was Won. Microsoft from Windows to the Web: the inside Story of how Bill Gates and his Band of Internet Idealists Transformed a Software Empire*, Broadway Books, NY, 1999

¹⁸ Bill Gates, *Business@the Speed of Thought*, Warner Books, NY, 1999.

Adrian CIOROIANU

Biblistică

UN EVENIMENT EDITORIAL EPOCAL

Majoritatea teologilor estimează că tablele Legii Moise le-a primit (pe muntele Sinai) în 1250 î. H. E și anul de la care își începe numărătoarea istoria Bibliei, căci din poruncă divină, el trebuia să le spună oamenilor Cuvântul divin (dar de fapt, să li-l traducă, căci dacă omul adamic vorbea cu Dumnezeu în același limbaj, apoi omul căzut n-a mai înțeles graiul îngerilor) și să scrie totul într-o carte. Astfel Cuvântul a devenit filologie, așa încât, secole și milenii după aceea, noi avem de parcurs anevoiosul drum de a străbate straturile filologice spre a ajunge din nou la teologie, la Cuvântul divin pur, originar. E unul din factorii principali care a condus la realizarea a numeroase traduceri (diortosiri) ale *Bibliei* și la nașterea unei discipline aparte în cadrul bibliologiei, aceea a biblisticii.

Cele mai multe dispute trezește mai ales *Vechiul Testament*, cărțile căruia au fost scrise timp de aproape douăsprezece secole în limba ebraică și pentru evrei. Acestea, însă, precum se știe, s-au risipit în lume, încât majoritatea lor covârșitoare a ajuns a se afla în diasporă, unde și-au pierdut limba maternă. În plus, după întoarcerea din captivitatea babilonică (538 î. H.), nici chiar cei din Palestina nu mai vorbeau ebraica, ci dialectul aramaic (în care a vorbit și Hristos). O nouă situație se creează în timpul ocupației de către oștile lui Alexandru cel Mare, în imperiul căruia limba greacă devine obligatorie pentru toți cetățenii. În acest context, în a doua jumătate a secolului al III-lea î. H., Ptolemeu al II-lea, Filadelful, a patronat și a finanțat traducerea Bibliei în limba greacă, evenimentul petrecându-se în incintele renumitei Bibliotecii din Alexandria. Pentru aceasta au fost aleși câte șase învățați evrei din cele șapte triburi ale Palestinei, de unde și denumirea noii versiuni – *Septuaginta*.

Se spune că fiecare învățat a lucrat în mod separat, însă în final, când versiunile lor au fost evaluate, ele s-au dovedit a fi identice, lucru explicat prin aceea că ei au tradus sub asistența Duhului Sfânt. Grație acestui fapt, *Septuaginta* a avut și are în continuare o autoritate de necontestat, fiind considerată ca al doilea original al *Vechiului Testament*. Sfinții evangheliști și apostolul Pavel, cunoscători și vorbitori de ebraică, au preferat totuși această versiune greacă. Anume în baza *Septuagintei* a avut loc răspândirea creștinismului primelor secole în Asia Mică, în toată aria Mediteranei și apoi în Europa. Ea a devenit în scurt timp *textus receptus* (text revelat) al Ortodoxiei.

Abia peste mai bine de șase sute de ani, în sec. IV, Fericitul Ieronim a tradus *Biblia* în limba latină,

pentru creștinii occidentali. Această versiune, tradusă mai întâi după *Septuaginta*, apoi după originalul ebraic, este cunoscută sub denumirea de *Vulgata*. Dar ea a fost contestată mult timp (inclusiv de către Sfântul Augustin), așa încât, ca să devină *textus receptus* al Bisericii Catolice, a trebuit să treacă circa douăsprezece secole (ea a fost decretată ca text revelat în 1592, de către Papa Clement al VIII-lea).

Biblia în limba ebraică a rămas astfel să fie citită într-un cerc restrâns, de către rabini și învățați, precum și la slujbele din sinagogi. A intervenit, însă, în privința ei, o circumstanță care, agravându-se cu trecerea timpului, a ajuns să pună sub semnul întrebării utilizarea-i. Vorba e că în alfabetul ebraic lipsesc vocalele, așa încât, pentru pronunțarea corectă a cuvintelor, vocalele trebuiau să fie intercalate de cititorul însuși, în tradiția transmisă pe cale orală de la dascăli la învățăcei. Cu secolele, foarte multe lucruri s-au uitat, drept care noile generații nu mai știau bine ce vocale să aplice la un grup de consoane sau la altul, creându-se astfel confuzii și greșeli care știrbeau tot mai mult valoarea de text revelat a acestei versiuni, ba chiar nu rare ori conduceau la confuzii și nonsensuri de ordin filologic (De exemplu, dacă grupul de consoane *d b r* se citește *dabar*, se obține sensul de „cuvânt”, iar dacă se citește *deber*, înțelesul este acela de „ciumă” etc.).

În secolele VIII – X, cercul masoreților înfăptuiește un vast proiect de inventare a semnelor vocalice și de intercalare a lor în sistemul consonantic. Ultima versiune, realizată în anul 900 de către Be Așer și Ben Neftali, a fost canonizată de către autoritățile rabinice, constituindu-se în ceea ce de atunci și până astăzi poartă denumirea de Text Masoretic al *Vechiului Testament*. Și cum *Vulgata*, în urma unor examene critice textuale, și-a pierdut valoarea ce o avea inițial, Textul Masoretic a devenit *textus receptus* nu doar pentru evrei, ci și pentru creștinătatea protestantă și chiar pentru catolicism, iar prin deceniile al treilea și al patrulea ale secolului XX începe să fie tradusă și utilizată chiar și de ortodocși. Faima aceasta se întemeiază pe încrederea tuturor, că Textul Masoretic, la care s-au adăugat doar niște vocale, este primul original al *Bibliei*.

În realitate, însă, când masoreții au purces la realizarea operei lor, originalele ebraice erau de mult pierdute. Senzaționala descoperire, în 1947, a manuscriselor de la Marea Moartă și cercetarea lor de către cei mai buni bibliști ai lumii, au arătat că sulurile găsite în peșterile de la Qumran conțin texte vechi-testamentare contemporane cu versiunea alexandrină (sec. III î. H.), care sunt cvasiidentice cu *Septuaginta* și diferă mult de versiunea masoretică. S-a înțeles atunci că *Septuaginta*, care e cu douăsprezece secole mai veche decât Textul Masoretic, a fost realizată de pe originale adevărate. Din acel moment, prestigiul și autoritatea *Septuagintei* a devenit unul

covârșitor, ea fiind luată ca temei pentru o serie de diortosisiri noi în toată lumea, în timp ce atitudinea față de versiunea masoretică a devenit una circumspectă, uneori chiar suspicioasă (și nu fără temei) în ceea ce privește caracterul revelator al textului. Nu e mai puțin important și faptul, că însuși Iisus Hristos a apelat întotdeauna numai la Septuaginta.

Dintru începuturile noastre cărturărești, la noi se traducea tot după *Septuaginta*, printre cele mai valoroase ediții numărându-se Biblia lui Șerban (București 1688), Biblia de Buzău (1854-56), Biblia lui Șaguna (Sibiu, 1856-58). Ultima ediție după *Septuaginta* s-a tipărit la București în 1914.

O schimbare radicală a situației se produce în 1936, când apare Biblia tradusă după Textul Masoretic de către Gala Galaction, Vasile Radu și Nicodim Munteanu. Din acel moment și până la sf. sec. XX versiunile românești s-au bazat doar pe Textul Masoretic.

În acești mulți ani, lucra asupra proiectului vieții sale teologul, filosoful, poetul, biblistul Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Cum scrie Patriarhul Teoctist, Valeriu Anania „a desăvârșit o lucrare ce părea mai presus de puterile unui om: anume, o nouă versiune a Sfintei Scripturi în limba română, versiune revizuită după *Septuaginta*, redactată și bogat comentată de Întal Prea Sfinția Sa.”¹

Fiind un subtil cunoscător al limbii române și unul dintre cei mai valoroși poeți ce scriu în limba noastră (este deținătorul marelui premiu al festivalului de poezie „Lucian Blaga”), Valeriu Anania a tradus *Septuaginta* într-o limbă ce se deosebește cu mult de limba celorlalți traducători români ai *Sfintei Scripturi*. Ceea ce se cere remarcat din capul locului este un fel de regândire a rostirii românești cu aplicare la Cuvântul divin, și în primul rând, utilizarea masivă a prepoziției *întru*. Se pare că traducătorul a beneficiat creator de dezvoltările asupra acestui cuvânt și asupra rostirii românești în general făcute de marele filosof Constantin Noica. Menționând că „întru” e un termen ce i-a lipsit lui Hegel și că e o vocabulă dialectică de prim ordin, Noica conchide: „Așadar: în conținut „întru” poartă cu el contradicțiile fundamentale ce se ivesc în sânul ființei; în mișcarea lui, are ceva din demersul fundamental al gândirii și al câmpurilor ei deschizătoare de orizont logic. Iar formal, „întru” reprezintă cercul, orientarea, orizontul mișcărilor, limitația ce nu limitează. Dacă n-ar fi decât o prepoziție, s-ar putea spune că „întru” este un sistem de filozofie.”² În altă parte, Noica formulează un gând care se pare a sta drept la temelia noii traduceri a Bibliei, un gând ce ne spune că în prepoziția noastră e ceva originar și în

aceasta, cât n-ar părea de paradoxal, rezidă modernitatea lui. Căci lumea modernă, care a știut atât de bine să regăsească arta primitivă, culturile primitive... are nevoie de o prepoziție primitivă, or, „există situații pe care prepozițiile subtile și exacte ale limbilor moderne nu le cuprind”, ca să conchidă: „Întru exprimă o situație de viață și una de gândire după cum exprimă în chip hotărâtor o situație de creație”.³

Așa se face, că primul cuvânt din Biblia diortosită de Valeriu Anania este cuvântul „întru” și e folosit într-un context ce se referă la creație, la facerea lumii și a omului. În toate versiunile românești anterioare, în acest loc e utilizată prepoziția „la”. În comentariul din subsolul paginii, Anania explică de ce a pledat pentru „întru”: „În interiorul dimensiunii nemărginite și atemporale a lui Dumnezeu, atunci când El, prin propria Sa voință și putere, a hotărât ca lumea să aibă un început. „Întru început” (ên arhé) sugerează că Dumnezeu transcende începutul, că El este anterior oricărei mișcări. *Arhé*, însă, înseamnă nu numai început, ci și principiu, adică concepție. Textul preconizează ideea înțelepciunii creatoare a Logosului (Cuvântului) creator.”⁴

Cu ideea noichiană a căutării resurselor modernității în lucrurile și în cuvintele originare (dacă e numai Noică cel cu influența, or, „întru”, de pildă, e folosit frecvent și în Biblia de la 1688) se asociază și felul cum traduce Anania titlurile cărților biblice: „Facerea” în loc de „Geneza (Facerea)”, „Ieșirea” în loc de „Exodul”, „Paralipomena” în loc de „Cronicile” etc. Comentariile ce le dă pentru fiecare cuvânt tradus altfel decât în celelalte versiuni românești, vădesc străduința diortositorului de a reda cât mai exact pe românește nuanțele și sensurile cuvintelor grecești ale *Septuagintei*. Aceleași note infrapaginale ne demonstrează, însă, și faptul, că fiecare cuvânt tradus altfel este coroborat cu traducerea lui în alte limbi ale lumii (Anania a avut în față, alături de versiunile românești ale *Septuagintei*, La Bible de Jérusalem, King James Version, La Bible trad. Osty, Revised Standard Version, Today's English Version, Traduction Oecuménique de la Bible, de asemenea versiunea ebraică - Textul Masoretic, Vulgata, Septuaginta greacă ș.a.).

Notele și comentariile infrapaginale reprezintă, de altfel, o noutate în editarea Bibliei la noi, fapt remarcat cu prețuire și de Patriarhul Teoctist care spune că versiunea lui Anania „aduce înlesnirea oferită de introducerile în cărțile biblice, belșugul de note și comentarii clarificatoare ale textului sfânt, metodă atât de necesară în zilele noastre când, prin tendințele prozelitiste, se oferă credincioșilor, cu agresiune și tâlmăciri eronate ale Sfintei Scripturi.”⁵

¹ Precuvântare // Biblia sau Sfânta Scriptură: Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania. – București, 2001. – P. 6.

² Noica, Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească. – București, 1987. – P. 34.

³ Supra, p. 306.

⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură/ Versiune diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, p. 22.

⁵ Supra, p. 6.

În afară de note, comentarii și introduceri la fiecare carte biblică, sunt de remarcat modul de intitulare a capitolelor, scoaterea trimerelor, ce fac legătură între cărțile Bibliei, din coloanele textului în marginalii, traducerea sub formă de poeme a cărții lui Iov, proverbelor lui Solomon, cărții lui Isaia ș. a., prezența unor texte ce au lipsit în celelalte ediții românești, indexul „Concordanță biblică la ediția jubiliară a Sfântului Sinod”.

Versiunea lui Bartolomeu Valeriu Anania, numărând 1840 pagini, a apărut în editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, ca ediție jubiliară a Sfântului Sinod, ceea ce presupune că *Septuaginta* își reia locul său de *textus receptus* al ortodoxiei noastre. Faptul acesta conferă și mai multă pondere acestei apariții, dându-i prestața de eveniment editorial și teologic epocal.

Pe urmele lui Bartolomeu Valeriu Anania, Colegiul „Noua Europă” a anunțat recent că lansează și el un proiect de traducere a Bibliei din greaca veche⁶ (deci a *Septuagintei*), intenția fiind aceea de a edita, în mai multe volume, o completare filologică a Bibliei

Bisericești. La noua traducere lucrează „15 clasiști români din țară și din universități străine”. Printre coordonatorii acestui proiect se numără și Andrei Pleșu, (unul din învățăceii lui Noica), rectorul Colegiului „Noua Europă”. Și cum se știe că învățăceii gânditorului de la Păltiniș și-au marcat, prin scrierile lor de ultimă oră, un fel de „despărțire de Noica”⁷, nu este exclus ca la traducerea nouă a *Septuagintei* să se încerce o înlăturare a firului noichian ce se pare că trece prin diortosirea lui Anania. Deși, coordonatorii au declarat că intenția lor este nu de a interveni în conceptul teologic, ci de a livra „o variantă filologică curată a textului, cu o anumită coerență metodologică, cu o anumită decență literară, modernitate bine temperată și, prin urmare, un text care să fie un instrument de lucru și pentru mediul ecleziastic, dar și pentru cititorul obișnuit.”⁸

Vom trăi și vom vedea.

BNRM deține un exemplar al *Bibliei* tradusă de Bartolomeu Valeriu Anania, dăruit de diortositor, cu autograf, la 3 septembrie 2002.

Alexe RĂU

⁶ Un proiect excepțional: o nouă traducere a Bibliei // *Timpul*. – 2002. – Nr. 44. – P. 16.

⁷ Ciobanu, Vitalie. Jurnalul unui filozof „apostat” // *Contrafort*. – 2002. – Nr.12. – P.5.

⁸ *Timpul*, articolul citat, p.16.

Bibliopsihologie

SURSE DE STRES ÎN BIBLIOTECĂ

Pentru ca toate lucrurile să fie perfecte într-o societate, individul are trei nevoi esențiale care trebuie satisfăcute:

- nevoia de răspuns afectiv;
- nevoia de securitate pe termen lung (materială, socială și fizică);
- noutatea experienței dată de actul creației în procesul muncii și lărgirea contactelor psiho-culturale.

Biblioteca ar părea un mediu ideal, o oază de liniște pentru angajați și utilizatori, ferit de tulburări și furtuni în care ultimele două, din cele trei necesități, pot fi îndeplinite fără efort. Criza unei societăți în derivă planează și asupra acestui „cuib de liniște”, iar stresul devine o noțiune aplicabilă în bibliotecă la fel ca în oricare alt domeniu de activitate.

Una dintre definițiile stresului îi atribuie acestuia trei sensuri:

- element al lumii exterioare inductor al unei reacții de constrângere a individului;
- proces de reacție fiziologică indusă de agresiuni exterioare;
- dezechilibru între exigențele exterioare și posibilități.

Aceste trei sensuri, prin faptul că nu induc neapărat efecte negative comportamentale, determină **diviziunea conceptului în două tipuri:**

- **Eustresul**, sau stresul cu caracter mobilizator, cu agenți stresori care dau o stare tensională pozitivă care poate mări performanțele;
- **Distresul**, sau stresul cu potențial nociv pentru individ. Din păcate termenului de stres i se asociază doar conotația negativă, atunci când este folosit.

Psihologii afirmă că stresul apare în următoarele situații:

- situații care prind individul nepregătit de a le face față din lipsă de antrenament, incapacitate fizică sau intelectuală;
- situații cu miză foarte mare, rezolvarea situației având consecințe importante pentru individ;
- situații determinate de gradul de angajare al individului în funcție de miză.

Având în vedere că biblioteca este mediul studiat, trebuie să identificăm factorii de stres specifici mediului. Din multitudinea de factori se pot selecta factori sociali, factori ambientali, factori interni, factori profesionali și cei generați de progresul tehnic. Factorii sociali influențează atât instituția ca un tot cât și pe fiecare angajat în parte.

- Conflicte și tensiuni la nivel de instituții date de situația specială a sediului instituției (revendicări ale

proprietarilor, cereri ale instituției noastre la forurile responsabile de construirea și acordarea de noi sedii).

- Tensiuni la nivel de instituții, date de finanțarea insuficientă a bibliotecii, fapt ce determină imposibilitatea aducerii bibliotecii la standarde funcționale în ce privește dotarea și achiziția de carte și salarizarea personalului.

- De aici, în cascadă, apar situații conflictuale personal-cititori a căror cerere de carte nouă nu poate fi satisfăcută la nivel optim.

- Asupra personalului, a fiecărui individ în parte, acționează factori sociali nocivi: poluarea orașului, televiziunea - generatoare de șabloane existențiale care împiedică socializarea individului, dialogul interpersonal și reduce opțiunile individuale.

- Factorii ambientali acționează în strânsă legătură cu cei sociali, delimitarea nu este netă, iar potențialul stresor este cumulativ. Efectele sunt descrise prin acumularea de agresivitate și insatisfacții, de resentimente, neîncredere și suspiciune, care influențează negativ microclimatul individului.

- Factori interni dați de structura psihologică și de personalitatea fiecărui individ în parte. Teoriile cognitive vorbesc de trei tipuri de reacții ale individului la orice amenințare a echilibrului interior: **frica, vina și rușinea**. Se descriu și indici ai unei vulnerabilități crescute la stres, accesibili înțelegerii oricui:

- tendințe interpretative pe fond de susceptibilitate crescută;
- rigiditate, încăpățănare;
- tendințe pronunțate egocentrice sau de autoafirmare;
- impulsivitate, emotivitate crescute;
- agresivitate și violență verbală.

Existența acestor markeri poate determina instalarea unor grave stări conflictuale la nivel de birouri, în relațiile cu cititorii, sau în relațiile din cadrul personalului.

Generatoare de stres și dependente de factorul intern mai sunt și complexe de inferioritate și de superioritate diverse, a căror existență o datorăm modelelor impuse artificial de mass-media.

- Factorii profesionali și cei specifici progresului tehnic, deși sunt ultimii pe listă, prin intensitate și importanță pot face mult rău individului și au și semnificație colectivă:

- Lipsa de organizare și incapacitatea de programare a timpului.
- Conflictele cu superiorii sau cu colegii.
- Lipsa de calificare pentru îndeplinirea unei anumite sarcini.
- Sentimentul că suntem copleșiți de muncă.
- Prea multe sau prea puține responsabilități.
- Incapacitatea de a respecta termenele.
- Incapacitatea de a ne adapta la schimbările dese survenite în munca de rutină.

- Incapacitatea de a ne folosi aptitudinile.
- Plictiseala.
- Lipsa de colaborare și de apreciere a șefilor.

Pe marginea acestor factori, în cadrul bibliotecii, se poate discuta mult și bine. Solicitarea angajatului sub nivelul posibilităților dă naștere numitului stres de subsolicitare, care creează frustrare, plictiseală și depersonalizare.

Suprasolicitarea angajatului, în speță a celui de la relațiile cu publicul (frecvență mare, cititori cu cereri și probleme diverse, necesitatea de a prelua permanent sarcini de care ar trebui să răspundă alte categorii de personal, aplicarea regulamentelor care se schimbă cu frecvență mare, total sau parțial, insuficiența sau proasta distribuție a personalului, combinate cu lipsa de apreciere a acestei uriașe activități), poate duce în timp la acumulare de efecte ca: anxietatea, cruzimea, deziluzia, depresia, epuizarea, ostilitatea, indiferența, iritabilitatea și izolarea.

Informatizarea bibliotecii, când se va face, va constitui un factor de stres foarte puternic pentru personalul care va trebui să folosească noul sistem, dar și imposibilitatea informatizării e factor stresant, prin scăderea calității serviciilor comparativ cu alte biblioteci județene. Fiecare din acești factori este compus dintr-o multitudine de agenți stresori, fiecare fiind până la un moment dat generator de eustres.

La nivel de bibliotecă nu putem spune că personalul a ajuns la acel prag de stres, după depășirea căruia răspunsurile individuale ajung la rigidizare și, în final, la inadaptare. Individual, în anumite situații, se ajunge la stres acut. Reacțiile atitudinale într-un astfel

de caz sunt creșterea ineficienței muncii, creșterea nemulțumirii, crește potențialul de accidente, se strică relațiile cu anturajul.

Reacțiile afective duc la scăderea rezistenței la boli și la secătuirea rezervelor energetice.

Performanțele profesionale vor scădea, va crește nehotărârea, se vor lua hotărâri contradictorii, individul este iritabil, depresiv, sau invers, agitat sau furios, gata de demonstrații de forță. Am enumerat acești markeri pentru înțelegerea fenomenului, recunoașterea lui și odată cu recunoașterea, posibilitatea de a-i ajuta pe cei afectați și a elimina pe cât posibil sursele de stres.

Literatura de specialitate propune o schemă antistres:

- Înțelegerea cauzei stresului.
- Conștientizarea posibilităților de schimbare.
- Acțiuni în conformitate cu dorința, sau adaptarea la posibilități.

Bibliografie

Iamandescu, I. B. *Stresul psihic și bolile interne*, Editura ALL. București, 1993;

Floru, R. *Stresul psihic*, Editura Științifică și Tehnică, București, 1974;

Gobileszek, A. *Învinge-ți stresul*, Editura Teora, București, 1998;

Adler, A., *Cunoașterea omului*, Editura științifică, București, 1991;

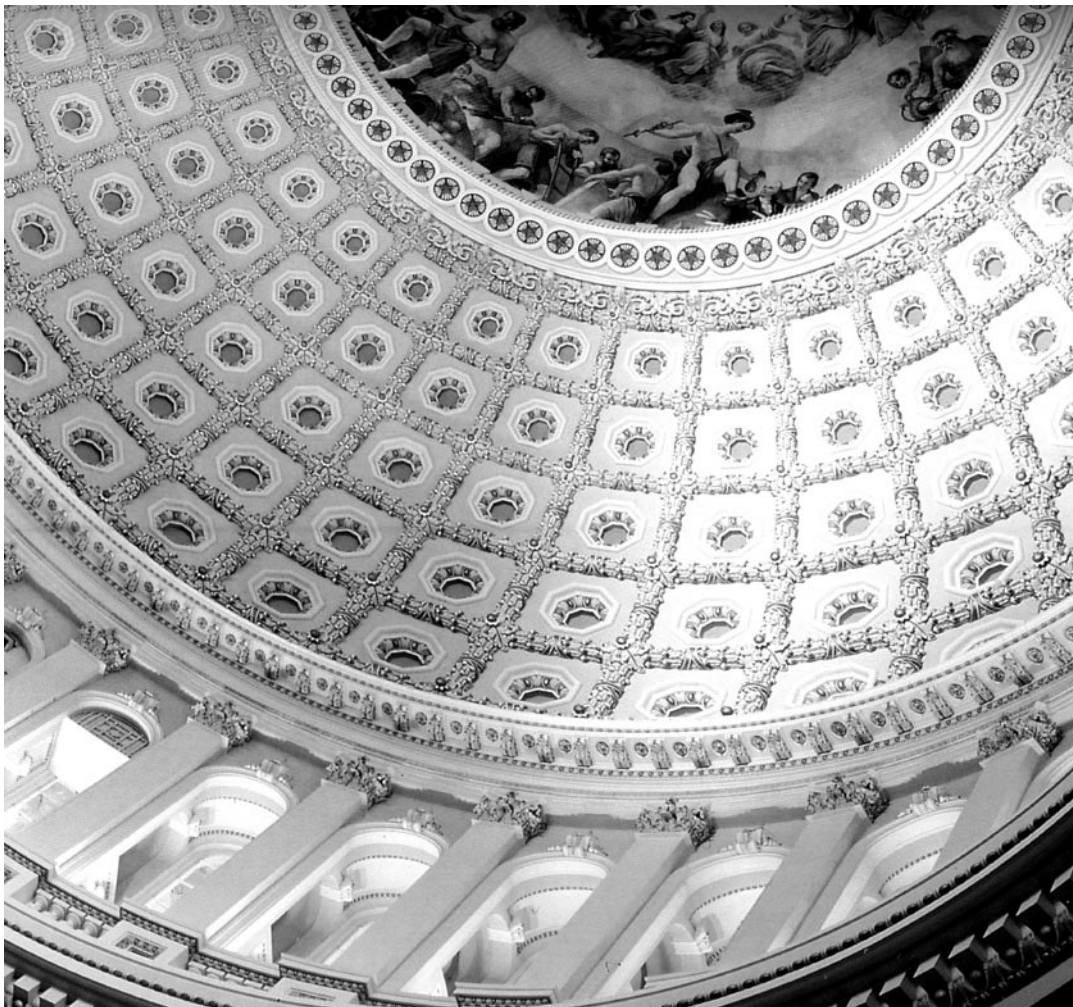
Psihologia, nr. 3/ 1991, 1/ 1992, 61 1993, 1,3/ 1994, 1/ 1995, 1/ 1996;

Delia PANTEA

Ovidiu Petca

CLIO&BYBLON

Biblioteca Centrală din Chișinău în căutarea identității

I. Tradiția bibliotecilor centrale în România

În România secolului XIX Ministerul Instrucțiunii Publice, care uneori își asocia în titulatură și pe cel al Cultelor sau Justiției, era responsabil de organizarea bibliotecilor.

Pe timpul lui A.I. Cuza, la 28 octombrie 1864, apare, din inițiativa lui N. Kretzulescu, primul Regulament pentru bibliotecile publice¹, care se împărțeau atunci în 3 categorii: a) didactice, speciale, b) comunale sau populare și c) publice centrale. În Regulament se preciza că bibliotecile centrale „primesc depozitele de cărți după Legea presei” (ceea ce numim azi Legea depozitului legal) și împart cărțile din care au mai mult de 2 exemplare bibliotecilor școlare și populare.

Prefecții aveau lista tuturor imprimeriilor din județe și după ce primeau de la acestea pachetele cu cărți, trimiteau cele 3 exemplare obligatorii, conform Legii presei, bibliotecilor centrale din București și Iași, precum și Bibliotecii Academiei.

În secolul XX noțiunea de bibliotecă centrală își schimbă conținutul, se democratizează. Astfel, în 1901, prin legea publicată în *Monitorul Oficial* nr. 12 din 17 aprilie, serviciul Bibliotecii Centrale a Statului din București se desființează, fondurile ei fiind cedate Bibliotecii Academiei Române, căreia i se acorda o subvenție anuală fixă de 25 000 lei, inclusă în bugetul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din acel moment Legea presei obligă trimiterea a câte două exemplare Bibliotecii Academiei și Bibliotecii Centrale din Iași și un exemplar Fundației Universitare „Carol I” din București².

Prin Decretul-Lege pentru crearea Asociațiunii Bibliotecilor Publice cu caracter de stat, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 65 din 8.VI.1919, după unirea tuturor provinciilor românești, se unesc într-o asociație și bibliotecile arondate Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.³ Se permitea însă ca și bibliotecile, subordonate altor ministere, să se comaseze cu cele publice, păstrându-și dreptul de proprietate asupra fondului de cărți depus. Administrația Școalelor era însărcinată cu organizarea acestei categorii de bibliotecă. De aceea și sarcina de bibliotecar era

încredințată, conform legii, unui profesor secundar, institutor sau unui student.

Casa Școalelor a înzestrat cu cărți bibliotecile din Vechiul Regat, devastate în timpul primului război mondial, dar și pe cele 600 de biblioteci noi înființate în 1922 în Basarabia (200), Bucovina (100) și Ardeal (300).⁴ Acestea erau biblioteci școlare și populare.

În luna decembrie a aceluiași an 1922 apare în *Monitorul Oficial* nr. 205 lista bibliotecilor cuprinse de Legea presei: Biblioteca Academiei, Bibliotecile Universitare din Cluj și Cernăuți, Biblioteca din Chișinău și Biblioteca Ateneului Român. Acestea urmau să primească obligatoriu câte 2 exemplare, iar Biblioteca Astei de la Sibiu și cea a Fundației Universitare „Carol I” din București, câte un exemplar.⁵ Este ușor să reținem că titulatura celei din Chișinău este neobișnuită în constelația bibliotecilor enumerate mai sus.

Confuzia poate fi înlăturată, dacă examinăm velleitățile provinciilor unite cu țara în ceea ce privește înființarea universităților pe teritoriul lor. Pentru întregul Ardeal se deschide în 1919 Universitatea din Cluj, iar pe teritoriul celeilalte provincii istorice, Moldova, existând deja două universități – la Iași și Cernăuți – părea exagerată ambiția basarabenilor de a avea și ei o universitate la Chișinău. Cu toate acestea, fiind cunoscut dezastrul lăsat de regimul țarist în urma deznaționalizării basarabenilor prin interzicerea cărții românești, s-a acceptat crearea la Chișinău a unei biblioteci cu un statut incert, care urma a fi clarificat după ce va fi adunat, prin Legea presei, un fond de carte românească separat de cel al bibliotecilor rusești existente în fosta gubernie. După 1926 s-au înființat și bibliotecile facultăților de teologie și agronomie ale Universității din Iași cu sediul la Chișinău.

Bazele „bibliotecii românești de la Chișinău” (așa o numea P. Halippa) au fost puse în 1917 de Onisifor Ghibu. În 1918, când s-a înființat aici Universitatea Populară, la fondul inițial al Societății Culturale a Românilor din Basarabia (de pe lângă ziarul „România Nouă”) s-au adăugat donațiile de carte de peste Prut. În 1924 Biblioteca din Chișinău prezenta Ministerului Instrucțiunii Publice un detaliat memoriu despre istoricul creării instituției, în care sunt incluși cei mai importanți donatori, care au contribuit la formarea fondului inițial de carte (12 000 vol.) al bibliotecii⁶: Comitetul școlar Vaslui (2222 vol.), Comitetul ostășesc român din Iași (510 vol.), Biblioteca Universității din Iași (9 lăzi cu dublete), Academia Română (un număr de volume donate prin intermediul prof. I. Nistor), Serviciul geografic al Armatei (472 vol.), Școala Normală din Chișinău (3511

¹ Mătușoiu, Constantin; Dinu, Mihaela Hélène. *Bibliotecile României în legi și documente*. – București, 2001. – P. 49. – vol. 1

² Supra 1, p. 110.

³ Supra 1, p. 184.

⁴ Supra 1, p. 210 și Buluță, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*. – București, 2000. – P. 176.

⁵ Supra 1, p. 221

⁶ Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (București), Fond Ministerul Instrucțiunii Publice, Inventar 712, dosar 545/1924, ff 281-287

cărți rusești), Societatea învățătorilor din Chișinău (450 vol.), donații particulare ale Episcopului Hușilor Nicodim Munteanu, ale lui Semigradov (15000 rub. pentru cumpărarea cărților), ale lui G. Murgoci și M. Carp, ale căpitanilor Diaconescu și T. Porucic ș. a.

Directoratul Învățământului Public din Basarabia, prin directorul Ștefan Ciobanu, care are primul ideea de a organiza la Chișinău o bibliotecă centrală pe baza celei existente pe lângă Universitatea Populară, schimbă statutul bibliotecii românești de la Chișinău. La Directorat exista o bibliotecă de 2909 volume, zisă „centrală” doar cu numele, întrucât nu avea element de funcționare: local, personal, fond important de carte etc.⁷ În 1924 Directoratul cumpără biblioteca Universității Populare, care fuzionează cu cea centrală, cu condiția ca să-și poată retrage fondul depus (7894 vol.), când va dori s-o susțină pe forme proprii. O altă condiție acceptată de Directorat era ca Universitatea Populară să aleagă dintre profesorii ei un bibliotecar. Postul se dădea prin delegație, reînnoită anual. Din 1920, cel care l-a înlocuit pe primul bibliotecar, T. Porucic, a fost profesorul Iustin Frățiman de la Universitatea Populară. În 1921, prin ordinul personal al ministrului Popa-Liseanu către Directoratul Învățământului Public din Basarabia, Biblioteca Universitară Centrală din Chișinău (așa s-a numit un timp, după fuziune) este trecută la buget ca bibliotecă publică de stat, chiar dacă Universitatea Populară, instituție particulară, prin comitetul ei profesoral, alegea bibliotecarul.⁸

În 1923, când expiră delegația lui Iustin Frățiman și Universitatea Populară îl alege în postul de bibliotecar pe un alt profesor al ei, Ion Zaborovschi, se declanșează cele mai vii discuții în legătură cu scopul și titulatura bibliotecii românești de la Chișinău. Reînnoirea delegației putea fi și un prilej de plasare în funcții din interese de partid, iar Iustin Frățiman, cărturarul cu trei diplome - a Academiei Teologice din Kazan, a Institutului Imperial de Arheologie din Petersburg și a Facultății de Litere și Istorie din Petersburg - nu se preta la jocuri politice, întrucât merita respect pentru trecutul său de suferințe întru cauza românească. Este de mirare că Universitatea Populară i-a retras delegația, când se știa că singura bogăție a acestui intelectual erau „rafturile de cărți latinești, grecești, nemțești, franțuzești, românești și rusești, pentru care a fost deportat în perioada țaristă”, scrie Paul Vataman în cartea sa despre personalitățile sorocene. Cu toate că în 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, Iustin Frățiman murea în 1927 sărac și neluat în seamă, după ce se

retrăsese de la Biblioteca Universitară Centrală, „mâhnit și încovoiat în fracul său cazon, căutând cu vrăjmășie prin ochelarii săi demodați”.⁹ Eminescu, jumătate de veac înainte, pleca și mai trist de la Biblioteca Centrală din Iași, în urma intrigilor unor adversari politici.

Prin efortul senatorului Iuliu Dragomirescu și a unor deputați basarabeni, dar și al Ministerului Instrucțiunii Publice, în 1922 biblioteca românească de la Chișinău era inclusă în lista bibliotecilor universitare vizate de Legea presei.¹⁰ Fără să fie o bibliotecă universitară, s-a numit un timp așa. Fără să fie centrală în sensul regulamentelor românești din sec. XIX, s-a numit și așa. Pe ștampilă și antet, în 1923, era scris „Biblioteca Universitară Centrală. Ministerul Instrucțiunii Publice”. Pe de altă parte, amândoi profesorii Universității Populare, care au fost bibliotecari, I. Frățiman și I. Zaborovschi, căutau să se pună sub adăpostul deciziilor guvernamentale, care transformau biblioteca într-o instituție controlată de stat și nu de Universitatea Populară. Evident că situația neclară a bibliotecii de la Chișinău reclama elaborarea unui regulament care să-i fixeze titulatura.

Noul bibliotecar, Ion Zaborovschi, ales de Universitatea Populară și numit provizoriu pe termen de un an de Directoratul Învățământului Public din Chișinău, intră în funcție la 1.XII.1922.¹¹ În martie 1924 ministrul Instrucțiunii Publice D. Burileanu aprobă prelungirea delegației lui I. Zaborovschi „până la facerea regulamentului bibliotecii românești de la Chișinău”. Acesta este depus la minister în 1924. Titulatura rămânea aceeași, motiv de noi tergiversări privind statutul acestei bibliotecii, pe care ministerul o trata ca pe o „instituție de sine stătătoare, depinzând direct de Ministerul Instrucțiunii Publice, care singur numește și revocă pe conducătorul bibliotecii”. Se preconiza ca „actualul bibliotecar să devină director”.¹²

În cazul Bibliotecilor Universitare din Cernăuți și Cluj directorul bibliotecii era numit prin decret regal, în baza propunerii Senatului Universitar și în urma raportului Ministerului Instrucțiunii Publice. Activitatea bibliotecii universitare era controlată de Comisia bibliotecii universitare, iar directorul ei comunica cu ministerul prin rectorat. Statele de plată a salariilor personalului bibliotecilor ministerului arătau clar că, deși profita de Legea presei pentru a-și îmbogăți fondul de carte, biblioteca de la Chișinău nu se putea compara ca prestigiu cu cele universitare din Cernăuți și Cluj¹³, unde personalități ca T. Bălan, C. Mandicevschi, E. Barbul, I. Mușlea erau directori. Ion Zaborovschi era profesor secundar, fără prestigiu științific în domeniu, ca dr. Ion Mușlea. Biblioteca Universității din Cluj avea un edificiu propriu, nou și cel mai modern din Sud-Estul Europei. Biblioteca Universității din Cernăuți avea un personal de 19 oameni, pe când cea din Chișinău abia 7, iar din 1923

⁷ Supra 6

⁸ Supra 6, inv. 711, d. 714/1923, ff. 28-29, 30, 31, 35.

⁹ Vataman, Paul. Figuri sorocene. - Chișinău, 1993. - P. 97

¹⁰ Supra 6

¹¹ Supra 8, f. 31

¹² Supra 6, d. 545/1924, f. 265

¹³ Supra 6, inv. 714, d. 509/1926, inv. 908, d. 598/1934, ff 15-21

– 9 oameni, de regulă absolvenți ai Școlii Normale și ai Școlii Eparhiale din Chișinău. (Pentru comparație: Biblioteca populară „I.C. Bibicescu” din Turnu-Severin avea un personal la fel de „numeros” ca și B.C.U din Chișinău). Salariile celor 9 bibliotecari (împreună cu cel al lui I. Zaborovschi), făceau cât salariul directorului Bibliotecii Universității din Cluj, Ion Mușlea. Cu toate acestea, în 1928 Chișinăul apare în statele de plată pentru personalul bibliotecilor universitare pe aceeași listă cu Iași, Cluj, Cernăuți, în timp ce Biblioteca „I.C. Bibicescu” din Turnu-Severin sau „V. A. Urechia” din Galați apar pe lista „bibliotecilor publice”.¹⁴

La 19.VI.1929 I. Zaborovschi prezintă Ministerului Instrucțiunii Publice un nou proiect de Regulament al bibliotecii pe care o conducea, precedentul nefiind aprobat din cauza titlaturii. De data aceasta biblioteca se numește numai „Centrală”, deși în proiect se precizează că se bucură, ca bibliotecă publică de stat, de privilegiul Legii presei, acordat bibliotecilor universitare din țară”. Directorul însă, „se numește prin decret regal, pe baza propunerii Ministerului Instrucțiunii Publice”.¹⁵

Titlatura „Biblioteca Centrală din Chișinău” și-a găsit justificare abia după 14 aprilie 1932, când a apărut Legea pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice. Art. 3 al legii preconiza înființarea unor biblioteci publice centrale în fiecare municipiu, comună urbană, capitală de județ cu peste 10.000 de locuitori. (Chișinăul avea, conform datelor culese de Zamfir Arbore la 1902, o populație formată din 60.000 evrei, 70.000 ruși, 25.000 români și 6.000 de alte naționalități). Art. 4 preciza că bibliotecile populare ale M.I.P., cele parohiale și muncitorești de stat vor intra în cadrul acestei legi, primind organizarea ei. Cele populare ori ale societăților particulare puteau face oficiul de bibliotecă publice sau să se contopească într-una înființată deja, pe temeiul unei convenții în care să se stabilească prin inventar aportul lor.¹⁶ (Era procedeu prin care fuzionase Biblioteca Universității Populare, devenită bibliotecă publică cu numele “Biblioteca Centrală din Chișinău”). Un consiliu compus din 2 membri aleși de directorii bibliotecilor centrale și un delegat al Ministerului Instrucțiunii Publice administrau bibliotecile publice din România interbelică.

În 1932 Biblioteca Centrală din Chișinău se mută într-un nou local, ocupând o aripă a Liceului „B.P. Hasdeu”. Periplul imobiliar al ei n-a cunoscut

decât această schimbare, după ce în primii doi ani, 1918-1920, fusese găzduită în casa Skomorovskaia de pe str. Gogol 39, iar 12 ani (1920-1932) pe str. Leova 79, în localul Directoratului Instrucțiunii Publice (desființat în 1923), amplasată într-o singură cameră, între cancelaria prefecturii și cea a inspectoratului școlar. Pentru cititori exista doar o singură masă, iar în 1924 s-a făcut și o sobă¹⁷.

În martie 1934 expirând delegația lui I. Zaborovschi, este numit, fără a fi ales și de Universitatea Populară, un alt bibliotecar, Ștefan Băleanu, licențiat al Facultății de Teologie și funcționar la Ministerul Muncii. P. Halippa scria în memoriul său, adresat ministrului C. Angheliescu, în numele Consiliului profesoral al Universității Populare, că I. Zaborovschi a făcut prea mult pentru acea bibliotecă pentru a fi tratat cu ingratură. Acest memoriu mai scoate în evidență, pe lângă meritele lui I. Zaborovschi, și faptul că „situația stabilită să se mențină, adică bibliotecarul vechi să funcționeze până la întocmirea regulamentului de funcționare”.¹⁸

Pe timpul lui Ștefan Băleanu statutul Bibliotecii Centrale nu se clarifică, bibliotecarul fiind mai puțin interesat în rezolvarea problemei, întrucât funcționa în cadrul altui minister și nu avea prea mare legătură cu învățământul.

Din inerție, în 1938 *Monitorul Oficial* nr. 18.VIII includea în lista bibliotecilor vizate de Legea depozitului legal și „biblioteca din Chișinău”, fără titlatura fixată în 1929. În fondurile Arhivei Naționale de Istorie de la București n-am găsit, ulterior anului 1929²², un regulament aprobat al Bibliotecii Centrale din Chișinău.

Nici în 1939, când Ministerul Învățământului îl numește bibliotecar iarăși pe I. Zaborovschi, acesta nu prezintă un alt regulament de funcționare a bibliotecii¹⁹. În același an 1939, prin adresarea nr. 629 din 28 aprilie către directorul Bibliotecii „V.A. Urechia” din Galați, Biblioteca Centrală din Chișinău formula o solicitare surprinzătoare: „Având nevoie, pentru reorganizarea bibliotecii noastre, de regulamentele de funcționare ale bibliotecilor din țară, Vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se trimită un exemplar al regulamentului Dv [...] sau informația dacă acesta a apărut în *Monitorul Oficial*, unde l-am putea găsi. Cu vii mulțumiri, director I. Zaborovschi”.²⁰

Peste un an ocupația bolșevică găsea Biblioteca Centrală din Chișinău cu același statut neclar, însă înzestrată cu un important fond de carte românească, la care sovieticii adaugă și un fond de carte rusă.²¹ În documentele românești însă Biblioteca Centrală din Chișinău era considerată desființată ca instituție. În *Monitorul Oficial* din 1941 referitor la depozitul legal Biblioteca din Chișinău lipsește.²³

Găsim în arhive o adresă a Institutului de Arte Grafice către Ministerul Educației Naționale, prin care în 1941 se cereau informații despre bibliotecile

¹⁴ Supra 6, inv. 812, d. 568, întregul dosar

¹⁵ Supra 6, inv. 813, d. 629, f. 21-25

¹⁶ Supra 1, p. 322

¹⁷ Supra 6

¹⁸ Supra 6, inv. 908, d. 598/1934, f. 5

¹⁹ Supra 6, inv. 913, d. 1039/1939, f. 57

²⁰ Arhiva Bibliotecii „V. A. Urechia” din Galați, Inv. d. 10, f. 3

²¹ Supra 6, inv. 1071, d. 1117, f. 213

²² Supra 1, p. 426

²³ Supra 1, p. 4-70.

din Cernăuți, Chișinău și Cluj, spre a li se trimită imprimabilele tipărite conform Legii depozitului legal. Pe verso-ul adresei răspunsul este: 18.II.1941 Biblioteca Universității Cernăuți - desființată; Biblioteca Centrală din Chișinău – desființată; Biblioteca „Regele Ferdinand” din Cluj are sediul la Sibiu.”²⁴

Biblioteca din Cluj a supraviețuit odată cu instituția tutelară, refugiată la Sibiu. În vara lui 1941, peste un an de la desființare, se inaugurează și Biblioteca Universității din Cernăuți. Era „singura bibliotecă universitară rămasă intactă din teritoriul ocupat în 1940”. Datorită fostului ei bibliotecar Elpidifor Panciuc, ginerele poetei ucrainene Olga Kobăleanski, „au fost salvate bibliotecile profesorilor universitari I. Nistor, R. Sbierea, Tarangul, Gh. Gheorghiu, T. Sauciu-Săveanu, precum și biblioteca Facultății de Teologie (20 mii de volume) care era cât pe ce să fie dusă la Harkov”²⁵

Ion Zaborovschi, care a lucrat în aceeași perioadă pentru refacerea Bibliotecii Centrale din Chișinău, întâmpina greutăți mari în redobândirea privilegiului depozitului legal. În toamna lui 1941 I. Zaborovschi, delegat director al Bibliotecii Centrale din Chișinău, începe o corespondență interesantă cu Ministerul Educației în scopul modificării legii din 17.V.1941, prin care Biblioteca Centrală din Chișinău era lipsită de privilegiul depozitului legal. În acest scop el aduce argumentul că în perioada 1922-1940, datorită extinderii Legii depozitului public, fondul de carte al bibliotecii crescuse de la 7 mii la jumătate de milion de cărți, reviste, broșuri.²⁶ Pentru comparație: Biblioteca Universitară din Cernăuți în perioada 1922-1934 avea o creștere a fondurilor provenită de la Depozitul legal de 112.000 volume, deci mai puțin.

Prin Decretul-Lege din 31.I.1942 se modifica art. 1 al Legii pentru depozitul legal și Biblioteca Centrală din Chișinău este reintrodusă în rândul instituțiilor care se bucurau de acest privilegiu.²⁷ La 31.VI. 1944, după modificarea unor dispoziții din legea nr. 444, Biblioteca Centrală din Chișinău se menține pe lista celor care urmau să primească cele două exemplare obligatorii.²⁸

În cei trei ani de război incertitudinile au planat în continuare asupra bibliotecii. La 7 august 1941 I. Zaborovschi se adresa ministerului în legătură cu cererile de repunere în funcții a bibliotecarilor și impiegaților care rămăseseră în Basarabia sub ocupația rusă, „păstrând averea și chiar firma românească a in-

stituției”²⁹ Guvernatorul C. Voiculescu considera însă că I. Zaborovschi are o situație neclară la Biblioteca Centrală. Când a revenit la Chișinău, în vara lui 1941, era profesor la Liceul „Gh. Șincai” din București și fusese delegat director al Bibliotecii Centrale cu plata suplimentului din oficiu. În noiembrie 1941 Zaborovschi solicita un concediu, iar în octombrie 1942 iarăși i se aproba un concediu în scopul continuării lucrului la Chișinău. Ministerul îi fixa și un salariu de bibliotecar-șef cu prima gradație (16.000 lei lunar) din bugetul Directoratului Învățământului și Cultelor, după ce confirmase funcționarea prin detașare a lui Zaborovschi în calitate de director al bibliotecii pe anul școlar 1942-1943.³⁰

C. Voiculescu îi reproșează totuși că nu are „numire formală” și nu lucrează suficient pentru redeschiderea bibliotecii într-un local adecvat. Într-adevăr, după ce a reîncadrat vechiul personal - Paulina Soliomon, Vera Sacenko, Elena Plopa, Ecaterina Dașkîeva și alții, care lucraseră câte 15-20 de ani sub regim românesc, I Zaborovschi a cam lipsit, încredințându-i conducerea Paulinei Soliomon. Dar avea și scuze - fusese utilizat în acest timp la Odesa și Cetatea Albă, pentru reorganizarea unor biblioteci raionale și selectarea unor cărți referitoare la Transnistria, pentru a fi transportate la București. Să ghicim aici jocuri de interese ori poate C. Voiculescu avea argumente de alt ordin, atunci când cerea ministerului să dea Aurorei Duduica-Ionescu, bibliotecară la Universitatea din Iași, delegație de a conduce Biblioteca Centrală din Chișinău?³¹ Se pare că guvernatorul a fost informat că I. Zaborovschi nu permite profesorului de limbi slave de la Universitatea din Iași, P. Caraman, venit în delegație, să selecteze cărți rusești din fondul cu care a fost înzestrată instituția în 1940-1941. Cu un an înainte, imediat după eliberarea provinciei, doi doctoranzi din Sibiu veneau la Chișinău să lucreze în bibliotecă, „căutând cărțile evacuate în podul primăriei” cu scopul de a selecta material despre epidemii și a forma un fond “Russica” din material documentar rămas după anul de ocupație rusă.³²

Ion Zaborovschi nu poate fi însă singurul vinovat pentru neașezarea Bibliotecii Centrale din Chișinău, care, după ce a cedat provizoriu o cameră, în 1941, Armatei a V-a Române, în 1942 se pomeni somată de directorul Liceului „B.P. Hasdeu” Vasile Harea să se evacueze din aripa clădirii ocupată în 1932.³³ Ministerul a permis însă bibliotecii să rămână în acea aripă a liceului, unde s-a lucrat un timp la identificarea și predarea bibliotecilor publice și particulare vârsate de sovietici în Biblioteca Centrală și la organizarea secțiilor de „publicații în limba română”, „publicații în limba germană”, „publicații în limba franceză” și „cartea în limba rusă”.³⁴ Concomitent, I. Zaborovschi cerea să fie utilizat la catedra liberă de istorie de la Liceul „A. Russo” din Chișinău, la care fusese titular înainte de 1940. Guvernatorul C. Voiculescu a reușit

²⁴ Supra 6, inv. 1071, d. 1117/1941, f. 22

²⁵ Supra 24, f. 220-224, 227

²⁶ Supra 24, f. 285

²⁷ Supra 1, p. 498

²⁸ Supra 1, p. 513

²⁹ Supra 24, f. 168

³⁰ Supra 24, ff. 217, 224, 282

³¹ Supra 6, inv. 1072, d. 1423/1942, f. 161

³² Supra 24, f. 322

³³ Supra 24, ff. 213-218

³⁴ Arhiva Națională a R. Moldova, f. 706, op. 1, d. 1037, f. 255-261.

totuși să-l înlocuiască pe Zaborovschi cu un profesor de limbă franceză de la Liceul „B.P. Hasdeu”, Temistocle Malenda, care a fost ultimul director și martorul sfârșitului tragic al Bibliotecii Centrale din Chișinău.

La 4-5 iunie 1944 Liceul „B.P. Hasdeu” avea să fie bombardat, după ce fuseseră evacuate doar 9426 de volume în școala satului Bibești, jud. Gorj. Într-un raport către minister, T. Malenda descria dramatismul evacuării din 20 martie și scindarea bibliotecii. În jurnalul preotului Paul Mihail, care avea grijă să evacueze bunurile patrimoniale ale Muzeului bisericesc din Chișinău, se dau amănunte zguduitoare despre această evacuare din martie, când toată lumea fugea de ruși, după ce îi cunoscuse în 1940. Când T. Malenda s-a întors în iunie să mai trieze din materialul livresc, nu s-a mai putut recupera nimic după bombardament.³⁵ Din raportul lui către minister aflăm că de data aceasta aproape tot personalul (15 oameni) s-a retras în România. Apare în state și numele Aurorei Duduica în funcția de bibliotecar-șef, și al Paulinei Soliomon ca bibliotecar-adjunct.

Evident, Comisia Aliată de Control și jefuire a României a reevacuat după 1944 o parte din fondul de carte de la Bibești. Astfel se explică, probabil, faptul că o parte din arhiva ei (87 de volume) și unele cărți din această bibliotecă stinsă s-au amestecat cu cele din bibliotecile Academiei, Arhivei Naționale, precum și ale Bibliotecii Naționale.

II. Discuții și polemici referitoare la bibliotecile publice din Chișinău

După sărbătorirea de către Biblioteca Națională a celor 170 de ani de la înființarea primei biblioteci publice în Basarabia și a celor 125 de ani de existență de către Biblioteca Municipală din Chișinău, am putea numi anul 2002 ca an al legitimării în-apoi în biblioteconomia basarabeană. Chiar dacă aceste eforturi „jubiliare” se încadrează de obicei unei mode, sunt bine-venite, în măsura în care se finalizează cu împliniri ale muncii de cercetare, în acest domeniu prea puțin defrișat la noi din motive ideologice, care nu admiteau veleități de noblețe și vechime, decât pe o perioadă de 50 de ani înapoi.

Nu-mi place să polemizez ca sofistul Protagoras, care-și învăța discipolii că „orice este adevărat, întrucât cu privire la orice lucru există două raționamente opuse unul altuia”. Această tendință de a neglija înțelesul în favoarea îndemânării verbale a fost utilizată în ultimele două secole ca instrument de anulare a logicii normale și de cultivare a logicii dialectice marxist-leniniste numită și „dubla gândire de tip orwelian”.

³⁵ Supra 6, Inv. 1074, d. 1695/1944, f. 94-99

³⁶ Vieru-Ișaeu, Maria. Biblioteca Municipală „Bogdan-Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice. – Chișinău, 2002. – P. 127, 144

³⁷ Supra 34, F. 679, op. 1, d. 6030, f. 41

³⁸ Supra 34, F. 1416, op.1, d. 5, f. 58

Luând în discuție metamorfozele primei biblioteci publice din Chișinău, M. Vieru-Ișaeu³⁶ include și Biblioteca Centrală printre verigile ce ar trebui să susțină continuitatea, numai pentru motivul că ambele au fost biblioteci de stat.*

Într-un oraș care timp de un secol se schimbă la față de două-trei ori, pentru că nu rămâne piatră pe piatră din cauza năvălitorilor barbari, este ridicol să cauți, ca evgheniștii scăpătați, rădăcini vechi și nobile acolo unde au fost numai discontinuități. Oricât ar dori M. Vieru-Ișaeu ca Biblioteca Națională să fie continuatoarea sau odrasla Bibliotecii Centrale interbelice (pentru ca astfel să rămână nestingherită Biblioteca Municipală în rolul de urmașă a vechii biblioteci din 1832), adevărul este că Biblioteca Centrală s-a stins înainte de momentul în care ar fi putut preda cuiva ștafeta, înainte de a străluci prin altceva, decât prin fondul bogat de carte românească adunat într-un timp scurt. Este inexplicabil de ce lipsește ea în tablourile bibliotecilor orașului alcătuite de chestură în perioada interbelică. Lista începea de obicei cu biblioteca municipiului, numită și „a primăriei”, după care se înșirau celelalte 17-18 biblioteci din Chișinău: a Tovărășiei de Împrumut și Păstrare; a Cercului „Reuniunea”; a Ligii Culturale Evreiești; a Societății „Jockey-Club”; a Societății Funcționarilor Comerciali; a Societății „Hacoah” - toate având statut aprobat și catalogul cărților. Este straniu că Biblioteca Centrală nu apare nici printre bibliotecile fără regulament, ca cea a comunității luterane sau poloneze, ca „Livre étranger” sau ca bibliotecile particulare Dailis, Șah, Lujanschi, Delinschi, Drăgan ș. a.³⁷

Faptul că Biblioteca Centrală se considera „de stat” nu este hotărâtor pentru a se crede că Biblioteca Națională din ea își trage cordonul ombilical. Într-un document din 1923, privitor la situația bibliotecilor publice din Basarabia, Chișinăul era trecut cu 5 biblioteci de stat, iar Ismailul cu 9 de stat și 14 particulare.³⁸

Chiar dacă Ion Zaborovschi era proprietarul cotidianului „Viața Basarabiei” și al revistei cu același nume, situația bibliotecii lui era probabil de așa natură, încât nu se putea refuza publicarea unor articole critice ca cel semnat de V. Luțcan despre lipsa unei biblioteci normale, civilizate în orașul Chișinău. Do vadă că nu titlaturile puse în uz salvează, ci munca perseverentă a generațiilor în direcția afirmării unui ideal.

Ceea ce se observă cu ușurință sunt problemele similare ale Bibliotecii Centrale din Chișinău și cele ale primei biblioteci publice inaugurate în 1832: localuri care nu corespundeau normelor biblioteconomice, bibliotecari cu preocupări intelectuale

*Într-unul din numerele următoare ale revistei vor fi publicate materialele unei discuții asupra cărții dnei Vieru-Ișaeu și a scrierilor lui P.Ganenco, discuție la care au participat cunoscuți savanți din domeniile istoriei, filologiei și dreptului.

alternând cu simpli funcționari și oameni de partid, regulamente de funcționare care nu justificau titulatura instituției. Vechea bibliotecă era ba „publică”, ba „gubernială”, ba „orașenească”.

Dilema dnei M. Vieru-Ișaev în ceea ce privește semnificația sintagmei „ona kak gubernskaia”,** cred că se poate rezolva consultând cu mai multă perspicacitate Arhiva Națională din Chișinău. În fondul 2, bine cunoscut nouă, am depistat, la fila 2 din dosarul 8852, ce conține informații despre bibliotecile și librăriile orașului în 1892, următoarea precizare:

„Публичная библиотека, принадлежит городу, с разрешения МВД, с 1887”³⁹. Până vom găsi în arhive această „razrešenje” putem considera valabilă informația oficială care se sprijinea, probabil, pe ceva când fixa anul 1887 și nu 1877 sau un alt an.

Este adevărat că în 1913, când se alcătuiă un tablou mai complet al bibliotecilor Basarabiei de către Ministerul de Interne al Rusiei, în dreptul bibliotecii orașenești din Chișinău se scria că este deschisă în 1887 „в силу городского положения”.⁴⁰

Bibliotecile Naționale fiind biblioteci centrale ale statului, ar fi fost logică o preluare a ștafetei de la Biblioteca centrală interbelică decât de la prima bibliotecă publică din 1832, care după cum preciza la 1861 Beler, unul din conducătorii competenți ai instituției, era o bibliotecă provincială. De altfel, nici „ca provincială” nu-și putea îndeplini funcțiile, fără un fond de carte în limba autohtonilor. Din experiența istorică a Bibliotecii Naționale a României trebuie să înțelegem că nu are mare importanță titulatura bibliotecilor care au preluat rolul de bibliotecă națională. La București rolul acesta l-a avut întâi Biblioteca Colegiului Național „Sf. Sava”, apoi Biblioteca Cen-

trală, apoi Biblioteca Academiei. La Iași Biblioteca Academiei Mihăilene, deschisă în 1841, se transformă în „universitară” la 1860 și în „Centrală” la 1864, pentru ca la 1916 să redevină „universitară”.

Rezultă de aici că schimbarea de titulatură întrerupe continuitatea, în cazul când fondul de carte se topește în noile formule?

Confuziile referitor la relațiile de „rudenie” și succesiune ale bibliotecilor Chișinăului vor fi înlăturate cu ajutorul unor simple cataloage: cine, cât și de la cine a moștenit?***

Cu toată sărăcia, la capitolul „documente” rămase din anul de ocupație 1940-1941, în Arhiva Națională se găsește un dosar⁴¹ care conține informații referitoare la bibliotecile controlate la 1 ianuarie 1941 de Comisariatul Norodnic al Iluminării (Învățăm.). Se înregistrau în orașul Chișinău doar 3 biblioteci: „biblioteca pentru copii, biblioteca orașenească și biblioteca științifică”. Ultima era probabil Biblioteca Institutului de Cercetare Științifică din Tiraspol, înființată în 1925 pe lângă Comitetul Științific și numită „Biblioteca Academică Centrală”, deși își completează substanțial fondul inițial de carte cu volume din biblioteca unui gimnaziu din Ananiev. În tabloul de pe aceeași pagină se consemnează existența la 1.I.1941 în or. Tiraspol a doua biblioteci: una orașenească și una pentru copii. Deci comasarea despre care Cernovițaia scrie în formă de „tuhta” după război, de fapt nu a avut loc.****

Aceasta o dovedesc documentele din Arhiva Națională⁴² „Об организации Центральной библиотеки г. Кишинев”(Постановл. № 314 Совнаркома МССР от. 29.IX.1944).

Nina NEGRU

³⁹ Supra 34, F.2, op. 1, d. 8852, f.2

⁴⁰ Supra 34, F. 2, op. 1, d. 9342, întreg

⁴¹ Supra 34, F. 2848, op. 2, d. 1, f. 2

⁴² Supra 34, F. 2991, op. 1, d. 2, f. 148/1994

**Fanteziile dnei Vieru-Ișaev legate de particula „kak” țin de domeniul bovarismului: pe de o parte, dumneaei inventează o unitate morfologică inexistentă până acum în vreo limbă – aceea de „conjunție comparativă”, pe de alta – nascocoște un criteriu nou de determinare a bibliotecii principale a unui ținut sau a unei țări, acela al prezenței în această bibliotecă a cititorilor din întreg teritoriul ținutului sau al țării. Conform acestei „invenții biblioteconomice”, nici o bibliotecă națională din lume nu mai este ca atare, pentru că în BN din Paris nu vei găsi cititori din Normandia sau de la Nice, în BN din Petersburg nu vei găsi cititori din Vladivostok ș.a.m.d. Dacă pășea, însă, peste acel „kak” și recurgea la criteriul biblioteconomice profesionale, autoarea n-ar fi putut să nu observe că, accentuând funcția de depozitare a bibliotecii chișinăuene, Daria Harjevski realiza o formulare aproape identică cu definiția de bibliotecă națională conținută în Standardul UNESCO „Bibliothèques nationales: principes directeurs” (Paris, 1997). În plus, acțiunile de unificare a catalogării, a evidenței și a altor aspecte de specialitate în bibliotecile Basarabiei demonstrează elocvent rolul ce și l-a asumat și l-a îndeplinit această bibliotecă (nota red.).

*** A. Chirtoacă scrie, în monografia sa despre Biblioteca Republicană (Chișinău: Cartea Moldovenească, 1961, P. 11) că în 1940 după 28 iunie salariații instituției au ridicat din clădirea bibliotecii publice chișinăuene un număr impunător de volume care, împreună cu cărțile rusești depozitate în clădirea fostei Biblioteci Centrale, au alcătuit un fond de 130 mii exemplare. În anii războiului și mai ales în 1944, cea mai mare parte din aceste cărți a fost transportată în România. După război, la solicitarea guvernului U.R.S.S., România a restituit o bună parte din aceste cărți, în mod eșalonat, ele intrând în colecțiile Bibliotecii Republicane, inclusiv colecția lui Liprandi care a făcut parte din fondul inițial, cel din 1832. Cartea de inventar a BNRM certifică intrarea acestor cărți retrocedate în august 1945, ianuarie 1947 și septembrie 1948. În sprijinul ideii continuității vine și faptul, că de la 1832 până la 1917 fondatorul bibliotecii a rămas neschimbat, el fiind Ministerul de Interne al Rusiei (nota red.).

****O astfel de comasare nici nu poate fi concepută, pentru că biblioteca din Tiraspol aparținea statului sovietic, iar Biblioteca Centrală din Chișinău interbelic – statului român. Afară de aceasta, în conformitate cu Ukazul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. despre formarea, în 1940 a R.S.S.M., a avut loc transferul instituțiilor centrale de la Tiraspol la Chișinău. Transferul, așa cum a arătat și acad. Andrei Eșanu, nu prevedea transportarea de fonduri și colecții dintr-un oraș în altul, ci doar alocări bugetare pentru așezarea activității acestor instituții în noul loc de reședință al capitalei (nota red.).

Manifestul Internet IFLA

Accesul neîngrădit la informație este esențial pentru libertate, egalitate, înțelegerea globală și pace. De aceea, federația Internațională a Asociațiilor Bibliotecare (IFLA) afirmă că:

- Libertatea intelectuală este dreptul fiecărui individ atât de a avea și de a exprima opinii, cât și de a căuta și de a primi informații, acesta fiind principiul fundamental al democrației și totodată esența serviciului de bibliotecă.
- Libertatea accesului la informații, indiferent de mediu și frontiere, este responsabilitatea esențială a profesiei de bibliotecar și de specialist în informare.
- Asigurarea accesului liber la Internet prin intermediul bibliotecii și al serviciilor de informare sprijină dobândirea libertății, prosperității și progresului, la nivel comunitar și individual.
- Barierele în calea fluxului informațional trebuie să fie eliminate, în special cele care induc inegalitate, sărăcie și descurajare.

Libertatea accesului la informație, Internet-ul, Bibliotecile și Serviciile Informaționale

Bibliotecile și serviciile de informare sunt instituțiile chemate să conecteze oamenii la resursele globale de informare, la ideile și operele de creație pe care ei le caută. Bibliotecile și serviciile de informare fac disponibile pretutindeni bogăția valorilor umanității și diversitatea culturală pe orice suport.

Internet-ul oferă individului și comunităților din întreaga lume, atât celor din cele mai mici și mai îndepărtate sate cât și celor din marile orașe, posibilitatea de a avea acces egal la informare, pentru dezvoltarea personalității proprii, acces la educație, stimulare creativă, îmbogățire culturală, activitate economică și o participare conștientă la democrație. Oricine își poate face cunoscute interesele, cunoștințele și formația culturală în întreaga lume.

Bibliotecile și serviciile de informare asigură posibilitatea conectării la Internet. Pentru unii, ele oferă diverse facilități, consultanță și asistență, în timp ce pentru alții, ele sunt doar simple puncte disponibile de acces. Ele oferă un mecanism care înlătură barierele ce derivă din diferențele de resurse, de tehnologie sau de instruire.

Principiile Accesului Liber la Informare prin Internet

Accesul la Internet și la resursele acestuia trebuie să fie în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului a Națiunilor Unite și în special cu articolul 19:

Oricine are dreptul la opinie și la libera exprimare. Acest drept include libertatea de a promova o opinie fără nici un fel de îngrădire și de a căuta, a primi și a comunica informații și idei prin orice mijloace și fără nici un fel de constrângere.

Interconectarea mondială la Internet realizează un mediu în care de acest drept se poate bucura oricine. În consecință, accesul nu poate fi afectat de barierele economice și nu poate să constituie obiectul vreunei forme de cenzură fie ea ideologică, politică sau religioasă.

Bibliotecile și serviciile informaționale au de asemenea responsabilitatea de a servi membrii întregii comunități, fără deosebire de vârstă, rasă, naționalitate, religie, cultură, apartenență politică, invaliditate fizică sau de alta natură, sex sau orientare sexuală sau orice alt statut.

Bibliotecile și serviciile de informare trebuie să asigure dreptul utilizatorilor de a căuta toate acele informații de care sunt interesați.

Bibliotecile și serviciile de informare trebuie să respecte intimitatea utilizatorilor și să păstreze confidențialitatea privind resursele consultate.

Bibliotecile și serviciile informaționale au responsabilitatea de a facilita și de a promova accesul public la informații de calitate și la un proces de comunicare corespunzătoare. Utilizatorii trebuie instruiți pentru a avea abilitățile necesare pentru utilizarea informației.

Internet-ul dispune de multiplele resurse de valoare, dar anumite informații sunt incorecte, care induc în eroare și pot fi ofensatoare. Bibliotecarii ar trebui să asigure sprijinul și resursele necesare utilizatorilor pentru a învăța să utilizeze Internet-ul și informațiile electronice eficient și efectiv. Ei ar trebui să promoveze activ și să faciliteze accesul competent la informațiile de calitate din rețea pentru toți utilizatorii, inclusiv pentru copii și tineri.

Ca și în cazul altor servicii esențiale din biblioteci și centre de informare, accesul la Internet și la alte servicii de bază ar trebui să fie scutit de taxe.

Implementarea Manifestului

IFLA încurajează comunitatea internațională pentru a promova accesul sporit la Internet în lumea întreagă, și în special în țările în curs de dezvoltare, în vederea beneficiilor la nivel global de pe urma accesului universal la informații, oferit de Internet.

IFLA încurajează guvernele naționale să dezvolte o infrastructură informațională, care să permită accesul la Internet pentru întreaga populație.

IFLA încurajează toate guvernele să sprijine torentul de informații fără restricții prin biblioteci și servicii informaționale și în suprimarea oricăror tentative de cenzură sau de blocare a accesului.

IFLA îndeamnă comunitatea bibliotecară și factorii de decizie la nivel național și local să dezvolte strategii, politici și proiecte care să implementeze principiile exprimate în acest Manifest.

*Prezentul Manifest a fost elaborat de IFLA/FAIFE
Adoptat de Consiliul IFLA la 27 martie 2002, Haga, Olanda.
Proclamat de IFLA la 1 mai 2002*

Agora

BIBLIOTECI LIBERE ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Robert HUGHES,

unul din cei mai renumiți critici de artă din lume, ne previne de amenințarea „corectitudinii patriotice”

Cândva am scris o carte în care analizam două modalități de a minți, pe una numind-o „corectitudine politică” și pe cealaltă „corectitudine patriotică”. Pare-mi-se era prin 1993.

Dar citind un articol din *New York Times* am înțeles cât de adânc ne-a ajuns cuțitul la os. În articolul dat se spunea că oficialii de la Departamentul Educației a orașului New York, în timp ce pregăteau testele pentru examenul de capacitate la limba engleză, și-au permis să omită, chiar să rescrie anumite pasaje din operele unor celebri scriitori fără consimțământul acestora. Spre exemplu, au fost omise toate referințele la evrei dintr-o lucrare a lui Isaac Basheris Singer, fapt de-a dreptul ridicol; un pasaj întreg despre uciderea unui șarpe dintr-un paragraf de Frank Conroy, pentru că s-a considerat că încurajează violența. Orice lucru ce avea vreo referință la sexualitate, îmbătrânire, stângăcie sau alți termeni suspecti a fost trecut prin cenzura nemiloasă, și nici un scriitor cât de eminent nu ar fi el nu a fost scutit. Evident că acești oameni, ce făceau aceste modificări, nu puneau nici un preț pe aceste lucrări, iar faptul că denaturau valoarea unor adevărate capodopere ale literaturii nu le provoca nici o mustrare de conștiință. Și toate acestea se făceau pentru a proteja copiii de efectele negative pe care le puteau provoca citirea variantei necenzurate a lucrării respective, adică originalul. Până la urmă s-a ajuns la o adevărată manie.

Banal, am putea spune, dar mult mai mare este amenințarea „corectitudinii patriotice”. Vorbesc despre Actul Patriotic semnat la 26 octombrie, 2001, în nebunia de după distrugerea clădirilor World Trade Center-ului. Acest Act prevedea ca Guvernul, prin FBI, să se poată implica mai mult în viața particulară a fiecărui cetățean american, pentru securitatea statului, desigur. Astfel FBI-ul poate face investigații chiar și în cele mai puțin, chiar deloc, suspicioase

locuri, ca exemplu fiind urmărirea site-urilor de pe Internet accesate de cititori în bibliotecile publice. Să vedeți lucru interesant – puteți merge în rețea pentru a solicita o oarecare informație la o oarecare temă politică și puteți ajunge pe o listă neagră a FBI-ului, doar folosind o sursă complet legală oferită de biblioteca dumneavoastră. Nu cred că este greu de văzut în ce pericol se află libertatea cuvântului, dreptul la informație.

Și, totuși, nici pentru FBI nu este așa de simplu. Dacă cu trei ani în urmă puțini erau cei ce manifestau vreun interes pentru istoria Islamului, astăzi sunt cu sutele, chiar mii. Unii caută orarul zborurilor avioanelor sau semnificația termenului „jihad”, alții - instrucțiuni de pilotare, ceva despre drepturile politicianilor sau proiectul de construcție a unui zgârie-nori din Chicago. Și, totuși, guvernul nu scapă din ochi pe nimeni deoarece fiecă om doar întrebând, devine deja suspect.

Acest Act devine cel mai imbecil act scris pentru propria securitate. Pur și simplu nu e corect ca bibliotecile să fie implicate în acest joc paranoic. Este dreptul fiecărui cetățean ca utilizarea bibliotecii publice să-i fie confidențială, chiar sacrosanctă.

Bush, Ashcroft, (ministrul de Justiție al SUA) și ceilalți vă îndeamnă să reveniți la viața normală, să nu cedați. Dar, în același timp, vă îndeamnă să vă temeți, chiar foarte tare, pentru că este mai mult ca sigur că vor mai fi și alte zile ca 11 septembrie. Orice psiholog vă va spune că aceasta este modalitatea de a ne ține tensionați, astfel creând iluzia că Bush și echipa sa au totul sub control, ceea ce evident nu este așa.

Un caz interesant a apărut la sfârșitul lui mai 2002 la Curtea Federală de Apel a SUA. Este vorba de o reclamație prin care se cerea reexaminarea unei legi cu privire la protecția copiilor de imagini obscene în timpul navigării pe Internet, adoptate cu doi ani în urmă de Congres. Această lege prevedea ca în bibliotecile publice să fie instalate niște filtre, care ar preveni vizualizarea site-urilor cu caracter sexual explicit. După 8 zile de deliberare judecătorul suprem Edward Becker a anunțat decizia Curții, care spunea că bibliotecile au dreptul să încalce acest amendament, fără să poată fi trase la răspundere din această cauză. Instalând un astfel de filtru, bibliotecile ar fi stopat accesarea, nu doar a site-urilor interzise minorilor, dar și, de exemplu, a site-urilor cu privire la cancer mamar, unde desigur se întâlnește cuvântul „sâni”.

Mi s-a spus odată, cu mulți ani în urmă, că înainte de a primi acea carte verde pentru a deveni americani veritabili, unii oameni priveau biblioteca, ca pe o peșteră a cărei taină era strict păzită de o femeie de temut, care știa totul ce nu știai tu și din această cauză te privea disprețuitor de sus. Personal nu am simțit.

Toată viața am fost un scriitor, iar cei ce nu citesc, nici să scrie mai mult decât ar merge mașina lor pe apă nu pot. Deci și bibliotecile mi-au fost o a doua casă: intri, se închide ușa în urma ta, întrebi și ți se răspunde, ceri și ți se arată. Întotdeauna am simțit ceva minunat în aceasta. De aici și vine mânia, care mă pătrunde când văd Guvernul făcând presiuni asupra bibliotecii. Nu cred că merită să stea între cititor și această casă a cărții.

Biblioteca este o mașină complicată și delicată, menirea căreia este propagarea și răspândirea înțeleșurilor, dar nu a unui singur înțeles, nu a unei singure ideologii, nici chiar a unei doctrine sau credințe, ci a tuturor învățăturilor, credințelor cunoscute și ideologiilor luate laolaltă. S-ar considera un act de vandalism de a separa una din aceste componente de bibliotecă. Ar fi ca și cum un străin ți-ar spune că biblioteca în viitor va conține doar texte ce vor începe cu litera „e”, sau poeme ce preamăresc animalele cu blană, iar textele lor trebuie scrise în ritm anapest.

Alegerea e tot timpul de partea noastră

Scopul existenței bibliotecii este de a fi, nu putere de convingere sau de propovăduire, ci de cunoaștere. Este irelevant pentru o bibliotecă ca să împărtășească sau să promoveze niște valori personale, cum ar fi ale mele, ale tale, ale ministrului de Justiție sau ale lui Saddam Hussein. Biblioteca îți permite să alegi. Astfel, alegerea tot timpul rămâne de partea ta și nu a celui pe care l-ai votat sau a vreunui alt lider.

Cu fiecare zi ce trece lumea devine mai diversă, mai puțin tolerantă, mai micro-divizată și mai dependentă de anumite rețele. Astfel, explicațiile a ceea ce se întâmplă în lume, devin tot mai greu de interpretat corect, iar accesele de furie contra relativismului, suferite de cei frustrați de insuficiența de simplitate, se ridică împotriva vocii rațiunii, ca valurile mării împotriva stâncilor. Apoi acești simplifcatori, ieșiți din anonim, încep să simplifice totul, iar oamenii încep să propovăduiască barbarismul, de altfel ca și George Bush, care le promite tuturor o cruciadă religioasă. Desigur că dacă acești oameni s-ar familiariza cât de cât cu istoria și ar ști ce superstiții trezesc, și la ce dezastre aduc cruciadele, poate că nu le-ar invoca.

Sau poate ar putea totuși...

Unul din momentele cele mai respingătoare care au urmat după 11 septembrie a fost când evanghelistul Jerry Falwell, prieten cu președintele, le-a spus enoriașilor săi, că atacul asupra *gemenilor* era o parte a răzbunării predeterminate a lui Dumnezeu pentru homosexualismul și pribegia prin care sunt renumiți newyorkezii în toată lumea. Nu vom ști niciodată câți homosexuali și desfrânați au murit în urma atacului din acea zi, dar știm că în momentul când spusele

lui Falwell au ajuns la opinia publică, aceasta condamnându-l, el a invocat cea mai tipică scuză pentru un mincinos și un bigot, cum că ar fi fost interpretat greșit.

Binele absolut și răul absolut

Liberalilor, ca mine, le este greu să cadă de acord cu fundamentalistii de genul lui Falwell. Face impresia că am trăi pe diferite planete, cu legi și gravitații diferite. Ceea ce este automat clar, nu îți este clar ție, nici mie. Fundamentalistii gândesc în termenii confruntărilor cosmice, luptei la o scară uriașă între binele absolut și răul absolut. Totul este raportat la absolut. Iar ceea ce stă între absoluturi, adică realitatea, din punctul lor de vedere, pentru majoritatea din noi nu este nimic altceva decât o mască pentru natura cosmică și eternă a acestei lupte, soarta căreia este să se termine cu dominanța permanentă asupra lumii a lui Cristos sau a lui Alah. Astfel, acest punct de vedere poate explica și justifica orice nebunie, orice cruzime sau crimă în numele istoriei, poate tolera orice cenzură în numele Virtuții.

Orice activist, ce luptă pentru interzicerea avorturilor, asasinând câțiva doctori și surori medicale, astfel, ar putea demonstra cât de mult pledează pentru viață.

Fiecare activist Hamas, ce luptă contra agresiunilor izraeliene, „știe” că nici un evreu nu este nevinovat, toți civilii putând fi masacrați la egal, fără vreo remușcare.

De asemenea, cei ce-l urmează pe fanaticul Rabbi Meir Kahane știu că un bun palestinian este doar un palestinian mort.

Iar lucrul care este valabil pentru toate aceste situații este că ambele părți știu că nu este loc pentru doi, pentru coexistența lor, astfel luptând pentru a fi partea unică.

Războiul nu mai este teritorial sau internațional, ci ideologic și spiritual

Chiar în Biblie, în Vechiul Testament, găsim primul plan de atac: Dumnezeu prin poruncile sale, ordonă celor aleși să se ridice și să-și anihileze rivalii teritoriali din Orientul Mijlociu. Astfel războiul reprezintă o condiție spirituală naturală a omului.

„Toată lumea este la război, acum și pentru totdeauna”, spunea Osama ben Laden în unul din materialele video, apărut în februarie 1998, înainte de distrugerea ambasadelor Americii în Kenya și Tanzania. ”Războiul nu mai este teritorial sau internațional. El a devenit ideologic sau spiritual. Noi nu vrem să ne măsurăm teritoriul prin război, ci doar să-l curățim de erezia care l-a înăbușit. Trebuie să fim oricând gata să ridicăm cărțile și scrierile vechi,

pe care se bazează fundamentalistii noștri, unde un dumnezeu atotvăzător și invidios, a cărui întruchipare pământeană sunt oameni ca ministrul de Justiție Ashcroft și ceilalți din Biroul Federal de Investigații (FBI), ne va analiza sceptic fiecare pas pentru a obține un cât de nesemnificativ fir, pentru a țese în jurul acestuia postavuri întregi. Exact cum și cei ce-și imaginează că sunt ocrotiții și urmașii lui Alah, îngăduie să ia decizii globale, de scară mondială, în numele tuturor credincioșilor.

Ceea ce-mi dă fiori însă este că similitudinea dintre aceste puteri crește pe zi ce trece tot mai mult, astfel încât aceste teocrații tind să se comporte pe căi zguduitor de asemănătoare. Iar ironia constă în faptul că nu cu mult timp în urmă, când Rusia se implica activ în diferendul afgan, un alt președinte tot cu numele Bush turna cu duimul laude și încurajări asupra rezistenței gherilei afgane, printre liderii căreia se afla și Osama ben Laden cu camarazii săi.

Adesea îi poți auzi pe americani laudându-se cu liberalismul lor democratic și, de fapt, au și de ce. Aceasta este una din cele mai mari realizări din istoria umană. Și totuși acest liberalism nu este o mașină care se conduce singură pe sine, nu e un copac ce crește fără apă, iar anul 2002 este o cumpănă, un obstacol extraordinar de testare a acestei mașini, și nu doar a ei. Unul din celelalte lucruri este fundamentalismul, al nostru și al lor. Într-un spirit sănătos el acționează la fel ca și un virus într-un organism. *Creștinismul* este desfigurată, iar *Islamul* degradează din cauza acestuia. Să vedeți: creștinii au construit Catedrala Sf. Paul din Londra, Aya Sofia din Istanbul; au scris „Divina Comedie” și versurile sacre ale lui John Donne. Musulmanii au construit Moscheea Albastră din Istanbul și Marea Moschee din Cordoba, au creat în Al’Andalus una din cele mai supreme culturi în istoria lumii – supremă nu în ultimul rând prin toleranța acesteia față de alte culturi (celtică, evreiască), au lăsat o magnifică moștenire de poezii, au salvat ideile filozofilor greci de la distrugere și au făcut posibilă renașterea europeană.

Iar descendenții de astăzi ai Islamului, care pretind să reprezinte pe Marele profet, nu mai creează nimic, nu inventează nimic, nu păstrează nimic, ultimul lucru ce i-ar mai lega de cultură fiind faptul că intonează „trăiască Alah”, în timp ce-și descarcă armele AK-47 într-un câmp dintr-o tabără secretă.

Ce să mai vorbim, că nici fundamentalistii creștini nu se prezintă mai bine, nu și-au adus o cât de nesubstanțială contribuție la cultura noastră: nici un

tablou, nici o poezie, nici o nuvelă sau o dramă și în ciuda faptului că bisericile astăzi se întâlnesc ca ciupercile în pădure după ploaie – nici măcar o clădire. Doar niște clișee, suspiciuni, ignoranță antiștiințifică, un fanatism nesănătos și toate acestea ascunse sub noțiunea de „destin”.

Este simplu și se adresează celor cam limitați

În cultură, fundamentalismul se prezintă printr-o serie de transcrieri a vechilor liturghii, iar reprezentanții acestuia par a fi cam limitați. Oare să nu fie acesta secretul succesului fundamentalismului?

Se răspândește așa ușor deoarece este foarte simplu și se adresează tot celor din fire cam limitați, care, de fapt, tot timpul i-au depășit numeric pe cei mai gânditori. Se mai adresează și celor neputincioși, pe care adică i-ar răzbuna pentru cele suferite: bogații vor săraci, răul se va risipi, iar paradisul va deveni casa simplificatorilor.

În universul fundamentalist cultura este doar un instrument. Când talibanii i-au distrus pe marii budiști au devenit la fel ca și puritanii americani, părinții cărora au distrus din temelie toate mostrele artei medievale engleze.

O sculptură ce reprezintă o adevărată capodoperă pentru mine, pentru un oarecare Hamid, care locuiește mai la vale de casa mea, nu e altceva decât o simplă păpușă fără vreo oarecare valoare. Iar Coranul, pe care îl respectă și căruia i se închină acesta, pentru un alt vecin de al meu, de data asta american, care nu l-a citit și nici nu are nevoie s-o facă, nu reprezintă nimic mai mult decât un manual de pregătire a atacurilor în masă asupra tuturor americanilor.

Adevăratul fundamentalism nu ține cont de probabilitate, judecată și nici măcar de istorie. Și tocmai de aceea lumea mai continuă să creadă în el. Și tocmai de aceea nici nu mai există astăzi *World Trade Center*. Cum de mai poate lumea crede în el?

Atâtea întrebări și doar un singur loc unde poți găsi răspuns la toate – biblioteca. Și fie blestemați cei ce se încumetă să distrugă acest templu al cunoștințelor și să-l transforme într-o simplă platformă de spionaj. Iar dacă toate astea mai duc până la urmă la încălcarea de către autorități a libertăților noastre, atunci în zadar s-au mai jertfit cei ce-au murit în 11 septembrie 2001.

Traducere de Laurențiu MELNIC

Eminesciana

Manuscrisele lui Mihai Eminescu

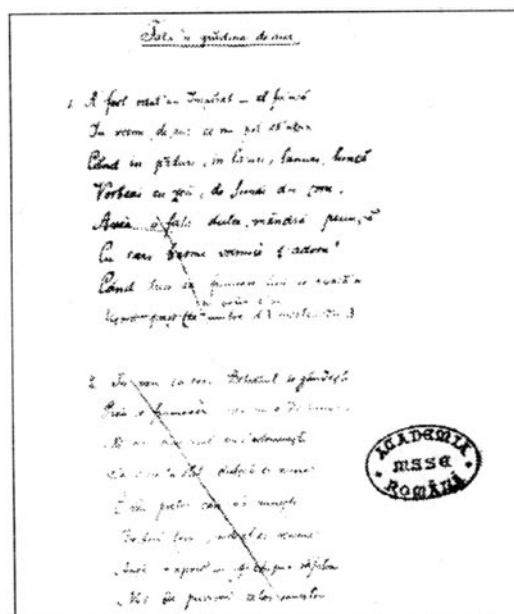
Printre miile de manuscrise adunate de-a lungul vremii de Academia Română, caietele poetului constituie o grupare aparte, mai întâi prin valoarea lor sentimentală, mai apoi prin fascinația pe care o exercită asupra cercetătorilor cu fiecare an ce trece. Toți cei care s-au ocupat de creația sa – chemați sau numai reclamați eminescologi - s-au simțit îndreptățiți să cerceteze originalele pentru a se convinge că lectura unui cuvânt sau numai a unei silabe a fost corect reținută de predecesori. Căci mai mult decât stabilirea adevărului, pe mulți dintre nechemăți îi preocupa descoperirea micilor greșeli în activitatea semenilor. Aceasta a dus cu vremea la o obosire fizică a filelor celor mai multe dintre manuscrise și ne-a obligat - e drept, cam târziu - la măsuri drastice de protejare a acestor comori fără egal ale neamului românesc. Dar asupra acestei probleme voi mai reveni.

Destinul manuscriselor eminesciene se aseamănă întrucâtva celor ale poezilor Văcărești sau ale lui Nicolae Bălcescu.

Manuscrisele lui Bălcescu au fost păstrate cu sfințenie de către Ion Ghica și le deținea de la nefericitul istoric. În 1876, o dată cu alegerea sa ca președinte al Academiei, Ion Ghica donează înaltului for, printr-o adresă datată 11 decembrie, fondul de bază al operei marelui său prieten, pe care-l va completa treptat cu tot ceea ce deținem astăzi din autografele Bălcescu, inclusiv corespondența dintre cei doi.

Manuscrisele poezilor Văcărești formează a doua donație ca valoare făcută Bibliotecii, în primii săi ani de activitate, iar deținătorul lor fusese Alexandru Odobescu. La 22 august 1877, printr-o adresă către Academie, prin care își exprima încrederea în Institutul național și în siguranța de conservare a acestuia, depune moștenirea literară ce i-a fost încredințată de Iancu Văcărescu cu 16 ani în urmă.

Soarta caietelor eminesciene este greu de urmărit și nimeni nu poate preciza cu certitudine care a fost drumul pe care l-au urmat după anul 1883. Cum se știe, poetul locuia la

Slavici în vara anului de declanșare a bolii și cu siguranță manuscrisele și întreaga sărăcicioasă zestre a lui Eminescu au rămas acolo. Cum Slavici era nemulțumit de viața de boem a poetului, care îl deranja, și cum soția acestuia, Szöke, voia să scape de prezența lui Eminescu - cum s-a și exprimat printr-un bilețel către Maiorescu, în chiar ziua declanșării bolii - este de bănuț că s-au folosit de această situație și au trecut în grija lui Simțion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparținea, inclusiv cărțile și manuscrisele acestuia. De la Simțion, care n-a fost implicat prea mult în îngrijirea lui Eminescu, lada cu cărțile și manuscrisele, la care poetul s-a referit în mai multe scrisori, a trecut în grija lui Chibici-Râvneanu, cum în grija acestuia a fost încredințată supravegherea poetului în 1884.

Că lucrurile s-au petrecut așa rezultă și dintr-o scrisoare, adresată la 13 mai 1884 de Petre Missir lui Titu Maiorescu, în finalul căreia se spune: „... **Despre partea cărților lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor și s-ar aduna la un loc, de exemplu la Chibici și i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se țin cărțile la dispoziție și că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice (adică la Iași) n-ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia șade Eminescu, nu prea e gospodar și n-are unde să le pună; ș-apoi în vacanță, poate că Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Keșkemet) sau în odaia mea**”.

Cum Titu Maiorescu și-a asumat întreaga grijă a lui Eminescu, fiind pe deplin convins

de valoarea întregii sale creații, este ușor de presupus că i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranță. A fost un act de excepțională judecată și în același timp de mare răspundere. A rezistat la toate solicitările poetului, aflat la Botoșani. Căci, dacă i-ar fi trimis lada cu manuscrise, este probabil că acestea ar fi avut soarta manuscriselor lui Creangă. La puțină vreme după moartea lui Mihai Eminescu, câteva luni doar, murea și Harieta, sora atât de iubitoare, și lucrurile ei erau vândute la mezin. Manuscrisele ar fi fost împrăștiate și folosite la împachetat. Nu vom putea niciodată aprecia îndeajuns actul de mare simțire și patriotism al lui Maiorescu. Mă întorc, cu decenii în urmă, când Maiorescu era socotit o nulitate și un interesat în ajutorarea lui Eminescu. Este cea mai mare rușine, pe care au putut-o săvârși slujitorii acelei epoci întunecate.

La zece ani de la moartea lui Eminescu, două mici notițe din „Familia” lui Iosif Vulcan ridicau problema manuscriselor poetului. Se afirma în una din ele că depozitul atât de prețios și de râvnit de cercetători s-ar afla în posesia unui înalt personaj - notița nu-l numește - și că manuscrisele urmează să fie depuse la Academie.

Se pune, firește, întrebarea de ce n-a depus Maiorescu tezaurul eminescian la Academie, sau la o altă instituție de profil, la puțină vreme după tragicul sfârșit al poetului? Maiorescu era membru al Academiei, dar raporturile sale cu aceasta nu erau din cele mai bune. Motivarea trebuie căutată în influența partidului liberal din Academie, exercitată prin D.A. Sturdza - șeful partidului - secretarul general al înaltului for timp de 34 de ani. Ioan Bianu, ca om de casă al lui D.A. Sturdza și administratorul Academiei - nu numai conservatorul Bibliotecii - nu ar fi putut acționa altfel decât mentorul său. Iată de ce socot că politica și amestecul partidelor n-au ce căuta în Academie și bine ar fi să ne putem menține echidistanți de toate formațiunile de partid.

Au mai trecut trei ani, până când în ședința Academiei din 25 ianuarie 1902, președinte fiind P.S. Aurelian, s-a dat citire scrisorii lui Titu Maiorescu, prin care acesta depunea în colecțiile Bibliotecii întregul fond de manuscrise. Iată cuprinsul acestei scrisori: „De la Mihail Eminescu posed - dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni - multe manuscrise, parte

Cu mâne zilele-ți actași
 Cu icei mala ta o sîxi,
 Avînd cu toate astea, n' fali
 De apunni ziua de azi

Trivohitele scripitoare
 Ce n' repezi zîruni se distem
 Repaosă neotrîmutate
 Sub raga gîndului etorn.

M. Eminescu

București, 4. Ian. 1879

poesii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în prosă. Toate aceste cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet”.

La această donație, fără îndoială cea mai valoroasă din întregul fond al Cabinetului de manuscrise, concentrată între cotele 2254 - 2292 și 2306 - 2308, s-au adăugat fragmente cumpărate ulterior, unele după anul 1950, precum și numeroase scrisori cu autografe. Doi ani mai târziu, tot Maiorescu depunea la Academie, în ședința de la 28 mai 1904, un număr de 25 de volume manuscrise vechi și 72 de volume de cărți, din aceeași moștenire eminesciană. Printre ele sunt manuscrise cu însemnări autografe, care atestă apartenența lor la biblioteca poetului, ca și cunoștințele temeinice ale lui Eminescu de „limbă veche și înțeleaptă”.

Tezaurul eminescian păstrat la Biblioteca Academiei se ridică astăzi la 15478 pagini, în afara scrisorilor și a unor documente de arhivă. Ele au fost păstrate așa cum au fost depuse de Maiorescu, cu excepția caietelor ce nu erau legate și care au primit cartoanele respective de protecție. Unele dintre caiete, în special Dicționarele de rime mai puțin cercetate și mai puțin uzate, mai păstrează și astăzi legăturile originale.

Foarte devreme manuscrisele au fost supuse operațiunilor elementare biblioteconomi-

ce: au fost numerotate mecanic filele, pentru facilitarea cercetărilor și a trimiterilor bibliografice, au fost șampilate toate filele, inclusiv cele albe, pentru a împiedica sustragerile și au fost inventariate volum cu volum. Catalogarea avea să mai întârzie însă exact 80 de ani, până în anul de grație 1983, când a apărut volumul II din Catalogul nostru.

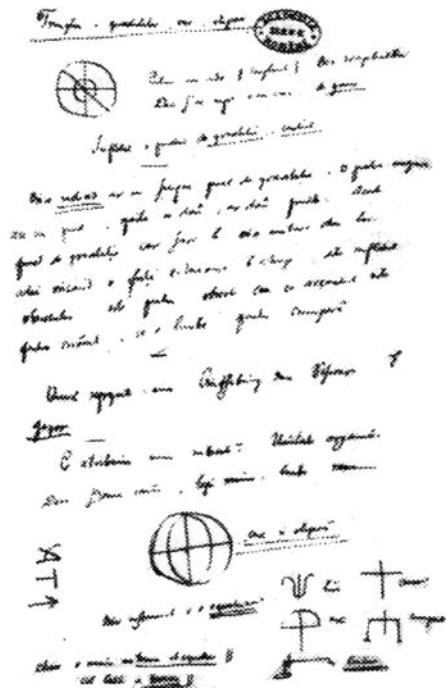
Printre numeroasele idei ce au fost vehiculate de unii pseudo cercetători, idei ce s-au vrut tot atâtea critici la adresa bibliotecarilor Academiei, a fost și neglijența acestora, care nu s-au preocupat de sistematizarea manuscriselor după conținut, adică să fi separat versurile de proză și pe amândouă de încercările dramatice, traduceri sau texte în limba germană. Cine cunoaște structura paginilor eminesciene, cu încercări, șlefuiți și strofe definitive din diverse poezii pe aceeași pagină și cine își amintește că filele manuscriselor sunt ocupate pe ambele fețe de texte adesea diferite va înțelege ușor stupoarea și mila pe care le-am încercat, explicând de ce n-a intervenit Academia în economia fondului eminescian și l-a lăsat așa, cum a fost dăruit de Titu Maiorescu.

Cinci dintre manuscrise cuprind în totalitate dicționare de rime. Celelalte trădează titanica muncă depusă până la definitivarea unei poezii. Nenumărate variante anulate, altele lăsate neterminate și reluate după mai multe pagini sau în alte caiete, toate îl situează pe Eminescu în fruntea tuturor șlefuiturilor de diamante literare. Abia Caragiale dacă se poate apropia de el prin modificările pe care le aduce prozei sale. Numai că acesta operează corecturile pe unul și același text, în timp ce Eminescu încearcă noi și noi forme, adesea mai multe decât zece. O pagină de manuscris eminescian seamănă cu schițele unui Leonardo, sau cu o sonată beethoveniană.

În prefața primului volum de opere, regretatul Perpessicius, oprindu-se în treacăt asupra interesului pe care l-au stârnit manuscrisele depuse de Maiorescu și asupra numeroaselor cercetări și publicări inedite, se referă la început la postumele tipărite de Nerva Hodoș în primăvara anului 1902. În ziua de 8 aprilie același an, apropiatul colaborator al lui Bianu promitea apariția în decursul anului a unei ediții cuprinzând toate scrierile lui Eminescu, sub îngrijirea sa, a lui Ilarie Chendi și a lui I.

A. Rădulescu - Pogoneanu. Într-adevăr, volumul intitulat **Opere complete I. Literatură populară**. Scrieri inedite, Editura Minerva, 1902, cuprinde folclor adunat de poet, poemele **Mușatin și codrul, Călin nebunul, Miron și frumoasa fără corp, Fata în grădina de aur**, basmul **Făt Frumos din lacrimă** și altele, într-un cuvânt creații din manuscrisele pe care le deținea Maiorescu. Tot în anul 1902 Nerva Hodoș mai publică un volum de **Poezii postume**, în aceeași editură Minerva. Întrebarea se pune: când și unde a cercetat Nerva Hodoș ineditele, de vreme ce Maiorescu le-a depus la Academie la 25 ianuarie 1902? Putem presupune, oare, că Maiorescu s-a adresat lui Bianu, mai înainte vreme, dezvăluindu-i intenția sa și cerând asistența unui bibliotecar pentru aranjarea cât de cât a hârtiilor și că acel bibliotecar a fost Nerva Hodoș? Că așa s-au petrecut lucrurile ar proba o însăși apariția **Operele complete**, tomul I, al cărui conținut dovedește o cercetare prealabilă a ineditelor. Cu siguranță că și unii membri ai cercului Junimii, cum a fost Rădulescu Pogoneanu, au cercetat manuscrisele înainte de încorporarea lor în colecțiile Academiei și au publicat în **Convorbiri** versuri inedite.

După această dată manuscrisele au fost supuse unor permanente cercetări și răsfoiri. Urmărind publicistica anilor 1902 și 1903, în special **Sămănătorul, Voința Națională și Tribuna Poporului** din Arad, observăm o bruscă și masivă creștere de inedite eminesciene care,

cu vremea, pe măsura aparițiilor de noi ediții, va diminua. Apar cercetătorii avizați care au lăsat studii pertinente asupra operei și au publicat mai multe ediții bine îngrijite. Așa a fost spre pildă Ion Scurtu, cel care publică pentru prima dată în 1904 romanul *Geniu pustiu*, realizează treptat **Scieri politice** și literare în 1905, **Proza literară** în 1908 și mai multe ediții de poezii, însoțite adesea de studii și comentarii pe marginea lor.

Nu intenționăm nicidecum să trecem în revistă bibliografia scrierilor realizate după manuscrisele eminesciene, cu atât mai mult cu cât **Biblioteca a elaborat un voluminos tom de specialitate apărut cu puțin timp în urmă și înscris ca volum 17 din suita de opere**. Pe de altă parte, nu putem ocoli nici realizările de prestigiu ale unor personalități, care au încercat publicarea pe cât posibil integrală a manuscriselor depuse de Titu Maiorescu, Cel dintâi dintre ei a fost A.C. Cuza, care l-a cunoscut pe Eminescu și a participat la ajutorarea lui în timpul bolii. În anul 1914 el publică un volum de 680 de pagini de format mare de **Opere complete** (Poezii, nuvele, roman, teatru, cugetări. Scrieri literare, economice, politice și filozofice. Scriori. Critica rațiunii pure de Kant. Cu o prefață și un studiu introductiv). Studiul introductiv n-a mai fost publicat, pentru că A.C. Cuza intenționa să elaboreze o lucrare amplă asupra vieții și operei poetului. El se păstrează însă în arhiva personală a lui A.C. Cuza de la secția manuscriselor.

Volumul, tipărit pe două coloane și pe hârtie de ziar, cu multe greșeli de lectură, a fost criticat la vreme de N. Iorga. Marele istoric îi reproșa, printre altele, lui A.C. Cuza că s-a folosit de mâini nepricepute în transcrierea manuscriselor, cum a fost aceea a unui oarecare Al. Cusin.

Sigur că Iorga avea dreptate, dar cu toate acestea nu putem să nu recunoaștem că a fost cea dintâi încercare demnă de reținut de publicare integrală a operei nemuritorului poet.

Au urmat cercetările lui Mihalache Dragomirescu, Oh. Adamescu, G. Bogdan-Duică, Eugen Lovinescu, D. Murărașu, Ion Crețu, D. Mazilu, ca să pomenim numai de acei editori care au parcurs cu siguranță originalele. La aceștia s-au adăugat numele marilor exegeți eminescieni: G. Călinescu și D. Panaitescu-Perpessicius, care s-au aplecat asupra manu-

scriselor mulți, foarte mulți ani, cu folos pentru întreaga suflare românească. Perpessicius și-a încheiat rosturile pe acest pământ înainte de terminarea ediției definitive concepute de el și ajunsă la tomul VI. Un colectiv din Muzeul Literaturii Române, condus de Petre Creția și D. Vatamaniuc, a preluat sarcina ducerii la bun sfârșit a monumentalei ediții, încheiată cu volumul XVI. S-a adăugat un al 17-lea volum bibliografic de referințe până în anul 1938, de peste 1200 de pagini, elaborat, sub coordonarea noastră, de serviciul de resort al Bibliotecii. Apoi manuscrisele au fost așezate pentru odihnă îndelungată în tezaurul Bibliotecii. Pentru foarte scurt timp au mai fost deranjate cu prilejul elaborării acestei superbe ediții tip Pleiade, care include în numai trei volume întreaga strădanie a lui Perpessicius și a urmașilor săi. Inițiatorul acestei capodopere, ce apare la 150 de ani de la nașterea poetului, a fost președintele nostru, dl. acad. Eugen Simion, căruia i se cuvin cele mai distinse omagii.

Un cuvânt de spus în legătură cu facsimilarea manuscriselor Eminescu, atât de discutată în ultimii ani de lume de tot felul. A stat întotdeauna în centrul vederilor Bibliotecii și încă în anii 1941-1942 au fost fotografiate mai multe volume, pentru a proteja originalele. Astăzi posibilitățile tehnice permit reproducerea fidelă nu numai a textelor, ci și a nuanțelor de culoare și conducerea actuală a Academiei va găsi - sunt convins - la vreme resursele financiare - nu puține - pentru împlinirea acestui deziderat.

Abia după această operațiune manuscrisele lui Eminescu își vor găsi într-adevăr odihna meritată, după atâția ani de cercetare.

Dr. Gabriel ȘTREMPEL
Membru de onoare al Academiei Române,
Directorul BAR

150 M.EM

Pietre pentru templul bibliologiei

BIBLIOTECI ȘI CITITORI ROMÂNI ÎN TRECUT ȘI AZI*

Dacă istoria cărții este – după definiția bibliologului Svend Dahl – un fragment al istoriei civilizației universale, istoria bibliotecilor nu poate fi decât un fragment al silințelor de a se păstra pentru vecinicie această civilizație.

Bibliotecile s-au născut deodată cu cartea, fie că e vorba despre cartea manuscrisă, mai veche, sau despre cartea tipărită, mai nouă. E adevărat că știrile despre cele mai vechi biblioteci ale popoarelor antichității sunt fragmentare și întâmplătoare, însă găsim printre primele știri și mențiunea funcției de „bibliotecar”. În vecinătatea Thebei din Egipt arheologii au găsit două morminte vechi, unde au fost îngropați tatăl și fiul, cari, precum glăsuiește inscripția, fuseseră amândoi bibliotecari. Atât în acest *Egipt*, în care un rege a definit biblioteca sa cu interesantele cuvinte: *medicina sufletului*, cât și în *China*, în *Babilonia*, în *Asiria* și în *India*, bibliotecile au fost atașate pe lângă centrele religioase; se păstrau în temple. Și e explicabilă această simbioză dintre biserică și bibliotecă în toate timpurile, până aproape de zilele noastre, fiindcă ele au fost înființate sau conduse de clasa sacerdotală, iar conținutul bibliotecilor în epoca antică, în evul mediu și în mare parte în epoca modernă, îl formau mai ales cărțile religioase.

Adevărații întemeietori de biblioteci au fost *Grecii*, atât prin faptul că le-au dat caracter *public*, cât și prin grandiozitatea unor biblioteci ca cea din Atena Pisistraților, cea din Pergam – creatoarea industriei pergamentului – și cea mai celebră a întregii antichități, cea din Alexandria, cu 500.000 de volume, între cari se afla în întregime biblioteca lui Aristotel. *Romanii*, cuceritori ai pământului Heladei, au continuat tradițiile grecești și, în dorința de a avea biblioteci, câți generali s-au întors la Roma cu colecții întregi de cărți grecești, luate ca pradă de războiu. Fondarea primei biblioteci publice romane era să fie legată de numele lui Cesar, ca și fondarea imperiului, însă asasinarea lui în anul 44 î. H. a lăsat această glorie lui Octavian August, care i-a înfăptuit și acest gând, ca multe altele, din diferite domenii. Împăratul August a fost egalat în ctitoria de biblioteci numai de un singur urmaș, de ctitorul neamului nostru: Împăratul Traian, care cu un an înainte de a pleca în prima campanie de cucerire a Daciei, fondă la Roma celebra Bibliotheca Ulpia (100 d. H.).

* Se păstrează ortografia autorului după ediția princeps din 1940

Asupra caracterului preponderent religios al *bibliotecilor din Evul Mediu* credem că e aproape inutil să mai insistăm. De la biblioteca din Cesarea Capadochiei, cea mai veche bibliotecă creștină databilă (cca. 300 d. H) și trecând peste biblioteca înființată de Constantin cel Mare în orașul care-i poartă numele și căreia Iulian Apostatul îi opuse mai târziu o bibliotecă cu literatură necreștină și adăugând aci și biblioteca mănăstirii Sinai – unde filologul german Tischendorf a aflat o parte din manuscriptul Vechiului și în întregime al Noului Testament – și până la bibliotecile din mănăstirile Apusului latin: Monte Cassino în Italia, Sf. Gal în Elveția, Fulda și Ratisbona în Germania, Corbie și Cluny în Franța și Canterbury în Anglia; în toate aceste mănăstiri și în multe altele din Orientul în veșnice convulsii și din Occidentul mai liniștit și ferit de primejdii, partea esențială a bibliotecilor o formau cărțile folosite în exercițiul cultului, cărțile de rugăciuni, scrierile sf. Părinți, etc. Caracterul religios al acestor biblioteci medievale se lărgeste și prin smerenia muncii acelor fințe, călugări și călugărițe, cari în sala liniștită a mănăstirii, unde nu pătrundea zgomotul lumii, ședea și scriau sau copiau cărți întru mărirea lui Dumnezeu. Bibliotecile primelor Universități, apoi bibliotecile regale, princiare și ale familiilor nobile contemporane, au stat și ele sub aripile ocrotitoare ale bisericii.

Din sânul bisericii au răsărit și cele dintâi *biblioteci românești*, spre sfârșitul *Evului Mediu*, de când datează primele noastre mănăstiri: Vodița și Tismana în Țara Românească, întemeiate pe la 1370, și Neamțu și Bistrița Moldovei, întemeiate puțin timp după aceea. În două din aceste mănăstiri s-au găsit scrise și cele mai vechi cărți din trecutul nostru: Evangheliarul lui Nicodim din 1404-1405 la Tismana și alt Evangheliar din 1429 la Neamțu, la această din urmă mănăstire continuând să vadă lumina zilei, apoi, o serie întregă de cărți.¹

Au existat în aceste mănăstiri și biblioteci? Pentru *Tismana* nu avem știri amănunțite.

În ce privește mănăstirea *Neamțu* ea a trebuit să aibă de la început o frumoasă bibliotecă, dovadă este șirul relativ de mare de cărți scrise și păstrate în parte între zidurile ei, sau aduse în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea la Biblioteca Academiei Române din București.

Informațiile defectuoase pe cari le posedăm azi, pricinuite de vifornița vremurilor vitrege prin care a trecut neamul nostru și prilejuite mai ales de nesfârșitele devastări ale Turcilor în Țara Românească (Muntenia) și ale Turcilor și Tătarilor din Moldova, ne dau posibilitatea să constatăm cu precizie, pe lângă Neamțu, numai două biblioteci mănăstirești

¹ Cf. I. Crăciun, *Cartea Românească în decursul veacurilor*, Cluj, Tip. Eparhiei ort. române, 1937, în - 8°, 30p. (Extras din *Viața Ilustrată* de sub conducerea P.S. Episcop Nicolae Colan, 1937, Nr. 6-7).

în timpurile turburi ale începuturilor: la *Voroneț*, în Nordul Moldovei, de unde ne-au venit cele dintâi cărți *scrise în românește* – cele pomenite până acum fiind scrise în limba slavonă – cunoscute sub numele de Codicile Voronețian și Psaltirea Voronețiană, iar cealaltă bibliotecă la *Bistrița* din Oltenia, unde ni s-au păstrat primele cărți tipărite, incunabulele noastre. Amândouă aceste mănăstiri au fost fondate în veacul al XV-lea.

Cunoaștem și conținutul destul de bogat al bibliotecilor de la Neamțu și Bistrița. Pe lângă numărul mare al cărților sfinte – Evanghelii, Psaltiri, Palia (Vechiul Testament), - al cărților de pe cari se cânta – Ostioih, Triod, Catavasier, Minee, Liturghiere, Cea-sloave și, apoi, Cazanii – și în sfârșit pe lângă cărțile scrise de sf. Părinți, mai erau între rafturi și Sbornice, cu conținut variat: Vieți de sfinți, cuvântări, extrase din cronicile vechi și nouă, nu lipseau nici cărțile zise azi bogomilice, ca Varlaam și Ioasaf, Călătoria Maicii Domnului la iad, Viața sfintei Vineri, etc. Cam aceasta a fost zestrea bibliotecilor noastre mănăstirești până prin veacul al XVIII-lea, deschise tuturor călugărilor dar și copiilor de școală, cari învățau buchiile în tinda mănăstirii, și în sfârșit deschise tuturor acelor cari, trecând pe la sfintele lăcașuri, doreau să citească. Astfel putem spune că bibliotecile au fost de la început publice sau semi-publice.

Tot în *veacul al XV-lea* se situează și cea mai strălucită bibliotecă, din șirul numeroaselor biblioteci domnești și boierești ale trecutului nostru, biblioteca vestită a unui Domn de sânge românesc, așezat pe tronul unei țări vecine. E vorba despre biblioteca regelui *Matia Corvinul* (1458 – 1490), a cărui personalitate și activitate o putem revendica în mare parte și pentru neamul nostru, urmând exemplul dat de profesorii Ioan Lupaș și Ștefan Bezdechi, cari au readus în patrimoniul românesc, cu destule probe doveditoare, pe alți doi fii ai neamului, rătăciți de împrejurări în istoria poporului unguresc: pe Nicolae Olahus, umanistul de mare renume și pe Mihail Valahus (Csáki).² Bibliologii străini se minunează în acest caz „curios”, de apariția unei figuri „atât de tipică de om al renașterii” în Ungaria de pe vremuri, atât de tulburată și atât de amenințată de Turci.³ Nouă ni se pare cazul mai puțin curios, știind că Bonfini, cronicarul curții sale, îi admira și exalta originea română, știind că tatăl său, Iancu de Hunedoara, e coborâtor din familia boierească munteană Costa și știind că legăturile culturale ale lui Matia Corvinul cu vestita familie florentină a Medicilor – prin care și de la care s-a inspirat în înjgheburile acelei minuni a renașterii care a fost biblioteca „Corvina” – nu se pot datora sângelui adus de strămoși de pe stepele Asiei.

Nenumărații copiiști de la curtea din Buda și din Florența, cumpărătorii săi de cărți risipiți în tot Levantul – cari se întâlneau aci cu cumpărătorii marului său emul din Nordul Italiei, cu a lui Laurențiu de Medicis – au sporit biblioteca Corvina poate la exageratul număr de 50000 de cărți, de o valoare „nespus de mare” nu numai în ce privește miniaturile, ci și legăturile bogate în aur și argint. Devastată și împrăștiată în 1541, cu ocazia ocupării Budei de către Turci, specialiștii nu mai cunosc azi decât 125 de exemplare, ajunse și păstrate ca tezaur prețios în diferite biblioteci publice streine, trei rămânând și între granițele țării noastre, la Târgu-Mureș, în biblioteca telekiană.

A doua bibliotecă domnească din trecutul nostru e din *veac. al XVI-lea*, e aceea a lui *Despot*, Voievodul Moldovei din anii 1561-1563. Ca om cu gânduri mari, întemeietor de școală superioară la Cotnari – cea Academie, la care adusesse ca profesori oameni de reputația unui Sommer, Ioachim Rheticus, Gaspar Peucer, prietenul lui Melanchton – și frământat de ideea de a înființa și o tipografie în orașul pomenit, a trebuit să aibă și o bibliotecă după măsura preocupărilor sale culturale. A și avut, însă despre existența ei avem numai știri indirecte, suficiente totuși pentru a înșira numele lui cu mândrie în pomelnicul ctitorilor de biblioteci românești. Știrile – de prin anii 1585 – ni se par atât de importante, dacă nu chiar senzaționale, încât merită să reproducem câteva fragmente: „Nobilul Volhiniei Woinowski a primit din Biblioteca Valachiei un manuscris de o valoare mare și anume în acel timp, când a fost învins... Alexandru Lăpușneanu și când Laski a introdus pe Despot (în scaunul Moldovei). Între altele Laski a primit și *Libri Ciceronis de Republica ad Atticum*. Această carte scrisă cu litere de aur pe pergament... și se pare că a aparținut vre-unui nobil, care pune mare preț pe dânsa”. Știrea a doua este mult mai explicită decât cea precedentă: „S-au înșelat (aceia cari au crezut) că acest manuscris a fost cândva în Valachia propriu zisă. El a stat în biblioteca orașului Suceava, când acest oraș a fost capitala Despotului Iacov Vasilie sau Vasilid..., care este cunoscut și cu numele Ioan Heraclid, care a învățat la Wittenberg, a călătorit în Franța și Germania și mai mulți ani de-a rândul a copiat manuscripte în Vatican. Acest om extraordinar a putut să primească manuscriptul în timpul călătoriei sale, dacă nu cumva îl va fi adus în Moldova chiar din Constantinopol”.⁴ Iată, deci, o împrejurare excepțională când una din operele importante ale unui scriitor clasic de talia lui Marcus Tullius Cicero a fost scoasă la lumină – după 14-15 veacuri de rătăcire – de un Domn al Moldovei din Biblioteca din Suceava.

² I.Lupaș, *Doi umanști români în sec. al XVI-lea* (Nicolae Olahus și Mihail Valahus-Csáki), București, Cultura Națională, 1928, în 8°, 29 p. (Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Ser.III, Tom VIII); St.Bezdechi, *Nicolaus Olahus primul umanist de origine română*. Cu un cuvânt înainte de prof. I. Lupaș Aninoasa-Gorj, Ram. 1939, în 8°, 128 p.

³ Cf. S. Dahl, *Histoire du livre de l'Antiquité à nos jours*, Paris, Lamarre, 1933, p.82.

⁴ Vezi G.Cardaș, *Biblioteci vechi românești. Boabe de grâu*, București, 1930, în 8°, 1, p 614.

Spre sfârșitul veacului al XVI-lea găsim încă două biblioteci moldovene. Una a fost a lui *Petru Șchiopol*, Domnul Moldovei din anii 1574 – 1591, care a murit pe pământ strein, la Bolzano, în Tirol, și din biblioteca căruia arhiducele Maximilian, fratele împăratului Rudolf II, un sprijinitor binevoitor al lui Mihai Viteazul, a luat pentru sine un volum legat în piele galbenă cuprinzând „Chipul cum trebuie să se poarte cineva cu Domnii mari”, în text românesc, se pare o traducere a „Învățăturilor” lui Neagoe Basarab, scrise odinioară în limba slavonă. Despre cealaltă bibliotecă, aparținătoare lui *Luca Stroici*, mare logofăt al Moldovei, de la care ne-a rămas cel mai vechiu text românesc al unui „Tatăl nostru” scris cu litere latine din 1593, avem știri ceva mai ample. Biblioteca lui, al cărui catalog se păstrează azi la Biblioteca Universității din Lemberg, a fost bogată și aruncă o lumină nespuse de favorabilă asupra preocupărilor culturale ale celui mai vechiu boier român, de la care ne-a rămas o bibliotecă. Spre sfârșitul vieții și-a dăruit cărțile mănăstirii Dragomirna și poate așa se explică păstrarea până azi a catalogului.

Știri, mai mult fragmentare și puține, avem și despre bibliotecile *veacului al XVII-lea*, deși suntem în veacul marilor tipărituri de la Câmpulung, Govora, Dealu, Târgoviște și a Bibliei de la București – pentru Țara Românească – a Cazaniei lui Varlaam și a Praviilei lui Vasile Lupu – pentru Iașiul Moldovei – a Noului Testament, a Chiriacodromului și a Bucoavnei pentru Alba-Iulia Transilvaniei. Bogăția tipăriturilor din toate cele trei țări locuite de Români e, în acest veac, încă inegală cu a numărului mic de biblioteci ajunse până la noi. Din vremurile turburi ale unui trecut zbuciumat, cum rar se mai poate găsi la un popor european, ni s-au putut păstra cărți singuratic, doveditoare de interes pentru cultură și progres, dar nu ni s-au putut păstra bibliotecile. Lipsa lor ne pot dovedi cel mult nestatorniciile politice și războaiele fără sfârșit de pe pământul locuit de noi, nu însă existența unei vieți spirituale superioare.

Chiar primele două biblioteci, cari pot fi așezate, cronologic, în fruntea bibliotecilor din veacul despre care vorbim, au aparținut unor boieri, pe cari îi putem considera ca pe cei mai mari învățați ai timpului. Unul din acești boieri e *Grigore Ureche* (cca. 1596 – 1646), autorul celei dintâi cronici a Moldovei scrisă în românește, crescut în spiritul renașterii din școlile Poloniei și care a trebuit să aibă o bibliotecă mare – cel puțin istorică, dacă nu și de literatură și de alte discipline științifice – cu ajutorul căreia și-a putut alcătui opera, de un orizont mult mai larg decât al cronicelor predecesoare. Din biblioteca lui nu ne-a rămas nici o carte. Celălalt boier e muntean, fratele doamnei Elina, soția lui Matei Basarab (1632-1654), despre care streinii vorbesc cu multă admirație precizând că „trăia înconjurat de cărți, pe care le aducea din străinătate”. E *Udriște Năsturel* (cca. 1597 – cca. 1659), autor de

versuri, diplomat și traducător al mai multor opere importante, între care e *Imitația lui Hristos*, tipărită în 1647 la Mănăstirea Dealului. În biblioteca lui n-au putut fi numai cărți streine, ci și românești, dovadă *Catechismul calvinesc* tipărit la Alba-Iulia în 1642, pe care ni-l relevă Mitropolitul Varlaam că l-a cunoscut de la Udriște. La atât ne sunt reduse știrile despre biblioteca acestui prim boier muntean, admirată de călătorii streini.

Din biblioteca lui *Miron Costin* (1633 – 1691), celălalt mare cronicar al Moldovei din veacul al XVII-lea, nu ni s-au păstrat decât două manuscrise latine, pline cu adnotații autografe, cari se află acum în Academia Română.

Spre nenorocul nostru tot numai indicații sumare avem și asupra celei dintâi biblioteci vlădicești din trecutul țării române, asupra bibliotecii învățatului Mitropolit al Moldovei, *Dosofteiu* (1670 -1711). Cea dintâi bibliotecă episcopală despre care avem știri – fiindcă e de necrezut ca în șirul lung de vlădici moldoveni, până la Dosofteiu, să nu fi avut biblioteci figuri culturale luminoase ca Iosif, primul Mitropolit al țării, care „a dat – după cum spune dl Iorga într-o carte a Domniei sale – la început îndemnul” spre cultură⁵, apoi Teoctist, miruitorul lui Ștefan cel Mare pe câmpia „Direptății” de lângă Suceava, sub păstorirea căruia se constată o înflorire a culturii în mănăstiri și de la care a pornit un șir lung de cărturari, călugări și viitori vlădici ai Moldovei, și desigur nimeni nu și-l poate închipui pe mitropolitul Varlaam, predecesorul strălucit din același veac al lui Dosofteiu, autor al altor cărți manuscrise și tipărite, prieten cu Udriște Năsturel, al cărui rol cultural din Țara Românească l-a îndeplinit în Moldova⁶, să nu fi avut chiar o bibliotecă bogată. De altfel și din biblioteca lui Dosofteiu au rămas numai două cărțuții, păstrate acum la Academia Română, o *Istorie Universală* tipărită la Köln în 1544 și o carte cu caracter hagiografic, tipărită la Veneția în 1633. „*Istoria Universală* de la începutul lumii până la 1500, scrisă de Ioan Neukler de la Tübrigen și continuată... de Nicolaus Baselius și de alții până în 1544” a ajuns și în proprietatea Stolnicului Constantin Cantacuzino. Iată povestea scurtă și savuroasă a trecerii acestei cărți de la mitropolitul moldovean la învățatul boier muntean, după însemnarea autografă a Stolnicului: „Așa au fost cumpărat de mitropolitul Dositheiu; iar apoi însuși sfinția sa l-au dăruit Jupânului Doftorul Iacov Pilarin, când au fost la Iași cu oastea în anul 1685; și apoi Doftorul l-au dăruit lui Constantin Cantacuzino Stolnic”⁷.

Biblioteca din Mărgineni a Stolnicului *Constantin Cantacuzino* (cca. 1650 – 1716) – își ținea biblio-

⁵ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, Ed.II, vol.I București, 1925, p.97.

⁶ Cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, Ed.II, Sibiu, 1930, p.100

⁷ G.Cardaș, o.c. I, p.616

teca la moșie, nu în București – este singura din trecutul nostru înainte de veacul XIX-lea, din care norocul ne-a păstrat cele mai multe cărți. Numai în Biblioteca Academiei Române sunt peste 80 de volume – dar mai sunt destule și la particulari – cu autograful cunoscut: „Ex libris Constantin Cantacuzieni” cumpărate în parte la Veneția și Padova, unde-și făcuse învățătura. Ce cărți avusese stolnicul? Iată înșirarea unor nume de autori, cumpărați ca student universitar, din care se desprind preocupările lui intelectuale: Homer (Iliada și Odissea), Terențiu, Aristotel, Lucian, Tit Liviu, Vergiliu, etc., din clasicii greco-romani; manuale de învățătură cum e Gramatica grecească a lui Laskaris și Gramatica latină a lui Manuel, apoi *Instituțiile* lui Iustinian, o Logică, un manual de Astronomie și mai mulți latini „moderni” în frunte cu Erasmus. După reîntoarcerea în patrie, prin Viena și după părerea unora și prin Varșovia, își comandă cartea despre începuturile Transilvaniei scrisă în latinește de Laurențiu Topeltinus din Mediaș, și apoi, alte cărți latine pomenite în marea lui lucrare, rămasă neterminată, în care voise să prezinte istoria Românilor din toate provinciile. Ca volume răsăritene biblioteca lui cuprinsese o mulțime de cărți sfinte și de slujbă, dintre cari un Penticostariu se află azi la mănăstirea Argeșului, apoi Viața lui Ioan Cantacuzino Împăratul, scrisă de Ioan Comnenul, episcop din Silistra, lucrare dedicată Stolnicului, și apoi și o carte medicală de Nicolae Kerameus intitulată Arta medicală, etc., etc.

La 1688, refuzând să primească coroana Țării Românești, sprijini pe Constantin Brâncoveanu, a cărui domnie strălucită fu o adevărată mană cerească pentru tipăriturile și bibliotecile românești și ale întregului Orient ortodox. Dar înainte de a pomeni ceva despre biblioteca voievodului-martir, a cărui domnie trece și în veacul al XVIII-lea (1688-1714), cuvine-se să ne aducem aminte și de Români din Transilvania, uitați până acum, fiindcă nu s-a putut găsi nici o mențiune despre vreo bibliotecă la ei până la anul 1680.

Dacă ne poate întrista anul destul de târziu, ne bucurăm însă că cea dintâi bibliotecă românească databilă în Transilvania se leagă de numele unei figuri marcante din trecutul Românilor ardeleni, de numele vlădicului-martir *Sava Brancovici* (1656 – 1680), umilit, bătut și întemnițat de Unguri în anul ultim al arhipăstoririi sale, când i s-a împrăștiat și biblioteca.⁸ A doua bibliotecă ardeleană, din 1693, e a *Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, orașul rezistenților în fața multor încercări și locul unde întâlnim cea mai veche școală românească, la 1495, refăcută în piatră la 1597. În cartea directorului Bibliotecii Universității din Cluj, dl I. Mușlea, intitulată „Contribuții la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din

Transilvania (până la Unire)”, modestă ca număr de pagini însă valoroasă în ce privește conținutul, ni se spune că „e vorba de o adunare de cărți, bisericești în cea mai mare parte, din care poate că nu lipseau nici alte lucrări, ea se apropie mult de unele biblioteci mănăstirești din Principate. Se știe că biserica Sf. Nicolae a avut parte de preoți cărturari și de multe legături cu voievozii munteni și moldoveni, ba uneori chiar și cu îndepărtata curte imperială rusească. E firesc, deci, să aflăm că din *vremuri vechi*⁹ se adunau aici cărți de slujbă și manuscrise de conținut religios”. După o consemnare mai veche biblioteca avusese 341 volume¹⁰.

Nu e exclus ca în „vremurile vechi” să se fi adunat cărți și în alte centre românești ale Transilvaniei, deși această provincie n-a avut mănăstiri vechi și bogate ca Moldova și Țara Românească din cauza persecuțiilor religioase de sub stăpânirile streine și nu s-a bucurat nici de dărnicia conducătorilor vitregi, a căror grije s-au îndreptat exclusiv spre cele trei națiuni recunoscute (Unguri, Secui și Sași) și spre cele patru religii recepte (romano-catolică, reformată, luterană și unitară).

După înregistrarea acestor biblioteci în veacul al XVII-lea la obidiții Români din Transilvania, să revenim la strălucita Domnie a lui *Constantin Brâncoveanu* din Principatul liber al Munteniei. Constantin Brâncoveanu a fost un mare iubitor de cărți frumoase și în biblioteca sa de la Hurezi se aflau multe manuscrise prețioase – cronici bizantine, etc. – și cărți tipărite. După tragica-i moarte din 1714 la Constantinopol au rămas numai câteva cărți răzlețe, iar o parte din manuscrise au luat drumul Vienei, unde se păstrează, azi în fosta Bibliotecă imperială. Cei patru fii ai Voievodului-martir și-au avut bibliotecile lor de beizadele. Un manuscris de fizică de al lui Ștefan – fiul al doilea – a ajuns, după tragedia din anul pomenit mai sus, tot în Biblioteca imperială din Viena. Cărțile unui strănepot al voievodului, Grigorie Brâncoveanu (†1834), posesorul unei frumoase biblioteci moderne, cu opere și în limbile franceză și italiană, au putut ajunge în schimb în biblioteca bisericii ort. din Brașov, dăruite deodată cu moșiile din Sâmbăta de Sus și Poiana Mărului.

Din biblioteca învățatului Domn al Moldovei, *Dimitrie Cantemir* – autor al mai multor cărți importante, cari i-au deschis și porțile Academiei din Berlin – contemporan cu Brâncoveanu, a rămas o singură carte cu mențiunea: „Ex libris Ioannis Demetrii Cantemiri Voivodae Principis terrarum Moldaviae, 1696”.

În fața bibliotecii *Mavrocordașilor*, din sec. XVIII, râvnită și admirată de mulți, ne vom opri ceva mai mult, încercând să-i scoatem în evidență comorile și importanța-i excepțională.

⁸ Vezi teza de doctorat a d-șoarei Marina I. Lupaș, Mitropolitul Sava Brancovici, Cluj, Cartea Românească, 1939, p.97 – 108, unde se înșiră averea fostului mitropolit, între care și câțiva zeci de saci cu cărți și tipografia sa.

⁹ Sublinierea e a noastră.

¹⁰ O.c., Cluj, Cartea Românească, 1935, p5-6.

O bibliotecă asemenea ca a lui *Nicolae Mavrocordat* n-a avut nimeni în tot Orientul – afirmă dl Iorga¹¹ – în care au intrat multe din cărțile cantacuzienești și brâncovenești și ajunse la prețul foarte ridicat de peste ½ milion de taleri. Voievodul, în pasiunea lui bibliofilă, a strâns tot ce găsi mai prețios, având legătură până la Teba, Modon și Monembasia. „Domnul Țării Românești a cumpărat ceea ce a găsit mai deosebit în cărți și manuscrise în imperiul otoman fără a se iuta la preț” – ne spune un izvor contemporan – iar abatele francez Sevin, anunța în 16 Aprilie 1729 la Paris, că „e imposibil să se țină concurența cu Domnul Muntean, care dispune și de bani și de credit; tot ce se găsește de vânzare trece la dânsul”¹². Biblioteca adăpostită într-o mare sală a mănăstirii Văcărești – azi închisoarea cu același nume – a continuat să ademenească mai ales pe Francezi și abatele Sevin primea mereu îndemnuri din capitala Franței să caute a cumpăra biblioteca „dacă moartea sau dizgrația ar putea să ne procure niște achiziții atât de strălucite”. Dar încercarea de cumpărare n-a reușit în fața unui om mândru, bogat și îndrăgostit de cărțile sale și atunci abatele Sevin s-a răzbunat cum a putut: a numit pe Domn – în corespondența expediată stăpânilor săi – și pe cei de la curte: „animalele acelea”, insinuând într-un mod nedemn că Mavrocordat și-a îmbogățit biblioteca, furând... După moartea lui Nicolae Vodă (Septembrie 1730) agenții francezi crezură că vor putea pune mâna pe bibliotecă, fiindcă „fiii răposatului Domn n-au poate iubirea de cărți” – după cum spune izvorul francez. Însă repede trebui să constate, că fiul Domnului decedat, *Constantin*, despre care tot un strein a constatat în glumă, că „e chior la ochi, dar nu și la minte” – a moștenit de la tatăl său „aceeași mare iubire pentru cărțile frumoase și rare, în toate limbile” și nici nu se gândi să se despartă de ele, cu toate că Împăratul german, Regele Angliei și Papa îi oferiră până la 100000 de piaștri. În 1758 fiind măzilit, Constantin Mavrocordat fu silit să-și vândă biblioteca pentru a găsi banii necesari eliberării sale din închisoarea Celor Șapte Turnuri și a reînălțării în Domnie. La acest timp se referă, probabil, pagina atât de sumbră a istoricului Sulzer, fost profesor în 1776 la curtea voievodului Alexandru Ipsilanti, asupra răvășirii bibliotecii Mavrocordaților. „În privința stocului de cărți – zice istoricul austriac – care a fost prețuit la 600000 taleri... exemplarele cele mai prețioase și îndeosebi manuscrisele, între cari era și o biblie coptică din sec. al III-lea au fost transportate la Constantinopol... pentru a se plăti datoriile și acolo s-au împrăștiat. Se mai află încă 6-7 cărți la Mitropolia din București, sub acoperiș, hrană șoarecilor și

cloșanilor, cari se distrează cât se poate de bine cu ele. Multe cărți italienești, văzute la mănăstirea sf. Ioan și-n alte părți din București, tipărituri foarte scumpe, cu gravuri, vor fi fără îndoială resturi din acel stoc de cărți ale lui Mavrocordat, pe cari le vor fi strâns călugării acolo. Pe scriitorii clasici, cu gravuri și legați frumos, cu inscripții aurite, i-a înghițit probabil secretarul principelui actual (al lui Ipsilanti), la care am văzut o atare ediție de a lui Horațiu. Raritățile cari au mai rămas se zice că le-au luat Rușii în războiul din urmă și le-au trimis la Petersburg. Celelalte cărți cari se mai află sub acoperiș sunt din cele mai bune din Oxford, însă o parte e atât de ruptă și răvășită de Ruși, iar cealaltă distrusă de șoareci, încât în scurtă vreme nu va mai fi nici una de folos”¹³. Rar se pot citi cuvinte atât de crude despre soarta unei biblioteci de valoarea celei de mai sus, din care au rămas abia câteva exemplare, unul singur azi în biblioteca dlui N.Iorga: un Boileau, ediția din 1716, și acesta numai vol.II, legat în marochin roșu, cu stema Țării Românești și inițialele lui Constantin: „I[o] N[icolae] C[onstantin] V[oevod]”.

Bibliotecile mănăstirești s-au bucurat și ele de o epocă de reînflorire și îmbogățire în acest veac XVIII, mai ales acelea, unde a putut pătrunde spiritul renovator al starețului Paisie: Neamțu, Secu, Dragomirna și Bisericieni în Moldova, Poiana Mărului și Cernica în Țara Românească.

Prin anii 1727 se pun bazele viitoarei biblioteci a *Blajului*, a treia bibliotecă în ordinea cronologică la Români din Transilvania, după a lui Sava Brancovici și cea din Șcheii Brașovului, dată în grija călugărilor basilitani și care spori atât de mult prin cărțile aduse de către cei care urmau studiile în centrele apusene, printr-o donație a împărătesei Maria Terezia și prin alte donații, încât pe la 1754 se simți nevoia unui bibliotecar anume, găsit în persoana viitorului episcop Grigore Maior. După vifonița din 1848, care a lăsat și urme dureroase, biblioteca a fost reorganizată la 1851. De la 1911 a trecut împreună cu Biblioteca Arhidiecezană și cu cea a Seminarului, cu a lui Cipariu, de la care au rămas și manuscrise arabe, persane și turcești, cu a lui Micu Moldovan și cu a lui Augustin Bunea etc. în clădirea Bibliotecii Centrale Arhidiecezane. Iar a patra bibliotecă ardeleană, datând de la 1775, e aceea a episcopiei unite dela *Oradea*, înființată cam în aceleași condiții ca cea dela Blaj, prin lăsamintele și donațiile episcopilor și canonicilor, de cuprins mai ales teologic, având și foarte multe manuscrise, dintre care unele de la Clain și Sincai.

Începând cu *veacul XIX* se schimbă caracterul bibliotecilor. Ni s-a păstrat ca prin minune biblioteca

¹¹ Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească. Comunicare la Academia Română. Analele Academiei Române, Mem. Sect. Ist., București, 1914-1915, Tom.XXXVII, p.82

¹² N.Iorga, Știri nouă despre biblioteca Mavrocordaților, București, Cultura Națională, 1926,p.3-4. (Extras din Analele Academiei Române, Mem. Sect. Ist. S.III, Tom.VI):

¹³ Ibidem, Pilda bunilor Domni, cit., p.84

întreagă a poetului *Costachi Conachi* (1777 – 1849), azi la Academia Română, în care se constată o varietate de cărți din diferite domenii științifice și, firește, literare, foarte multe apusene, în special franceze. Iar o domnișoară bucureșteană de pe la 1821, *Marieta Cantacuzino*, citea și se folosea de următoarele cărți din biblioteca sa personală: *Cours d'étude pour la jeunesse* (manual de școală), *Ornament de la memoire* (istorie), o mitologie în limba italiană, o istorie antică, două geografii franceze, câte un dicționar italiano-francez, germano-francez și ruso-francez, o gramatică ruso-franceză, o carte cu dialoguri germano-italiene, etc. și în cele din urmă mai avea și un glob.

E interesant de constatat că tinerii boieri de pe la începutul veacului al XIX-lea, întorși din străinătate și care formează la noi școala romantică: *Kogălniceanu*, *Alecsandri* și alți contemporani de ai lor munteni, nu au lăsat nici o bibliotecă mai însemnată, afară de *Constantin Negruzzi*, ceea ce nu e cazul cu contemporanii lui ardeleni: *Dimitrie Tichindeal*, *Petru Maior*, *Gheorghe Lazăr*, *August Treboniu Laurian*, *Simeon Barnuțiu* și *Alexandru Papiu Ilarian*. E remarcabilă biblioteca adunată de Dimitrie Sturdza Scheianu la moșia sa Scheia din jud. Roman, conținând mai ales cărți istorice, dar și Psaltirea Scheiană, trecute azi la Biblioteca Academiei Române. Dintre Domni au avut biblioteci frumoase *Mihail Sturdza* în Moldova și *Barbu Știrbei* în Țara Românească, iar la Comănești ar avea o bibliotecă *Familia Ghica*, inaccesibilă marelui public. Catalogeale bibliotecilor personale ale prelaților, mai ales a lui *Andrei Șaguna*, mitropolitul Transilvaniei, a lui *Ghenadie Enăceanu*, episcopul Râmnicului, și a lui *Iosif Nănescu*, mitropolitul Moldovei, sunt martorii asupra dragostei vlădicilor noștri pentru cărți.

Bibliotecile școlilor nouă superioare, înființate de Regulamentul Organic: *Colegiul Sf. Sava* din București și *Academia Mihăileană* la Iași, au trecut în seama Universităților din capitalele respective, cea din Iași mândrindu-se de a fi avut ca bibliotecar pe Mihail Eminescu. La București fosta bibliotecă de la Sf.Sava, împreună cu biblioteca centrală a statului, au fost cedate Academiei Române, care la început și-a avut sediul în Universitate, de care apoi s-a despărțit.

În Transilvania veacului al XIX-lea bibliotecile s-au înființat mai ales în jurul *școalelor* – normale, teologice și licee – atâtea câte ne-au permis Ungurii să avem și a Societăților de lectură a elevilor acestor școli, cari biblioteci au fost semi-publice, împrumutând cărți și intelectualilor români din oraș. Nu pot fi uitate nici acele „*Reuniuni de lectură*” sau „*Casine Române*”, cari aveau „cabinete de citit”, așa cum se constată la cea mai veche dintre ele, din Brașov, înființată la 1835-36, apoi la Cluj (1861), la Lugoj (1863), Orăștie, Beiuș, Timișoara-Fabric, Oravița, Câmpeni, Caransebeș și Abrud. De asemenea sunt

semnificative bibliotecile diferitor categorii sociale ale Românilor din Transilvania, organizate poate astfel chiar din cauza vitregiei timpurilor: *preoțești* (pe tracte protopopești), dintre care cea de la Brașov cu numărul cel mai mare de volume (496), *învățătorești*, înființate mai întâi la Făgăraș, Brașov, Caransebeș și Gherla..., pentru *meseriași*, fiind cea mai veche la Sibiu (1867), iar altele mai târziu la Bistrița (1895), la Brașov (1896)..., ale *Reuniunilor feminine*, în fruntea cărora stă Turda cu „bibliotecară” încă din anul 1874, ale *Reuniunilor de „muzică și cântări”*, cu o bibliotecă la Făgăraș, care conținea pe lângă cărțile de lectură și 82 piese muzicale și, apoi, biblioteci ale *ziarelor*, ca „*Drapelul*” din Lugoj, „*Gazeta Transilvaniei*” din Brașov, „*Telegraful Român*” din Sibiu și probabil „*Tribuna*” tot din orașul din urmă.

Dintre bibliotecile studențimii universitare române se cunosc patru, înființate în orașele unde ispita pentru maghiarizare era mai mare: la Budapesta două, a *Societății Petru Maior*, care la un moment dat conținea pe lângă cele 3000 de volume românești și 211 opere în 330 volume în limba franceză; apoi a *Societății teologilor români*; la Oradea una, a *Studenților de la Academia Juridică* și la Cluj una, a *Societății „Iulia”*, cu frumos trecut românesc. Cele mai mântuitoare de la pierzania sigură au fost: biblioteca *Reuniunii preparanzilor de la Zalău*, existentă se pare numai între 1871-1881, unde 23 tineri normaliști români, prinși în mreșile ungrești, puteau să citească o slovă românească și *bibliotecile românești similare* pentru elevii români de la liceele ungrești din *Alba-Iulia*, *Cluj* și *Făgăraș*. Pentru acest ultim oraș sunt emoționante cuvintele protopopului, prin care și justifică înființarea bibliotecii la 1910: „Eu protopopul Nicolae Borzea, am înființat biblioteca pentru școlarii din Gimnaziu – care au avut fericirea de a cerceta... numai școli străine și cari românește nimic n-au învățat, nici nu au citit, iar răspunsuri din studiul religiunii pot da ca feciorii din sat, care nu au nici o învățătură – ca să citească și să-și îndrepte limba...”¹.

Biblioteca centrală a „*Astreii*” din Sibiu, înființată în 1862 – înaintea Academiei Române din București – și care a avut ca secretar-bibliotecar și pe Octavian Goga, apoi bibliotecile diferitelor despărțăminte ale „*Astreii*”, de la orașe și de la sate, au ținut treze conștiința românească în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, și în primele două decenii ale veacului al XX-lea, în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, călăuzind poporul românesc spre unirea de la 1 Decembrie 1918.

După unire bibliotecile din țara întregită au luat o dezvoltare îmbucurătoare. Pe lângă cele 10 biblioteci cu depozit legal – patru la București: *Academia Română*, *Fundația Carol I*, *Ateneul Român* și *Fundația Principele Carol*, două la Iași: *Biblioteca Universității* și cea a *Fundației Regele Ferdinand I* și câte una la Cluj (a *Universității*), Sibiu (a *Asociațiunii*), Cer-

năuți (*a Universității*) și Chișinău (*a Municipiului*), cărora tipografiile le sunt datoare a le trimite într-un exemplar, sau în două exemplare, tot ce se tipărește în țara noastră – mai avem alte biblioteci provinciale de mare valoare, risipite în orașele principale ale țării. Numărul bibliotecilor populare nu-l cunoaștem precis și dacă ele nu se ridică la 15000, după unele afirmații romantice, echivalând numărul bibliotecilor cu numărul satelor, tendința este de a se înființa și acolo unde nu sunt.

Dintre bibliotecile legale cea mai modern organizată e *Biblioteca Universității noastre din Cluj*, cu cel mai mare număr de volume: peste 600000 de volume și broșuri, față de 300000 câte are Academia Română din București, peste 500000 documente, numărând aci și Arhiva Muzeului Ardelean, față de 50000 la București, cu 444 locuri în sălile de lectură, față de 102 câte are Academia și 250 câte are Fundația Universitară Carol I și cu cel mai mare număr de cititori (65111 în 1937-38) și împrumutători (5686)

din țară în același an, față de 20294 de cititori și 2142 împrumutători la Academie (1935).

Am moștenit această bibliotecă în 1919 de la Unguri într-un anumit stadiu. Haina românească i-am dat-o însă noi și cine nu știe că cea mai frumoasă beteală și altițele cele mai frumoase le-a dăruit dl Gheorghe Sion, bătrânul boier moldovean. Iar lărgirea clădirii, dublarea numărului cărților, de la 367779 vol. rămase de la Unguri la 655296 în 1938, creștere poate unică în istoria bibliotecilor în mai puțin de 20 de ani, înmulțirea locurilor pentru cititori (186 pe vremea ungurească, 444 acum), înființarea bibliotecii populare – se pare singură în felul ei în toată țara – cu 220 locuri și cu 26303 cititori în 1937-38: ucenici și calfe din năpăstuita noastră clasă de mijloc românească și în sfârșit introducerea unor cataloage noi – e muncă exclusiv românească.

¹⁴ I. Mușlea, o.c. p.20-21

Prof. Dr. Ioachim CRĂCIUN

Ecce bibliotheca

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ ÎN CIRCUITUL DE IDEI

(Discurs de recepție la 170 de ani de la inaugurarea BNRM, 31 august 2002)

În anul 2002, anul când și-a marcat ce-a de a 170-a aniversare, Biblioteca Națională a Republicii Moldova a fost distinsă cu medalia și diploma Uniunii Europene. La finele aceluiași an, în cadrul top-ului organizat de "Jurnal de Chișinău", BNRM a fost desemnată drept cea mai bună instituție culturală a anului.

Instituția culturală a anului – Biblioteca Națională, pentru organizarea Salonului Național de carte, a simpozionului dedicat jubileului de 170 de ani ai instituției, redeschiderea blocului II și pentru organizarea diverselor reuniuni și dezbateri dedicate unor evenimente culturale și personalități artistice.

Aletheia și ousia platoniciene ale unei stări aniversare, mai ales când ai în urmă o parcurgere de șaptesprezece decenii, mi s-au părut a se fi arătat deosebit de expresiv într-o fotografie a lui Liviu Damian, unul din marii prieteni ai Bibliotecii noastre, fotografie la care el ținea mult, amplasând-o în câteva cărți ale sale. E surprinsă acolo ființa poetului, animată de o intenționalitate și de o voință avansatoare, înaintătoare, cu privirea, însă, întoarsă, instantaneu, spre drumul croit și bătut de dânsul, pe care îl scrutează din mers, cât durează declicul raportării Clipei la Cale. Iar calea, în sens heideggerian, este sinonimă cu Destinul, însemnând durată de timp de la întemeiere, de la înființare, în care ființa iese din ascundere, dezvăluindu-și esența și aletheia sa.

Ajunși la indicatorul "170" al traseului Bibliotecii Naționale, ne aflăm și noi în ipostaza în care se afla poetul în acel moment de etapă al vieții sale. O recapitulare a parcursului, efectuată de o manieră empirist-pozitivistă, sau monografică ar necesita sute și chiar mii de pagini. O reducere fenomenologică, o luare în paranteză, în stil husserlian, a inventarului statistic și punerea în lumină a lucrurilor esențiale, eidetice, în primul rând, dictate de limitele spațio-temporale ale acestui discurs, se impun, așadar, cu de la sine putere. Relevantă ni s-a părut, în această ordine de idei, abordarea Bibliotecii ca ființă în devenire sau, cum zice Mihai Cimpoi, ca Ontos concentrat în libros. Iar ceea ce animă devenirea într-o ființă sunt în primul rând ideile.

Și aici aș vrea să fac câteva deslușiri în ceea ce privește titlul acestui discurs de recepție. Când spunem circuit de idei, ne gândim întâi și-ntâi la forța dialectică și la puterea regenerativă a mișcării ideilor. W. McNeill scrie, în celebrul său tratat de istorie a comunității umane, că tot ceea ce înseamnă progres în evoluția civilizației umane se datorește în primul rând circulației și schimbului de idei. Mai mult, zice el, invențiile tehnologice ce s-au făcut

de-a lung de secole au avut drept cauză și efect sporirea vitezei și plenitudinii transmiterii ideilor. Pe de altă parte, noțiunea de circuit, care sugerează o mișcare pe cerc, presupune reveniri și reîntoarceri nietzscheene la anumite idei, stări și concepte, acestea având, în istoria Bibliotecii noastre, o frecvență evasiperiodică. Desigur, s-au schimbat periodic, în primul rând, sursele și direcțiile de circulație a ideilor. Debutul cel de acum 170 de ani al Bibliotecii, de exemplu, era fertilizat de idei occidentale, încât istoricul Ganenco și-a intitulat capitolul despre acea perioadă astfel: "Ideile vin din Asfințit". La sf. sec. XIX, începutul sec. XX influxul de idei biblioteconomice occidentale se repetă, de astă dată sursa fiind biblioteconomia germană, principiile căreia pătrund masiv la noi grație mai ales manualului de biblioteconomie generală tradus din nemțește de Tomacinschi. În perioada dezghețului hrușciovist se va produce un al treilea val, mai puțin semnificativ, care a făcut să ajungă până la noi, trecute prin sită, desigur, importante idei referitoare la managementul

de bibliotecă și mai cu seamă la image-ul instituției, pe care le-a aplicat, parțial, directorul Petru Ganenco. În ultimul deceniu, pătrunderea ideilor occidentale este de-a dreptul fascinantă, chiar copleșitoare, ea fiind însoțită deja și de o ieșire impresionantă

a noastră în Occident. O dominantă oscilatorie, cu ieșiri periodice în prim plan, au avut-o mereu criza spațiilor de amplasare a colecțiilor și demersurile imobiliare, biblioteca schimbându-și sediile aproape tot așa cum Eminescu, secondat de Chibici, își muta cușorul cu cărți și hârtii de la o gazdă la alta. Dar revenirea și reîntoarcerile cele mai indesezirabile erau generate de schimbările politice. Cum destinul acestei Bibliotecii nu putea să fie diferit de cel al acestei palme de pământ, deasupra ei a scârțâit mereu cumpăna cu două ciuturi, de care vorbește Mihai Cimpoi, numai că în alt sens: în cele două ciuturi de

deasupra instituției noastre se aflau, corespunzător, în loc de plinuri și deșerturi, atuuri și tabuuri, autonomie profesională și supraveghere, profesionalismul și politizarea. Schimbându-se direcția vânturilor politice, se lăsa peste noi o ciură sau alta și asta însemna, nu rareori, nu doar revenirea la ceva care a mai fost ci schimbarea radicală, începerea de la zero a unor componente importante ale activității bibliotecii.

Răspândirea, schimbul și întrebuițarea ideilor preschimbă, cum se știe, circuitul lor în circulație, pe contul acestei conotații făcându-se, în cercul de prieteni ai Bibliotecii, asemănări cu Banca Națională. Marea doză de adevăr ascunsă în acest exercițiu ludic este că o țară ce se vrea prosperă trebuie să se țină într-adevăr pe circulația banilor și a ideilor, valorilor și, în acest sens, BNRM a devenit, mai cu seamă în deceniul reformei la care ne vom referi puțin mai încolo, o veritabilă Bancă Națională de Idei și Valori a Republicii Moldova.

Se impune, deci, din acest unghi de vedere, a abordare a temei relative la poziția BN în spațiul dinamicii ideatice, în două planuri: acela al ideilor bibliologice și biblioteconomice, care au configurat câmpul ființei acestei instituții, animând devenirea ei întru ființă și acela al ideilor extrabibliologice, universale, cu impact asupra întregii comunități, care au transformat biblioteca, în sens borgesian și heideggerian, într-un loc de concentrare, de sublimare a ființării Ființei, a Universului. Și cum la Platon ideea este esențialmente chip, nu există o mai parousiană panoramare a mișcării ideilor în și din BNRM decât reprezentându-ni-le, metaforic, prin chipurile biblioteconomiștilor și ale savanților-cititori care le-au lansat și propulsat. Nu fără a discerne, desigur, în spiritul postulatelor lui Derrida, dând prioritate ideilor care au fost înfăptuite, care sunt prezente în “urmele” lăsate de autorii lor.

Gavriil Bilevici, primul dirigiuitor al Bibliotecii, s-a arătat preocupat mai cu seamă de ideea pedagogismului unei instituții de acest fel, a propășirii populației, orientarea aceasta fiind una

dominatoare în tot ce a reușit să facă el, de la achiziții la relațiile cu publicul. E una din ideile care, în alt context și cu alte conotații, au revenit pe parcursul celor 17 decenii, de mai multe ori: cu orientare spre creșterea nivelului de cultură și mai ales de civilizație al locuitorilor ținutului, în timpul directoratului lui Tanschi și Beler, cu accent pe răspândirea ideilor revoluționare, în perioada Dariei Harjevscăia, cu predominarea dezideratelor de educație națională, în anii interbelici, de educație comunistă, în anii de după război, cu adevărat propășitoare, depolitizate și axate pe circulația valorilor culturii naționale și universale fiind abia activitățile pedagogice de după 1992.

Cu Nicolae Cozlov, șef al Bibliotecii imediat după Bilevici, începe epopeea demersurilor imobiliare, la care vor participa, de-a lungul anilor, Saburov, Teleuță, Cincilei, Levandovscăia ș.a., epopee care nu pare să aibă sfârșit acolo unde bibliotecile naționale nu-și găsesc adăpostire regească, așa cum s-a întâmplat în Franța, Austria, Danemarca și în alte țări civilizate.

Cu I. Tanschi începe preocuparea Bibliotecii pentru studierea ținutului natal, linie continuată de Harjevscăia, care avea în colecții un compartiment numit „Bessarabiana”, activitate care va fi așezată temeinic, în cadrul unei structuri organizatorice, în perioada postbelică.

De numele directorului Venedict Beler este legată aplicarea, pentru prima dată în Biblioteca noastră, a managementului. De fapt, a unui sistem de management, de expresie occidentală, nemțească, fapt favorizat și de venirea la Chișinău a unui guvernator de origine occidentală, Fonton de Veraion, așa încât, ocolit, un timp, de impactul politicului, directorul s-a preocupat mai temeinic de organizare, programare, coordonarea și gestiunea resurselor. Rezultatele au fost impresionante: Biblioteca s-a mutat într-o clădire nouă, colecțiile au crescut de câteva ori, se produce, pentru prima dată, democratizarea lecturii publice, în bibliotecă fiind admiși și cititori din alte pătri sociale decât

nobilimea. Se schimbă radical relațiile dintre bibliotecă și comunitate, pentru aceasta prestându-se o formă largă de servicii de o ținută și de o cultură europeană. Lui **Belor** îi aparține și prima încercare de la noi de a concepe biblioteca pe modelul Alexandriei, organizând în cadrul ei un muzeu și intenționând exercitarea unor funcții de teaurizare, arhivare și scriptoriale, pe care, însă, nu le-a mai realizat din cauza venirii la Chișinău a unui alt guvernator, căruia occidentalismul directorului bibliotecii nu i-a fost pe plac. O revenire la ideile manageriale și biblioteconomice ale lui Belor a fost posibilă abia după 1992, adică peste 130 de ani.

Din perioada directoratului **Dariei Harjevski** se trage o sumă de idei de natură dublă. Ocolindu-le aici pe acelea de ordin politico-ideologic, de sorginte și orientare rubakinistă, aș ține să subliniez că, ea a lansat și importante idei de specialitate, care își au continuare până astăzi. A pus bazele clasificării și catalogării științifice a colecțiilor, apelând la consultațiile lui Coțiubinski și ale altor savanți cu renume din acea vreme, impulsionându-i pe aceștia să se ocupe, la rândul-le, de clasificarea științelor și de filosofia științei în general. A inițiat publicarea rapoartelor anuale ale Bibliotecii, acestea constituindu-se în veritabile studii de sociologia lecturii, practică la care se va reveni magistral în perioada de după 1992. A transformat biblioteca într-un centru metodologic și de coordonare pentru toate bibliotecile Basarabiei.

În general, în toată perioada de până la 1918, cu excepția, poate, a începutului directoratului lui **Tanschi** și a momentului **Belor**, principiul identității comunitare a fost cam neglijat.

În perioada interbelică, directorii **Arionescu** și **Nițescu** au fost animați de ideea repunerii în drepturi a acestui principiu important al biblioteconomiei universale, încercând să beneficieze de momentul când cumpăna istoriei a aplecat asupra-ne ciutura noastră.

Anii de după război i-au adus Bibliotecii consacrarea în rolul de centru biblioteconomic

național, aceasta însemnând acoperirea deplină a funcțiilor de impact asupra rețelei de biblioteci a republicii, de coordonare a activității lor și de cuprindere cu servicii, în primul rând prin sistemul abonamentului interbibliotecar, a întregului teritoriu al țării. Consacrarea, precum se știe, nu este posibilă fără cunoașterea propriei istorii. **Alexandru Chirtoacă**, directorul care a patronat, între altele, edificarea clădirii noi, actualul bloc nr. 1 al instituției, a fost primul autor de articole și broșuri legate de istoria instituției. **Petru Ganenco** a dus acest început la o împlinire rotundă, elaborând și publicând o monografie consacrată istoriei Bibliotecii Naționale, acestui fapt datorându-se sărbătoririle oficiale ale aniversărilor instituției și imaginea ei în fața oficialităților și a comunității. De numele directorului **Ganenco**, de perioada directoratului său, sunt legate multe idei care au contribuit la creșterea autorității și consacrarea instituției. Aș enumera aici, mai ales, integrarea fundamentelor istoriei cu acelea ale biblioteconomiei, ceea ce a condus la revelarea categoriei de ordine ca esență a biblioteconomiei, așezarea activităților științifice în domeniu, organizarea activităților coordonatoare, constituirea sistemului de dirijare metodologică a bibliotecilor, desfășurarea unor cercetări bibliografice de amploare. Perioada aceasta a dat bibliologiei noastre o întregă pleiadă de biblioteconomiști și bibliografi, ideile și urmele cărora își au un loc bine meritat în istoria domeniului nostru:

Ion Madan, cel care a tratat bibliografia ca pe o constituentă a patriotismului, axată pe travaliu (în accepțiunea hegeliană), pe o preferențialitate civică și pe un fel de reducere huserliană a publicațiilor antinaționale.

Ion Șpac, cel care, în materie de bibliografie, este regele și în același timp sclavul metodei.

Vlad Chiriac, care, împreună cu **Ion Madan**, a consacrat, în activitatea biblioteconomică scriptică, un fel de romantism și de lirism bibliografic și care, cu timpul, s-a orientat spre un anume aristocratism bibliologic, sacrificându-l pe Sisif în favoarea peștișorului de aur.

Tamara Isac a pus bazele moldavisticii și ale istoriei bibliografiei naționale, abordând bibliografia ca pe un act soteriologic.

Nina Matei rămâne un model de custode al manuscriselor și tipăriturilor vechi.

Parascovia Cojuhari și **Valentina Farmagiu** au pus, la noi, bazele paleobibliografiei, în tradiția lui Hodoș și Bianu.

Elizaveta Cozic este autoarea sistemului de amplasare și de topografiere a colecțiilor, existent până astăzi.

Lidia Bolotina a lansat și a elaborat ideea termenilor unificați, anticipând și prefigurând, într-un fel, căutările noastre actuale în ceea ce privește asigurarea lingvistică în condițiile automatizării.

Vitalie Dubina a întruchipat idealul de metodolog în biblioteconomie.

David Șehtman a pus începutul aplicării metodelor sociologice, statistice și ale economiei de bibliotecă în munca de studii și cercetări.

Vera Siverinov a realizat ideea constituirii unei rețele de audiovideoteci.

Mariana Muratov, Alexandra Cneazev, Anton Novac, Larisa Coreaghin și mulți alți specialiști, în măsura în care o permitea regimul politic din acei ani, au adus o contribuție importantă la dezvoltarea instituției și la circulația ideilor bibliologice, la instruirea și culturalizarea populației.

În 1992, în contextul schimbărilor radicale ce s-au produs la noi și în multe alte țări, Biblioteca a intrat în perioada unei reforme principiale, aceasta însemnând, în primul rând, strămutarea ființei Bibliotecii în câmpul Ființei naționale și alinierea la standardul UNESCO referitor la bibliotecile naționale. Alegerea modelului de comportament în acel moment de cotitură avea o importanță decisivă, pentru că, așa cum spunea George Saintsburî, „Tradiția fără modernitate este o fundătură, iar modernitatea fără tradiție este o iremediabilă și totală nebulă”. Am abordat, așadar, ideile predecesorilor noștri ca pe un punct de pornire, ca pe niște pietre pentru templul nostru, dacă ar fi să-l parafrazez pe Lucian Blaga. În același timp, a trebuit să abordăm drumul parcurs de Bibliotecă până la 1992 ca pe o lecție a istoriei, pe care s-o învățăm și din care să tragem învățăminte necesare. Învățătura cea mai importantă ce transpare din acel trecut este că Biblioteca se dezvoltă armonios, atinge performanțe deosebite și este mai utilă comunității atunci când se întemeiază pe identitatea comunitară și când ideile biblioteconomice nu se intersectează și nu au tangență cu politica. Din acest unghi de vedere un model, un etalon pentru noi este perioada directoratului lui Beler.

În Sein und Zeit a lui Martin Heidegger găsim un gând care redă cum nu se poate mai exact esența momentului 1992 al nostru: „Doar atunci când și trecutul și viitorul își răspund unul altuia, se ivește în lume un nou „prezent” și o posibilă devenire întru ființă”. La începutul aceluia deceniu binecuvântat, recuperarea valorilor naționale din trecut ne deschideau perspective pline de speranță pentru viitorul neamului nostru.

În toiul reformei, Biblioteca noastră s-a integrat total în procesul de renaștere națională și, în același timp, a continuat construcția Ființei acestei

instituții, începută de predecesori, ducând-o până la „etajul” filosofiei biblioteconomiei.

Noua concepție a BNRM prevedea ca această instituție să fie, pe de o parte, o sursă generatoare de idei biblioteconomice și bibliologice în general, în special prin activitățile de cercetare și dezvoltare, iar pe de alta – un centru motrice care să întrețină circulația ideilor biblioteconomice în teritoriul țării. Drumul spre bibliosofie a trecut prin trei experiențe gnoseologice și epistemologice revelatoare: trecera de la extrapolare la modelare, la metodele deductive, care ne-a introdus într-un câmp al relativității biblioteconomice și al schimbărilor; descoperirea ciberneticii odoblejiene și elaborarea modelului cibernetic al managementului de bibliotecă; și deslușirea teoretică a noțiunii de reformă și a fazelor unui act reformator în biblioteconomie sub impactul și în lumina reformelor cristice. Prin studiu și cercetare, am acumulat și am produs o sumă de idei științifice care au jucat și vor juca în continuare un rol important în dezvoltarea domeniului, prefigurând orientările vectoriale ale evoluției lui. Abordarea multidisciplinară a unor teme, probleme și concepte, infuzia în biblioteconomie a unor idei cibernetice, epistemologice, matematice, psihologice, sociologice etc. i-au conferit domeniului nostru profunzime, prospețime și originalitate, oferindu-ne accesul la noi zone de cunoaștere bibliologică. Iar filosofia biblioteconomiei, spre care tindem, o concepem ca pe o proiectare în câmpul bibliologiei a categoriilor filosofice, sensul unui asemenea proiect constând în a aborda domeniul nostru din interiorul ființei umane, obținând astfel instrumente și metode noi de tratare a biblioarhitecturii, lecturii, a bibliotecii ca univers concentrat în libros, a managementului biblioteconomic.

Implementarea unui șir întreg de idei noi (de la „Calendarul Național” la „Magazinul bibliologic”, de la programul „Memoria Moldovei” la proiectul SIBIMOL; de la Ateneul „Moldova” la Polipticul „Basarabeni în lume”, de la Salonul Național de Carte la arta expozițiilor - eveniment) a creat o imagine nouă BN, aceea de centru motrice al calendarului vieții științifice, culturale și spirituale a Moldovei, de instituție de elită care contribuie la crearea imaginii republicii și care rostuieste și pune în circulație valorile naționale și universale.

Din echipa BN, în acest deceniu al reformei, au făcut și fac parte o seamă de personalități care au de spus un cuvânt al lor în biblioteconomie și în bibliologie.

Raisa Căldare, întruchiparea rigorii blajine în biblioteconomie, a fost ca o ancoră pentru noi atunci când ne copleșea romantismul înnoirilor.

Tatiana Costiuc, spirit ispititor și documentat, a ajuns cu performanțele sale la Cluj, poate din cauza că mintea ei agățătoare râvnea de mult să se prindă de câte un vârf de munte.

Elena Sănduță, în ciuda dinamicii extraordinare a schimbărilor, ne demonstrează că în bibliografie festina lente echivalează nu rareori cu aurul.

Elena Coțescu s-a făcut remarcată prin impunerea în bibliografie a daimonului auctorial și s-ar putea să ajungă la înălțimea bibliografiei critice, dacă va onora principiul conjugării demersului bibliografic cu hermeneutica, pivotându-l pe o axiologie bine determinată.

Vera Osoianu, cea care a căutat esența rostului bibliotecii între biserică și industria serviciilor, între modelele continental și transoceanic, se află acum, pe 4 luni, la stagiere, adică la convertire, în chiar patria industrialismului biblioteconomic, la Boston.

Svetlana Barbei, știe-totul instituției noastre, se întrece, la viteza operațională, cu ordinatoarele.

Ludmila Corghenci a fost, la BN, și rămâne, la ULIM, întruchiparea travaliului ca și autoperfecționării continue valoare supremă.

Maria Coval și **Natalia Cheradi** au conjugat, în câmpul bibliologiei, luciditatea cu grația.

Iulia Melnic a pus în lumină posibilitățile ce le oferă unei biblioteci dimensiunea creștină.

Raisa Melnic, prin realizarea ideii polipticului „Basarabeni în lume” și prin noua artă a expozițiilor – eveniment realizată în colaborare cu **Sava Mihailenco**, a contribuit la crearea unei imagini cu totul nouă a BN.

Nina Negru, în ipostaza sa de istoric al bibliotecilor, stă la gura peșterii platoniciene, încercând să-i scoată pe cei ce au mai rămas acolo la lumina adevărului.

Vasile Malanețchi ne-a rămas în memorie prin încercarea de a construi arborele genealogic al bibliologiei, cu ramuri pline de surori și verișoare.

Elena Turuta, căreia i-a venit acum un fel de a două respirație, a reușit să relanșeze, sub aspectul calității, activitatea noastră editorială.

Iulia Ivanov, Maria Soltan, Zinaida Culea, Ludmila Corobco, Antonina Poleacov și alți salariați din generația mai veche, ne ajută să nu pierdem firul tradiției.

Subsemnatul, nefiind prea bogat și neavând un alt mijloc de transport personal, decât metafora, se repede, din când în când, în grădina bibliosofiei, reușind să „rupă” de acolo, uneori, câte un fruct aproape copt.

Ziceam mai sus că BN a contribuit și la circulația ideilor științifice în general. Majoritatea noutăților din știința Moldovei au încolțit în sălile de lectură ale acestei Biblioteci. Voind parcă să exprime recunoștința multelor generații de cititori, Mihai Cimpoi a declarat zilele acestea următoarele: „De fapt, Universitatea mea a fost Biblioteca Națională din Chișinău”. Aceasta, cred eu, este prețuirea supremă a prestației bibliotecarilor care au muncit și muncesc în această instituție.

Felicitări tuturor!

Alexe RĂU

Teorie și practică

NOILE PRIORITĂȚI ÎN ACTIVITATEA BIBLIOTECARĂ

Proiectarea scopurilor globale în sfera bibliotecară în ultima instanță înseamnă asigurarea drepturilor egale de acces la informație. Noile tehnologii și mijloacele de comunicație moderne fac posibil acest lucru prin intermediul unificării resurselor informaționale și difuzării lor pe o bază tehnologică unică.

Experiența mondială a țărilor dezvoltate reflectă sporirea rolului bibliotecilor în progresul democrației, economiei de piață, sferei sociale. Această misiune a bibliotecilor este condiționată de ritmul rapid al dezvoltării funcțiilor lor informaționale, acumulării resurselor informaționale, asigurării accesului la rețelele informaționale locale și internaționale.

Acum putem afirma, că această evoluție se produce și în bibliotecile noastre, unde în ultimii ani au loc schimbări profunde. Spre regret, aceste schimbări nu au căpătat un caracter de masă. Firește, pentru aceasta bibliotecarii trebuie să elaboreze un șir de recomandări, adresate organelor puterii legislative și executive, administrației publice locale, îndreptate spre susținerea activității bibliotecilor și consolidarea rolului lor în societate.

Direcțiile de ultimă oră în dezvoltarea tehnologiilor informaționale au condiționat o diversificare fără precedent a serviciilor informaționale. Acestea nu sunt de cele mai multe ori atât de costisitoare pe cât par, iar câștigul obținut justifică întotdeauna cheltuielile efectuate.

Biblioteca modernizată trebuie să asigure următoarele:

- colecție de documente tipărite și multimedia;
- stocarea înregistrărilor bibliografice;
- rețele pentru navigare;
- acces la distanță la servicii și produse informaționale;
- servicii de livrare a documentelor electronice;
- oportunități pentru instruire.

Răspândirea noilor tehnologii în bibliotecă constituie un motiv de atractivitate suplimentară pentru beneficiar. Este necesar să redefinim unele priorități punând accentul pe nevoile beneficiarului. Schimbarea trebuie să fie profundă, în planul mentalității atât a bibliotecarilor, cât și a utilizatorilor. Pentru aceasta serviciile de bibliotecă trebuie să plaseze în centrul preocupărilor beneficiarul. În jurul acestuia va gravita toată activitatea bibliotecii.

În același timp biblioteca trebuie să acționeze în vederea extinderii serviciilor în funcție de profilul și exigențele consumatorului, venirea în întâmpinarea cerințelor acestuia.

Bibliotecile din Republica Moldova, care trec astăzi printr-o schimbare, propun utilizatorului noi servicii:

- acces la catalogul on-line, OPAC;
- acces la publicații electronice;
- stații de lucru multimedia în bibliotecă;
- împrumutul noilor media;
- instruirea utilizatorului;
- servicii noi de informare comunitară și de afaceri;
- servicii pentru categorii speciale de utilizatori (cu handicap, dezavantajate).

Totodată, activitatea bibliotecară capătă astăzi anumite particularități. Mai întâi de toate, în conștiința colectivă există stereotipul despre simplitatea lucrului de bibliotecă. Chiar și cei mai competenți cititori cunosc numai unele procese de lucru ale bibliotecii. De altfel, cu cât mai operativ aceștia sunt deserviți cu literatură și alte servicii, cu atât mai simplu li se pare lucrul de bibliotecă. Din această cauză intenția bibliotecilor de a mări volumul investițiilor și a statelor, trezește anumite nedumeriri. În încercarea de a găsi o soluție benefică pentru această situație, B. Asherwood și-a intitulat lucrarea sa despre Public Relations „Biblioteca vizibilă”, accentuând prin însuși titlul ei faptul că instanțele administrative și majoritatea populației nu cunosc pur și simplu esența problemelor specifice bibliotecii.

Noile condiții nu au simplificat, ci din contra, au complicat mai mult procesele tehnologice ale bibliotecii. Este în deplină formare imaginea de “bibliotecă virtuală” care o va înlocui pe cea prezentă. Sunt tot mai frecvente afirmațiile despre eventuala înlocuire a culturii cărții prin cultura ecranului. Chiar cei mai fervenți cititori care nu împărtășesc pe deplin aceste opinii, sunt de părerea că tehnologiile informaționale simplifică munca bibliotecilor, în timp ce odată cu diversificarea posibilităților de servire, complică mai mult procesul de lucru.

În al doilea rând, în sfera bibliotecilor, ca nicăieri în altă parte, opinia populației despre calitatea servirii depinde nu numai de operativitatea și competența satisfacerii solicitărilor, dar și de nivelul culturii informaționale a cititorilor. Această interdependență se manifestă îndeosebi în domeniul literaturii profesionale sau de afaceri. Este știut faptul că, cu cât mai rar se adresează un specialist la bibliotecă și deci se orientează mai puțin în fluxul informațional, cu atât este mai predispus să învinuiască biblioteca de insuficiență de informații necesare. În realitate, însă, materialele solicitate nu pot fi oferite numai din cauza formulării incorecte a cererii.

Astfel, în procesul de promovare a imaginii bibliotecii, trebuie afirmate următoarele:

- corelarea activității ei cu valorile societății democratice și cu drepturile omului privind accesul liber la informație;
- elucidarea misiunii, esenței lucrului de bibliotecă în mediul populației;
- informarea operativă despre toate transformările esențiale produse în sfera activității bibliotecii, menționându-se că acestea sunt menite să îmbunătățească condițiile de servire;
- sporirea nivelului de cultură informațională a beneficiarilor.

INFORMAȚIE ȘI INFORMATIZARE ÎN BIBLIOTECA PUBLICĂ

În dicționarul explicativ termenul de *informație este definit ca fiind o comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație [...] lămurire asupra unei persoane sau a unui lucru [...] fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile [...]*

Biblioteca ne-a pus întotdeauna la dispoziție cunoștințe noi, deci o multitudine de informații grupate în două mari categorii:

- informații despre conținutul documentelor din bibliotecă
- informații conținute efectiv în documentele bibliotecii

ambele realizând un **sistem de informare și documentare** fie tradițional prin cataloagele clasice și cartea scrisă pe suport de hârtie, fie mai nou cu ajutorul calculatoarelor electronice, al rețelelor de calculatoare, al Internetului, în general al informaticii.

Biblioteca publică este o imensă sursă de informație prin colecțiile pe care le deține iar informatizarea găsește aici un mediu propice dezvoltării unor aplicații specifice în general orientate pe sisteme de gestiune a bazelor de date, prin aplicații software specializate pe stocarea și regăsirea informațiilor, pe prelucrarea unitară a acestora în forma cea mai accesibilă utilizatorilor, după reguli standardizate, accesibile sub diverse forme (local sau on-line) care grupate le denumim Sistem Integrat de Biblioteca. Un sistem informatic trebuie să ordoneze informația și sursele acesteia, să asigure stocarea, prelucrarea și ordonarea informațiilor, să stabilească canale și reguli de comunicare ale acestora.

În viitorul apropiat în comunitatea bibliotecară basarabeană va avea loc redistribuirea rolurilor bibliotecilor în constituirea sistemului informațional și formarea resurselor informațional-bibliotecare ale țării, accesibile atât utilizatorilor interni, cât și celor străini. Bibliotecile noastre au făcut pasul decisiv înainte în ultimii ani. Pentru bibliotecari extinderea serviciilor informaționale va reprezenta și în continuare instrumentul cel mai eficient și mai adecvat pentru a pregăti evoluția bibliotecilor în viitor.

Natalia CHERADI

Suportul sistemului informatic al bibliotecii este un tot unitar, alcătuit din resursele hardware (serve, stații de lucru, calculatoare independente, imprimante, scanere și alte periferice), resursele software (sisteme de operare, software de dezvoltare a aplicațiilor, aplicații specifice, baze de date, utilitare grafice și de tehnoredactare), sistemele de comunicații (rețeaua locală - LAN și Internetul) și factorul uman.

Pe piața mondială apar permanent noi configurații de sisteme de calcul, iar la majoritatea sistemelor prețul este moderat și începe să scadă substanțial imediat ce apare o nouă generație, practic în 2, 3 ani de funcționare un calculator este uzat moral.

Partea de software a sistemului informatic este o altă componentă, care se reduce în final tot la problema financiară, licențele de utilizare a diferitelor programe având costuri care pot atinge sau chiar depăși valoarea unui calculator.

Sistemele de comunicații, cea de a treia parte a sistemului informatic, sunt cele *locale* (Local Area Network - LAN sau intranet care permite accesarea bazelor de date și regăsirea informației din orice punct de acces al bibliotecii) și cele *externe* care realizează legătura fizică la Internet.

Internetul, cea mai vastă rețea de calculatoare din lume, o „rețea de rețele” de calculatoare, permite atât accesarea unor informații din exterior (baze de date, cărți și periodice on-line sau fulltext, informații diverse regăsite cu motoare de căutare puternice) cât și posibilitatea de a oferi tuturor serviciile on-line ale bibliotecii. Astfel, utilizatorii vor beneficia de vizite virtuale în bibliotecă prin consultarea de la distanță a catalogului electronic al bibliotecii și a catalogului național partajat, rezervări de cărți on-line și de alte servicii oferite de biblioteca publică.

Prin noua lege a bibliotecilor, în legislația românească în definiția bibliotecii, pe lângă colecțiile de cărți, publicații și documente specifice, se menționează bazele de date ca făcând parte integrantă din colecțiile bibliotecii publice iar în cadrul atribuțiilor principale ale bibliotecii publice se specifică „alcătuirea bazelor de date”.

Acum întrebarea este ce reprezintă și ce trebuie să conțină bazele de date ale bibliotecii publice?

Obligatoriu, cea mai importanta bază de date alocată utilizatorilor de bibliotecă este cea orientată pe comunicarea informației, așa-numitul catalog electronic rezultat în urma operațiunii de catalogare a documentelor de bibliotecă. Un software de bibliotecă performant trebuie să aibă integrat un modul de catalogare dezvoltat care să permită introducerea de informații complete după standardele biblioteconomice.

Împrumutul documentelor către cititori este o activitate importantă în biblioteca publică, dat fiind rolul de promotor al culturii (și informației) în comunitatea servită, în condițiile creșterii prețurilor cărților, biblioteca publică este cea care trebuie să suplinească imposibilitatea achiziționării individuale ale acestora. Modulul de împrumut trebuie să asigure în mod performant situația unităților din bibliotecă privind exploatarea curentă: regăsirea înregistrărilor privind orice document, localizarea acestuia, situația sa, regăsirea documentelor împrumutate împreună cu data de restituire și posibilitatea de rezervare.

Modulul de împrumut lucrează cu două categorii de informații: descrierile bibliografice asupra documentelor ce fac obiectul fondului disponibil pentru împrumut (fiecare document are un număr de inventar unic) și informații asupra cititorilor bibliotecii care au dreptul să împrumute documente: date de identificare și informații despre modul cum poate fi contactat; (fiecare cititor primește un permis de intrare cu cod de identificare unic). Atât pentru numărul de inventar al documentului cât și pentru codul de identificare al cititorului în sistemele informatizate se generează câte un cod de bare.

La realizarea împrumutului codurile de bare se citesc cu un dispozitiv optic și acestea împreună cu data curentă și cu termenul limită de împrumut completează câmpuri speciale din bazele de date care realizează legătura unitate-cititor din punct de vedere al împrumutului. Astfel în baza de date cu descrierea bibliografică a documentelor vom regăsi cui este împrumutat documentul și termenul de restituire iar în baza de date a cititorilor vom regăsi pentru fiecare cititor în parte ce documente a

împrumutat și termenele de restituire ale acestora. La restituirea documentului împrumutat, doar prin citirea codului documentului legătura creată prin operațiune de împrumut se șterge din cele două baze de date și în paralel aceste informații se vor înregistra și într-o altă bază de date utilizată la statistici de bibliotecă, unde vom regăsi informații asupra tranzacțiilor fiecărui cititor și a fiecărui document.

Accesul utilizatorilor la bazele de date trebuie să se realizeze atât local în intranet cât și extern prin Internet și constă fie în accesarea catalogul electronic al bibliotecii, fie a altor baze lor de date on-line sau fulltext din colecțiile bibliotecii.

Baze de date on-line, iau amploare în ultimul timp datorită implicării bibliotecilor în viața comunității locale care solicită din ce în ce mai des informații despre piața muncii internă și internațională, administrație centrală și locală, legislație internă, europeană și internațională, instituții guvernamentale și nonguvernamentale, subiecte care nu fac parte din specificul tradițional al bibliotecii, dar care fiind atât de solicitate, necesită o implicare activă. Astfel apar colecții de date, care se grupează ca informație electronică și se actualizează permanent pentru a servei comunității locale și e de preferat să se poată consulta atât în rețeaua locală de calculatoare cât mai ales on-line prin Internet.

Baze de date fulltext conțin textul integral al unui document, inclusiv imaginile, graficele și pozele ce se găsesc în respectivul document (ziare, cărți, secțiuni de documente, articole, citate etc.) care sunt stocate pe suport magnetic, sunt indexate și pot fi atașate descrierii documentului sursă în bazele de date bibliografice din catalogul electronic. Acestea se pot regăsi foarte ușor după elementele cele mai utilizate (autor, titlu, subiect) dar și prin căutare liberă de cuvinte și expresii pe text și pot transmite către utilizatori prin rețelele de telecomunicații sau pot fi consultate de la distanță. Este indicat ca atunci când utilizatorul identifică un document în baza de date bibliografică să-l poată regăsi în baza de date fulltext printr-o legătură biunivocă, care să asigure accesul și la alte documente similare care tratează subiectul dorit.

Publicațiile multimedia reprezintă un complex informațional unitar unde, alături de textul documentului, se regăsesc informații video și audio. Pentru consultarea acestora este necesar un echipament de redare a acestor informații secundare. Documentele multimedia se pot stoca pe harddisk-uri iar pentru distribuție se multiplică pe CD-uri. Aceste documente sunt de obicei foarte atractive

și utile în transmiterea de informații care nu se pot reda cu fidelitate pe suport de hârtie. Un exemplu concludent îl reprezintă enciclopediile (gen Britanica, Encarta, etc.) dedicate procesului de învățământ sau culturii generale, unde alăturarea de imagini în mișcare și a fondului sonor textului clasic dă o altă percepție asupra unui anumit obiect, loc sau fenomen.

Pagina WEB este o formă de prezentare electronică care reunește și simplifică accesul de la distanță la toate documentele informatice ale bibliotecii, incluzând trimiteri la locația fizică unde se regăsește acea informație pe diverse servere în cadrul rețelei Internet. Se creează astfel o adevărată bibliotecă electronică care poate fi consultată de

la orice calculator conectat la Internet, utilizatorii realizând astfel vizite virtuale în bibliotecă.

În final putem trage concluzia că cel mai important efect al informatizării unei biblioteci este posibilitatea de a oferi utilizatorilor beneficiul de a consulta informațiile despre documentele aflate în bibliotecă, localizarea unor documente de interes și rezervarea acestora pentru un eventual împrumut, crearea unei bibliografii asupra unei teme sau regăsirea unor informații prin consultarea bazelor de date disponibile și preluarea acestora, fără ca distanța să fie un impediment.

*Ing. Florin ȘOVA
Șef serviciu Informatică
Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași*

COLABORAREA INTERBIBLIOTECARĂ ȘI FOLOSIREA ÎN COMUN A RESURSELOR

Cooperarea și schimbul de resurse este o bună tradiție în bibliologie. Bibliotecile cooperează de veacuri atât în interiorul cât și în afara hotarelor țării. Procesul automatizării bibliotecilor, accesibilitatea rețelei Internet, care asigură legătura comodă și crearea publicațiilor electronice, deschide noi posibilități pentru cooperare și schimbul de resurse.

Nici o bibliotecă din lume n-a fost și nu poate fi saturată. Orice bibliotecă are nevoie să împrumute cărți sau alte materiale din alte biblioteci. Necesitatea cooperării interbibliotecare a existat întotdeauna, dar concomitent cu numărul crescând de cărți și reviste editate – când numărul mijloacelor noi multimedia (CD, DVD, WEB) crește vertiginos – crește și necesitatea în această interacțiune. Dezvoltarea acestor relații se bazează pe faptul, că multor biblioteci nu le ajung mijloace proprii pentru a-și extinde colecțiile proprii în corespundere cu cantitatea crescândă a materialelor publicate. Este de asemenea dificilă întreținerea și dezvoltarea sectoarelor noi de activitate, necesare pentru dirijarea proceselor de automatizare avansate în bibliotecă și colecțiile diferitor surse informaționale. În legătură cu aceasta bibliotecilor le revine misiunea de a continua și dezvolta vechea tradiție de cooperare și schimb de surse. Automatizarea bibliotecilor, accesul la rețeaua globală (Internetul) oferă un spațiu larg de noi posibilități, la fel și noi sarcini pentru biblioteci.

Bibliotecile cooperează între ele în mod diferit și pentru organizarea și dezvoltarea cooperării interbibliotecare se utilizează un număr mare și divers de modele.

Instituțiile bibliotecare din străinătate au acumulat o bogată experiență în acest domeniu.

Relațiile între biblioteci de obicei sunt reglementate de un ansamblu de reguli, aprobate de ministerul corespunzător. Este o practică obișnuită, când pentru bibliotecile publice se utilizează un model diferit de cele din bibliotecile universitare. Adesea se întâmplă ca bibliotecile însele să aparțină diferitor departamente.

O condiție obligatorie de finanțare a bibliotecilor este respectarea cerinței de a urma modelul de cooperare oficial pentru tipul dat de bibliotecă, adică bibliotecă nu va fi finanțată, dacă nu vor fi respectate regulile, inclusiv și regulile abonamentului, stabilite conform modelului.

Această măsură asigură (din punctul de vedere al puterii) o repartizare echitabilă a tuturor resurselor accesibile, în același timp acest fel de model poate deveni un fel de măsură de constrângere pentru acele biblioteci, care doresc să extindă colaborarea, și desigur să dezvolte servicii noi și posibilități împreună cu alte biblioteci.

Tendința zilei de azi este, în primul rând, stimularea și susținerea cooperării între diferite tipuri de biblioteci și de asemenea oferirea a unei mai mari libertăți de alegere pentru ele.

Această tendință este stimulată de o legislație liberală în mai multe țări, și de asemenea de progresul tehnic general, care folosește posibilități noi pentru colaborarea interbibliotecară.

Altă modalitate de susținere a dezvoltării este planificarea schemelor de finanțare pe baza indicatorilor reali de muncă în biblioteci și nu pe baza bugetelor fixate în prealabil.

Au fost elaborate și testate un număr mare de modele și scheme de finanțare a cooperării interbibliotecare.

Cel mai popular model este Consorțiul bibliotecar.

Gordon Pedersen, președintele Forumului European Pentru Implementări în Biblioteci, (European Forum for Implementers of Library Applications (EFILA) este de părerea că acest model funcționează cel mai bine atunci când bibliotecile utilizează intens împrumutul interbibliotecar sau doresc să formeze un sistem informațional unic. Consorțiul de obicei se fondează de câteva biblioteci **egale** ca statut și este dirijat de consiliul special format din reprezentanții acestor biblioteci membre. De obicei bibliotecile repartizează cheltuielile conform unor proporții prestabilite. Prioritatea acestei scheme este faptul, că bibliotecile împart cheltuielile pentru împrumutul interbibliotecar și sistemul informațional unic.

Sistemul informațional unic oferă posibilitatea interacțiunii armonioase în problemele obținerii publicațiilor noi și catalogării și este comod pentru a efectua căutarea și a cere documente în bibliotecile membre ale consorțiului. Acest model poate servi drept bază pentru colaborarea mai largă: transfer electronic de articole, dezvoltare de noi servicii.

Consoțiul bibliotecar permite stabilirea unor contacte de durată între biblioteci.

Un alt aspect al activității bibliotecare în care modelul consorțiului bibliotecar poate fi folosit cu succes este **catalogul general**.

Mai multe biblioteci organizează colaborarea pe baza unui sau mai multor cataloage numite generale. Astfel de cataloage, de regulă, sunt organizate la inițiativa ministerelor sau a altor organizații responsabile. Fiindcă bibliotecile publice și cele universitare deseori sunt subordonate diferitor departamente, se întâmplă să existe catalogul general al bibliotecilor publice și altul – al bibliotecilor universitare. Catalogul general conține informație bibliografică și date despre colecțiile bibliotecilor-participante. De regulă, catalogul general se organizează și se gestionează de o organizație independentă, care aparține bibliotecilor participante, sau organizațiilor (structurilor) departamentale.

Crearea consorțiului bibliotecar **catalogul general** trebuie să fie asigurat suficient cu tehnologii informaționale. Bibliotecile participante trebuie să utilizeze sistemul informațional unic, sau să stabilească legătura între sistemele lor.

Sistemele informaționale pot fi implementate prin multiple alte modalități, însă utilizarea standardelor tehnice constituie partea cea mai importantă în aplicarea oricărui model. E important să se stabilească care standarde vor fi utilizate, cum vor fi implementate și testate.

Multe consorțiuri bibliotecare au organizat rețele independente de cooperare în interiorul lor. Aceasta este o decizie scumpă și nu prea flexibilă, deoarece arenda liniilor telefonice costă scump și se modernizează cu greu.

Internetul este o soluție mult mai bună pentru organizarea colaborării interbibliotecare. Bibliotecile pot

organiza rețeaua Internet individuală în concordanță cu necesitățile lor specifice și să o modernizeze liber.

O experiență utilă în ce privește cooperarea și colaborarea interbibliotecară și folosirea în comun a resurselor au acumulat bibliotecile din Rusia. Biblioteca Rusă de Stat și Biblioteca Națională a Rusiei au elaborat un proiect “Положение о службе ведения Российского банка нормативно/авторитетных записей для электронных каталогов”. Scopul acestui proiect este coordonarea activității în vederea formării fișierilor naționale de notițe autctoriale și schimbul între biblioteci.

Multiple sunt problemele cooperării, important este a transforma cooperarea într-o filozofie în acțiune.

„Cooperarea, colaborarea, comunicarea sunt cei 3 piloni pe care-și construiesc activitatea tot mai multe biblioteci în SUA”, afirma Judy Field, la recentul seminar în cadrul Școlii de Biblioteconomie. Anume ei contribuie la achiziționarea și folosirea în comun a resurselor, la partajarea responsabilităților.

În viziunea dnei Judy Field modelele de cooperare între bibliotecile din Moldova ar putea fi multiple: biblioteci publice, biblioteci universitare, biblioteci multtip la nivel regional. Însă, ca aceste modele să funcționeze, trebuie create sisteme de comunicare deschise, în care să fie implicat tot personalul, care de fapt va constitui o echipă.

Pentru a continua această idee este necesar ca participanții la această acțiune să conștientizeze că „...cooperarea nu presupune doar punerea în comun a resurselor, ci și cunoștințele comune de inginerie informațională. Mai mult decât oricând trebuie să învățăm împreună să descoperim, să organizăm, să diseminăm informațiile. Trebuie constituită o politică a cooperării... Managementul științific rezervă un loc determinant managementului cooperării atât la nivel de sisteme cât și la nivel organizațional”. Această afirmație a domnului Ion Stoica se înscrie organic în cele expuse mai sus și poate servi drept punct de plecare în activitatea de colaborare între biblioteci.

Cauza de viitor pentru bibliotecile lumii este stabilirea și dezvoltarea colaborării cu alte biblioteci. Toate bibliotecile, indiferent de mărimea lor, vor resimți prioritățile, pe care le oferă cooperarea.

Bibliografie:

Stoica, Ion. Informație și cultură. București, 1997.

Lavreneva O.A. Coordination And Cooperation of Libraries in Formating Authority Files For OPA-C”s. În: Biblioteki i asociacii v menăušemsâ mire: noveye tehnologii i noveye formy sotrudnečestva, Vol.1., p. 144-148.

Cooperation entre bibliothèques. Accesibil pe INTERNET:<URL: <http://www.biblioline.com>.

Maria VĂTĂMANU

CALITATEA, O NOUĂ PROVOCARE PENTRU BIBLIOTECI

În cursul ultimelor decenii se vorbește de calitatea produselor și serviciilor, de controlul calității - cele doua cuvinte fiind aproape inseparabile. Un control al procesului, chiar simplificat, este necesar pentru evitarea derivelor și acesta face din ce în ce mai frecvent obiectul unui contract în cadrul relației client-furnizor.

Cea mai veche reprezentare a controlului calității a fost descoperită în Egipt în mormântul lui Rekh-Mi-Re din Theba, 1450 î.H. Preocuparea sistematică pentru calitate a fost tratată după cel de-al doilea război mondial, dar primele lucrări despre acest subiect, cele ale lui W. Edwards Deming au fost scrise la sfârșitul anului 1920 și au separat funcția calitate de funcția fabricație. Dr. Deming este recunoscut ca fiind părintele calității. Filozofia lui Deming se bazează pe punerea calității în termeni umani. Când forța de muncă a unei companii este motivată în a face treabă bună și posedă un sistem managerial solid care să o conducă, calitatea va reieși natural. Calitatea trebuie orientată către client (customer driven) și focalizată asupra pieței. Esența metodologiei de abordare a managementului calității a lui Deming constă în utilizarea tehnicilor statistice simple pentru a îmbunătăți continuu ieșirile sistemului. Numai prin verificare statistică managerul poate ști că are o problemă și poate găsi cauzele acesteia. Dr. Joseph M. Juran este de asemenea cunoscut ca unul din fondatorii sistemului calității. Juran susține că misiunea de bază a instituției este de a dezvolta programe și servicii care să răspundă cerințelor utilizatorilor. Punctul central al filozofiei sale în acest domeniu este încrederea instituției în productivitatea angajaților. Calitatea este asigurată dacă fiecare individ posedă mijloacele necesare pentru a-și îndeplini obligațiunile în mod corespunzător. Având la dispoziție mijloace adecvate, ei vor produce și servicii care vor satisface speranțele clienților.

În 1993, Comisia Europeană a introdus CALITATEA în Cartea Albă intitulată „Dezvoltare, competitivitate, locuri de munca” - vizând promovarea activităților cu înaltă valoare adăugată. În consecință, în 1994, Consiliul de Miniștri a inițiat o rezoluție intitulată semnificativ „Politica europeană de promovare a calității sau calea Europei către excelență” (DOC. CERTIF 95/1) și care viza dezvoltarea competitivității industriale a Uniunii Europene. Această rezoluție este o consecință logică a unor rezoluții mai vechi, ca de exemplu cele referitoare la „Noua abordare a armonizării tehnice” (1994) și „Abordarea globală a evaluării conformității” (1989) care au contribuit în mod esențial la crearea condițiilor necesare pentru redistribuirea responsabilităților și pentru protejarea sănătății și a securității populației. În prezent con-

ceptele despre calitate sunt bine structurate prin mai multe standarde internaționale (ISO 9000, ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003, ISO 9004) adoptate de către Organizația Internațională pentru Standardizare (International Organization for Standardisation – ISO). Familia de standarde ISO 9001 și ISO 9004 referitoare la sistemul de management al calității se adresează tuturor categoriilor generice de produse, înțelegând prin aceasta procesarea materialelor, hardware, software și servicii. În ultimii ani acest concept s-a extins asupra sectoarelor celor mai diverse. S-a ajuns la o nouă formă de relație client-furnizor bazată pe încrederea clientului în furnizorul de servicii. Importanța calității a crescut deosebit datorită intensificării concurenței, sporirii continue a exigențelor clienților și ale societății. Este elocvent în acest sens că s-a constituit Fundația Europeană pentru Managementul Calității (European Foundation for Quality Management).

Calitatea este definită ca fiind proprietatea unei entități de a satisface necesitățile explicite și implicite. Aceste necesități pot fi:

- cele ale utilizatorilor unui produs sau serviciu (deja exprimate sau urmând a fi identificate);
- cele ale cerințelor societății (obligații exprimate prin legi, reglementări, coduri vizând, de exemplu, libertatea intelectuală, Internetul);
- cele ale unui bun management intern al unui organism (necesități interne exprimate de conducătorii săi).

Politica în domeniul calității este primul pilon al instituției în asigurarea calității. Ea nu se referă numai la calitatea serviciilor și produselor, ci și la fiecare proces și activitate în ansamblu. Stabilirea politicii în domeniul calității prezintă avantaje importante:

- determină conducerea instituției să-și definească clar concepția privind calitatea;
- fiind comunicată într-o formă imperativă și uniformă, aceasta îi va conferi legitimitate și va reduce la minim interpretările greșite;
- oferă un sistem de referință în managementul calității;
- înlesnește efectuarea unor analize comparate între rezultatele activității practice și principiile de politică.

În acest scop sunt necesare documente care asigură calitatea. Standardele familiei ISO 9000 acordă o importanță deosebită elaborării unei documentații corespunzătoare care este esențială pentru realizarea unor produse și servicii de calitate, pentru evaluarea și îmbunătățirea calității. Potrivit standardului ISO 10013, documentele utilizate pentru definirea și implementarea calității într-o instituție pot fi structurate ierarhic:

- manualul calității;
- procedurile sistemului calității;
- documentele calității.

Manualul calității descrie sistemul calității în concordanță cu politica stabilită în domeniul calității. El este imaginea scrisă a instituției în ceea ce privește politica în domeniul calității precum și a organizării create pentru respectarea acestei politici. Pentru uzul intern al instituției el este documentul de bază în domeniul calității, servind drept referință tuturor nivelurilor ierarhice (obiectiv al unui bun management). Pentru utilizarea în relația furnizor-client, este imaginea de marcă în materie de asigurare a calității, primul document al furnizorului pentru câștigarea încrederii clientului. Pentru utilizarea în vederea certificării sistemului calității, acesta este documentul de referință față de care se va desfășura auditul de evaluare a aptitudinii. Termenul Manualul Calității este utilizat mai ales în familia de standarde ISO 9000 atât pentru managementul calității în cadrul organizației (ISO 90004-1), cât și pentru certificarea sistemului calității. Documentele internaționale: ISO 10013 - Ghid pentru elaborarea manualelor calității, NF X 50-160 - Ghid pentru stabilirea unui manual al calității (standard omologat francez), X 50-161 - Ghid pentru redactarea unui manual de asigurare a calității (fascicul de documentație) favorizează armonizarea practicilor de stabilire și de gestionare a unui manual al calității, într-un asemenea mod încât să constituie un suport eficient al sistemului calității instituției și

o referință permanentă și recunoscută în ceea ce privește funcționarea optimă a acestuia.

Procedurile sistemului calității sunt un mod specificat de efectuare a unei activități (ISO 8402). Conform acestui standard, o procedură scrisă sau documentată conține de regulă scopul și domeniul de aplicare ale unei activități: ceea ce trebuie făcut și de către cine, când, unde și cum trebuie efectuată activitatea, ce materiale, echipamente și documente trebuie utilizate, cum trebuie controlată și înregistrată activitatea. Este vorba de un ansamblu de reguli scrise, proprii unei activități, adică unei instituții, unui sector al acestei instituții (ex.: traseul documentului, prelucrarea tehnică a documentelor, prelucrarea științifică a documentelor, organizarea catalogului electronic, alcătuirea sistemului de cataloage și fișiere, casarea documentelor, evaluarea colecției, achiziția documentelor).

Documentele calității sunt documente de lucru detaliate: formulare, rapoarte, instrucțiuni de lucru care determină rezultatul calității (raport de activitate, indicatori de performanță, normarea muncii, feed-back).

CALITATEA se constituie ca o nouă **PROVOCARE** pentru biblioteci. Cine nu se ridică la nivelul „provocării”, pierde competiția.

Tatiana COȘERIU

Atlas

AMERICA DIN LOZINCA NOASTRĂ sau totul pentru patron, totul pentru binele patronului

Pentru bibliotecile din SUA activitatea de referință este mai mult decât o tradiție, este fundamentul pe care se sprijină întreaga activitate și tendința binecunoscută de a sta la dispoziția patronilor în orice împrejurări, în orice situații, cu orice mijloace, iar în ultimii ani și la orice oră a zilei sau a nopții.

Aflându-te chiar și pentru puțin timp într-o bibliotecă, indiferent de ce tip sau mărime ar fi, te trezești cu gândul la renumita lozincă „Totul pentru om, totul pentru binele omului”, și îți dai seama că aici nu este vorba doar de o lozincă, ci de adevărul adevărat. Deviza „Noi suntem aici pentru a te ajuta” este bine-cunoscută patronilor și, conștienți de aceasta, ei valorifică la maximum această posibilitate.

Probabil că tendința de a fi mereu la dispoziția beneficiarilor își are izvorul în felul în care în bibliotecile din SUA, mai ales în bibliotecile publice, este aprobat bugetul, pentru că aici populația are un cuvânt de spus la acest capitol, și atunci când sunt chemați la vot, votează și dacă sunt de acord ca banii publici să fie distribuiți și bibliotecilor. Poate de aici pornește grija bibliotecarilor pentru beneficiari, dar chiar și dacă este așa foloasele sunt reciproce.

În literatura de specialitate publicată în SUA, în virtutea tradiției mai întâlnim încă cuvintele *beneficiar*, *utilizator*, *cititor*, dar peste toate domină termenul *patron* și acesta este utilizat cu sensul pe care îl dau toate dicționarele explicative, cel de stăpân. Stăpânii bibliotecii

sunt cititorii. O altă lozincă foarte des întâlnită în bibliotecile americane este „Library mean business. Put us to work for you” (Biblioteca înseamnă business. Pune-ne să lucrăm pentru tine). Promovarea informației, indiferent de ce gen ar fi, este axa în jurul căreia se învârtă biblioteconomia americană și aici e marea diferență între ceea ce se întâmplă acolo și la noi.

În virtutea tradiției, bibliotecarii din Moldova sunt mai mult custozi ai cărților și ai altor documente și mai puțin promotori ai informației, și aici este necesară schimbarea, dacă vrem să avem viitor. Spunea cineva că SUA este țara bibliotecilor. Adevăr spunea, dar nu se referea la număr, pentru că în tot statul Massachusetts, cu o populație de aproximativ 6 milioane, sunt în jur de 1500 biblioteci, cifra incluzând toate tipurile: publice, școlare, academice, speciale etc. Amintiți-vă câte sunt la noi. Calitatea este cea care contează și, mai mult decât atât, prestigiul de care se bucură bibliotecile în comunitățile pe care le servesc.

Nu voi încerca să scriu o poveste în roz a bibliotecilor americane pentru că la nivelul care le caracterizează au și ele problemele lor, iar noi știm adevărul că nici o bibliotecă din lume nu are atât, cât și-ar dori sau de cât ar avea nevoie. Biblioteca publică din Detroit și-a redus programul de activitate la numai 5 zile pe săptămână, urmând ca în zilele de duminică și luni ușile bibliotecii să fie închise pentru cititori și aceasta pe motiv că banii alocați de primărie în ultima perioadă nu sunt suficienți pentru a menține biblioteca la nivelul anilor trecuți. În zilele cât mă aflam la Biblioteca Publică Boston colectivul era bulversat de decizia primăriei de a păstra doar 10 posturi din cele 53, titularii cărora se pensionau începând cu ziua de 31 octombrie. Președintele bibliotecii dl. Bernard Margolis deja anunțase, prin ordin, micșorarea programului de activitate într-un șir de departamente, iar altele trei erau pe cale de a se uni, hotărâre favorizată și de faptul că doi dintre șefii de departamente erau în lista celor pensionați. Nu încape îndoială că primăria va reveni la această decizie pentru că a pierde atât de mult personal este aproape o catastrofă pentru o bibliotecă de mărimea și cu sarcinile pe care le are Biblioteca Publică Boston.

Tot în această perioadă, destul de dificilă pentru o bibliotecă, aproape că nu a fost săptămână în care să nu fie vre-o întrunire a managerilor la diferite niveluri de competență la care să nu

fie pusă în discuție problema cum de îmbunătățit serviciile pentru beneficiari. S-ar părea că nimic nu mai este de făcut în această bibliotecă care are 12 mese de referințe (reference desk), plus „masa verde” care se află imediat după porțile de securitate și unde beneficiarul poate primi tot felul de informații, un creion, hârtie etc. Marea mea mirare a fost, când o cititoare pe care o supăra un pantof a cerut ajutor, iar bibliotecara care era la post a scos un bandaj, cu cea mai firească înfățișare posibilă, de parcă aceasta era marea ei misiune în clipa respectivă. Eu știam că bibliotecă este „leac” pentru suflet, dar că poate fi și leac pentru picioare nici prin cap nu mi-a trecut.

Deci, nu este străină bibliotecilor nici problema financiară. Cele 28 milioane dolari ce au constituit bugetul Bibliotecii Publice Boston pentru anul 2002, par a fi insuficiente. Și pentru a suplini această insuficiență, vine în ajutor Fundația Bibliotecii Publice Boston, care, de rând cu alte scopuri, are și misiunea de a aduna mijloace bănești pentru a susține activitatea bibliotecii. Ideea care plutește în aer de mai mulți ani la Biblioteca Națională de a crea Fundația Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova ar trebui realizată, și ea ar reflecta nivelul în care în țară este conștientizat rolul unei bibliotecii, care ar trebui percepută ca memorie a unui neam. În cei 10 ani de activitate (fondată în 1992), Fundația Biblioteca Publică Boston a adunat peste 56 milioane dolari, care au fost folosiți mai ales în scopul diversificării serviciilor pentru public.

Tot în acest scop pe lângă Biblioteca Publică Boston activează „City-wide friends of the Boston public Library”, care și-a început activitatea în anul 1987.

W.P. Kinsella avea perfectă dreptate când scria în Shoeess Joe: „Dacă construiești, se va găsi cineva să vină”. Și lumea vine. Vine în fundații, asociații, vine la manifestări culturale, întruniri, cluburi de interes și, principalul, vine la bibliotecă. Citisem undeva că bibliotecile din țările dezvoltate economic au în ultimii ani problema cititorului, fenomen datorat informatizării excesive. Total nedreaptă afirmație. În una din sâmbete am lucrat în Departamentul Circulație, încercând să mă clarific și să pătrund în esența circulației computerizate. Pe întreg parcursul zilei, la cele 6 computere care efectuau înregistrarea cititorilor și primirea cărților înapoiate de cititori a fost rând, iar bibliotecarii se schimbau din două în două ore pentru că mai mult nu re-

zistau și toate acestea în timp ce în fața Bibliotecii și la intrarea în Departament erau boxe speciale pentru returnarea cărților și cititorii „fără probleme” le puneau direct acolo, fără a contacta bibliotecarul. „Cititorii cu probleme”, cei care au de plătit taxe pentru întârzierea restituirii, așteaptă cuminiți în rând să-și răscumpere vina, pentru că dacă computerul arată restanță, operația de împrumut nu mai poate fi efectuată. Un bibliotecar mai blajin ar rezolva „omenește” problema, computerul însă cunoaște numai legile tehnicii. Un cititor (rus de origine, de altfel, după titlurile cărților pe care le înapoia) a întors 15 cărți (aici nu este strict delimitat câte cărți poți împrumuta) și a plătit fără să clipească 10 dolari restanța indicată de computer. De altfel, amenda nu este exagerată: 5 cenți pentru 24 de ore întârziere și nu poate depăși suma de 1,25\$, aceasta constituind amenda maximă pentru întârzieri. Majoritatea serviciilor oferite de bibliotecă sunt gratuite, inclusiv biletul de cititor care este eliberat pe o perioadă nelimitată. Se plătește suma de 25 de cenți pentru înlocuirea biletului de cititor pierdut și 15 cenți o copie xerox sau la imprimantă. Prețul pentru copiile xerox variază de la bibliotecă la bibliotecă. La Biblioteca Publică Troy prețul unei copii era de numai 10 cenți. Copia color este de un dolar. Contra plată se face ca regulă cercetările de proporții (toate acestea în biblioteca de cercetare) pentru înfăptuirea cărora este necesară o perioadă mai îndelungată de timp: cum ar fi constituirea arborelui genealogic, când a decedat o persoană concretă, în ce muzeu din lume se află lucrările unui pictor concret etc. Pentru astfel de cercetări biblioteca deține o listă a potențialilor cercetători și beneficiarul poate contacta personal cercetătorul în cauză. De altfel, constituirea arborelui genealogic este o adevărată boală pentru cetățenii americani. În bibliotecile publice din Michigan, pe care le-am vizitat, am întâlnit printre materialele de referință ghidul „A beginner’s Guide to genealogy:

Information Packet”, care recomandă resurse de referință pentru cercetarea genealogică localizate în statul Michigan și chiar lista persoanelor certificate de către Biroul de Certificare în Genealogie, inclusiv a celor care au titluri de cercetători în domeniu.

Marele coz în mâinile bibliotecarilor americani este accesul gratuit la Internet. Toate bibliotecile acordă acest serviciu și este un punct de mare atracție pentru patroni. Biblioteca Publică Boston acordă 15 minute acces gratuit pentru toți cetățenii și la cele 10 computere cu această destinație practic nu se termină rândul nicicând. În acest scop, în preajma computerelor este improvizată o sală de așteptare. Pentru cititorii bibliotecii accesul gratuit este de 1 oră pe zi și în aceste scopuri biblioteca întreține încă 10 computere. Acces gratuit au și copii în departamentele specializate pentru servirea acestora.

Biblioteca Publică din Southfield (Michigan) acordă acces gratuit 30 minute cu posibilitatea de a lucra până se ivește alt cititor.

Se pare că accesul gratuit la Internet și sistemele antifurt nu sunt o problemă pentru bibliotecile din SUA. Chiar și cea mai mică bibliotecă pe care am vizitat-o - Biblioteca Publică Hamtramck, (dintr-un orașel de 19 mii populație, 69 % dintre care o constituiau polonezii) - avea 10 computere pentru patroni și bineînțeles renumitul sistem antifurt. După spusele dnei Hermina Anghelescu care m-a însoțit în această călătorie, aceasta era una dintre cele mai mici biblioteci din împrejurimile orașului Detroit. Toate materialele vizuale erau elaborate în două limbi, poloneză și engleză, și era evident aportul comunității la completarea bibliotecii pentru că volumul de

literatură în limba polonă era considerabil. Graficul de activitate al bibliotecii este alcătuit în așa fel încât să poată cuprinde și să fie convenabil pentru toți locuitorii: luni, miercuri, vineri - 9-5; marți-joi - 11-7, sâmbăta - 10-2.

O activitate foarte bine pusă la punct în folosul patronilor am întâlnit la Biblioteca Publică Troy. Unicul disconfort sufletesc a fost faptul, că deși în orașul Troy este foarte bine reprezentată comunitatea românească (în împrejurimi funcționează 2 biserici românești), pe raft erau numai 5 cărți în limba română. O diferență ucigătoare, dacă comparăm cu orașelul cu populație majoritară poloneză. În rest, totul părea o poveste, nu bibliotecă. La orele 7 seara, când am ajuns la bibliotecă, la parcare din preajma bibliotecii nu era nici un loc. Hermina a avut mult de furcă, până a pândit o mașină care tocmai pleca.

Mărturie că fenomenul este stabil era faptul că parcare era în renovare: se încerca să fie extinsă la limitele posibilității.

M-am gândit că de la parcare începe grija pentru patron și m-am mai gândit involuntar, că la noi nici prin cap nu a trecut cuiva să construiască o parcare în preajma unei biblioteci.

Nici prin gând să treacă cuiva că societatea va putea evolua, încât într-o zi un cititor să vină la bibliotecă cu mașina. Că nu s-au gândit la bibliotecari că ar putea veni la serviciu cu mașina personală e lucru înțeles. Așa se face că în centrul Chișinăului mașinile numai în copaci nu atârnă. E o mărturie a unei societăți care este fără perspectivă de evoluție?

Toate bibliotecile au evidențiate pe prim plan edițiile de referință. Este bine gândit chiar și mobilierul pentru aceste ediții, care, de regulă, sunt destul de numeroase. Rafturile sunt aranjate la nivelul ochilor în așa fel, încât cititorul adult, găsind ediția necesară, să o poată așeza pe raft, pentru a o consulta. Renumitele mese de referință au computere puse în nișe speciale, în așa fel încât să nu acopere fața bibliotecarului în momentul când discută cu beneficiarul.

Biblioteca publică Troy mi s-a părut un exemplu elocvent cum poți fi util patronilor. Nu cred că la Troy s-ar găsi cineva care să voteze

împotriva bugetului pentru bibliotecă. Pentru un orașel cu o populație de 80 mii este o sală cu 40 de computere. Aici totul este gândit în detaliu și cei 80 mii de locuitori ai orașului nu pot să nu observe și să nu aprecieze aceasta. Ei au la dispoziție chiar totul. Pentru binele utilizatorilor există parcare din fața bibliotecii, trecerea specială pentru persoanele cu probleme locomotorii; este indicat până și numărul scărilor pentru cei de vârstă înaintată sau chiar pentru cei distrați: 5 scări la urcare, 5 scări la coborâre; iar pentru persoanele cu probleme de vedere - o colecție fantastică de publicații cu litere mășcate, dispozitive speciale pentru a fixa ziarul de format mare ca să fie comod să le citești. De așa ceva nici chiar măcar nu auzisem. Tot aici sunt locuri special amenajate unde părinții pot să-și lase copiii, când trebuie să plece pentru a rezolva niște probleme, și tot aici ai să vezi copii, care se târâie printre cărți, pentru că încă nu știu să meargă în picioare. Iar WC-ul, cel mai de seamă atribut al unui nivel de trai civilizat, strălucește de curățenie: cu hârtie, apă caldă, săpun și un loc special amenajat pentru a lăsa copiii mici în si-

guranță, când vrei să faci un drum pe care până și împărații îl fac pe jos. Mare însemn al civilizației este WC-ul. Și... din nou mă trezesc cu gândul la un loc bine ascuns din blocul 2 al BNRM pe care, în încercarea noastră de a ridica Școala de Biblioteconomie la standardele la care aspirăm, îl vrem civilizat și... de unde dispăre și hârtia, și săpunul înainte ca cel ce le duce să revină la etajul 2. După cele văzute în biblioteca Troy nu te mai miră cele 65 computere pentru beneficiari și nici colecția de ziare în toate limbile de largă circulație. Mulți vin la bibliotecă numai ca să-și citească ziarul și din plăcerea de a nu-l citi în singurătate.

Tot la Troy se evidențiază relațiile dintre bibliotecă și alte instituții. În locuri bine amenajate și bine cunoscute de cititori sunt ziarul

pe care editurile sau casele de comerț le propun spre difuzare gratuită, materiale de promovare

a muzeului local, a centrului comunitar, a sălilor de gimnastică, cluburi specializate în sport, societăți istorice, societăți de caritate cum ar fi „Troy Place”, „Garden”, „Help from the heart”, informații despre diferite cursuri de instruire și, în special, despre cele ce au în obiectiv studierea noilor tehnologii. O atenție deosebită este acordată promovării informației despre bazele de date și nu neapărat la acelea la care biblioteca are acces. Unul dintre pliante era chiar de promovare a Bibliotecii și a Muzeului, dovadă evidentă că instituțiile sunt în strânsă colaborare. Tot la bibliotecă sunt concentrate anunțurile despre tot felul de manifestări. E de remarcat că bibliotecile din SUA oferă gratuit spațiile pentru tot felul de întruniri, concerte, lecții, expoziții, povestitori. Biblioteca este concepută ca loc de socializare a indivizilor – și aici e marele merit al bibliotecilor din SUA. Chiar și în bibliotecile academice, cu atât mai mult cele publice, intră toți cei care vor. Orice bibliotecă își face publicitate la activități și dacă biblioteca anunță o întrunire cu tema „Arta de a asculta”, de exemplu, nimeni nu stă să aleagă, dacă individul-participant este sau nu cititorul bibliotecii.

De mare popularitate se bucură grupurile de discuții. Discuțiile pot fi pe teme diverse, dar predomină acelea despre cărțile citite.

Bibliotecile oferă programe speciale pentru copii cu vârsta între 24-39 luni și pentru cei de 3-5 ani. Activitățile pentru această categorie de vârstă includ povești, spectacole cu păpuși, momente de creație. Înregistrările se fac ca regulă anticipat, iar prioritate se dă rezidenților din localitate. Activitatea durează jumătate de oră și părinții sunt cei mai activi participanți.

O altă categorie de materiale foarte des întâlnite în biblioteci sunt informațiile despre tot

felul de activități și societăți filantropice, de caritate, voluntari etc., biblioteca de foarte multe ori fiind direct implicată în aceste activități sau mișcări. Pentru cetățenii de vârstă prematură și cei dezavantajați din orașul Troy este bine cunoscută societatea comunitară non-profit Medi-Go Plus. Cei interesați găsesc la bibliotecă informația despre ce este Troy Medi-Go Plus; cine este eligibil pentru ajutor, cine plătește pentru servicii, unde te poți duce cu Troy Medi-Go Plus, cum poți face o rezervare etc.

În SUA este foarte răspândită activitatea filantropică, de caritate și voluntariatul. De asemenea, sunt răspândite bibliotecile private puse în slujba comunității. Multe biblioteci, săli specializate, clădiri, muzee etc. poartă numele donatorilor. Aici este considerată o onoare să-ți înveșnicești numele în asemenea fel. Muzeul de arte din Detroit este un exemplu elocvent în această privință. Acolo majoritatea tablourilor poartă inscripția cu numele persoanelor care au făcut donația pentru muzeu.

Pe măsura prestigiului de care se bucură biblioteca în comunitate, este și activitatea Societăților „Prietenii Bibliotecii”. Prietenii bibliotecii publice Troy este cea mai de succes organizație non-profit care sprijină activitatea instituției. Voluntarii adună fonduri pentru echipament și mobilier, programe muzicale, întruniri profesionale, instruirea continuă etc. „Prietenii bibliotecii” organizează și activitatea în Magazinul Darurilor și Magazinul Cărților folosite. Magazinul Cărților folosite lucrează vinerea și sâmbăta și vinde în jur de 800 unități în fiecare zi. Toate bibliotecile publice oferă asemenea servicii și patronii sunt foarte mulțumiți. O carte poate fi cumpărată cu 50 cenți, iar persoana care cumpără 3 cărți plătește un dolar. Biblioteca Publică Boston are un oficiu din câteva persoane care se ocupă de cărțile din donații. Uneori din cărțile donate sunt selectate cărți de valoare in-

estimabilă. La prima selecție este completat fondul bibliotecii centrale. La a doua selecție filialele bibliotecii își aleg cărțile pe care le au lipsă în fond. Cărțile rămase sunt îndreptate spre magazinele specializate în vânzări și cu care Biblioteca are contract de colaborare.

Pentru bibliotecile publice este caracteristică activitatea Biroului Consultativ al Bibliotecii. La Troy Biroul este alcătuit din cinci reprezentanți ai comunității, care consultă primăria cu privire la administrarea și funcționarea Bibliotecii. Ei participă în workshop-uri, comisii, evenimente etc. Participarea în Birou este în bază de voluntariat. Adulții, rezidenții trebuie să completeze un formular care se păstrează la primărie. Studenții din școlile superioare prezintă formularul la Departamentul Afacerilor Comunitare care este instituția ce decide componența Biroului.

Necesitățile patronilor sunt în permanență în centrul atenției administrației bibliotecii, iar pentru îmbunătățirea activității bibliotecii și calității colecțiilor patronii sunt rugați să completeze: fișa pentru comentarii, sugestii pentru achiziții, anchete de sondaj etc.

Programul de activitate al Bibliotecii Publice Troy este exact pe măsura așteptărilor tuturor patronilor: luni-joi - 10-9; vineri-sâmbătă - 10-6, duminică - 1-6. Cine ar putea fi nemulțumit?

Oferind atâtea, Biblioteca Publică Troy este în drept să solicite și puțin respect, desigur pentru binele aceluiași patroni. Cărțile pentru adulți și copii, casetele, discurile compacte, afișele, broșurile se împrumută pentru 21 zile și pentru fiecare zi întârziere este percepută taxa de 15 cenți, amenda maximă fiind de 10\$; Periodicele, păpușile, CD-ROM-urile, DVD-urile, discurile laser, videocasetele se eliberează pentru 7 zile, (pentru fiecare zi întârziere se percepe taxa de 1\$, amenda maximă fiind de 10\$); copiile color - 1\$, 1 pagina print - 5 cenți, fax - 3\$ pentru prima pagină și câte 1\$ pentru paginile următoare. Pentru a primi o pagină prin fax se plătește 1\$, pentru pierderea sau pentru deteriorarea materialelor – contravaloarea publicației; biletul pentru cititorul care nu este rezident - 100\$ anual. Desigur, patronii sunt conștienți de faptul că termenul de folosire a documentelor împrumutate poate fi prelungit prin telefon, on-line sau la sediul bibliotecii. Excepție fac cărțile care au fost prelungite de două ori sau cele care sunt (în „lista de aștep-

tare”) rezervate de alt cititor. Modalitățile de prelungire a termenului de folosire a documentelor este explicat patronilor în materialele de promovare a bibliotecii. Tot aici, de rând cu informațiile generale și cu programul de activitate al bibliotecii, patronii au la îndemână și informația despre amenziile percepute de bibliotecă pentru întârzierea restituirii, pierderea și deteriorarea documentelor etc.

În SUA bibliotecile în general și în special cele publice reflectă tradițiile democratice care caracterizează modul de viață american. Tot ce cuprinde în denumire cuvântul *public* este deschis absolut pentru oricine. Totul este la vedere, totul este accesibil, nimic nu este și nici nu poate fi ascuns. Aici bibliotecile își merită pe deplin titlul de centru de informare a comunității, centru de cultură, centru de instruire, centru de socializare a indivizilor și șirul poate continua. Scopul bine definit al bibliotecilor publice este de a susține și dezvolta calitatea vieții în comunitățile în serviciul cărora se află, prin asigurarea necesităților culturale, profesionale, educaționale și de recreare ale patronilor.

Toată literatura și informațiile solicitate (desigur, cu excepția celor care țin de securitatea statului) sunt găsite și puse la dispoziția patronilor, fie că pentru aceasta sunt folosite metodele tradiționale, fie că sunt explorate posibilitățile referințelor virtuale.

La Biblioteca Publică Boston patronii pot primi informațiile necesare prin telefon, în acest scop în bibliotecă funcționează Departamentul Referințe telefonice, prin fax, prin poșta electronică, accesând pagina WEB a bibliotecii, rubrica „Ask librarian” (Întreabă bibliotecarul), iar deja de mai bine de un an biblioteca folosește posibilitățile „Reference service 24/7” care acordă referințe non-stop.

Patronii sunt conștienți de faptul că bibliotecă deține sau trebuie să dețină toată informația de care au nevoie. Și dacă vor să cunoască cum, de exemplu, și în ce scopuri guvernatorul statului a cheltuit banii publici, nu-i nici o problemă. Aceste date sunt publice și bibliotecile primesc rapoartele financiare, ca regulă în formă de ziar, unde este arătat cum a fost cheltuit fiecare cent. Materialele de felul acesta includ de asemenea adresele de site ale instituțiilor și organizațiilor, telefoanele și numele persoanelor și ale funcționarilor cu responsabilități publice, numele și telefoanele senatorilor etc.

Tot la bibliotecă cetățenii vin dacă vor să cunoască mai multe despre sistemul de vot, modalitățile de votare, cum să eviți faptul de a fi manipulat.

Materialele elaborate de societățile istorice și care au drept scop valorificarea istoriei localităților, informarea publicului despre monumentele istorice și de artă din localități, istoria școlilor, muzeelor, a bisericilor etc. sunt difuzate patronilor la fel prin intermediul bibliotecii.

În așa fel, pășind pragul bibliotecii, patronul pășeste în lumea comunității, membru al căreia este, iar aici are asigurate toate posibilitățile de accesare a informației de orice nivel, inclusiv de nivel global.

Despre rolul bibliotecii ca mediator între patron, informație, document știu atât consumatorii de informații, cât și cei care livrează informația, prin aceasta exprimându-se prezența în bibliotecă a unui număr uimitor de mare de tot felul de ghizi, pliante, foi informative, anunțuri care pot fi luate gratuit de orice doritor.

Ghidul notarului public este mai mult un mijloc de a-i informa pe potențialii notari despre cum poți deveni notar public, unde poți practica meseria, ce servicii poți oferi etc., iar notițele juridice pentru seniori oferă tot felul de sfaturi juridice pentru bătrâni. Nu lipsește nici informația despre cum să-ți faci testamentul, sau cum să faci vaccina împotriva gripei. Foarte frecvente sunt informațiile despre dauna alcoolului și a drogurilor. Pentru tinerii sub vârsta de 21 de ani este explicat care sunt pedepsele dacă ești depistat *pozitiv*. Pentru câte zile sunt suspendate drepturile de conducător auto la prima încălcare, la a doua, care sunt responsabilitățile părinților pentru minori etc.

Numeroase foi informative dau explicații despre cum să folosești gazul natural pentru a fi în siguranță, ce să faci în cazurile când s-a întrerupt lumina electrică. Ghiduri speciale dau 20 de sfaturi despre cum să salvezi banii și să reduci poluarea.

Sfaturi medicale, adrese ale spitalelor, adrese ale doctorilor cu renume și mai ales a celor voluntari, adrese ale azilurilor de bătrâni - toate acestea sunt lucruri firești și nu mai miră pe nimeni în bibliotecă.

Împreună cu spitalele din localitate bibliotecile organizează lecții pentru femei pe tot felul de teme: de la ce să faci când te dor picioarele, până la folosirea metodelor netradiționale de lecuire.

Este foarte accentuată susținerea instruirii continue, de multe ori biblioteca oferind în aceste scopuri propriile spații.

Bibliotecile oferă workshop-uri la teme de felul: cum să-ți găsești o slujbă prin Internet; cum să completezi on-line formularul pentru a căpăta o slujbă, localizarea informațiilor despre salarizarea on-line etc. Foarte răspândite sunt cursurile de internet pentru începători.

Foarte variate sunt informațiile pentru părinți, în special pentru cei tineri: cum să pregătești copilul pentru școală, cum să pui începutul unei tradiții de sărbătorire a Thanksgiving-ului în familie. Pentru participarea la workshop-ul „Fotograful familiei” este invitată întreaga familie, sigur, cu aparatul și filmul de acasă. Pliante speciale informează părinții cum să plătești

pentru colegiu, cum să găsești un tutore, cum să găsești o școală privată. Pentru cei interesați sunt oferite lecții de educație religioasă precum și o gamă variată de programe educaționale.

Cei pe care îi preocupă natura și viața rurală, inclusiv florăritul și grădinăritul au la dispoziție toată informația la care poți visa de la cum să ajuți persoanele premature să-și facă o grădină la cum se fac îngrășămintele pentru plante în condiții casnice.

Programele de activitate ale teatrelor, cinematografele, inclusiv evenimentele importante care se produc aici își au loc printre informațiile comunitare și patronul, făcând drumul la bibliotecă, se întoarce înarmat cu toate informațiile de care are nevoie.

Vera OSOIANU

Ex-libris

Ex-librisul mondial reunit pe simezele clujene

Un concurs internațional de ex-libris ca acela organizat la Cluj cu prilejul jubileului lui Eminescu, concurs la care au participat graficieni de pe toate continentele (149 de artiști expozanți din 36 de țări au prezentat pe simezele expoziției 380 de lucrări) este un eveniment unic în istoria universală a acestui gen de artă, dovadă strălucită a capacităților și posibilităților clujenilor de a organiza manifestări culturale de o astfel de anvergură și mai cu seamă, a geniului managerial al regretatului Traian Brad, directorul de atunci al Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, care a găzduit acel de neuitat regal al ex-librisului mondial. Dar și a geniului de ex-librist al lui Ovidiu Petca, cel care, făcând un rodnic tandem cu Traian, a creat concepția concursului și a expoziției în care se conține, de fapt, filozofia artei ex-librisului și o orientare strategică spre revigorarea ei la noi. În prefață la catalogul expoziției, amintindu-ne de faptul că arta ex-librisului este cea mai generoasă și intimă manifestare a graficii de multiplicare, precum și de cele 3 determinante obligatorii și inseparabile ale acestor planșe minuscule (spre deosebire de grafica obișnuită, ex-librisul: 1) incorporează

mesajul profund și consistent al cărții pe care este colat, 2) este marcă de proprietate a posesorului cărții, fiind în același timp o emblemă a meseriei, pasiunilor, preocupărilor cotidiene ale acestuia (fie el persoană fizică sau instituție), în virtutea căruia fapt transcende starea cotidiană strict funcțională, ajungând a fi, peste ani, un mesaj cultural, o oglindă a gustului unei comunități sau epoci și 3) nu în ultimul rând reprezintă opera inconfundabilă și inestimabilă a unor artiști remarcabili). Petca se arată preocupat de respectarea rigorilor genului, altfel spus, de puritatea și de „imunitatea” acestuia. Ni se reamintește, în această ordine de idei, că arta ex-librisului a apărut concomitent cu și grație apariției tiparului și graficii de multiplicare. Deci, ex-librisul este o tipăritură, care consfințește proprietatea asupra cărții (numele posesorului ei), având în același timp un caracter de operă grafică mai mult sau mai puțin inspirată, sau de operă tipografică utilă și frumoasă. La acestea se adaugă și caracterul material, palpabil, toate împreună făcând ex-librisul să se deosebească net de ștampile, autografe, iscălituri aplicate în locul unde ar trebui colat ex-librisul în carte și considerate de Petca drept „forme rudimentare și inestetice de a marca proprietatea asupra cărții”.

În consecință, ex-librisul clujean a ținut să fie stipulat în regulamentul concursului că „orice clasificare pe criterii străine acestei

arte, ca ex-libris autograf, ex-libris ștampilă, ex-libris manuscris – conduce la o receptare greșită a acestui fenomen. Ex-librisurile dedicate unor evenimente sau unor personalități culturale decedate reprezintă de asemenea un factor poluant. Acceptarea acestor lucrări grafice ca ex-libris denotă lipsa de cunoaștere în domeniu.

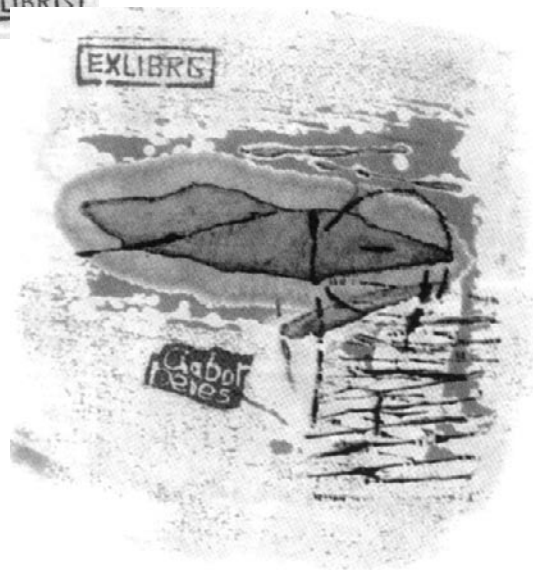
Singura corecție care s-ar putea aduce în clasificarea acestor lucrări este ca ele să fie catalogate sub denumirea de *pseudo ex-libris*.”

E de remarcat că respectarea celor trei canoane ale ex-librisului, în special a aceluia legat de funcția lui ca marcă de proprietate, e posibilă, totuși, mai mult atunci când artiștii ex-libriști și proprietarii de cărți se cunosc, abitează în aceeași comunitate. Executarea de mărci de proprietate de către artiști din alte părți presupune invitarea acestora și un timp de ședere a lor în localitatea proprietarului pentru a-l cunoaște pe acesta din urmă. În mod paradoxal, cele 380 de lucrări prezentate la concursul de la Cluj sunt toate inedite și toate satisfac rigorile genului, chiar dacă artiștii expozanți, invitați pe câteva zile, trebuiau să vină cu lucrările gata făcute. Cum a fost posibilă o asemenea performanță? În primul rând, concepția concursului prevedea că jubileul și tematica eminesciană vor constitui un fel de a patra determinantă a operelor, statutul ei fiind acela al dedicației. În al doilea rând, organiza-

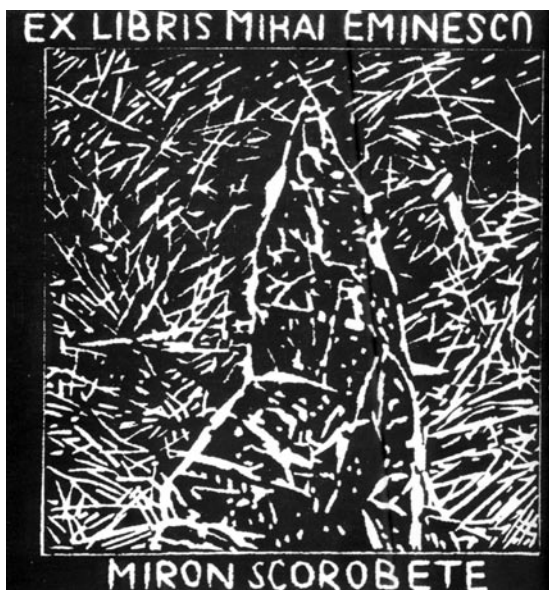

torii au furnizat din timp invitațiilor informații relevante și specifice despre personalitățile și instituțiile clujene pentru care ex-libriștii invitați ar putea executa, din propriul consimțământ, bineînțeles, mărci de proprietate asupra unor colecții de cărți. Drept care, ex-librisurile aduse la Cluj și expuse la concurs, sunt semne de proprietate ale unor persoane atât din străinătate (în acest caz fiind reflectată relația sau atitudinea lor față de opera eminesciană), cât și din România.

Lucrările de pe simezele clujene s-au constituit într-o veritabilă panoramă a nivelului și tendințelor de dezvoltare a artei mondiale a ex-librisului. Au fost reprezentate, practic, toate genurile și stilurile de ex-libris și toate tehnicile de executare, observându-se o ușoară polarizare între geometrismul, rigurozitatea compozițională (uneori aproape inginerescă) a graficienilor occidentali față de expresia dezvoltată, „curgătoare”, jocul sensurilor și al semnificațiilor formale și cromatice la autorii din Orient.

La concursul internațional de la Cluj au participat și trei graficieni din Moldova, tustrei distinși cu Diplome de onoare: Vitalie Coroban (pentru ex-librisul A. Țepauskas. Eminescu, tehnică: grafică de computer, 115x130), Valeriu Herța (ex-libris Asociația Scriitorilor Cluj, acvaforte-mezzorinta, 100) și Natalia Herța (pentru ex-libris Doina Cetea, linogravură, 137x90).

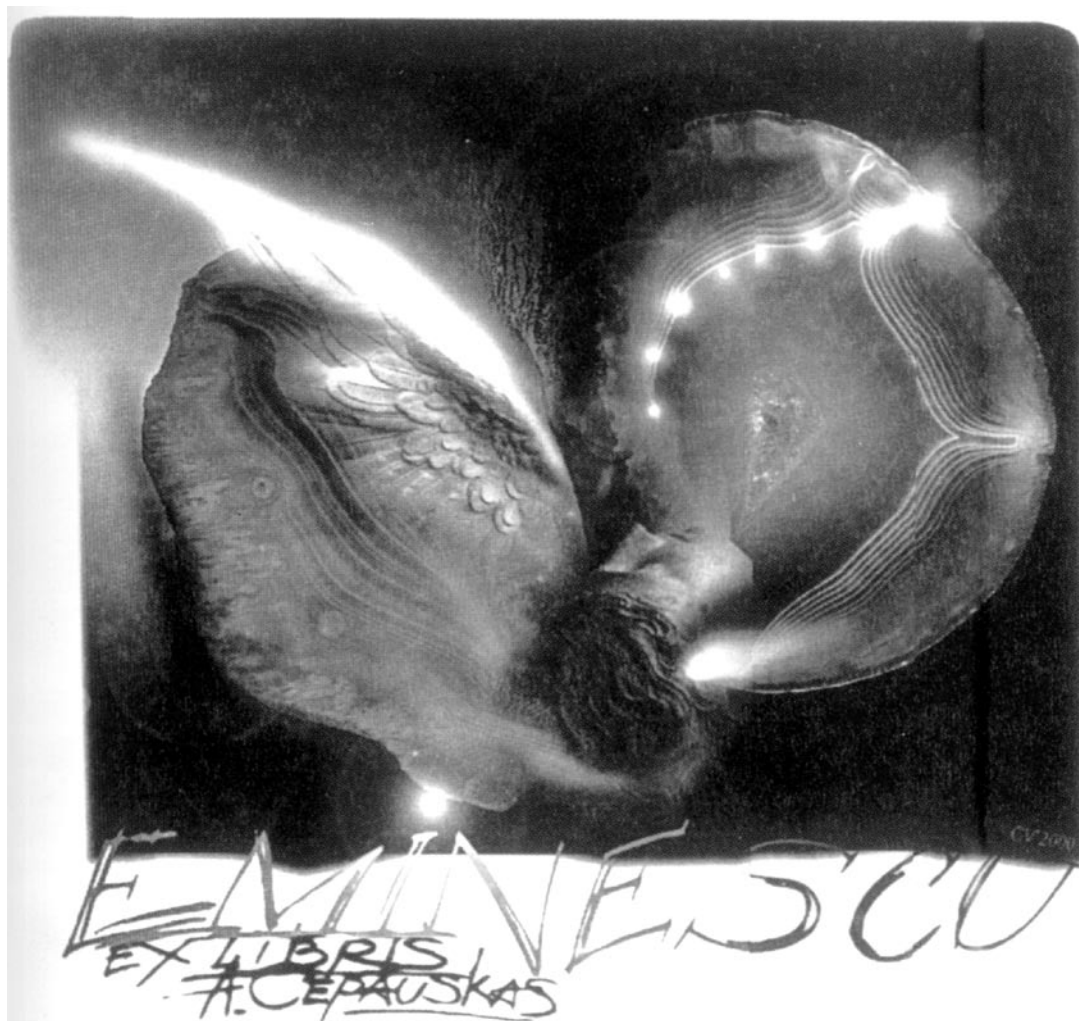
Concursul a fost câștigat de Yuri Borovitsky din Rusia (premiul I), Lukasz Milosz Cywicki din Polonia (premiul II) și Ji-Xin Shong din China (premiul III).

Un eveniment deosebit în cadrul concursului l-a constituit expoziția de grafică mică „In memoriam Mihai Eminescu” a cunoscuților graficieni japonezi Toshio Yoshizumi și Kohsei. Ambii dau predilecție tehnicii acului rece și a tiparului sec. Ambii recurg la procedeele artei seriale, care le permite să urmărească evoluția spiritului și a conștiinței, a ființei chiar, în lupta lor cu materia trecătoare, cu limitele, cu timpul ruinător, elementele de expresie și de sugestie fiind de sorginte zoomorfică și microcosmică. Motivele abordate au consonanțe cu tematica și problematica eminesciană.

Regalul de ex-libris și de grafică mică de la Cluj a dezvăluit căutările și căile noi pe care le va urma acest gen de artă în sec. XXI.

Alexe RĂU

Remember

Petrea D. DRAGANOV – o permanență istorică basarabeană

(La 70 ani de la trecerea în neființă)

În volumul IV a *Basarabiei necunoscute* am expus un studiu despre minunatul bibliograf basarabean Petru Draganov. Dar și astăzi suntem convinși că tema Draganov nu este epuizată. Fiind un bun cunoscător al filologiei slave și al istoriei slave din Sudul Europei, Petre Draganov este un clasic al culturii bulgare și macedonene ș.a. Fiind generat ca unul din pionierii moderni ai acestei culturi, Petre Draganov rămâne în vizorul cercetării actuale ca un savant, care n-a reușit să-și adune și să-și selecteze opera în formula priorității științifice așa cum ar fi fost firesc pentru un savant de talia lui, ajuns la o vârstă venerabilă.

Cercetarea lui s-a bazat în primul rând pe materialul factologic cules în timpul aflării sale în țările Europei de Sud, în zonele populate de slavi. Profesor de liceu, el a avut contact direct cu populația și, fiind un pasionat al cercetării n-a obosit să călătorească și cerceteze bibliotecile importante, arhive de stat și populare, arhive mănăstirești și bisericesti și în baza acestui material să extragă diamantele primelor studii științifice.

Destinul l-a împins să muncească în calitate de bibliotecar al Bibliotecii Publice din Sankt-Petersburg. Și aici se produce declanșarea unei noi etape în schema de cercetare pe care și-a impus-o P. Draganov. Structurarea materialului acumulat și compararea lui cu sursele deja prelucrate. Din această îmbinare au și răsărit majoritatea lucrărilor filologice ale lui P. Draganov.

Volumul de cercetare fiind imens, se impunea o sistematizare bibliografică a materialului și atunci el a purces la scrierea volumului *Bassarabiana*, fiindcă a doua temă de studiu *Basarabia*, de unde el era originar, îl preocupa în mod deosebit și atunci o bună parte din materialul acumulat s-a sedimentat în această bibliografie. Fiica lui, Angelina Draganov, într-o scrisoare adresată lui Gheorghe Bezviconi descrie în detalii mai multe etape importante din viața și activitatea lui Petre Draganov.

La 9 martie 1961, ea îi răspunde la niște întrebări legate de biografia tatălui:

“Mult stimat Gheorghe Gavrilovici, am să mă strădui să răspund la scrisoarea Dumneavoastră în ordinea întrebărilor enunțate în ea. În primul rând, am să continuu ceea ce vă este cunoscut despre tata din bibliografia *Bassarabiana* 1912.

După postul de director al Seminarului Pedagogic din Rovno din gubernia Samara (1913), tata a fost numit director la gimnaziul proaspăt deschis la Cahul (1913-1918), după aceea a fost profesor la Gimnaziul de Băieți din Comrat (1918-1922) și și-a terminat serviciul în gimnaziul din Bolgrad (1922-1926). În 1926, s-a pensionat. În 1928, la 7 februarie, a murit la Comrat. A fost înmormântat la cimitirul din Comrat. Mormântul lui s-a păstrat, conform informațiilor mele din 30 august 1960.

În afara lucrărilor care se referă la Basarabia, este o listă de lucrări științifice, literare, filologice și etnografice publicată în *Novâi sbornik po slavea-novedeniu*, întocmit cu ocazia jubileului de 50 de ani de activitate a lui V.I. Lamanski și a elevilor săi, printre care a fost și P.D. Draganov.

Aici este reproducă o listă de 103 lucrări ale tatei. În șirul de fotografii ale alcătuitoarelor acestui volum, este și fotografia lui. Lucrarea a fost tipărită în 1905 la Petersburg.

Descrierea prescurtată a lucrărilor tatei poate fi găsită într-o mică cărțuție tot de el întocmită, un catalog din câteva pagini — Arhiva, depozitul de carte și muzeul Draganovilor.

Biblioteca a fost naționalizată până la ultima filă tipărită sau de manuscris, în localitatea Comrat, în iulie 1940, pe când mă aflam la Chișinău. Când am sosit la Comrat, am fost anunțată că, după repartizare, materialele vor fi împărțite între bibliotecile din Comrat, Chișinău, Tiraspol și Moscova. În rezultatul telegramelor și corespondenței întreținute cu fratele meu care se afla la Leningrad, fratele Valentin Petrovici Draganov a propus în scris autorităților sovietice din Comrat ca repartizarea cărților și manuscriselor s-o facă chiar el, când va sosi la fața locului. La mine se păstrează copia acestei scrisori. Intrarea în Basarabia i-a fost permisă fratelui abia la 1 iulie 1941. Războiul a zădărnicit aceste planuri.

Mai târziu, în timpul războiului, la Chișinău, eu am întâlnit la un depozit de carte o parte din cărțile tatei aruncate în dezordine pe podea. Mi s-a spus că toată colecția a fost expediată la București. Cu aceasta, a luat sfârșit pelerinajul în căutarea cărților și a manuscriselor. Așa s-a împrăștiat prin lume „depozitul de carte al draganovilor”. Aș dori să cred că s-au găsit persoane care au cruțat colecția de la distrugerea definitivă în timpul războiului.

Fratele V.P. Draganov a locuit din copilărie la Leningrad, unde a absolvit gimnaziul de 3 clase, apoi Universitatea, Facultatea de Istorie și Filologie, a fost, în ultimii ani (până la începutul războiului, în 1941), colaborator științific, ca și tata, la Biblioteca Publică de Stat în secția de consultații

bibliografice, în calitate de bibliograf. Războiul ne-a întrerupt corespondența. Toate încercările mele de a-l găsi n-au fost fructuoase, dar eu continui să-l caut.

De la tata mi-au mai rămas doar: 1) Novăi sbornik po slaveanovedeniu pentru anul 1905; 2) Bassarabiana, neglijent tipărită, fără nici o corectură: greșeli, scăpări, lipsuri. Tata era nemulțumit de ea. Exemplarul meu a fost corectat de el, dar cu mare întârziere — după tipărire; 3) Fișa de serviciu a tatei până în 1912. Mai târziu, a primit titlul de „consilier de colegiu”; 4) Placheta Arhiva - Draganov și 5) Scrisorile și telegramele fratelui, adresate mie în problema repartizării cărților după voia lui.

Toate acestea sunt modeste, dar pentru mine au o mare importanță.

Atelierul fotografic a întârziat mult cu comanda mea: este supraîncărcat cu comenzi. Ceea ce m-ați rugat am să vă expediez mai târziu”.

Nu știm prea multe despre enigma arhivei lui Draganov, ceea ce într-un fel sporește interesul pentru cercetările referitoare la această temă.

A scris câte ceva despre Petre Draganov istoricul literar Nicolae Romanenco, fostul lui elev de la liceul din Comrat.

Serghei Fomin este preocupat de tema Draganov la Moscova, iar academicianul Blaje Rostovski — în Macedonia. Și dacă la baștină, la Comrat, a dispărut mormântul lui, apoi, în lumea științifică, interesul pentru moștenirea lui literară este constant. Aceasta este o garanție că numele lui Petre Draganov nu va fi uitat nici de generațiile viitoare.

P.S.

“...Cu adeverința de absolvire a fostei Școli Centrale Bulgare din Basarabia cu sediul la Comrat (patria mea), am intrat la Gimnaziul de Stat (acum Gimnaziul nr. 2) și după absolvirea lui am fost primit fără examene în clasa a 5-a a unicului pe atunci în toată Basarabia gimnaziu gubernial din Chișinău, acum Gimnaziul nr. 1.

Deși, în virtutea unor circumstanțe familiale, peste un an a trebuit să părăsesc Chișinăul și în toiul marelui război de eliberare din 1877 să plec la Harkov, unde, în 1880, am terminat studiile la Gimnaziul nr.2, eu voi rămâne, până la sfârșitul vieții mele, recunoscător gimnaziului condus de Excelența voastră: lui îi datorez însușirea temeinică a adevărului credinței creștine ortodoxe, sub îndrumarea minunaților profesori de religie V. Parhomovici (acum preasfinția sa Afanasii, Arhiepiscopul de Don și Novocerkassk) și Aleksei Kononovici Konski, magistrul în religie, protoiereu, care mai târziu a fost și rector al Seminarului Teologic

de la Minsk; anume acestui gimnaziu și minunatului profesor M. Leskoveț le datorez și studierea profundă a cursului de gramatică a limbilor greacă și latină; anume Gimnaziul nr.1 din Chișinău mi-a insuflat dragostea profundă față de limba și literatura rusă, prin intermediul merituosului profesor A.N. Șimanovski. Cu toate că încă în Școala Centrală din Comrat și în Gimnaziul de Stat eram considerat un foarte bun “istoric” și “geograf” (țin minte ca azi memorabila zi de 26 octombrie, era onomastica ministrului Învățământului Public, când, în prezența gr. D.A. Tolstoi, am răspuns la istorie și geografie, apoi i-am desenat pe tablă, aproape momentan, harta Rusiei, iar el între timp răsfoia atlasul meu geografic, care era cel mai bun din clasă), eu totuși datorez mult lecțiilor prezentate de neuitații profesori de la Gimnaziul gubernial din Chișinău, care mai târziu au fost și directori, regretații V.K. Zozulin și D.V. Kollovici.

Aceste circumstanțe favorabile au determinat în mare măsură specialitatea pe care mi-am ales-o în cadrul instituției de învățământ superior – facultatea de istorie și filologie pe care am urmat-o inițial la Universitatea din Harkov, apoi la cea din Sankt Petersburg, și am absolvit-o cu gradul de candidat (...)

Timp de 23 de ani, am fost în serviciul Ministerului Învățământului Public. În acest răstimp, în prima perioadă, am deținut funcția de profesor de limba rusă și alte științe istorico-filologice în regiunea Odesa (în școlile reale din Comrat și Sevastopol și în gimnaziile din Chișinău și Bolgrad); în cea de a doua perioadă, mi-am desfășurat activitatea în funcția de ajutor de bibliotecar la Biblioteca Publică Imperială din Petersburg, fiind responsabil de cărțile în limbile slave care au adoptat scrierea laică rusească.

Din motive familiale, eu, cu inima frântă, a trebuit să-mi întrerup preocupările științifice, să părăsesc Petersburgul, în 1904, și să revin la activitatea pe tărâm pedagogic, de data aceasta, în calitate de inspector, inițial la școala reală din Comrat, iar acum la școala reală din Astrahan... Sunt membru titular al următoarelor instituții: Societatea Geografică Imperială din Rusia, Institutul Imperial de Arheologie, precum și membru-colaborator al Societății Imperiale a Amatorilor Scrisului Vechi și al Comisiei Editoriale С.П.Б. a Societății Slave.

Am publicat diferite articole cu conținut istorico-filologic în: Журнал Министерства Народного Просвещения, Известияхъ отделения русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ. Историческомъ Вестнике, Русскомъ Филологическомъ Вестнике,

Русскомъ Вестнике, Литературномъ Вестнике, Правительственномъ Вестнике, Славянскихъ Известіяхъ și în alte publicații periodice.

Lista lucrărilor și articolelor mele științifice referitoare la limba rusă, filologia slavă, la bibliografie, patriotism (mai mult de 100) au fost publicate în cartea “Новый сборникъ статей по славяноведению, составленный и изданный учениками профессора и академика В. И. Ламанского, при участіи ихъ учениковъ, по случаю 50 летіе его учено-литературной деятельности” С.-П.-Б. 1905 г.

Mă îndoiesc de faptul că, neavând aproape deloc timp liber, fiind mereu ocupat cu activitatea pedagogică, mi-aș fi putut relua ocupațiile în domeniul literaturii și istoriei naționale, dragi sufletului meu.”

Prin cercetătoarea de la Cernăuți Natalia Strelciuc, preocupată tangențial de problema Petre Draganov, am reușit să intrăm în legătură cu Blaje Ristovski, membru al Academiei din Macedonia, care deține un document de unicat, descrierea arhivei și muzeului Draganov. În afară de aceasta în Macedonia au apărut mai multe studii în care este elucidată opera științifică a lui Petre Draganov. Depășind limitele impuse de frontiere opera acestui basarabean devine, treptat, un bun european, o operă de interes universal, ceea ce de fapt demonstrează că și la noi se poate edifica o operă mare, atunci când te zidești în ea până la sacrificiu. Un argument forte Destinul și Opera lui P. Draganov.

Iurie COLESNIC

Aniversări culturale

FIZIOLOGIA POEZIEI SAU DESPRE DURERE

Cuvântul văzut (scris) atât prin literele care-l compun, cât și prin valențele sale deschise de combinare sintactică, reproduce în mod simultan atât structura materiei, într-o posibilitate a ei, cât și structura conștiinței, într-o devenire a ei. De aici decurge și caracterul său dublu: obiectiv și subiectiv, cu o accentuare graduală către una sau alta dintre trăsături, după funcția lor morfologică.

Ca vehicul poetic însă cuvântul scris tinde să-și piardă proprietățile sintactice, integrându-se unei morfologii pure, în care o propoziție sau chiar o frază întregă are valoarea funcțională a unui singur cuvânt, sau chiar a unui singur fonem. Astfel, în structura unei poezii, grupurile de cuvinte transportă un ce apartenează, un supra-cuvânt sau mai bine zis o *necuvânt*. Ca o ipoteză de lucru vom folosi termenul de *necuvânt*, *necuvinte*, pentru a indica elementele primordiale ale poeziei așa cum se nasc ele, nenoționale și ambigue.

Dar mai înainte de a ne ocupa de *necuvinte*, va trebui, să analizăm cuvântul văzut (scris) în cele două caracteristici ale lui simultane.

Ca vehicul al comunicării poetice, cuvântul scris este forma cea mai acută de opoziție la entropie. Actul comunicării în sine are un caracter entropic, cu atât mai mult, cu cât comunicarea se efectuează prin anularea reciprocă, prin coincidența celor mai generale trăsături ale celor doi poli subiectivi. Individualitatea absolută este o formă a necomunicării absolute. Ar părea deci că diferitele grade de comunicare (prin cedarea succesivă a diferențelor specifice) coincid cu diferitele grade ale morții și aneantizarea absolută coincide comunicării absolute (integrării totulului în tot). De unde și falsul mit al incomunicabilității poeziei.

Caracterul anti-entropic al comunicării prin cuvântul scris constă în faptul că aceasta în loc să se generalizeze până la pulverizare, dimpotrivă, se individualizează, producând un salt calitativ morfologic. Fluxul comunicării se îngustează ca o pâlnie spre cuvântul scris. (De la emițător spre receptor.) Acest tip de comunicare, tipul estetic, este tipul de comunicare cel mai profund anti-entropic (înțelegând, prin estetic, zona cea mai realizată a eticului).

Cuvântul văzut (nu în sine, ci în momentul stabilirii lui ca vehicul poetic și al mutațiilor lui morfologice), prin caracterul său obiectiv și individualitatea sa subiectivă, produce realitate. El repercutează dublu: asupra emițătorului și asupra receptorilor, realizând comunicarea prin particular, prin monadă. De aici decurge și caracterul independent și în sine al operei literare.

Adeseori se spune (și este exact) că opera literară, cărțile au un destin al lor. Acest destin al operelor literare, independente de creatorii lor, provine tocmai din caracterul în sine al operei literare, din particularitatea, din individualitatea ei maximă, care totuși comunică, așa cum am văzut-o la un mod profund anti-entropic. E o comunicare fără limită de timp.

Caracterul profund particular al operei literare realizează contemplarea omului din afara lui, comunicarea sinelui cu sine prin cuvinte.

Profesorul Chris Barnard notează într-un articol al său următorul dialog:...

– Doctore Blaiberg, știu că ești un om curajos, și deci n-ai să fii tulburat de propunerea mea: Vrei să-ți vezi vechea dumitale inimă?

– Professore, voi fi foarte fericit să o văd!

Contemplarea propriei tale inimi este un fapt profund emoționant și tulburător. Contemplarea propriului tău suflet ni se arată însă de o perpetuă, dureroasă tulburare.

Gesticulația tinde să echivaleze cuvântul rostit. Până la un punct, cuvântul rostit poate fi considerat esențializare a unui complex de gesturi. Cuvântul rostit, ca și gestul, are un timp de desfășurare anume, o durată finită, iar transportul de sensuri și de emoție are o perioadă de înjumătățire (cum ar zice fizicienii despre metalele radioactive) gradual rapidă. Cuvântul scris însă are o stare de indefinit, eliminând gesticulația exterioară, perceptibilă prin simțurile elementare. Cuvântul scris nu mai esențializează gesticulația, ci o încorporează în totalitatea ei expulzând-o (să zicem radioactiv) atunci când se compune într-o structură poetică.

Am fi tentați, la prima vedere, să credem că verbele au o capacitate de expulzie (de gesturi) superioară

ră substantivelor. În cazul poeziei (deci al zonei estetice) atât verbele, cât și substantivele, cât și celelalte particule morfologice, nu pot fi judecate desprinse de context, cu atât mai mult, cu cât grupurile de cuvinte scrise alcătuiesc, în ultimă instanță un singur cuvânt compus.

Și totuși bănuim gesticulația, gestul, ca rădăcina primordială a cuvintelor. Ne îndreptățește argumentul temporalității și în special al reliefului, al spațialității comune. Ca și gesturile, cuvintele sunt în relief, în spațiu. Cuvântul scris, de asemenea, este în spațiu, fraza, grupul de fraze. Hârtia acoperită de cuvinte numai în aparență e plană. O frază poetică, aidoma unui cristal, e în spațiu. În infinitul spațiu interior al conștiinței.

Putem compara structura oricărei propoziții rostite sau scrise cu structura atomică. Putem compara formele și simbolurile lor, literele, cu structura celor mai simple particule. Ne izbește asemănarea dintre substantive și nucleu. Dintre verbe și electroni. Dintre adjective, adverbe, pronume și quante. Ne uluiește faptul că aidoma atomilor diferiți, care au un număr anumit de valențe, și substantivele, fiecare luat în parte, au un număr anumit de posibilități sintactice de a se combina cu verbele. Am putea spune, fără să aproximăm prea mult, că limbajul, cuvintele sunt umbra mărită a materiei în conștiință. Ne vine să dăm crezare acelei vechi superstiții copilărești că tot ceea ce imaginăm există undeva. Putem să reflectăm cu seriozitate asupra raportului cuvânt - materie și, inversând realul, să ne reculegem asupra aceluși „la început a fost Cuvântul”.

Gesticulația, mișcarea, ca matrice a cuvântului (ce straniu) are ca sens final noțiunea; care pare statică: dar noțiunea în poezie are funcția fonemului în cuvânt, funcția literei în cuvântul scris. Noțiunea, ca

și metafora, este metalingvistică. Și una și alta sunt acte de conștiință, ne reîntoarcem deci la cuvânt ca vehicul. Staticul pur este la fel de abstract ca și mișcarea pură. Existența lor se petrece într-un spațiu imaginat. De aici și funcția lor limitată, de a constitui numai sisteme de referință. Imaginația este un fenomen de conștiință, deci interior. Atât staticul pur, cât și mișcarea pură (din punct de vedere estetic) sunt fenomene interioare. Sistemele de referință ale poeziei sunt interioare, tocmai pentru că la ele se raportează fenomenele de exteriorizare, de expresie, de gesticulație. Abscisa și ordonata nu mai joacă rolul unor margini posibile, ci al unui centru posibil. Nu mai au rolul limitelor, ci al infinitului.

Alternanța static-mișcare poate fi percepută dialectic, atât în structura cuvântului, cât și în aceea a frazei și grupului de propoziții și fraze. Ea are un caracter exterior și unul interior. Exterior, cuvântul rostit, dar mai pregnant cuvântul văzut (scris), are o „panta rhei” — curgere — de la prima la ultima literă. Și o stare statică: sensul său. Propoziția (pe o altă spirală) are o anumită viteză de curgere graduală, de la cuvânt la cuvânt, fiecare cu sensul său, și un anumit static, sensul ei general. Interior, ca și metalele, care au o curgere a lor interioară hiper-lentă, cuvintele suferă și ele o curgere interioară, o șlefuire fonetică, o transmutare etimologică... Și ne oprim aici, a propos de cuvântul scris (ca vehicul poetic), nemaiintrând în detaliile care fac obiectul lingvisticii.

Dar durerea? Ce este ea, și, unde este ea? Dureea este expresie și locul ei se află în tipăt.

Tipătul este strămoșul cuvintelor. Dureea conținută, sensul lor. Cuvântul văzut transportă durere ambalată sonor și semantic, „...sânge scrie”, „...o citi și o să vie...”

Nichita STĂNESCU

O comoară depozitată pentru noi (la 120 ani de la nașterea lui Onisifor GHIBU)

La începutul anilor '90, când Octavian O. Ghibu pregătea volumul de memorii *Pe baricadele vieții*, care a și apărut în 1992, la Editura *Universitas* din Chișinău, mi-a transmis o serie de materiale, care reflectau elocvent activitatea politică, culturală și publicistică a lui Onisifor Ghibu în Basarabia și Transnistria.

În acel moment fiecare pagină din istoria Basarabiei interbelice venea ca un adevăr absolut, ca o pagină necunoscută. Astăzi, însă, se cere să reamintim unele date bibliografice ale lui Onisifor Ghibu, fiindcă deceniul care a trecut, pare să-l lese din nou în anonimat, chiar dacă există un monument în mijlocul Chișinăului,

o stradă, un liceu care-i poartă numele. Biografia lui Onisifor Ghibu pe care o expunem am reprodus-o în volumul *Sfatul Țării. Enciclopedie*, apărută în Chișinău, 1999:

„Studii secundare la Sibiu (1894-1900) și la Brașov (1900-1902); studii teologice și pedagogice la Sibiu (1902-1905); studii universitare: istorie și filozofie – la București (1905-1906); istorie, filozofie și filologie – la Budapesta (1906-1907); filologie ro-

manică, istorie, filozofie și pedagogie – la Strasbourg (1907-1908), filozofie și filologie romanică – la Jena (1908-1909) unde își susține teza de doctorat în filologie și pedagogie: *Utracvismul modern sau bilingvismul în școala populară*.

A fost referent școlar al învățământului primar din Transilvania, profesor suplinitor, deputat și senator, membru corespondent al Academiei Române.

Un om cu un asemenea potențial, nimerind în Basarabia, găsește aplicare multor idei și aspirații...

Bibliografia studiilor și articolelor lui O. Ghibu despre Basarabia a depășit cifra de 498, dintre care 21 sunt volume și broșuri.

Scurta lui aflare la Chișinău a dus la înființarea câtorva publicații noi, de care ducea mare lipsă provincia uitată de lume: *Ardealul* (1917-1918), *Școala moldovenească* (1917), *România nouă* (1918), *Biblioteca națională* (1917-1918), *Cuvânt moldovenesc* (1926-1927), *Biblioteca Astrei basarabene* (1927) ș.a.

Concomitent, el a adus la Chișinău marele personalități ale culturii române: George Enescu, Mihail Sadoveanu cu trupa Naționalului din Iași ș.a., nutrirând gândul tainic de a redeștepta în basarabeni simțirea românească. Și, spre surprinderea multor sceptici, acest lucru i-a reușit.

A colaborat la redactarea programului Partidului Național Moldovenesc. A fost propus în Sfatul Țării ca reprezentant al presei, dar în listele de bază nu figurează.

În volumul *Frânturi basarabene* T. Molda (alias Octavian Ghibu) reproduce o bibliografie a lucrărilor pe tematică basarabeană și transnistriană semnate de Onisifor Ghibu și păstrate în arhiva familiei. Aceste materiale publicistice în mare parte au fost publicate, și la vremea lor au servit drept pistă de pornire pentru unele volume cu aceeași tematică, scrisă de Onisifor Ghibu. Altele au rămas fără o continuare ulterioară, deoarece s-a schimbat anturajul istoric și noul context, această preocupare științifică devenise periculoasă, chiar și pentru un redutabil pedagog și publicist cum era Onisifor Ghibu.

Astăzi găsim potrivit să reproducem această bibliografie ca pe un instrument de lucru și cercetare pentru persoanele implicate în procesul de studiere a arhivei lui Onisifor Ghibu și a materialului legat de trecutul Basarabiei și al Transnistriei. Cine își imaginează că această temă este deja epuizată, greșește profund. Parcurgeți atent bibliografia și o să descoperiți zeci de teme valabile și astăzi, și în viitorul deceniu, în vederea cercetării nuanțate a istoriei Basarabiei.

„...VIII. MATERIALURI DOCUMENTARE

privitoare la istoria renașterii BASARABIEI și TRANSNISTRIEI” aflate în arhiva O. Ghibu

1. Memoriul pe temeiul căruia a luat ființă, în martie 1917, Partidul Național Moldovenesc, care a dus Basarabia la ruperea de Rusia și la Unirea cu România.

2. Programul Partidului național în formularea lui primordială.

3. Corespondența inițiatorilor mișcării naționale din Chișinău cu d. Vasile Stroescu, președintele Partidului național, aflător pe atunci în Odesa.

4. Procesele-verbale ale primelor două adunări de ofițeri și studenți moldoveni, ținute la Odesa în zilele de 23 și 24 martie 1917.

5. Originalul manifestului Comitetului Partidului național către cei 20.000 soldați moldoveni din garnizoana Odesa.

6. Programul unui partid moldovenesc fără revendicări autonomiste, redactat la 26 martie 1917 de Octavian Goga.

7. Propuneri ale aceluiași, cu privire la opera culturală din Basarabia.

8. Programul partidului democrat de la Kiev.

9. Proclamația arhimandritului Gurie către preoțimea moldovenească.

10. Note amănunțite despre toate ședințele comitetului Partidului național moldovenesc, ținute în lunile martie-iunie 1917.

11. Primul memoriu despre stările din Basarabia prezentat guvernului român de la Iași, la 8 mai 1917.

12. Al doilea memoriu, din 10 iunie 1917.

13. Al treilea memoriu, din 24 august 1917.

14. Un memoriu din iunie 1917, în contra autonomiei rusești a Basarabiei.

15. Note de la primul congres al studenților basarabeni.

16. Corespondența cu Oct. Goga în legătură cu emanciparea politică a Basarabiei.

17. Ziarul meu, cu note zilnice amănunțite despre întâmplările din Basarabia, începând cu 13 martie 1917 și până în iunie același an.

18. Note luate în ședințele de la 21 noiembrie 1917, 24 ianuarie și 27 martie 1918 ale Sfatului Țării, cu prilejul deschiderii acestuia, a proclamării Republicii moldovenești și a Unirii Basarabiei cu România.

19. Măsuri în vederea consolidării Basarabiei după ocuparea ei de către armatele române.

20. Primul act de politică externă a Republicii Moldovenești. Comunicarea făcută Puterilor aliate despre constituirea acesteia (ciornă originală românească).

21. Diferite ordine de la autoritățile Basarabiei autonome și independente.

22. Memoriul reprezentanților Ardealului și Bucovinei către guvernul Republicii, prin care peste 1000 de intelectuali ardeleni și bucovineni, demobilizați de guvernul Marghiloman, își oferă serviciile lor Basarabiei.

23. Memoriul Consiliului Uniunii centrale a proprietarilor din Basarabia către președintele Camerei Deputaților din Iași.
24. Telegramele date de basarabeni cu prilejul Unirii Bucovinei și a Transilvaniei.
25. Cuvântul Basarabiei cu prilejul Unirii Transilvaniei.
26. Gazeta „România Nouă” din Chișinău: colecția exemplarelor originale cenzurate de Cenzura rusească a Republicii Moldovenești și apoi de cea a guvernului Marghiloman.
27. Manifeste în legătură cu mișcarea revoluționară din 1917 (35 tipărituri).
28. Procesul-verbal al primei ședințe a Comisiunii pentru cărțile de școală moldovenești, din 5 mai 1917.
29. Note de la această ședință și de la ședințele Comisiei școlare moldovenești.
30. Adresele Comitetului ostașilor de pe frontul român către Zemstva gubernială în chestia naționalizării învățământului (septembrie 1917).
31. Listele de cărți românești duse din Moldova și Bucovina în Basarabia, în anul 1917.
32. Memoriul Asociației învățătorilor moldoveni către Direcțiunea regională din Odesa în chestia naționalizării învățământului din Basarabia.
33. Memoriu privitor la naționalizarea învățământului secundar (23 septembrie 1917).
34. Primele proiecte de programe ale învățământului primar.
35. O serie de documente în legătură cu începutul mișcării naționale culturale la Soroca, din octombrie 1917.
36. O cronică amănunțită a „Revoluției din Soroca” din octombrie 1917.
37. Originalul programului primului congres al învățătorilor moldoveni, din 25 mai 1917.
38. Raport adresat congresului în chestiunea adoptării alfabetului latin, în locul celui rusesc.
39. Proiectele de rezoluții prezentate congresului.
40. Procesele-verbale originale ale congresului.
41. Note amănunțite luate în ședințele congresului.
42. Un mare număr de documente și lucrări în legătură cu primele cursuri de învățători din Basarabia (iunie-august 1917).
43. Un mare număr de manuscrise de ale scriitorilor basarabeni din anii 1917-1918.
44. Declarația de Unire cu România a Uniunii învățătorilor din ținutul Chișinăului, la 2 februarie 1918.
45. Originalul Statutelor primelor Asociații a învățătorilor moldoveni din Basarabia și de peste Nistru.
46. Manuscrisele tuturor articolelor cu alfabet rusesc și latinesc, publicate în prima revistă pedagogică basarabeană: „Școala moldovenească”, 1917.
47. Cuvântări basarabene rostite la deschiderea Universității populare din Chișinău, februarie 1918.
48. Corespondența cu M. Sadoveanu în legătură cu primele reprezentații ale Teatrului Național din Iași, la Chișinău, 24.I.1918.
49. Corespondența cu G. Enescu, în legătură cu primele lui concerte în Basarabia, 26-29 martie 1918.
50. Corespondența cu primii profesori bucovineni aduși în Basarabia (G. Tofan).
51. Corespondența cu primii profesori români de la Universitatea din Odesa.
52. Corespondența cu primii învățători care au predat în românește în școlile primare ale Basarabiei.
53. Documente în legătură cu înființarea primelor biblioteci românești în Chișinău.
54. Manuscrisele articolelor publicate în nr. 1 al gazetei „Ardealul” din Chișinău, din 1 octombrie 1917.
55. Manuscrisul primului „Abecedar” românesc apărut în Basarabia, cu corecturile pentru tipar.
56. Listele celor dintâi elevi moldoveni din liceul din Soroca și Chișinău, care au cerut să se introducă în școlile lor limba română.
57. Documente privitoare la chestiunea bisericească și note de la ședințele Comisiunii bisericești.
58. Corespondența cu mai multe sute de prizonieri ardeleni din Rusia, la 1917, în vederea plasării lor în Basarabia, pentru motive naționale.
59. Un mare număr de manuscrise de cuprins politic de ale basarabenilor, din anul 1917-1918.
60. Corespondența cu oamenii de legătură de la Moscova în chestia politică basarabeană și românească.
61. Primele manifeste tipărite de românii de peste Nistru, în decembrie 1917.
62. Note amănunțite luate la Congresul românilor de peste Nistru ținut la 17 decembrie 1917, la Tiraspol.
63. Originalul cuvântării de deschidere a acestui congres, de Șt. Bulat.
64. Cuvântarea lui Toma Jalbă la același congres (manuscris original).
65. Lista cărților românești trimise în 1918 românilor de peste Nistru.
66. Darea de seamă despre Congresul de la Tiraspol (manuscrisul original).
67. Actul comemorativ al inaugurării, la Chișinău, a tipografiei Societății pentru cultura poporului român din Basarabia, din 8.IX.1917.
68. Actele congresului studenților moldoveni, ținut la Chișinău, la 20 mai 1917.
69. Statutul obștei învățătorilor și profesorilor moldoveni din Basarabia (manuscrisul original).
70. Însemnări în legătură cu deschiderea Universității populare din Chișinău.
71. Manuscrisul original al lucrării „Doruri sfinte”, de Andrei Murafa (1918).

72. Însemnări privitoare la congresul ostașilor moldoveni din 20 octombrie 1917, scrise de: V. Cijevschi, T. Jireghie, M. Minciună, I. Păscăluță și I. Pelivan.

73. Actul comemorativ al inaugurării tipografiei „România Nouă”, Chișinău, 15.VII.1918.

74. Materialele documentare în legătură cu apariția ziarului „România Nouă”, în anii 1918 și 1926-1927.

75. Acte în legătură cu Fondul pentru ajutorarea refugiaților ardeleni din Chișinău și cu Fondul pentru ajutorarea studenților ardeleni refugiați în Basarabia (1917-1918).

76. Însemnări privind evenimentele din Basarabia din anii 1917-1918, scrise de: Teodor Bologa, Petru Bucșan, Vasile Cijevschi, Anton Crihan (conferință din 1968), Gh. Dimitriu, Andrei Ghighiniță, Pan Halippa, Teodor Jireghie, Ion Pelivan, Vasile Săcară, Iorgu Tudor.

77. Însemnări privind stări de lucruri din Basarabia după 1919, scrise de: D. Ciugureanu, Profirie Fală, Pamfilie Pleșurin.

78. Programele șezătorilor artistice și culturale ale Caselor Naționale din Basarabia, din 1922-1925.

79. Rezultatele anchetei privind gradul de dezvoltare a satelor din județul Orhei, în 1926.

80. Materialul documentar în legătură cu presa basarabeană și cu preocupările ei în perioada 1905-1927.

81. Materiale documentare în legătură cu activitatea lui O. Ghibu în Basarabia în anii 1917-1918 și

1926-1927 (scrisori, fotografii, convocări la ședințe, ciorne de documente elaborate, lucrări și însemnări pe marginea unor evenimente, în legătură cu unele personalități, în legătură cu presa din Basarabia și Moldova ș.a.).

82. Acte în legătură cu activitatea publicistică, politică, culturală și organizatorică a „Astrei” basarabene, din partea 1926-1927 și cu consecințele acesteia.

83. Materiale documentare în legătură cu românii de peste Nistru (activitatea din 1917-1918, legături cu transnistrienii în perioada 1919-1944, corespondență, diferite acte și documente).

84. Materiale documentare în legătură cu transnistrienii: Alex. Zavtur, Ștefan Bulat, I. Petrilla, N. Smochină, Ion Diaconu, Sava Țăranu, Paul Iliin, Grigore Barcaru, Ilie Zaftur, Dominte Timonu, și alții.

85. Materiale documentare în legătură cu activitatea culturală inițiată în anii 1941-1944 pentru românii de dincolo de Nistru. (O parte din această listă a fost publicată de autor în 1926, în „Cu gândul la Basarabia”, p.101-110.)”

86. Găsim foarte potrivită ideea de a crea o bibliografie antologică în care am putea include bibliografia Basarabiei și Transnistriei, în materiale publicate și manuscrise, păstrate în arhivele personale. Întocmai așa cum ne-o sugerează această comoară bibliografică din arhiva lui Onisifor Ghibu.

Iurie COLESNIC

Tivoli

LUMEA SCHIMBĂTOARE A JOCURILOR ELECTRONICE

„Anul trecut, jocul video cu cea mai mare vânzare a fost *Grand Theft Auto 3*”, precizează revista „Newsweek”. Obiectivul jucătorului este acela de a urca pe scara ierarhică a unei organizații criminale prin comiterea de infracțiuni, cum ar fi prostituția sau omuciderea. „Nici o acțiune nu este lipsită de urmări”, spune revista. Dacă ucizi pietonii cu mașina pe care ai furat-o, vei fi urmărit de poliție. Dacă împuști un polițist, intră în acțiune FBI-ul. Dacă omori un agent FBI, armata va fi pe urmele tale căutând să te lichideze. Deși jocul a fost conceput pentru tineri de la 17 ani în sus, s-a observat că este cumpărat chiar și de cei ce nu au încă această vârstă. După cât se pare, chiar și copiii de 12 ani sunt interesați de acest joc.

SPACEWAR, primul joc modern pe calculator, a fost creat în 1962. Care era obiectivul lui? Lupta împotriva asteroizilor și a navetelor spațiale inamice. După acest joc, au apărut nenumărate alte jocuri asemănătoare, în anii '70 și '80, odată cu răspândirea calculatoarelor personale tot mai performante, jocurile pe calculator au început să câștige teren. Au început să apară jocuri de aventură, de testare a cunoștințelor, de strategie și de acțiune. De exemplu, un tip de joc de strategie îi cere jucătorului să conceapă și să coordoneze dezvoltarea unor orașe sau civilizații. Multe jocuri simulează sporturi precum hocheiul pe gheață și golf.

Anumite jocuri sunt apreciate pentru valoarea lor instructivă și distractivă. De exemplu, cu unele poți să efectuezi manevrele de aterizare a unui avion cu reacție, să conduci o mașină de curse sau o locomotivă cu abur, să cobori o pârtie cu un *snowboard* sau să călătorești în toată lumea. Totuși, alte jocuri de acțiune, precum cele numite *shoot-em-up*, sunt deseori criticate deoarece sunt pline de violență. De regulă, obiectivul jucătorului este să-și aleagă o armă, după care să împuște și să ucidă diverși dușmani umani sau de altă natură.

Jocurile on-line: o nouă modă

Britannia, o țară imaginară, are aproximativ 230000 de locuitori. Ei au diverse ocupații. Sunt ostași, croitori, fierari și muzicieni. Poartă războaie, construiesc cetăți, deschid prăvălii, se căsătoresc și mor. Totuși, acest ținut deosebit, numit Britannia, nu este real. El reprezintă o lume medievală virtuală, un loc în care jucătorii de pe Internet se întrec și acționează simultan. Acest tip de joc, numit joc on-line, se bucură

de tot mai multă popularitate. De fapt, se presupune că va fi „următorul capriciu” în universul jocurilor pe calculator. Apărut în 1997, jocul *Ultima On-line*, care cuprinde și fantasmagorica *Britannia*, a fost primul joc pe Internet. De atunci încoace, au apărut multe jocuri de acest fel, iar la multe altele se lucrează.

Dar care este diferența dintre acest tip de joc și celelalte? Personajele pe care le întâlnești sunt controlate nu de un calculator, ci de alți jucători care acționează simultan pe Internet. Mii de oameni pot participa la un singur joc. De exemplu, se spune că la *Ultima On-line* au participat în același timp jucători din 114 țări. Popularitatea acestor jocuri poate depinde în mare măsură de impactul social pe care îl generează. Jucătorii pot vorbi unii cu alții, simțind astfel că aparțin unei comunități globale.

O afacere foarte profitabilă

Industria jocurilor electronice pare tot mai înfloritoare. În 1997, profitul anual adus de industria americană a jocurilor video și pe calculator a ajuns la 5,3 miliarde de dolari americani, iar la nivel mondial s-au făcut vânzări de cel puțin 10 miliarde de dolari. Datele de mai sus dovedesc că această modă ia avânt. De fapt, în următorii cinci ani se preconizează că piața de desfacere a jocurilor electronice se va extinde cu 50 până la 75 la sută.

Potrivit informațiilor furnizate de Forrester Research, peste un milion de oameni accesează în fiecare zi diverse jocuri pe Internet. Mai mult decât atât, se spune că interesul față de jocurile on-line va crește proporțional cu răspândirea serviciilor broadband, un tip de conectare de mare viteză la Internet. Copiii care se joacă de mici pe calculator nu renunță la acest obicei când cresc. Iată ce ne mărturisește un jucător experimentat: „Jocurile pe calculator au devenit o modalitate de a-ți face prieteni în toată lumea”.

Dar sunt toate jocurile inofensive?

Sau prezintă și anumite pericole? Vom vedea în articolul următor.

Se expun jucătorii vreunui pericol?

Băiatul de 12 ani „își încolțește adversarul nenărmat și îi îndreaptă țeava pistolului spre cap. «Nu-mi mai scapi acum!», spune băiatul rânjind diabolic și bătându-și joc de personajul de pe ecran. «Ești al meu!» Băiatul apasă pe buton și îl împușcă în față, în timp ce personajul se rostogolește la pământ, halatul i se mânjește cu sânge. «Te-am terminat!», spune băiatul râzând”.

ACEST episod dintr-un anumit joc pe calculator, despre care s-a vorbit în articolul „Violența pe calculator: Sunt copiii voștri în pericol?” de Stephen Barr, ne obligă să punem întrebarea din titlul articolului nostru. Pe piață există peste 5000 de jocuri video și jocuri pe calculator. Unele sunt considerate instructive, distractive și inofensive.

De exemplu, unele jocuri te învață geografie sau cum să pilotezi un avion. Altele îl ajută pe jucător să-și dezvolte gândirea logică și capacitatea de a rezolva probleme. Unele jocuri au rolul de a exercita un efect terapeutic asupra jucătorului. De pildă, un astfel de joc a fost conceput să-i ajute pe cei ce suferă de o tulburare de citire. De asemenea, alte jocuri îi ajută pe copii să se familiarizeze cu limbajul informatic, limbaj din ce în ce mai important în această eră a tehnologiei.

Experții ne dezvăluie aspectele dăunătoare

„O categorie de jocuri au teme care sfidează normele sociale, teme cum ar fi violența, sexul și limbajul vulgar”, afirmă David Walsh, președintele Institutului Național de Cercetări asupra Familiei și Mass-Media. „Din nefericire, este vorba despre o categorie ce pare să aibă o trecere deosebită în rândul copiilor între 8 și 15 ani.”

Un studiu efectuat în Statele Unite a arătat că aproape 80 la sută dintre jocurile video preferate de tineri conțin violență. Iată ce spune Rick Dyer, președintele companiei Virtual Image Productions: „Ele nu mai sunt simple jocuri. Sunt dispozitive de învățare, îi învățăm pe copii în cel mai incredibil mod cum e să apese pe trăgaci. ... Dar iată ce nu învață ei: consecințele asupra vieții reale”.

Protestul împotriva jocurilor violente s-a fă-cut simțit încă din 1976, când în centrele de videojocuri s-a pus la dispoziția publicului jocul Death Race. Obiectivul jocului era să calci cu mașina pietonii pe care-i vedeai pe ecran. Jucătorul care călca cei mai mulți pietoni câștiga. Jocurile de ultimă generație, mai sofisticate, au o grafică mai bună și îi permit jucătorului să participe la acte violente ce par a fi și mai reale.

Jocul *Carmageddon*, de exemplu, îi cere jucătorului ca, până la ultimul nivel, să calce și să ucidă 33000 de oameni. Iată ce se spune într-o descriere a părții a doua a jocului: „Victimele nu numai că sunt strivite sub greutatea roților, iar parbrizul este stropit cu sânge, dar ele se și ridică în genunchi implorând îndurare sau se sinucid. Dacă vrei, poți chiar să le rupi în bucăți”.

Este așadar dăunătoare violența simulată? Asupra acestui subiect s-au făcut aproximativ 3000 de studii. Multe persoane au sesizat că există o legătură între violența jocurilor și agresivitatea crescândă a jucătorilor. Incidentele în care tinerii se manifestă violent sunt considerate de mulți o dovadă a acestei legături.

Unii specialiști minimalizează influența pe care o au jocurile asupra oamenilor, spunând că trebuie luați în considerare și alți factori. Potrivit opiniei lor, copiii care au deja înclinații violente sunt cei care aleg aceste jocuri. Dar exercită jocurile violente într-adevăr o influență nefastă asupra jucătorilor? Este ilogic să susținem că oamenii nu sunt influențați de ceea ce văd. Dacă așa ar sta lucrurile, de ce mai cheltuiesc

companiile comerciale miliarde de dolari anual pe publicitatea difuzată la televizor?

„Deprinderea și dorința de a ucide”

Specialistul în psihologie militară David Grossman, autorul cărții *On Killing* (Despreucidere), susține că violența prezentă în jocurile pe calculator are asupra copiilor același efect pe care îl are instruirea militară asupra soldaților, adică îi face să-și învingă aversiunea instinctivă față de actul uciderii. De pildă, personalul militar a observat că, la o mare parte dintre infanteriști, această repulsie poate fi anihilată în timpul exercițiilor de tir prin simpla înlocuire a țintei tradiționale cu una în formă de om. La fel, spune Grossman, jocurile violente dezvoltă în copii „deprinderea și dorința de a ucide”.

Potrivit rezultatelor unor cercetări apărute în publicația *Journal of Personality and Social Psychology*, violența prezentă în jocurile video și în jocurile pe calculator poate fi chiar mai periculoasă decât cea prezentată la televizor sau în filme, deoarece jucătorul se identifică cu personajele care se manifestă violent. Dacă prin intermediul televizorului suntem spectatori la violență, prin jocurile pe calculator suntem chiar participanți la ea. Mai mult decât atât, un film îl poate reține pe un copil doar câteva ore, pe când un joc video îi poate răpi 100 de ore.

În unele țări s-a adoptat un sistem de clasificare menit să indice că jocurile de o violență excesivă sunt doar pentru adulți, însă acest sistem este util doar atâta timp cât se ține cont de el. Un studiu efectuat în Statele Unite a dezvăluit că 66 la sută dintre părinții intervievați nici măcar nu cunoșteau semnificația clasificărilor oferite de acest sistem. Directorul Entertainment Software Rating Board spune că scopul principal al sistemului nu este acela de a-i împiedica pe copii să-și facă rost de anumite jocuri. Iată ce afirmă el: „Rolul nostru nu este de a impune anumite gusturi, ci de a le oferi părinților mijloacele necesare pentru a stabili ceea ce vor sau nu vor pentru copiii lor”.

Jocurile creează dependență?

Noile jocuri online, care se joacă pe Internet cu oameni din întreaga lume, îi dau jucătorului posibilitatea să aleagă rolul unui personaj care, pe măsură ce trece peste diverse obstacole, se simte tot mai plin de sine. Timpul pe care jucătorul îl petrece „în pielea” personajului său este o adevărată investiție și îi dă un sentiment de satisfacție, care îl și face să vrea să joace în continuare. Unii se simt aproape dependenți de astfel de jocuri. Acesta este, probabil, motivul pentru care anumite jocuri online durează luni sau chiar ani.

Unii spun că există o legătură între violența din jocuri și agresivitatea jucătorilor

Revista *Time* preciza că, în ultimul timp, interesul față de jocul on-line numit *Lineage* a crescut în Coreea de Sud. Jocul prezintă o societate medievală în care

participanții trebuie să lupte pentru victorie. Jucătorul trece de la un nivel la altul, încercând să înainteze în rang. Unii tineri joacă toată noaptea, iar a doua zi nu pot sta treji la școală. Părinții se îngrijorează, însă nu știu întotdeauna cum să abordeze problema. Într-un interviu, un tânăr a mărturisit: „Cei cu care comunic on-line cred că sunt o persoană fină, dar, când mă întâlnesc în realitate, mă sfățuiesc să mai slăbesc”.

Iată cum explică psihologul coreean Joonmo Kwon popularitatea de care a ajuns să se bucure jocul Lineage: „În Coreea, viața reală te obligă să-ți înăbuși pasiunile și dorințele ascunse, pe când jocul îți permite să ți le exprimi”. Prin urmare, tinerii evadează din realitate într-o lume a fanteziei. Un comentator perspicace îi descrie pe jucători astfel: „Lumea jocului i se pare gamerului [jucătorului] mult mai atrăgătoare decât realitatea. Realitatea nu e decât un «spațiu» în care își face rost de banii de care are nevoie ca să poată continua jocul”.

Consecințe asupra sănătății

Statisticile din Statele Unite arată că un elev de clasa a șasea se uită la televizor patru ore pe zi - în afară de timpul pe care-l petrece jucând jocuri video sau pe calculator, într-un sondaj efectuat în 1995, peste 60 la sută dintre copii au recunoscut că adesea jucau mai mult decât intenționau să o facă. Acest lucru poate avea drept rezultat neglijarea temelor pentru acasă, în urma unui studiu condus în Japonia s-a constatat că jocurile pe calculator stimulează doar o parte limitată a creierului unui copil. Potrivit studiului, copiii trebuie să citească și să scrie mai mult, și să facă mai multe exerciții de aritmetică, însă, pentru ca creierul lor să se dezvolte pe deplin, ei trebuie să se joace afară cu copiii, intrând în contact și comunicând cu alții.

Potrivit unor rapoarte, 40 la sută dintre copiii din Statele Unite, cu vârsta între cinci și opt ani, sunt obezi. După cât se pare, ceea ce contribuie la agravarea problemei este lipsa exercițiilor fizice cauzată de irosirea timpului în fața televizorului sau a monitorului. O companie chiar a inventat un aparat pentru exerciții ce poate fi folosit în timp ce utilizatorii se joacă pe calculator. Evident, mult mai bine ar fi să se reducă timpul petrecut cu astfel de jocuri, acordându-se suficient timp altor activități care să-l ajute pe copil să-și formeze o personalitate complexă și echilibrată.

O altă problemă de sănătate o constituie tulburările oculare, ce pot apărea în urma privitului îndelungat la un monitor. Studiile arată că cel puțin 25 la sută dintre utilizatorii de calculatoare au probleme oculare. Una dintre cauze poate fi scăderea frecvenței clipirii, care poate duce la uscarea și iritarea ochiului. Prin clipire, ochiul se curăță, deoarece este stimulată secreția de lacrimi, care spală bacteriile.

Nefiind pe deplin conștienți de pericolele la care se expun, copiii se pot juca uneori pe calculator ore în

șir, făcând doar câteva pauze. Aceasta le poate cauza tensiune oculară și probleme de focalizare. Specialiștii recomandă pauze scurte, de câteva minute, după fiecare oră de folosire a calculatorului.

O afacere care ia proporții

Interesul față de jocurile on-line pare să crească pretutindeni în lume. Se deschid tot mai multe localuri Internet-cafe. Acestea sunt dotate cu mai multe calculatoare, iar cei ce le frecventează plătesc ca să joace jocuri pe rețea. Se știe că tinerii obișnuiesc să cheltuiască câte 200 de dolari americani pe lună în aceste localuri.

Fără îndoială, industria jocurilor prosperă. Se estimează că piața jocurilor on-line va crește cu 70 la sută în următorii cinci ani.

Este evident însă că această industrie „înfloritoare” are o latură întunecată. Pericolele sunt reale. Nici unul dintre noi nu-și poate permite să-și pericliteze sănătatea, să-și risipească timpul și banii sau să devină insensibil la violență sau la crime. Cu atât mai mult copiii noștri nu-și pot permite să plătească un astfel de preț. Prin urmare, nu este câtuși de puțin adevărat că jocurile pe calculator sunt întotdeauna instructive și inofensive. David Walsh, citat mai înainte, avertizează: „Mass-media se pare că este mai puternică decât credem”. El continuă: „Dacă părinții au responsabilitatea de a-și îngriji copiii, atunci definiția pe care o dăm termenului «a îngriji» trebuie să fie în pas cu schimbătoarea lume a mass-media”.

Tony MEDINA

Traducere de Svetlana COJOCARU

Popas la Oradea

TIMPUL REFORMEI ÎN BIBLIOTECĂ

Acum, la început de mileniu, când se termină reforma în întreaga societate românească, se pune întrebarea, dacă primeniurile trebuie să pătrundă și în domeniul bibliotecii publice.

Văzând starea dezastruoasă a bibliotecilor comunale, starea precară a celor orășenești și municipale, înghețarea celor județene în aceleași tipuri de servicii; când alții au trecut de la bibliotecă la mediatecă și de la catalogul manual la cel automatizat și virtual, răspunsul nu poate să fie decât afirmativ. Da, se cere realizarea reformei bibliotecilor publice, dar nu prin abandonarea lor în părăsire și distrugere lentă, cum se întâmplă în prea multe biblioteci comunale din Bihor și din țară, ci prin reînvierea lor, prin dotarea și echiparea lor, prin formarea unui personal competent și devotat, plătit decent, prin înnoirea serviciilor și a colecțiilor, respectiv prin păstrarea a ceea ce a fost bun și abandonarea a ceea ce este perisabil din vechea stare a bibliotecii publice. La acestea aș mai adăuga încă două premize, care devin obligatorii. Mai întâi, formarea unei atitudini pozitive față de biblioteca publică, odată cu pășirea în noul mileniu, la nivelul factorilor de autoritate locală, comunală, orășenească și municipală, care prea adesea recepționează biblioteca nu ca pe un tezaur, ci ca pe o povară dată în seama bugetului local și ca pe un obiect de dispută în puterea locală, fragmentată între deliberativ și executiv. Adesea am întâlnit la numeroși primari părerea că biblioteca comunală ar trebui finanțată de către alții, nu din plan local, ci de către Ministerul Culturii sau de către Consiliul Județean. Cu alte cuvinte, un refuz de asumare a autonomiei locale, o îndepărtare de sine, din dorința de a trimite în alte direcții banii ce s-ar fi cuvenit pentru dezvoltarea culturală prin carte a comunei. Pentru că, să reținem, există și o astfel de dezvoltare, nu numai economică sau comercială, există și trebuie să existe o dezvoltare culturală a comunității, din care biblioteca face parte organică. Până la urmă, alături de creșterea nivelului de trai, dezvoltarea culturală specifică este cea

care dă definiția pe termen lung și identitate unei localități, cea care-i dă personalitate. De aceea nu trebuie aruncate vechile registre de evidență a colecțiilor și cititorilor bibliotecii, cum am văzut în câteva locuri că se întâmplă, ca să ascundă lipsurile din gestiune, ci trebuie păstrate și arhivate cu atenție în arhiva Primăriei, deoarece sunt parte a istoriei culturale locale, precum școala și biserica nu-și schimbă sau aruncă actele, ci le păstrează definitiv și nelimitat.

Și a doua premiză, derivată din prima, ar fi accentuarea caracterului comunitar al bibliotecii, ca instituție de cultură publică în serviciul comunității și susținută de către comunitate, la toate capitolele.

Pentru a se realiza reforma în bibliotecile publice, este necesar ca aceste două premize să se împlinescă, deoarece fără de ele nu se pot disloca mentalitățile ce împiedică orice proces de reformă. Ce anume trebuie dislocat în mentalitatea multor primari și consilieri comunali și orășenești? - Complexul de așteptare! Să vină cineva și să facă, să cadă de undeva sponsorul, să dea județul cu banii, să dea guvernul, să dea Europa, să dea NATO! Dar, cu ce și de unde să mai dea alții, cum să ajute alții, dacă puterea locală este indiferentă și nu se ajută singură!

Voi pomeni chestiunea spațiilor și a colecțiilor! Norma europeană de spațiu este de 0,07 mp/locuitor într-o comună rurală, sau urbană. Prin urmare, la o comună cu 5.000 de locuitori, biblioteca locală, după norma de la Bruxelles, ar trebui să fie de peste 300 mp. În cazul Bihorului, corespund din acest punct de vedere, sau numai se apropie de standard european, bibliotecile comunale de la Popești, Dobrești, Vadul Crișului, Borș, Cefa, Biharia (dacă se va extinde pe tot etajul!), Săcuieni, Tileagd (însă în cea mai rea stare de conservare!) și Tinca (numai cu bunăvoință!). Eventual și Șuncuiuș, Bratca, dacă se vor amenaja și organiza din nou, cu extindere de spațiu.

Să observăm cât de mică este lista, față de numărul de 86 de comune ale județului. Din rândul bibliotecilor orășenești corespund ca mărime a spațiului cele din Vașcău, Marghita, viitoarea bibliotecă a Beiușului (în construcție de șapte ani!), se apropie de standard Salonta și sunt sub standard bibliotecile din Nucet, Stei și Valea lui Mihai.

Reforma în acest domeniu ar însemna ca pe plan local să se asigure spațiul la norma eu-

ropeană, curat și aerisit, respectiv din programe extracomunale, să se asigure dotarea cu mobilier adecvat, potrivit cataloagelor de specialitate.

În ceea ce privește formarea și dezvoltarea colecțiilor, prin normele curente în unele țări din Comunitatea europeană, se aplică principiul pendulei, adică *ajută-te ca să te ajut*. Dacă se prevede în bugetul local o anumită sumă pentru achiziția de carte nouă, aceeași sumă se primește și din prevederi județene sau guvernamentale. Răspunderea astfel devine comunală, locală și județeană. Soarta personalului se rezolvă de asemenea împreună, adică se face recrutarea și angajarea de către Primărie, respectiv pregătirea de specialitate se întâmplă prin cursuri parcurse sub autoritatea de specialitate a bibliotecii departamentale sau județene. Toate acestea sunt fațete ale reformei și care se pot îndeplini chiar și în condiții de recesiune economică, dacă se depășesc mentalitățile vechiului regim privind rezolvarea de sus în jos, dacă se trezește spiritul de inițiativă culturală și dacă se pun laolaltă

mijloacele de conștiință, de voință și finanțare, existente orizontal și vertical, în acest buletin periodic, care își face acum un nou început, vom încerca să arătăm cum se trezește gândirea și voința reformistă în bibliotecile publice din Bihor, care sunt componentele, serviciile, succesele și insuccesele acestui proces, cum ne prezentăm la marginea mileniului și cum ne pregătim să plonjăm în alt mileniu și în altă mentalitate: cu capul în sus sau cu capul în jos, să cădem ca într-o prăpastie, sau să ne ridicăm pe vârfuri, pentru a atinge muntele cunoașterii, care așteaptă răbdător și turiștii români, alături de cei din toată lumea. Dacă vom fi tari în organizare, precum suntem prea adesea tari numai în idei, vom putea merge împreună cu fruntea sus în biblioteca mileniului următor.

*Lect. univ. drd.
Constantin MĂLIŢĂ,
directorul bibliotecii județene
„Gheorghe Șincai” Bihor*

Un program privind conservarea – prezervarea colecțiilor de Carte Veche și Valoroasă de la Biblioteca Județeană

„Gheorghe Șincai” din Oradea

Sub aspect fizic, colecțiile bibliotecii sunt constituite dintr-o mare varietate de publicații și alte documente, a căror reunire și grupare, potrivit unor criterii științifice prestabilite, formează fondul general de publicații. Ca atare, acest program vizează un întreg ansamblu de măsuri și activități, pornind de la evidența și administrarea patrimoniului bibliofil, dar și cu măsurile privind asigurarea spațiilor salubre și a mobilierului corespunzător pentru stocarea colecțiilor.

Ținându-se cont de specificitatea agenților nocivi din spațiile bibliofile, o preocupare de bază în fundamentarea programului reprezintă elaborarea și aplicarea măsurilor preventive și (sau) curative împotriva factorilor deterioranți ai colecțiilor, potrivit normelor de igienă a cărții, adaptate la condițiile concrete ale fiecărui spațiu (mărimea și amplasamentul acestuia, valoarea și componența colecțiilor, specificitatea agenților nocivi etc.).

Obiectivele programului de conservare-prezervare ale colecțiilor de carte veche și valoroasă sunt următoarele;

- asigurarea spațiilor salubre și a mobilierului corespunzător pentru stocarea cărților și documentelor;
- asigurarea folosinței publice a patrimoniului de carte veche, valoroasă și a documentelor trecutului și prezentului;
- consolidarea unei mentalități comune, sau chiar mai mult, a unui mod comun de a gândi în problemele conservării patrimoniului bibliofil, între conservatori și bibliotecari de diferite grade de cultură;
- lansarea și consacarea programului de protecție individuală (boxmg) - păstrarea în casele de protecție a lucrărilor care au un început de dezmembrare, folosindu-se materiale neacide;
- practicarea conservării pasive, de luptă împotriva mușgaiului, a petelor de foxing, a faunei de insecte papirofage, bibliofage.
- optimizarea regimului de temperatură, umiditate, iluminat, aerare, stocare a cărților și documentelor;
- identificarea florei micotice (a mușgaiurilor și bacteriilor celulozolitice) prezente în colecții și spații bibliofile;
- identificarea faunei de insecte papirofage specifice cărților și documentelor, precum și spațiilor închise;

- monitorizarea evoluției factorilor de stres sanitar;
 - cercetarea cauzelor și înlăturarea efectelor de degradare biologică, fizică și chimică;
 - expertizarea biopatologică a patrimoniului bibliofil, stabilirea diagnosticului patologic și entomologie (diagnostic entomopatologic);
 - fundamentarea științifică a tratamentelor preventive și/sau curative de eradicare a complexului biologic degradativ (mușegaiuri, insecte și rozătoare);
 - efectuarea tratamentelor de dezinsecție, dezinsecție și deratizare a colecțiilor și spațiilor, verificarea și corectarea tratamentelor efectuate;
 - consultanță de specialitate pentru bibliotecile publice din județul Bihor, expertizarea biopatologică și microclimatică a cărților și spațiilor cu risc sanitar;
 - trecerea pe film a unor piese patrimoniale de valoare și aplicarea procedurii digitalizării.
- Pornindu-se de la etiologia fenomenelor deteriorante a cărților și documentelor și profilaxia

acestor fenomene, obiectivele prezentate trebuie gândite și aplicate într-un concept integrat.

Pentru a sublinia și mai mult importanța conceptului de conservare a fondului de carte veche și valoroasă, nu trebuie să existe loc pentru nici un compromis atunci, când se practică cu adevărat măsuri corespunzătoare de conservare, care să redea sănătatea și vitalitatea cărții.

Dr. Vasile DEAC

IMPACTUL MIJLOACELOR ELECTRONICE DE MEDIATIZARE ASUPRA LECTURII TINERETULUI

Cercetarea sociologică cu această temă a fost întreprinsă împreună cu studenții secției de biblioteconomie de la Facultatea de Litere din Oradea, în patru localități de pe valea Crișului Repede: Tileagd, Vadu Crișului, Șuncuiș și Bratca.

Acțiunea noastră a avut în vedere influența creșterii - în proporții nemaicunoscute - a rețelei de mijloace de mediatizare electronice, posturi de televiziune comercială, în deosebi, asupra dezvoltării culturale în general, a lecturii tineretului în special. Fenomenul nu este nou, el a fost semnalat din timp de sociologi și psihologi, iar urmările lui sunt ușor detectabile în țările cu un nivel de civilizație ridicat: numărul celor cu „deficiențe de citire”, cum i s-a spus, a semianalfabeților, cu alte cuvinte, se ridică la zeci de procente din întregul populațiilor acelor țări.

În cazul cercetării noastre, date fiind mijloacele limitate, am ales instrumentul chestionarului sociologic, de tipul extemporalului, aplicat în

mediul școlar din cele patru localități, câte 50 în fiecare școală, în total 200 de subiecți.

După datele de identificare, unde operatorii ad-hoc au subliniat asigurarea anonimatului, solicitând sinceritate și seriozitate, li s-a explicat subiecților modul de completare a răspunsurilor, fie că ele se exclud, se completează, sunt răspunsuri închise sau libere. Cert este că nu a fost cazul să anulăm nici un chestionar. Acesta cuprinde 24 de întrebări, unele de verificare, în așa fel încât să existe o marjă de siguranță cât mai mare în ce privește corespondența răspunsurilor cu situația reală.

În ce privește identitatea subiecților, ea este următoarea: 15 de 13 ani, 35 de 14 ani, 25 de elevi de 16 ani, 55 de 17 ani, 52 de 18 ani, 3 de 19 ani și unul singur de 23 de ani. Din 200, 131 sunt fete și 69 băieți.

Analizând structura răspunsurilor, avem un evantai suficient de larg pentru a ne permite câteva concluzii. Astfel, la întrebarea: „**Câte ore petreceți pe zi - în medie - în fața televizorului?**”, avem următoarele răspunsuri: până la o oră - 11 răspunsuri, între o oră și două - 32 de răspunsuri, între două și trei ore - 55, între 3 și 4 ore - 39 de răspunsuri, între 4 și 5 ore - 41 de răs-

punsuri, 15 elevi stau mai mult de 5 ore pe zi în fața televizorului, patru nu răspund, iar trei nu se uită sau nu au televizor. Deci, putem socoti că 95 de tineri din 200 stau (termenul mi se pare potrivit și din punct de vedere semantic) la televizor mai mult decât le-ar permite bugetul de timp.

„Care sunt emisiunile TV sau radio preferate?”, 84 de subiecți preferă emisiunile de divertisment, 62 pe cele sportive, 16 răspund în favoarea știrilor din actualitate, 14 preferă emisiunile culturale (din 200!), 8 au alte preferințe, 6 acordă prioritate emisiunilor politice, iar 10 subiecți nu răspund.

Dacă, în ce privește emisiunile sportive, cifra ni se pare chiar prea mică, vom urmări în continuare ce înțeleg cei chestionați prin „divertisment TV”.

La solicitarea noastră de a alcătui un top al serialelor TV, am constatat cu surprindere de inițiată că au apărut în acest clasament nu mai puțin de 42 de titluri de seriale. De la *Emanuelle*, *Antoanela* la *Esmeralda* sau *Perna neagră*, cum răspundea cineva. Firește, nu topul interesează, chiar dacă unele apar menționate de 18-20 de ori, acest aspect i-ar putea interesa pe comercianții de telenovele, pentru noi este importantă amara constatare că Flaubert ar fi la el acasă și pe Valea Crișului Repede, iar **bovarismul tinde să devină un fenomen general**.

Nu putem și nu e cazul să spunem noi, aici, de ce, dar când aceste răspunsuri le primim de la copii de 13-15-17 ani, trebuie să constatăm că avem un tineret bovaric, un tineret care, fie fuge de o realitate care nu-i convine, fie primește, gata preparată, o altă realitate, mai frumoasă, dar falsă. Dacă avem în vedere și timpul petrecut în această a doua calitate, trebuie să spunem că este vorba de o agresiune certă, continuă și insidioasă, cu urmări incalculabile.

Vedem apoi că, dacă analizăm răspunsurile la întrebarea „Aveți cărți pe care le-ați rezervat, fie și numai în gând, pentru a le citi, dar n-ați reușit încă?”, majoritatea covârșitoare au răspuns că „nu” (178), iar ceilalți enumera câteva, după cum li se cere: *Ciocoii vechi și noi*, *Hamul Ancuței*, *Viața la țară*, opere cerute de bibliografia școlară. Trebuie să recunoaștem că e bine și așa.

„Credeti că e bine să aveți o cultură generală cât mai serioasă?” - e un fel de „nu-i așa că pământul e rotund?” - numai doi subiecți răspundând că nu știu, ceilalți spun că „da”, în-

trebarea n-ar avea noimă dacă n-ar pregăti-o pe următoarea: „**Dacă ați răspuns la întrebarea precedentă, vă rugăm să motivați**”. Pentru ușurința răspunsurilor, dar și pentru cea a cuantificării, am ales cinci variante de răspunsuri care nu se exclud: 1. Mă descurc mai ușor în viață - 105; 2. Fac o impresie mai bună în societate - 64 de opțiuni; 3. Am posibilitatea să înțeleg ce se petrece în lume și societate - 107; 4. Viața mea este mai bogată - 43; 5. Alte motive - 6.

Desigur, acestea toate constituie o motivație pozitivă, dar nuanțele ar merita și ele puțină atenție. Pentru că, dacă urmărim răspunsurile la întrebarea: „**Ce reviste și ziare citiți?**” vom găsi o listă de 91 de titluri, din care vom menționa pentru specificitatea lor: *Popcorn*, *Povești adevărate*, *Numai pentru tine*, *Povestea mea*, *Inimă sălbatică*, *Sex în plex*, *Bambi*, *Ciao*, *Mafia de azi*, *Kogaion*, *Ariel*, *Playboy*, *Șoapte fierbinți*, *Sexi bravo*, *Dracula*.

Dar răspunsurile cele mai relevante sunt cele care urmează întrebării: „**Ce poziție ocupă cititul în topul activităților Dvs. din timpul liber?**” (răspunsurile se exclud).

Prima poziție - 18 subiecți; a doua poziție - 64; a treia - 42; nu știu - 69; iar 7 subiecți nu răspund. Trebuie să precizăm că - mai ales în cazul acestei întrebări - funcționează un anume complex al lui „trebuie”, „face impresie bună” și totuși, a treia opțiune plus cei care răspund „nu știu” și cei 7 care ignoră întrebarea însumează 118 răspunsuri. Copiii sunt, totuși, destul de sinceri. Fără îndoială că, dacă eșantionul ar fi fost format din adulți, la care acest complex care ține de nevoia de imagine funcționează normal, răspunsurile ar fi fost mult mai deplasate către locurile unu și doi, chiar dacă lectura la adulți (din același mediu cu subiecții noștri) este un fenomen mai mult sau mai puțin întâmplător.

În fine, „**Ce anume credeți că ar trebui făcut pentru orientarea lecturii Dvs?**”. Majoritatea „nu știu”, „nu m-am gândit” sau nu răspund, 121, ceilalți au sugestii care, fie li se adresează lor înșiși („ar trebui să citesc mai mult”), fie fac propuneri de luat în serios: înființarea unei librării, expoziții de cărți, cărți noi pentru bibliotecă, cenacluri, recenzii ș.a. Cel mai des apare **propunerea de reînființare** a unor librării. Ceea ce spune mult, mai ales că este vorba de patru dintre cele mai frumoase comune ale județului. Nu ne facem iluzii în privința celorlalte.

Concluziile acestei cercetări sociologice au în vedere câteva aspecte:

Odată cu generalizarea în rețea, inclusiv prin intermediul sateliților, a mijloacelor electronice de mediatizare, a apărut și se instalează temeinic o trebuință falsă, provocată, care tinde să o înlocuiască pe cea autentică, structurală, nevoia de informare, de raportare la mediul social ambiental, alienată prin faptul că i se servesc fanteze, reclame, surrogate de adevăruri gata preparate, în felul acesta, este profund afectată tocmai cea mai complexă, cea mai benefică activitate intelectuală: **gândirea**.

Forța de șoc a imaginii și sunetului s-ar părea că împinge în desuetudine textul scris, care presupune ani de efort intelectual pentru a fi receptat și asimilat, pe câtă vreme caseta (video sau nu), sau imaginea transmisă prin satelit poate fi receptată și asimilată fără nici un fel de pregătire prealabilă. Așa s-au născut generațiile de

semianalfabeți din unele țări occidentale. Deci, dintr-un adjuvant cum nu se poate mai benefic al cărții, mijloacele electronice de informare i se substituie acesteia, marginalizând-o. Mizându-se pe nevoia firească de informare, ca și pe aceea de destindere, s-a scăpat (cu sau fără voie) din vedere o altă trebuință mai puțin manifestă, dar profund umană: nevoia de activitate intelectuală, nevoia de a analiza, de a imagina, de a concluziona cu propriile puteri intelectuale, prelucrând informațiile primite. Ceea ce cartea nu numai că oferă, ci chiar pretinde. De aici și dificultățile.

Pe câtă vreme, imaginea televizorului oferă „hrana spirituală” gata preparată, în felul acesta, manipularea nu mai este o simplă tentație a celor din spatele micilor ecrane. De fapt, a **celor din umbra** celor din spatele micilor ecrane. Manipularea a devenit programatică, a devenit o forță comparabilă cu „Air force”, iar războiul mediatic din Iugoslavia a dovedit-o cu asupra de măsură.

Or, rostul nostru ca bibliotecari, ca exponenți ai unei profesii marginalizate până și în propriii ochi, este tocmai să mențină și să dezvolte nevoia de activitate intelectuală, individuală și creativă. Altfel, din popor devenim o populație, o masă informă, care așteaptă să i se sugereze - mediatizat - cu ce să se spele, ce să mănânce, cum și pe cine să iubească sau să urască.

A doua concluzie desprinsă din experiența acestei cercetări sociologice este constatarea că noi înșine, aplicând chestionarul, am manipulat fără voie. Dovada o avem mărturisită de o parte din subiecții noștri, care răspund la ultima întrebare „Va trebui să citesc mai mult”. Este și aceasta o dovadă că bibliotecarul e un intelectual profund implicat social.

Lect. univ. Mircea Gh. POPA

(cu concursul studenților secției de biblioteconomie, Facultatea de Litere și Științe Socio-Umane, Universitatea Oradea)

Universul lecturii

TEMERI ȘI SPERANȚE PRIVIND REVOLUȚIONAREA COMUNICĂRII

Mai mult ca niciodată, cunoașterea înseamnă putere, de acord; dar, printr-un fenomen de *translatio* căruia-i suntem martori noi înșine - fenomen ce va rămâne ca o moștenire a generațiilor noastre - cunoașterea nu mai definește atât știința, cât *infor-marea*. Cum se va vedea în cele ce urmează, între a ști și a fi informat există diferențe atât de mari, încât a nu le vedea - și a nu le lua în seamă - va reprezenta principala formă de handicap a omului în secolul ce vine.

În ultimii 50 de ani, însăși viteza cu care circulă oamenii a făcut progrese notabile; în schimb, viteza cu care circulă informația (între oameni și despre oameni) a făcut progrese halucinante. Mai mult ca niciodată în istoria sa, umanitatea trăiește o epocă dominată de circuitul informației; mai mult ca niciodată în istorie, exista o cantitate imensă de informație care trebuie stocată, în forme pe care umanitatea nu le-a mai cunoscut. Biblioteca din Alexandria, cu toate miracolele sale - cele păstrate sau cele pierdute - reprezintă, prin excelență, simbolul unei specii pentru care cunoașterea a fost nu numai o formă de existență, dar și, deseori, justificarea însăși a existenței. Să ne imaginăm, pentru o clipă, că am putea comprima toată zestrea Bibliotecii din Alexandria într-o cutie de chibrituri; în clipa următoare, ar trebui să ne imaginăm că lângă ea se află un bloc de dimensiunile lui *Empire State Building*, care ar comprima haosul și supraabundența informatică de astăzi.

În disputa eternă dintre natură și cultură, cunoașterea, ca atribut exclusiv al unei specii, reprezintă victoria supremă a umanității. Sau cel puțin a fost până acum; în urma revoluției digitale pe care mulți se grăbesc să o profetizeze, se poate ca trinomul informație-comunicare-viteză să devină cea de-a doua natură a omului. Unele semne se vad de pe acum: pentru unii dintre noi circuitul informației în societate este aproape la fel de important ca și circuitul apei în natură; și dacă numărul celor dependenți de apă crește relativ constant dar încet, numărul celor dependenți de informație crește cu o viteză înzecită.

La drept vorbind, nimeni nu știe dacă ceea ce se întâmplă este bine, este terifiant sau este doar normal. Prin urmare, nici reflecția ce urmează nu va conduce spre o concluzie fermă - sau, în orice caz nu va conduce către o singură concluzie. Se va vedea că, paradoxal sau nu, supraabundența informației, creșterea ei cantitativă simultan cu o condiție din ce în ce mai precară a calității, este o boală a democrațiilor; istoria recentă ne arată că dictaturile sau regimurile

autoritare au reușit să o evite. Înainte de a ne întreba dacă acest lucru va mai fi posibil mâine, ar fi bine să definim acest cuvânt: *mâine* va fi ziua în care statele vor fi cu toate și definitiv prinse într-o rețea informatică alcătuită din agenții de presă, televiziuni, firme de publicitate și de comunicare instantanee, bănci electronice și Internet. Am zis *toate statele* și nu este o exagerare: cele care nu o vor face nu vor (mai) fi state, ci comunități umane într-un fel decăzute din drepturi. Unii spun că va fi bine, alții spun că va fi iadul pe pământ; dar cu toții cad de acord că va fi, cu siguranță.

Reflecția ce urmează privește informația sub căteva dintre formele ei. Ce mă interesează este însăși ideea de evoluție, procesualitatea acestei dezvoltări fără precedent al cărei punct de plecare nu este, încă, mai aproape decât punctul terminus. De fapt, dacă ar trebui să găsim un motiv de spaimă, el poate fi chiar acesta din urmă: nimeni nu știe cum arată *finish-ul*, după cum noi nu știm dacă încă suntem cei ce controlăm informația sau dacă nu cumva deja informația ne controlează pe noi.

Candidați și pași pe Lună

Serile de septembrie la Chicago sunt, de regulă, calde încă și la fel au fost și cele din toamna lui 1960; frunzele căzute pe străzi păreau mai curând o palidă amenințare decât un semn al iernii iminente.

Nimeni nu bănuia totuși că seara de 26 septembrie a aceluia an va intra în istorie, ca seara primei dezbateri televizate dintre doi candidați la președinție din istoria Statelor Unite - și din istoria lumii. Competitorii, republicanul Richard Nixon (vice-președinte la acea oră) și senatorul democrat John F. Kennedy au schimbat, timp de o oră, tot soiul de argumente și contra-argumente; cititorul de azi¹ nu va înțelege foarte multe dintre subiectele politice ale momentului, dar va zâmbi în fața îngrijorării bine jucate a lui Kennedy, cel ce avertiza că în ultimul an de conducere republicană SUA avuseseră cea mai scăzută rată de creștere economică dintre toate țările industriale, în timp ce „Uniunea Sovietică scoate pe piața muncii de două ori mai mulți ingineri decât noi”, aceeași URSS care, dacă va continua în același ritm construcțiile hidroelectrice, „va produce mai multă energie electrică decât noi încă din anul 1975”.

Deși azi dezbaterea nu mai spune nimic, cei doi deschideau astfel unul dintre cele mai fascinante capitole din istoria societății noastre moderne: fuziunea dintre politică, mass media și magia transmisiei televizate în direct. În acea seară se stabilea un record: întâlnirea dintre cei doi, din Studioul 1 al stației WBBM-TV din Chicago, era transmisă *live*, simultan, de cele mai importante trei stații de televiziune ale momentului - ABC (American Broadcasting Company), NBC (National Broadcasting Company) și CBS (Columbia Broadcasting System, producătorul emisiunii) și

de cele patru mari stații de radio - cele trei de mai sus plus MBS (Mutual Broadcasting System). Mass media își făcea datoria. La drept vorbind, nimeni nu și va mai aduce aminte ce au promis candidații; dar mulți americani vor revedea în amintire acea seară în care Richard Nixon n-a fost în apele sale, nereușind să pară natural sub lumina reflectoarelor și sub stratul de machiaj care-i făcea obrajii pământii și care nu putea ascunde transpirația de pe bărbie, mai ales în momentele, dese, în care își masca stinghereala zâmbind. John F. Kennedy, în schimb, refuzând serviciile inabile ale unei *maquilleuse* (școlite probabil în lumea teatrului) și zâmbind puțin, a trecut cu bine proba imaginii. Legenda spune că această apariție comună a fost hotărâtoare pentru soarta votului din 8 noiembrie 1960. Și pentru că lângă televizor trebuia să apară și calculatorul, aceeași legendă spune că în seara anunțării rezultatelor - rezultate care, tot în premieră, erau procesate cu ajutorul sistemului de computere IBM - în momentul în care, la început, Nixon părea a avea un ușor avantaj, JFK s-a lăsat în fotoliu, și-a aprins o țigară de foi și a spus celor din echipa de campanie: „Stați liniștiți, IBM-urile *care-l* dau pe Nixon câștigător sunt cu siguranță *defecte*”.

În sensul care ne interesează aici, era imaginii începe o dată cu anii de după ultimul război mondial. Timp de decenii, radioul fusese rege: știrile veneau o dată cu vocea fără chip ieșită din cutia - de preferință neagră - de pe una dintre măsuțele salonului de zi. În cinematografie, trecerea de la filmul mut la cel vorbit s-a soldat cu câteva cadavre; nici trecerea de la vocea (radio) la imagine (televiziune) nu a fost scutită de dramele sale. Charles de Gaulle, același care ținușe timp de patru ani mândria Franței trează numai grație undelor BBC-ului, era, la primele sale apariții televizate, atât de penibil încât *staff-ul* i-a găsit în grabă un consilier de imagine; cel mai greu i-a fost acestuia să-l convingă pe general ca voltele tonului care-i făcuseră nemuritoare vocea pe timpul războiului sunau excelent la radio dar dezastruos la televiziune.

Campion în timpul războiului, radioul a rămas campion și în Războiul Rece: el era trimis să lupte pe terenul - și în urechile - adversarului, în timp ce televiziunea asigura spatele, întreținând moralul acasă, și o făcea de minune; destinată, în teorie, să oglindească, televiziunea era numai bună pentru a camufla - altfel spus, pentru a inventa după dorință o „realitate” inexistentă.

Cursa spațială a fost un astfel de prilej². Pe 12 aprilie 1961, (acum președintele) J.F. Kennedy primea neplăcuta știre privind trimiterea, de către sovietici, a primului om pe orbită. La drept vorbind, situația era de-a dreptul descurajantă: cum spune Keller, într-un interval de 43 de luni sovieticii trimiseseră primul satelit pe orbita circumterestră, primul animal în spațiu, prima rachetă către lună și, iată, primul om în spațiu. „Există vreun program spațial cu perspec-

tive îndeajuns de promițătoare și pe care să-l putem câștiga?” l-a întrebat atunci Kennedy pe vicepreședintele Lyndon Johnson (iar Johnson a întrebat experții). Răspunsul a venit de la veteranul Werner von Braun, maestrul german al rachetelor „preluate” de americani după război: „Există încă șansa de a trimite în spațiu primul om care să *zboare în jurul lumii, dar cel mai* serios pariu rămâne aselenizarea; pentru asta ne-ar trebui o rachetă de 10-15 ori *mai mare decât cea care l-a plasat pe orbita pe rusul Gagarin*”. Este motivul pentru care, pe 25 mai 1961, JFK a ieșit în fața Congresului spunând limpede că prestigiul Americii în lume este legat de cursa spațială; nici mai mult nici mai puțin, „trebuie să ajungem pe Lună”.

Dincolo de Cortina de Fier, aparent nici o mișcare. Mulțumiți de rezultatele de până atunci, rușii nu trecuseră aselenizarea printre prioritățile previzibile. Deși în vechea fabrică de armament din apropierea Moscovei în care lucra de zor - și de ani buni - la programul spațial sovietic, lui Serghei Pavlovici Korolev (șeful *echipei astrale* a lui Hrușciiov, fost timp de câțiva ani prizonier în gulagul lui Stalin, un om a cărui fotografie nu a devenit publică decât după moartea sa) ideea debarcării pe Lună i-ar fi surâs foarte mult. Cine trebuia, știa acest lucru: în raportul de bilanț anual al CIA, pe 5 decembrie 1962, se spunea: „Dată fiind abilitatea lor de a *concentra resurse* umane și materiale în *vederea unor obiective prioritare, credem că, în urma* unui efort național considerabil, Sovietele ar putea trimite un om pe Lună cândva între 1967 și 1969”.

Aprecierea raportului CIA era, știm azi, corectă; dar Korolev, oricât de vizionar ar fi fost, trăia totuși într-o lume de birocrați. Pentru a atrage mai mult atenția - și sprijinul - pentru pasiunea vieții sale, în 1964 Korolev vine la Kremlin cu o propunere-șoc (în perspectivă, mi se pare chiar mai vizionară decât programul spațial în sine): intuind ambițiile propagandistice ale regimului, el a obținut în cele din urmă includerea în echipa sa de cosmonauți aflați în pregătire a doi ziariști, unul de la un ziar central, altul de la televiziunea sovietică. Cursa spațială și mass media, iată, se întâlneau într-o dictatură! Spune Keller: „*Asta se întâmpla cu decenii înainte ca NASA să-și dea seama de importanța - pentru public-relations - pe care o are trimiterea unor învățători sau senatori în spațiu*”.

Nu vom intra în culisele competiției spațiale; rămânem în spațiul mediatic al afacerii, măcar pentru a reaminti epilogul: în seara de duminică 20 iulie 1969, momentul în care Apollo 11 s-a așezat încet în deșertul lunar numit Marea Liniștii a fost un eveniment *media* fără precedent în istorie. Dar nu și în Uniunea Sovietică: aici aselenizarea a fost urmărită în direct doar de un grup restrâns, din elita politică și militară a țării. Cetățeanul sovietic de rând a văzut câteva secvențe la știrile de noapte ale televiziunii centrale, unde evenimentul a fost prezentat ca unul printre al-

tele: cel de-al cincilea subiect, după un omagiu adus metalurgistului sovietic și după un material despre Ziua Eliberării Poloniei de sub ocupația fascistă...

Ne lipsesc conceptele sau reperatele?

Așa ceva, astăzi, pare imposibil să se repete. Dacă lumea pare a nu mai avea bariere, aceasta nu se datorează politicianilor, cât jurnaliștilor și electroniștilor. Trăim, în satul global, în Era Informației; iar informația trăiește la viteza luminii (sau poate peste³). Fără porniri iconoclaste, Kovach și Rosenstiel încearcă să demonstreze că ceea ce trăim astăzi, altfel spus cultura pe cale de a deveni determinantă, nu este altceva decât o cultură a informației amestecate aparent aleatoriu (*Mixed Media Culture*). Marshall McLuhan spusesese că mesajul se află întotdeauna în însăși purtătorul mesajului. Kovach și Rosenstiel, analizând politica americană din perspectiva relațiilor ei cu sistemul informațional, cred altceva: este adevărat că măcar doi dintre președinții Statelor Unite, JFK și Ronald Reagan, au profitat magistral de era televiziunii, făcând din mesaj un simplu (și puțin important) purtător pentru propria lor charismă; dar dacă McLuhan ar fi avut dreptate într-adevăr - spun cei doi - Pat Buchanan l-ar fi avut pe George Bush la degetul mic, iar Richard Nixon ar fi ajuns un bun arbitru de baseball, dar niciodată președinte.

În linii mari, în opinia celor doi *mixed media culture* are cinci caracteristici:

a) jurnalismul de azi nu este decât un carusel de „Știri de ultimă oră”; supoziția suplonește adevărul, iar „Ultima știre” nu este decât o efemeridă ce trăiește doar până la știrea următoare;

b) nu jurnaliștii controlează sursele ci, din ce în ce mai evident, sursele își impun controlul asupra jurnaliștilor - cu alte cuvinte, sursele dezvoltă propriile lor relații de putere;

c) autoritatea celor ce produc informația tipărită sau difuzată este tot mai diluată iar standardele sunt tot mai vagi; presa fiind o componentă a pieței, devine din ce în ce mai greu de stabilit ce trebuie publicat și ce nu. Fenomenul este ambivalent, spun autorii: pe de o parte, presa devine tot mai democratică, mai accesibilă prin inovație continuă; pe de altă parte, aceasta duce la o deprofesionalizare constantă, inclusiv la neglijarea standardelor etice;

d) comentariul copleșește, tot mai evident, simpla raportare a faptelor. Practic, nu mai există nici un minut lipsit de propriul său eveniment: există multiple rețele informative care lucrează 24 de ore din 24 (de la televiziuni și radiouri până la site-urile Internetului), iar ele au nevoie în permanență de combustibil. Factorul economic cere ca această alimentare continuă să fie ieftină; or, *comentariul - opinia - speculația* costă oricum și oricând mai puțin decât întreținerea unei echipe care să verifice, la fața locului, credibilitatea faptului;

e) în fine, concurența dintre purtătorii mesajului dezvoltă ceea ce autorii numesc „*blockbuster mentality*” și am putea traduce prin dictatul audienței (un blockbuster este, îndeobște, un film nou a cărui audiență la difuzare paralizează concurența). Jurnalismul se adaptează la această cerere, inventându-și propriile sale povești „informative” care să aibă același impact cu al unei superproducții de ficțiune. În fond, procesul O.J. Simpson, moartea Dianei sau *Monicagate* nu au fost decât informații camuflate în „povești” pentru anihilat concurența⁴.

Analiștii (sociologi, politologi, istorici etc.) se întrec în a găsi conceptele în stare să *acopere* satisfăcător această realitate. Într-una dintre cele mai comentate cărți ale anului, Russell Jacoby descrie o societate ajunsă, la nivel global, din punct de vedere politic și cultural, într-o „epocă a apatiei” atotstăpânitoare; istoria nu s-a sfârșit (cum încerca, în 1992, să ne convingă Francis Fukuyama), ci proiectele și dorințele noastre sunt tot mai conformiste, iar nevoia de utopie este tot mai palidă (aparent explicabil, după eșecul utopiilor acestui secol). Ce trăim este o „monocultură a hainelor, muzicii și automobilelor” cu sursa în „irezistibila putere a publicității și a televiziunii”, în condițiile în care „educația liberală se spulberă sub greutatea comercialismului”⁵. Fukuyama însuși pare a fi devenit mai prudent: chiar dacă este încă ferm convins⁶ de faptul că istoria pare a fi înscrisă pe o orbita progresivă și clar direcționată în privința dezvoltării politice și economice (*i.e.* spre democrație și economia de piață), el admite că acest progres nu apare obligatoriu și în sfera socio-morală, unde poate exista o oarecare ciclicitate, cu momente de vârf (precum Era victoriană) sau cu momente de criză (*anii '80*, de exemplu). Dilema lui Fukuyama trimite preponderent către denaturarea mediului social: în ciuda faptului că între timp am comunicat din ce în ce mai mult, mai direct, mai repede, între mijlocul anilor '60 și începutul anilor '90 rata criminalității a făcut salturi, divorțurile și nașterile din afara căsătoriilor cresc numeric pe măsură ce fertilitatea scade, după cum scade și nivelul de încredere în instituțiile sociale în ansamblu. Explicația lui Fukuyama rezidă în accelerarea globală a societății: pentru ei, cheia problemelor este chiar această tranziție către economia postindustrială - către ceea ce el numește „economia erei informației”.

Lawrence M. Friedman, profesor la Stanford Law School, este chiar mai direct: noua utopie este chiar aparenta lipsă a utopiei și înlocuirea ei cu informația.

Trăim, de câțiva vreme, într-o „societate orizontală” în care noul „opium pentru mase” este stilul de viață al celor despre care mass media vorbesc cel mai mult. „Societatea orizontală” este o societate a *entertainment-ului*, în care imaginea domnește și televiziunea guvernează: imaginea înlocuiește limbajul

iar „televiziunea creează numai iluzia c-ai ști despre ceva, dat în realitate te îndepărtează de acel *ceva*”. Refuzul ideologiilor este chiar noua ideologie a societății orizontale: o ideologie a dorințelor individuale, o ideologie a liberei alegeri și a „urbanizării conștiințelor” în care poșta electronică (*e-mail*) și Internetul nu numai că sfidează granițele, distanțele și timpul, dar și cimentează, clipă de clipă, statutul din ce în ce mai *orizontal* al noii societăți (o societate a cărei uniforma oficială presupune, ați ghicit, blue jeans-ii). După L.M. Friedman, datorită dinamicii *high-tech*, în societatea orizontală asistăm la declinul comunităților reale și la înflorința comunităților *virtuale*: nu este vorba de orașele fantomă care mai sprijină cerul pe continentul american sau în Europa de Est, cât de faptul că există, în spațiul infinit al Internetului, site-uri care au mai mulți clienți decât locuitorii unui oraș de mărime medie din Europa.

Așadar, cultura globală devine din ce în ce mai mult o „cultură a celebrității”; Ludovic al XIV-lea avea zeci de milioane de supuși care nu-i știau chipul sau vocea; împărații Chinei stăpâneau sute de milioane de oameni pentru care nici chipul și nici vocea lor nu spuneau nimic. Astăzi - spune L.M. Friedman – „Președintele este un fel de star rock național, iar cetățenii îl vor recunoaște mult mai repede pe prințul de Wales sau pe Președintele Franței decât pe propriul lor văr care s-a mutat de câțiva ani din localitate, sau pe vecinul de peste gard sau de dincolo de ușă. (...) Cultura celebrității dă naștere la ceea ce *am putea numi* statul opiniei publice: nervul vieții politice este consultarea din ce în ce mai atentă a pulsului public. Imaginea, popularitatea pe termen scurt și aptitudinile comunicaționale devin atuuri importante în politică”.

„Media” creează „evenimentul” sau invers?

Este din ce în ce mai clar că ceea ce nu există în *media* nu există deloc (cu un extraordinar spirit vizionar, Sherlock Holmes spune odată: „dacă nu apare în „Times”, înseamnă că nu s-a întâmplat”⁸).

În ultima (și foarte bine vândută) sa carte, Thomas L. Friedman (*columnist* pe politică externă la „The New York Times”) povestește⁹ cum în vara anului 1998 se afla la Amman, în barul Hotelului Intercontinental, la o cafea cu unul dintre bunii prieteni din partea locului, Rami Khouri - cel mai cunoscut editorialist din presa locului. Povestește Friedman. „Ne-am așezat și *l-am întrebat ce mai este nou. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Iordania tocmai a fost inclusă pe lista țărilor a căror stare a vremii apare în buletinele meteo de la CNN”. Astfel Rami îmi transmitea ce în-seamnă pentru un iordanian să știe că acele instituții care gândesc global [precum CNN-ul, n. AC.] consideră că temperatura la Amman chiar este un subiect de importanță planetară”.*

Sau: în vara anului 1989, Jo-Ann Mort străbătea zona insulei Brac, pe coasta dalmată a Iugoslaviei, în căutarea unui ziar „Herald Tribune”, total dependentă de un interpret din partea locului¹⁰. Gazdele englezoaicei nu aveau telefon în corpul de clădiri pe care-l închiriau, pentru că instalarea era destul de scumpă; în cazul în care cineva primea un telefon, fericitul era strigat peste curte, de vecini. Timp de câteva zile, singurele cuvinte în engleză din perimetru au fost replicile lui John Wayne dintr-un western transmis de TV Belgrad. Pentru a cumpăra un „Newsweek”, trebuia să ajungi la Split; pentru a vedea un „London Times” relativ recent trebuia să fii la Dubrovnik. Pentru a vedea un program CNN, trebuia să mai aștepti câțiva ani.

Poate fi ciudat, dar acesta-i adevărul: „Pe măsură ce anii au trecut și Iugoslavia *se dezintegrează, telefoanele au devenit mai accesibile, televiziunea prin cablu a ajuns* în insule (...) Amintirea acelor săptămâni de restricții mă face să înțeleg că așa cum Războiul din Golf a fost un război CNN, războiul din Kosovo a coincis cu începutul erei Internetului. Cu doar zece ani în urmă, *comunicațiile* în Iugoslavia aveau la bază încă o structură rudimentară; astăzi, tot ce ai nevoie acolo pentru a afla tot ce se întâmplă în lume, în orice limbă dorești, *este un* modem și un laptop”, spune Jo-Ann Mort.

Surpriza este însă alta: în ultimii ani, în timp ce Iugoslavia reală devenea tot mai supusă controlului lui Miloșevici (care cenzura televiziunea și, în mare parte, presa¹¹), Iugoslavia virtuală devenea tot mai deschisă către lume. Există în rețea (adică pe *Web*) zeci și sute de site-uri care oferă toate informațiile despre viața (și moartea) într-o țară în criză. Această Iugoslavie virtuală este și mult mai „democratică” decât cea reală: site-urile disidenței sau opoziției stau lângă (de fapt, ce înseamnă „lângă” într-un spațiu virtual?) site-urile regimului la putere.

Complicitatea stranie care există între mass media și război mi se pare a fi una dintre cele mai calde subiecte ale acestui deceniu. Revenim la rădăcina dilemei; nimeni nu mai știe cine pe cine creează: evenimentul creează știrea sau, finalmente, știrea transformă anodinel în eveniment?

Într-unul dintre cele mai polemice articole publicate în ultimii ani de revista „Foreign Affairs”, Edward N. Luttwak apasă cicatricea până ce rana se redeschide: „Unul dintre acele neplăcute dar vizibile adevăruri este că deși războiul este un rău imens, el are totuși un mare merit: tocmai el poate rezolva conflictele politice și conduce, în cele din urmă la pace.”¹² În schimb, după Luttwak, armistițiile nu reușesc niciodată același lucru, deoarece ele sunt, de regulă, dictate de către statele importante unor (mai) mici puteri care se află în război. Iată teza lui Luttwak, în tot cinismul ei: armistițiile sunt dictate „nu pentru a evita competiția dintre marile puteri [ca

în trecutul apropiat, n. A.C.] *ci pentru motive cu mult mai frivole, cum ar fi revolta telespectatorilor în fața scenelor oribile ale luptei și, deci, scăderea audienței televiziunilor*”.

Cinic, dar verosimil: încă din anul 1993, scriitorul albanez Ismail Kadare scria: „Kosovo este o crimă anunțată. Și crimele anunțate sunt cele mai oribile dintre toate. Trebuie neapărat să evităm producerea unor confruntări sângeroase între sârbi și albanezi”. Pe urmele acestui avertisment, Asociația Est Liberte a cerut sprijinul autorităților franceze pentru realizarea unui program care să încurajeze dialogul între tineri din comunitățile sârbă și albaneză, dar refuzul a venit rapid, pentru că factorii de decizie au considerat problema ca fiind - în comparație cu altele, mult mai presante atunci - lipsită de interes¹³. Curând, acei tineri care nu au mai ajuns să dialogheze au pus mâna pe arme, unii împotriva altora.

În martie 1999, Richard Holbrooke (fost trimis special al SUA în fosta Iugoslavie) participa la un collocviu al presei la Museum of Broadcasting din New York, unde a fost martorul următoarei scene¹⁴: la un moment dat, Christiane Annanpour (reporter special al CNN) a fost întrebată: „Ați făcut o treabă minunată în Bosnia, dar de ce nu v-ați dus și în Rwanda, unde au murit mult mai mulți oameni?” Doamna Annanpour a răspuns cu sinceritate: „Am fost în Rwanda și am ținut sub observație *conflictul* [dintre triburile hutu și tutsi, soldat cu un milion de morți în patru luni, n. A.C.]; *s-a* întâmplat doar ca procesul lui O.J. Simpson să capteze America și nu am putut face loc pentru Rwanda la CNN.”

Holbrooke pare a avea dreptate: „Fără media, nu există război”.

Forțele Răului (s-ar zice): „Mogulii” Franței

În toamna anului 1999, principalul partid al opoziției din România a stabilit un acord de colaborare cu unul dintre cele mai debile partide ale aceleiași opoziții; iată genul de știre care poate umple ceva din golul ultimei pagini a ziarelor, între reclame și caseta redacțională. N-a fost așa: președintele partidului cel mic este în schimb proprietarul unuia dintre principalele posturi comerciale de televiziune din România, ceea ce schimbă radical perspectiva, mai ales într-un an preelectoral. Și, ca în fiecare an preelectoral, societatea românească gustă din plin aroma zvonurilor privind înființarea unor noi ziare, unor noi posturi TV - ceea ce am putea numi *media de campanie*. Trebuie spus ca fenomenul nu este unul exclusiv românesc: este deja o evidență de ordin istoric faptul că țările Europei de Est au pășit simultan în Epoca (re)democratizării și în Era Informației.

Dar nici nu este un fenomen est-european în exclusivitate. Față de gropile comune din Rwanda și Kosovo sau față de campania electorală de la Bu-

curești, Airy Routier (autoarea unuia dintre cele mai explozive dosare de presă ale trecutei veri franceze) vede, s-ar zice, *crime* mult mai grave în plin centrul Parisului¹⁵. În țara ai cărei intelectuali revendică libertatea presei ca fiind o contribuție națională la tezaurul universal de valori în orașul între ale cărui riduri se mai aude încă ecoul unui „*J'accuse!*” lansat cu un secol și mai bine în urmă, azi câțiva proprietari de mari grupuri industriale țin la subsuoară (aproape) toată presa țării. Franța a stat cu suflul la gură în momentul în care Serge Dessault (posesorul unei averi personale de 3,4 miliarde dolari), Bernard Arnault (6 miliarde dolari) și François Pinault (6,4 miliarde dolari) au concurat nu pentru cumpărarea unei fabrici sau a unui teribil secret tehnologic, ci pentru achiziționarea ziarului „Le Figaro”, unul dintre simbolurile presei franceze. Între diverse limite, acest fenomen (fuziunea dintre media, puterea economică și influența politică) se întâmplă în toată lumea - vezi cazul Italiei lui Silvio Berlusconi sau chiar cazul Statelor Unite, unde, spre exemplu, General Motors deține canalul de televiziune NBC etc. Dar, zice Airy Routier, în nici o altă țară fenomenul nu are amploarea pe care o are în Franța, în țara în care Contele de Monte Cristo a mituit paznicul telegrafului pentru a ruina pe bancherul-temnicer al tinereții sale, marii patroni își vând unii altora ziarele, revistele, acțiunile la edituri sau posturile de radio și televiziune cu frenezia, nonșalanța și intrigile proprii mai curând telenovelelor decât lumii reale.

Noua clasă în formare, subțire deocamdată dar redutabilă, s-ar putea numi Stăpânii informației. În momentul anchetei amintite (în ultimele luni situația poate s-a schimbat pe alocuri), Jean-Luc Lagardère deținea, printre altele, revistele „Paris-Match”, „Elle”, „Le Journal du Dimanche”, „Tele 7 Jours”, „Entrevue”, „Jeune et Jolie”; în plus, ziarele „Le Parisien”, „Midi Libre” și „L'Alsace”; tot el controlează rețeaua Radio-TV Europe 1 și tot el deține procentaje importante la edituri precum Grasset, Fayard, Stock, Calmann-Levy etc. Nu este foarte departe nici Jean-Marie Messier, stăpân peste postul TV Canal+ și alte câteva rețele tematice, peste revistele „L'Ex-press”, „L'Expansion”, „Courrier International” ș.a., cu acțiuni decisive în editurile Laffont, Plon, Larousse, Nathan, Bordas, Le Robert, Dunod etc. După colțul Burselor din Paris pândesc François Pinault (proprietar al revistei „Le Point”, cu acțiuni la TF1 și în rețeaua de succes FNAC), Serge Dassault (proprietar la „Journal des Finances”, Jerome Seydoux (care are ziarul „Liberation” și câteva posturi tematice Radio-TV), Martin Bouygues (mâna forte la TF1) sau Gerard Messtrallet (proprietar al postului TV M6).

Acești „*rechini cu sânge rece*”, spune consilierul unuia dintre ei, „*sunt, în general, oameni mai simpli decât s-ar crede, în egală măsură brutali și afectuoși, cu totul străini de lumea presei, lume care îi fascinea-*

ză”. Și, adaugă consilierul altuia, „ei simt că trebuie să încerce să-și impună controlul asupra mediului în care se mișcă, într-o lume în care Bill Clinton a avut nevoie de doi ani pentru a explica [presei!, n. A. C.] o biată escapadă amoroasă”.

Nu voi discuta acum moralitatea afacerii (o face oricum Airy Routier), pentru că oricine ne-ar putea spune că toată această poveste este una de piață și nu de morală. Să recapitulăm: fenomenul capătă, așadar, contur în splendoarea lui: informația, filtrată prin poveste (datorită, ne aducem aminte, mentalității de *blockbuster*). devine o marfă; marfa se supune legilor pieței, pentru că valoarea sa depinde nu de un ingredient intrinsec (cum ar fi valoarea), ci de indicele audienței; iar piața presupune existența celor care cumpără și vând, la un preț stabilit de balanța străveche și totuși funcțională a cererii și ofertei. Pe piață găsim, așadar, informație și *comunicare* (și vom găsi, probabil, din ce în ce mai mult). Trinomul cu care plecasem la drum (informație-comunicare-viteză) este aproape complet; mai trebuie *viteza*.

Deja amintitul Th. L. Friedman spunea că unitatea de măsură a puterii în Războiul Rece a fost „*greutatea*” (în mod special cea a rachetelor cu aplicație militară); în era globalizării unitatea de măsură este *viteza*. Ieri, întrebarea care conta era: cât de mare este racheta ta?; mâine, întrebarea cea mai precisă va fi: cât de rapid este modemul tău? Războiul Rece a avut la bază ecuația lui Einstein, celebra $e = mc^2$; globalizarea este ghidată de Legea lui Moore, cea care spune că statele care vor conta mâine vor fi cele în care puterea cipurilor de silicon se va dubla la fiecare 18-24 de luni.

Și în această din urmă lege Bill Gates este efektiv la el acasă. Omul care a făcut o avere *punând viteza în capsule de plastic* este cel mai bogat om al planetei la ora aceasta.

Epilog - noul „Big Brother” sau de unde vine salvarea sau neantul

Economiștii, sociologii, istoricii sunt categoric de acord măcar asupra unei idei: din punctul de vedere al oportunităților de îmbogățire, în anii ‘90 exploatarea informației este cel puțin echivalentă cu ceea ce la începutul secolului însemna industria oțelului, cu ceea ce în anii ‘50 însemna industria automobilului sau cu ceea ce în anii ‘70 însemna industria petroliferă.

Pentru prima dată în istoria umanității, din informație (producerea, înmagazinarea, prelucrarea ei etc.) se pot face averi colosale. Bill Gates, patronul firmei Microsoft - cel pe care fiul cel mare al lui Timothy Garton Ash îl numește „noul Big Brother”¹⁶ - știe cel mai bine.

De fapt, Bill Gates oscilează între înger și demon cu o viteză neegalată decât de propriile sale succese¹⁷. Astăzi, 90 la sută dintre computerele personale (PC-

urile) compatibile-IBM care se vând în lume operează cu programul Windows, unul dintre produsele Microsoft. Averele acestui Bill va fi în curând realmente incalculabilă - și nu este o figură de stil. În vara lui 1999, firma Microsoft valora 72 miliarde de dolari. În septembrie ‘99, averea lui Gates era estimată, în dolari, la 180 de miliarde; problema este că această cifră are o rată de multiplicare de-a dreptul aiuritoare. După prognoze mai curând domoale decât optimiste, Bill Gates va fi în 2004 primul trilionar al lumii în dolari (un trilion = o mie de miliarde de dolari, adică 1.000.000.000.000 \$); cum spune Lanchester, dacă Bill Gates trilionarul va cheltui un dolar la fiecare secundă (nemaicăștigând nici unul!), i-ar trebui 32 de mii de ani pentru a-și termina averea. Problema este că acest Bill Gates - omul care încearcă să ne convingă¹⁸ de faptul că în următorii 10 ani maniera de a face afaceri va evolua mai mult decât a făcut-o în ultimii 50 de ani la un loc, omul al cărui obiectiv, de la bun început, a fost să pună „câte un calculator pe fiecare birou, în fiecare casă, și fiecare dintre acestea să folosească un program produs de noi” - nu stă pe loc. Acuzat în ultimii ani de practici monopoliste și de violarea legilor antitrust de către Departamentul de Justiție al Statelor Unite, Gates a jucat tare, chiar apărându-se: „Legile există pentru a-i apăra pe consumatori, nu pe *competitori*”, spune purtătorul de cuvânt al firmei; potrivit unui sondaj Gallup, trei din patru americani par a-i da dreptate. Instituția americană, se pare că nu (la această oră procesul este încă în curs, dar el evoluează în defavoarea lui Gates).

În toamna anului 1960, când începea aventura lui JFK (și povestea noastră) un calculator ocupa o încăpere destul de mare. Nu era mult mai mic nici atunci când omul pășea pentru prima dată pe Lună, în iulie 1969. Cel care astăzi privește episoade din prima serie a serialului *Star Trek* devine mai curând nostalgic decât invidios. *Gadget-urile* electronice din film - în principal calculatoarele și instrumentele conexe - proiectate peste secole, au fost rapid depășite în două decenii.

Dezvoltarea tehnologiei informatice - de la ceea ce încă numim presă tipărită, audio sau vizuală, și până la mijloacele de informare revoluționare, precum Internetul - este, pare-se, o problemă ce sfidează morala comună. Altfel spus, ea este dincolo de Bine și de Rău. Totuși, este clar că spaimele generațiilor noastre își au, în mod indubitabil, sursa tocmai aici. Istoricii viitorului vor ști că în pragul anului 2000 omenirea se teme, pe de o parte, de virusul Y2K (o neglijență de programare care, se presupunea, urma să determine calculatorul să citească anul 2000 ca fiind anul 1900) și, pe de altă parte, se teme de *hackeri*, de acei tineri a căror distracție este să „spargă”, prin computere, domeniile private ale unor organisme, firme sau instituții. Iată aproape un deceniu de

când un puști american a reușit să intre în Dosarele electronice ale Pentagonului; pe aceeași cale, următorii tineri teribiliști ar putea, teoretic, amorsa o rachetă nucleară a NATO prin calculator și deschide o nouă epocă în istoria umanității ca specie (sau, din contră, închide definitiv istoria).

Mass media se află în ascensiune: radioul a fost, o vreme, un ziar vorbit, televiziunea a fost, un timp, un radio cu imagini. Azi, Internetul este toate acestea la un loc, plus enorma capacitate de a sfida prin vitează granițe și distanțe. Tehnica digitală remodelează omul. Urmează fie coșmarul, fie Paradisul.

„Păstrați-vă calmul și vedeți partea frumoasă a poveștii”, ar putea spune altcineva. Cu degetele alergând pe consola propriului meu PC, cu plăcere îl parafrazez pe unul dintre autorii citați mai sus: „În timp ce-am scris acest articol, computerul meu a operat mai multe calcule decât a făcut o mână de om în toată istoria umanității”. Destul pentru a încheia, mut de uimire.

Note

¹ v. Russell Baker, „Nixon and Kennedy Clash in TV Debate on Spending, Farms and Social Issues”, „The New York Times”, 27 sep-tembrie 1960.

² Bill Keller, „Eclipsed”, „The New York Times Magazine”, 27 iunie 1999.

³ Bill Kovach & Tom Rosenstiel, *Warp Speed. America in the Age of Mixed Media*, The Century Foundation Press, NY, 1999.

⁴ Și, surpriză. Totul a început în România! Sau așa crede Ignacio Ramonet, pentru care subiectul „Timișoara ‘89” a fost primul *blockbuster* al anilor '90 - v. *Tyrannie de la communication*, Galilée, Paris, 1999.

⁵ George Scialabba, „Puny Expectations”, „Dissent”, vol. 46, nr. 3, vara 1999, recenzie la Russell Jacoby, *The End of Utopia: Politics and Culture in the Age of Apathy*, Basic Books, NY, 1999.

⁶ V. Francis Fukuyama, *The Great Disruption. Human Nature and the Reconstitution of Social Order*, The Free Press, NY, 1999.

⁷ Lawrence M. Friedman, *The Horizontal Society*, Yale University Press, New Haven, 1999.

⁸ Iar media știu din ce în ce mai bine să-și revendice supremația asupra evenimentului: recentul atentat din America (27 octombrie 1999) era prezentat pe CNN într-o propoziție cu conotații diferite, ce depind de cel dispus să interpreteze: „This is a CNN live event”.

⁹ Th. L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, Farrar, Straus & Giroux Inc., NY, 1999.

¹⁰ Jo-Ann Mort, „War.com.”, „Dissent”, vol. 6, nr. 3, vara 1999.

¹¹ Slavko Curuvija, editorul ziarului „Dnevni Telegraph”, a fost și el, inițial, unul dintre oamenii regimului; în urma unei serioase, bănuiesc, revolte

de ordin interior, Curuvija a devenit unul dintre criticii cei mai acizi ai decadei Miloșevici. Pe 11 aprilie 1999, Slavko Curuvija a fost asasinat în condiții încă misterioase; scrisoarea sa deschisă din 19 octombrie 1999 către președintele Miloșevici va rămâne ca unul dintre documentele fundamentale ale crizei iugoslave.

¹² E.N. Luttwak, „Give War a Chance”, „Foreign Affairs”, vol. 78, nr. 4, iulie-august 1999.

¹³ Alexandra Laignel-Lavastine, „Kosovo, „un crime annonce”, „Le Monde des Livres”, 9 iulie 1999.

¹⁴ Richard Holbrooke, „No media – no War”, „Index on Censorship”, nr. 3, 1999.

¹⁵ Airy Routier, „Ces grands patrons qui tiennent les medias”, *Le Nouvel Observateur*, 1 iulie 1999.

¹⁶ v. T. Garton Ash, „Orwell in 1998”, „The New York Review of Books”, 22 octombrie 1988.

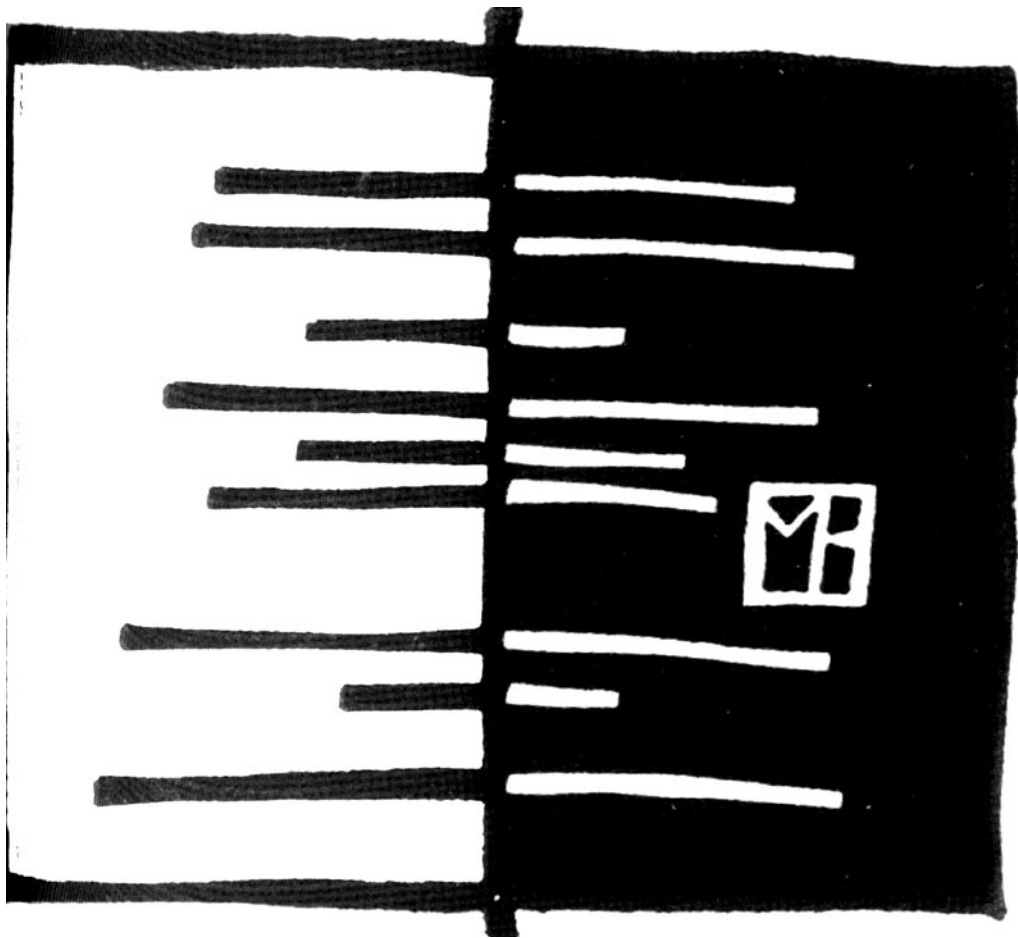
¹⁷ v. John Lancaster, „See you in court, pal”, „London Review of Books”, vol. 21, nr. 19, 30 septembrie 1999; Paul Andrews, *How the Web Was Won. Microsoft from Windows to the Web: the inside Story of how Bill Gates and his Band of Internet Idealists Transformed a Software Empire*, Broadway Books, NY, 1999

¹⁸ Bill Gates, *Business@the Speed of Thought*, Warner Books, NY, 1999.

Adrian CIOROIANU

Biblistică

UN EVENIMENT EDITORIAL EPOCAL

Majoritatea teologilor estimează că tablele Legii Moise le-a primit (pe muntele Sinai) în 1250 î. H. E și anul de la care își începe numărătoarea istoria Bibliei, căci din poruncă divină, el trebuia să le spună oamenilor Cuvântul divin (dar de fapt, să li-l traducă, căci dacă omul adamic vorbea cu Dumnezeu în același limbaj, apoi omul căzut n-a mai înțeles graiul îngerilor) și să scrie totul într-o carte. Astfel Cuvântul a devenit filologie, așa încât, secole și milenii după aceea, noi avem de parcurs anevoiosul drum de a străbate straturile filologice spre a ajunge din nou la teologie, la Cuvântul divin pur, originar. E unul din factorii principali care a condus la realizarea a numeroase traduceri (diortosiri) ale *Bibliei* și la nașterea unei discipline aparte în cadrul bibliologiei, aceea a biblisticii.

Cele mai multe dispute trezește mai ales *Vechiul Testament*, cărțile căruia au fost scrise timp de aproape douăsprezece secole în limba ebraică și pentru evrei. Acestea, însă, precum se știe, s-au risipit în lume, încât majoritatea lor covârșitoare a ajuns a se afla în diasporă, unde și-au pierdut limba maternă. În plus, după întoarcerea din captivitatea babilonică (538 î. H.), nici chiar cei din Palestina nu mai vorbeau ebraica, ci dialectul aramaic (în care a vorbit și Hristos). O nouă situație se creează în timpul ocupației de către oștile lui Alexandru cel Mare, în imperiul căruia limba greacă devine obligatorie pentru toți cetățenii. În acest context, în a doua jumătate a secolului al III-lea î. H., Ptolemeu al II-lea, Filadelful, a patronat și a finanțat traducerea Bibliei în limba greacă, evenimentul petrecându-se în incintele renumitei Bibliotecii din Alexandria. Pentru aceasta au fost aleși câte șase învățați evrei din cele șapte triburi ale Palestinei, de unde și denumirea noii versiuni – *Septuaginta*.

Se spune că fiecare învățat a lucrat în mod separat, însă în final, când versiunile lor au fost evaluate, ele s-au dovedit a fi identice, lucru explicat prin aceea că ei au tradus sub asistența Duhului Sfânt. Grație acestui fapt, *Septuaginta* a avut și are în continuare o autoritate de necontestat, fiind considerată ca al doilea original al *Vechiului Testament*. Sfinții evangheliști și apostolul Pavel, cunoscători și vorbitori de ebraică, au preferat totuși această versiune greacă. Anume în baza *Septuagintei* a avut loc răspândirea creștinismului primelor secole în Asia Mică, în toată aria Mediteranei și apoi în Europa. Ea a devenit în scurt timp *textus receptus* (text revelat) al Ortodoxiei.

Abia peste mai bine de șase sute de ani, în sec. IV, Fericitul Ieronim a tradus *Biblia* în limba latină,

pentru creștinii occidentali. Această versiune, tradusă mai întâi după *Septuaginta*, apoi după originalul ebraic, este cunoscută sub denumirea de *Vulgata*. Dar ea a fost contestată mult timp (inclusiv de către Sfântul Augustin), așa încât, ca să devină *textus receptus* al Bisericii Catolice, a trebuit să treacă circa douăsprezece secole (ea a fost decretată ca text revelat în 1592, de către Papa Clement al VIII-lea).

Biblia în limba ebraică a rămas astfel să fie citită într-un cerc restrâns, de către rabini și învățați, precum și la slujbele din sinagogi. A intervenit, însă, în privința ei, o circumstanță care, agravându-se cu trecerea timpului, a ajuns să pună sub semnul întrebării utilizarea-i. Vorba e că în alfabetul ebraic lipsesc vocalele, așa încât, pentru pronunțarea corectă a cuvintelor, vocalele trebuiau să fie intercalate de cititorul însuși, în tradiția transmisă pe cale orală de la dascăli la învățăcei. Cu secolele, foarte multe lucruri s-au uitat, drept care noile generații nu mai știau bine ce vocale să aplice la un grup de consoane sau la altul, creându-se astfel confuzii și greșeli care știrbeau tot mai mult valoarea de text revelat a acestei versiuni, ba chiar nu rare ori conduceau la confuzii și nonsensuri de ordin filologic (De exemplu, dacă grupul de consoane *d b r* se citește *dabar*, se obține sensul de „cuvânt”, iar dacă se citește *deber*, înțelesul este acela de „ciumă” etc.).

În secolele VIII – X, cercul masoreților înfăptuiește un vast proiect de inventare a semnelor vocalice și de intercalare a lor în sistemul consonantic. Ultima versiune, realizată în anul 900 de către Be Așer și Ben Neftali, a fost canonizată de către autoritățile rabinice, constituindu-se în ceea ce de atunci și până astăzi poartă denumirea de Text Masoretic al *Vechiului Testament*. Și cum *Vulgata*, în urma unor examene critice textuale, și-a pierdut valoarea ce o avea inițial, Textul Masoretic a devenit *textus receptus* nu doar pentru evrei, ci și pentru creștinătatea protestantă și chiar pentru catolicism, iar prin deceniile al treilea și al patrulea ale secolului XX începe să fie tradusă și utilizată chiar și de ortodocși. Faima aceasta se întemeiază pe încrederea tuturor, că Textul Masoretic, la care s-au adăugat doar niște vocale, este primul original al *Bibliei*.

În realitate, însă, când masoreții au purces la realizarea operei lor, originalele ebraice erau de mult pierdute. Senzaționala descoperire, în 1947, a manuscriselor de la Marea Moartă și cercetarea lor de către cei mai buni bibliști ai lumii, au arătat că sulurile găsite în peșterile de la Qumran conțin texte vechi-testamentare contemporane cu versiunea alexandrină (sec. III î. H.), care sunt cvasiidentice cu *Septuaginta* și diferă mult de versiunea masoretică. S-a înțeles atunci că *Septuaginta*, care e cu douăsprezece secole mai veche decât Textul Masoretic, a fost realizată de pe originale adevărate. Din acel moment, prestigiul și autoritatea *Septuagintei* a devenit unul

covârșitor, ea fiind luată ca temei pentru o serie de diortosisiri noi în toată lumea, în timp ce atitudinea față de versiunea masoretică a devenit una circumspectă, uneori chiar suspicioasă (și nu fără temei) în ceea ce privește caracterul revelator al textului. Nu e mai puțin important și faptul, că însuși Iisus Hristos a apelat întotdeauna numai la Septuaginta.

Dintru începuturile noastre cărturărești, la noi se traducea tot după *Septuaginta*, printre cele mai valoroase ediții numărându-se Biblia lui Șerban (București 1688), Biblia de Buzău (1854-56), Biblia lui Șaguna (Sibiu, 1856-58). Ultima ediție după *Septuaginta* s-a tipărit la București în 1914.

O schimbare radicală a situației se produce în 1936, când apare Biblia tradusă după Textul Masoretic de către Gala Galaction, Vasile Radu și Nicodim Munteanu. Din acel moment și până la sf. sec. XX versiunile românești s-au bazat doar pe Textul Masoretic.

În acești mulți ani, lucra asupra proiectului vieții sale teologul, filosoful, poetul, biblistul Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Cum scrie Patriarhul Teoctist, Valeriu Anania „a desăvârșit o lucrare ce părea mai presus de puterile unui om: anume, o nouă versiune a Sfintei Scripturi în limba română, versiune revizuită după *Septuaginta*, redactată și bogat comentată de Întal Prea Sfinția Sa.”¹

Fiind un subtil cunoscător al limbii române și unul dintre cei mai valoroși poeți ce scriu în limba noastră (este deținătorul marelui premiu al festivalului de poezie „Lucian Blaga”), Valeriu Anania a tradus *Septuaginta* într-o limbă ce se deosebește cu mult de limba celorlalți traducători români ai *Sfintei Scripturi*. Ceea ce se cere remarcat din capul locului este un fel de regândire a rostirii românești cu aplicare la Cuvântul divin, și în primul rând, utilizarea masivă a prepoziției *întru*. Se pare că traducătorul a beneficiat creator de dezvoltările asupra acestui cuvânt și asupra rostirii românești în general făcute de marele filosof Constantin Noica. Menționând că „întru” e un termen ce i-a lipsit lui Hegel și că e o vocabulă dialectică de prim ordin, Noica conchide: „Așadar: în conținut „întru” poartă cu el contradicțiile fundamentale ce se ivesc în sânul ființei; în mișcarea lui, are ceva din demersul fundamental al gândirii și al câmpurilor ei deschizătoare de orizont logic. Iar formal, „întru” reprezintă cercul, orientarea, orizontul mișcărilor, limitația ce nu limitează. Dacă n-ar fi decât o prepoziție, s-ar putea spune că „întru” este un sistem de filozofie.”² În altă parte, Noica formulează un gând care se pare a sta drept la temelia noii traduceri a Bibliei, un gând ce ne spune că în prepoziția noastră e ceva originar și în

aceasta, cât n-ar părea de paradoxal, rezidă modernitatea lui. Căci lumea modernă, care a știut atât de bine să regăsească arta primitivă, culturile primitive... are nevoie de o prepoziție primitivă, or, „există situații pe care prepozițiile subtile și exacte ale limbilor moderne nu le cuprind”, ca să conchidă: „Întru exprimă o situație de viață și una de gândire după cum exprimă în chip hotărâtor o situație de creație”.³

Așa se face, că primul cuvânt din Biblia diortosită de Valeriu Anania este cuvântul „întru” și e folosit într-un context ce se referă la creație, la facerea lumii și a omului. În toate versiunile românești anterioare, în acest loc e utilizată prepoziția „la”. În comentariul din subsolul paginii, Anania explică de ce a pledat pentru „întru”: „În interiorul dimensiunii nemărginite și atemporale a lui Dumnezeu, atunci când El, prin propria Sa voință și putere, a hotărât ca lumea să aibă un început. „Întru început” (ên arhé) sugerează că Dumnezeu transcende începutul, că El este anterior oricărei mișcări. *Arhé*, însă, înseamnă nu numai început, ci și principiu, adică concepție. Textul preconizează ideea înțelepciunii creatoare a Logosului (Cuvântului) creator.”⁴

Cu ideea noichiană a căutării resurselor modernității în lucrurile și în cuvintele originare (dacă e numai Noică cel cu influența, or „întru”, de pildă, e folosit frecvent și în Biblia de la 1688) se asociază și felul cum traduce Anania titlurile cărților biblice: „Facerea” în loc de „Geneza (Facerea)”, „Ieșirea” în loc de „Exodul”, „Paralipomena” în loc de „Cronicile” etc. Comentariile ce le dă pentru fiecare cuvânt tradus altfel decât în celelalte versiuni românești, vădesc străduința diortositorului de a reda cât mai exact pe românește nuanțele și sensurile cuvintelor grecești ale *Septuagintei*. Aceleași note infrapaginale ne demonstrează, însă, și faptul, că fiecare cuvânt tradus altfel este coroborat cu traducerea lui în alte limbi ale lumii (Anania a avut în față, alături de versiunile românești ale *Septuagintei*, La Bible de Jérusalem, King James Version, La Bible trad. Osty, Revised Standard Version, Today's English Version, Traduction Oecuménique de la Bible, de asemenea versiunea ebraică - Textul Masoretic, Vulgata, Septuaginta greacă ș.a.).

Notele și comentariile infrapaginale reprezintă, de altfel, o noutate în editarea Bibliei la noi, fapt remarcat cu prețuire și de Patriarhul Teoctist care spune că versiunea lui Anania „aduce înlesnirea oferită de introducerile în cărțile biblice, belșugul de note și comentarii clarificatoare ale textului sfânt, metodă atât de necesară în zilele noastre când, prin tendințele prozelitiste, se oferă credincioșilor, cu agresiune și tâlmăciri eronate ale Sfintei Scripturi.”⁵

¹ Precuvântare // Biblia sau Sfânta Scriptură: Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania. – București, 2001. – P. 6.

² Noica, Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească. – București, 1987. – P. 34.

³ Supra, p. 306.

⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură/ Versiune diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, p. 22.

⁵ Supra, p. 6.

În afară de note, comentarii și introduceri la fiecare carte biblică, sunt de remarcat modul de intitulare a capitolelor, scoaterea trimerelor, ce fac legătură între cărțile Bibliei, din coloanele textului în marginalii, traducerea sub formă de poeme a cărții lui Iov, proverbelor lui Solomon, cărții lui Isaia ș. a., prezența unor texte ce au lipsit în celelalte ediții românești, indexul „Concordanță biblică la ediția jubiliară a Sfântului Sinod”.

Versiunea lui Bartolomeu Valeriu Anania, numărând 1840 pagini, a apărut în editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, ca ediție jubiliară a Sfântului Sinod, ceea ce presupune că *Septuaginta* își reia locul său de *textus receptus* al ortodoxiei noastre. Faptul acesta conferă și mai multă pondere acestei apariții, dându-i prestața de eveniment editorial și teologic epocal.

Pe urmele lui Bartolomeu Valeriu Anania, Colegiul „Noua Europă” a anunțat recent că lansează și el un proiect de traducere a Bibliei din greaca veche⁶ (deci a *Septuagintei*), intenția fiind aceea de a edita, în mai multe volume, o completare filologică a Bibliei

Bisericești. La noua traducere lucrează „15 clasiști români din țară și din universități străine”. Printre coordonatorii acestui proiect se numără și Andrei Pleșu, (unul din învățăceii lui Noica), rectorul Colegiului „Noua Europă”. Și cum se știe că învățăceii gânditorului de la Păltiniș și-au marcat, prin scrierile lor de ultimă oră, un fel de „despărțire de Noica”⁷, nu este exclus ca la traducerea nouă a *Septuagintei* să se încerce o înlăturare a firului noichian ce se pare că trece prin diortosirea lui Anania. Deși, coordonatorii au declarat că intenția lor este nu de a interveni în conceptul teologic, ci de a livra „o variantă filologică curată a textului, cu o anumită coerență metodologică, cu o anumită decență literară, modernitate bine temperată și, prin urmare, un text care să fie un instrument de lucru și pentru mediul ecleziastic, dar și pentru cititorul obișnuit.”⁸

Vom trăi și vom vedea.

BNRM deține un exemplar al *Bibliei* tradusă de Bartolomeu Valeriu Anania, dăruit de diortositor, cu autograf, la 3 septembrie 2002.

Alexe RĂU

⁶ Un proiect excepțional: o nouă traducere a Bibliei // *Timpul*. – 2002. – Nr. 44. – P. 16.

⁷ Ciobanu, Vitalie. Jurnalul unui filozof „apostat” // *Contrafort*. – 2002. – Nr.12. – P.5.

⁸ *Timpul*, articolul citat, p.16.

Bibliopsihologie

SURSE DE STRES ÎN BIBLIOTECĂ

Pentru ca toate lucrurile să fie perfecte într-o societate, individul are trei nevoi esențiale care trebuie satisfăcute:

- nevoia de răspuns afectiv;
- nevoia de securitate pe termen lung (materială, socială și fizică);
- noutatea experienței dată de actul creației în procesul muncii și lărgirea contactelor psiho-culturale.

Biblioteca ar părea un mediu ideal, o oază de liniște pentru angajați și utilizatori, ferit de tulburări și furtuni în care ultimele două, din cele trei necesități, pot fi îndeplinite fără efort. Criza unei societăți în derivă planează și asupra acestui „cuib de liniște”, iar stresul devine o noțiune aplicabilă în bibliotecă la fel ca în oricare alt domeniu de activitate.

Una dintre definițiile stresului îi atribuie acestuia trei sensuri:

- element al lumii exterioare inductor al unei reacții de constrângere a individului;
- proces de reacție fiziologică indusă de agresiuni exterioare;
- dezechilibru între exigențele exterioare și posibilități.

Aceste trei sensuri, prin faptul că nu induc neapărat efecte negative comportamentale, determină **diviziunea conceptului în două tipuri:**

- **Eustresul**, sau stresul cu caracter mobilizator, cu agenți stresori care dau o stare tensională pozitivă care poate mări performanțele;
- **Distresul**, sau stresul cu potențial nociv pentru individ. Din păcate termenului de stres i se asociază doar conotația negativă, atunci când este folosit.

Psihologii afirmă că stresul apare în următoarele situații:

- situații care prind individul nepregătit de a le face față din lipsă de antrenament, incapacitate fizică sau intelectuală;
- situații cu miză foarte mare, rezolvarea situației având consecințe importante pentru individ;
- situații determinate de gradul de angajare al individului în funcție de miză.

Având în vedere că biblioteca este mediul studiat, trebuie să identificăm factorii de stres specifici mediului. Din multitudinea de factori se pot selecta factori sociali, factori ambientali, factori interni, factori profesionali și cei generați de progresul tehnic. Factorii sociali influențează atât instituția ca un tot cât și pe fiecare angajat în parte.

- Conflicte și tensiuni la nivel de instituții date de situația specială a sediului instituției (revendicări ale

proprietarilor, cereri ale instituției noastre la forurile responsabile de construirea și acordarea de noi sedii).

- Tensiuni la nivel de instituții, date de finanțarea insuficientă a bibliotecii, fapt ce determină imposibilitatea aducerii bibliotecii la standarde funcționale în ce privește dotarea și achiziția de carte și salarizarea personalului.

- De aici, în cascadă, apar situații conflictuale personal-cititori a căror cerere de carte nouă nu poate fi satisfăcută la nivel optim.

- Asupra personalului, a fiecărui individ în parte, acționează factori sociali nocivi: poluarea orașului, televiziunea - generatoare de șabloane existențiale care împiedică socializarea individului, dialogul interpersonal și reduce opțiunile individuale.

- Factorii ambientali acționează în strânsă legătură cu cei sociali, delimitarea nu este netă, iar potențialul stresor este cumulativ. Efectele sunt descrise prin acumularea de agresivitate și insatisfacții, de resentimente, neîncredere și suspiciune, care influențează negativ microclimatul individului.

- Factori interni dați de structura psihologică și de personalitatea fiecărui individ în parte. Teoriile cognitive vorbesc de trei tipuri de reacții ale individului la orice amenințare a echilibrului interior: **frica, vina și rușinea**. Se descriu și indici ai unei vulnerabilități crescute la stres, accesibili înțelegerii oricui:

- tendințe interpretative pe fond de susceptibilitate crescută;
- rigiditate, încăpățănare;
- tendințe pronunțate egocentrice sau de autoafirmare;
- impulsivitate, emotivitate crescute;
- agresivitate și violență verbală.

Existența acestor markeri poate determina instalarea unor grave stări conflictuale la nivel de birouri, în relațiile cu cititorii, sau în relațiile din cadrul personalului.

Generatoare de stres și dependente de factorul intern mai sunt și complexe de inferioritate și de superioritate diverse, a căror existență o datorăm modelelor impuse artificial de mass-media.

- Factorii profesionali și cei specifici progresului tehnic, deși sunt ultimii pe listă, prin intensitate și importanță pot face mult rău individului și au și semnificație colectivă:

- Lipsa de organizare și incapacitatea de programare a timpului.
- Conflictele cu superiorii sau cu colegii.
- Lipsa de calificare pentru îndeplinirea unei anumite sarcini.
- Sentimentul că suntem copleșiți de muncă.
- Prea multe sau prea puține responsabilități.
- Incapacitatea de a respecta termenele.
- Incapacitatea de a ne adapta la schimbările dese survenite în munca de rutină.

- Incapacitatea de a ne folosi aptitudinile.
- Plictiseala.
- Lipsa de colaborare și de apreciere a șefilor.

Pe marginea acestor factori, în cadrul bibliotecii, se poate discuta mult și bine. Solicitarea angajatului sub nivelul posibilităților dă naștere numitului stres de subsolicitare, care creează frustrare, plictiseală și depersonalizare.

Suprasolicitarea angajatului, în speță a celui de la relațiile cu publicul (frecvență mare, cititori cu cereri și probleme diverse, necesitatea de a prelua permanent sarcini de care ar trebui să răspundă alte categorii de personal, aplicarea regulamentelor care se schimbă cu frecvență mare, total sau parțial, insuficiența sau proasta distribuție a personalului, combinate cu lipsa de apreciere a acestei uriașe activități), poate duce în timp la acumulare de efecte ca: anxietatea, cruzimea, deziluzia, depresia, epuizarea, ostilitatea, indiferența, iritabilitatea și izolarea.

Informatizarea bibliotecii, când se va face, va constitui un factor de stres foarte puternic pentru personalul care va trebui să folosească noul sistem, dar și imposibilitatea informatizării e factor stresant, prin scăderea calității serviciilor comparativ cu alte biblioteci județene. Fiecare din acești factori este compus dintr-o multitudine de agenți stresori, fiecare fiind până la un moment dat generator de eustres.

La nivel de bibliotecă nu putem spune că personalul a ajuns la acel prag de stres, după depășirea căruia răspunsurile individuale ajung la rigidizare și, în final, la inadaptare. Individual, în anumite situații, se ajunge la stres acut. Reacțiile atitudinale într-un astfel

de caz sunt creșterea ineficienței muncii, creșterea nemulțumirii, crește potențialul de accidente, se strică relațiile cu anturajul.

Reacțiile afective duc la scăderea rezistenței la boli și la secătuirea rezervelor energetice.

Performanțele profesionale vor scădea, va crește nehotărârea, se vor lua hotărâri contradictorii, individul este iritabil, depresiv, sau invers, agitat sau furios, gata de demonstrații de forță. Am enumerat acești markeri pentru înțelegerea fenomenului, recunoașterea lui și odată cu recunoașterea, posibilitatea de a-i ajuta pe cei afectați și a elimina pe cât posibil sursele de stres.

Literatura de specialitate propune o schemă antistres:

- Înțelegerea cauzei stresului.
- Conștientizarea posibilităților de schimbare.
- Acțiuni în conformitate cu dorința, sau adaptarea la posibilități.

Bibliografie

- Iamandescu, I. B. *Stresul psihic și bolile interne*, Editura ALL. București, 1993;
- Floru, R. *Stresul psihic*, Editura Științifică și Tehnică, București, 1974;
- Gobileszek, A. *Învinge-ți stresul*, Editura Teora, București, 1998;
- Adler, A., *Cunoașterea omului*, Editura științifică, București, 1991;
- Psihologia*, nr. 3/ 1991, 1/ 1992, 6/ 1993, 1,3/ 1994, 1/ 1995, 1/ 1996;

Delia PANTEA

Ovidiu Petca

CLIO&BYBLON

Biblioteca Centrală din Chișinău în căutarea identității

I. Tradiția bibliotecilor centrale în România

În România secolului XIX Ministerul Instrucțiunii Publice, care uneori își asocia în titulatură și pe cel al Cultelor sau Justiției, era responsabil de organizarea bibliotecilor.

Pe timpul lui A.I. Cuza, la 28 octombrie 1864, apare, din inițiativa lui N. Kretzulescu, primul Regulament pentru bibliotecile publice¹, care se împărțeau atunci în 3 categorii: a) didactice, speciale, b) comunale sau populare și c) publice centrale. În Regulament se preciza că bibliotecile centrale „primesc depozitele de cărți după Legea presei” (ceea ce numim azi Legea depozitului legal) și împart cărțile din care au mai mult de 2 exemplare bibliotecilor școlare și populare.

Prefecții aveau lista tuturor imprimeriilor din județe și după ce primeau de la acestea pachetele cu cărți, trimiteau cele 3 exemplare obligatorii, conform Legii presei, bibliotecilor centrale din București și Iași, precum și Bibliotecii Academiei.

În secolul XX noțiunea de bibliotecă centrală își schimbă conținutul, se democratizează. Astfel, în 1901, prin legea publicată în *Monitorul Oficial* nr. 12 din 17 aprilie, serviciul Bibliotecii Centrale a Statului din București se desființează, fondurile ei fiind cedate Bibliotecii Academiei Române, căreia i se acorda o subvenție anuală fixă de 25 000 lei, inclusă în bugetul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din acel moment Legea presei obligă trimiterea a câte două exemplare Bibliotecii Academiei și Bibliotecii Centrale din Iași și un exemplar Fundației Universitare „Carol I” din București².

Prin Decretul-Lege pentru crearea Asociației Bibliotecilor Publice cu caracter de stat, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 65 din 8.VI.1919, după unirea tuturor provinciilor românești, se unesc într-o asociație și bibliotecile arondate Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.³ Se permitea însă ca și bibliotecile, subordonate altor ministere, să se comaseze cu cele publice, păstrându-și dreptul de proprietate asupra fondului de cărți depus. Administrația Școalelor era însărcinată cu organizarea acestei categorii de bibliotecă. De aceea și sarcina de bibliotecar era

încredințată, conform legii, unui profesor secundar, institutor sau unui student.

Casa Școalelor a înzestrat cu cărți bibliotecile din Vechiul Regat, devastate în timpul primului război mondial, dar și pe cele 600 de biblioteci noi înființate în 1922 în Basarabia (200), Bucovina (100) și Ardeal (300).⁴ Acestea erau biblioteci școlare și populare.

În luna decembrie a aceluiași an 1922 apare în *Monitorul Oficial* nr. 205 lista bibliotecilor cuprinse de Legea presei: Biblioteca Academiei, Bibliotecile Universitare din Cluj și Cernăuți, Biblioteca din Chișinău și Biblioteca Ateneului Român. Acestea urmau să primească obligatoriu câte 2 exemplare, iar Biblioteca Astei de la Sibiu și cea a Fundației Universitare „Carol I” din București, câte un exemplar.⁵ Este ușor să reținem că titulatura celei din Chișinău este neobișnuită în constelația bibliotecilor enumerate mai sus.

Confuzia poate fi înlăturată, dacă examinăm velleitățile provinciilor unite cu țara în ceea ce privește înființarea universităților pe teritoriul lor. Pentru întregul Ardeal se deschide în 1919 Universitatea din Cluj, iar pe teritoriul celeilalte provincii istorice, Moldova, existând deja două universități – la Iași și Cernăuți – părea exagerată ambiția basarabenilor de a avea și ei o universitate la Chișinău. Cu toate acestea, fiind cunoscut dezastrul lăsat de regimul țarist în urma deznaționalizării basarabenilor prin interzicerea cărții românești, s-a acceptat crearea la Chișinău a unei biblioteci cu un statut incert, care urma a fi clarificat după ce va fi adunat, prin Legea presei, un fond de carte românească separat de cel al bibliotecilor rusești existente în fosta gubernie. După 1926 s-au înființat și bibliotecile facultăților de teologie și agronomie ale Universității din Iași cu sediul la Chișinău.

Bazele „bibliotecii românești de la Chișinău” (așa o numea P. Halippa) au fost puse în 1917 de Onisifor Ghibu. În 1918, când s-a înființat aici Universitatea Populară, la fondul inițial al Societății Culturale a Românilor din Basarabia (de pe lângă ziarul „România Nouă”) s-au adăugat donațiile de carte de peste Prut. În 1924 Biblioteca din Chișinău prezenta Ministerului Instrucțiunii Publice un detaliat memoriu despre istoricul creării instituției, în care sunt incluși cei mai importanți donatori, care au contribuit la formarea fondului inițial de carte (12 000 vol.) al bibliotecii⁶: Comitetul școlar Vaslui (2222 vol.), Comitetul ostășesc român din Iași (510 vol.), Biblioteca Universității din Iași (9 lăzi cu dublete), Academia Română (un număr de volume donate prin intermediul prof. I. Nistor), Serviciul geografic al Armatei (472 vol.), Școala Normală din Chișinău (3511

¹ Mătușoiu, Constantin; Dinu, Mihaela Hélène. *Bibliotecile României în legi și documente*. – București, 2001. – P. 49. – vol. 1

² Supra 1, p. 110.

³ Supra 1, p. 184.

⁴ Supra 1, p. 210 și Buluță, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*. – București, 2000. – P. 176.

⁵ Supra 1, p. 221

⁶ Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (București), Fond Ministerul Instrucțiunii Publice, Inventar 712, dosar 545/1924, ff 281-287

cărți rusești), Societatea învățătorilor din Chișinău (450 vol.), donații particulare ale Episcopului Hușilor Nicodim Munteanu, ale lui Semigradov (15000 rub. pentru cumpărarea cărților), ale lui G. Murgoci și M. Carp, ale căpitanilor Diaconescu și T. Porucic ș. a.

Directoratul Învățământului Public din Basarabia, prin directorul Ștefan Ciobanu, care are primul ideea de a organiza la Chișinău o bibliotecă centrală pe baza celei existente pe lângă Universitatea Populară, schimbă statutul bibliotecii românești de la Chișinău. La Directorat exista o bibliotecă de 2909 volume, zisă „centrală” doar cu numele, întrucât nu avea element de funcționare: local, personal, fond important de carte etc.⁷ În 1924 Directoratul cumpără biblioteca Universității Populare, care fuzionează cu cea centrală, cu condiția ca să-și poată retrage fondul depus (7894 vol.), când va dori s-o susțină pe forme proprii. O altă condiție acceptată de Directorat era ca Universitatea Populară să aleagă dintre profesorii ei un bibliotecar. Postul se dădea prin delegație, reînnoită anual. Din 1920, cel care l-a înlocuit pe primul bibliotecar, T. Porucic, a fost profesorul Iustin Frățiman de la Universitatea Populară. În 1921, prin ordinul personal al ministrului Popa-Liseanu către Directoratul Învățământului Public din Basarabia, Biblioteca Universitară Centrală din Chișinău (așa s-a numit un timp, după fuziune) este trecută la buget ca bibliotecă publică de stat, chiar dacă Universitatea Populară, instituție particulară, prin comitetul ei profesoral, alegea bibliotecarul.⁸

În 1923, când expiră delegația lui Iustin Frățiman și Universitatea Populară îl alege în postul de bibliotecar pe un alt profesor al ei, Ion Zaborovschi, se declanșează cele mai vii discuții în legătură cu scopul și titulatura bibliotecii românești de la Chișinău. Reînnoirea delegației putea fi și un prilej de plasare în funcții din interese de partid, iar Iustin Frățiman, cărturarul cu trei diplome - a Academiei Teologice din Kazan, a Institutului Imperial de Arheologie din Petersburg și a Facultății de Litere și Istorie din Petersburg - nu se preta la jocuri politice, întrucât merita respect pentru trecutul său de suferințe întru cauza românească. Este de mirare că Universitatea Populară i-a retras delegația, când se știa că singura bogăție a acestui intelectual erau „rafturile de cărți latinești, grecești, nemțești, franțuzești, românești și rusești, pentru care a fost deportat în perioada țaristă”, scrie Paul Vataman în cartea sa despre personalitățile sorocene. Cu toate că în 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, Iustin Frățiman murea în 1927 sărac și neluat în seamă, după ce se

retrăsese de la Biblioteca Universitară Centrală, „mâhnit și încovoiat în fracul său cazon, căutând cu vrăjmășie prin ochelarii săi demodați”.⁹ Eminescu, jumătate de veac înainte, pleca și mai trist de la Biblioteca Centrală din Iași, în urma intrigilor unor adversari politici.

Prin efortul senatorului Iuliu Dragomirescu și a unor deputați basarabeni, dar și al Ministerului Instrucțiunii Publice, în 1922 biblioteca românească de la Chișinău era inclusă în lista bibliotecilor universitare vizate de Legea presei.¹⁰ Fără să fie o bibliotecă universitară, s-a numit un timp așa. Fără să fie centrală în sensul regulamentelor românești din sec. XIX, s-a numit și așa. Pe ștampilă și antet, în 1923, era scris „Biblioteca Universitară Centrală. Ministerul Instrucțiunii Publice”. Pe de altă parte, amândoi profesorii Universității Populare, care au fost bibliotecari, I. Frățiman și I. Zaborovschi, căutau să se pună sub adăpostul deciziilor guvernamentale, care transformau biblioteca într-o instituție controlată de stat și nu de Universitatea Populară. Evident că situația neclară a bibliotecii de la Chișinău reclama elaborarea unui regulament care să-i fixeze titulatura.

Noul bibliotecar, Ion Zaborovschi, ales de Universitatea Populară și numit provizoriu pe termen de un an de Directoratul Învățământului Public din Chișinău, intră în funcție la 1.XII.1922.¹¹ În martie 1924 ministrul Instrucțiunii Publice D. Burileanu aprobă prelungirea delegației lui I. Zaborovschi „până la facerea regulamentului bibliotecii românești de la Chișinău”. Acesta este depus la minister în 1924. Titulatura rămânea aceeași, motiv de noi tergiversări privind statutul acestei bibliotecii, pe care ministerul o trata ca pe o „instituție de sine stătătoare, depinzând direct de Ministerul Instrucțiunii Publice, care singur numește și revocă pe conducătorul bibliotecii”. Se preconiza ca „actualul bibliotecar să devină director”.¹²

În cazul Bibliotecilor Universitare din Cernăuți și Cluj directorul bibliotecii era numit prin decret regal, în baza propunerii Senatului Universitar și în urma raportului Ministerului Instrucțiunii Publice. Activitatea bibliotecii universitare era controlată de Comisia bibliotecii universitare, iar directorul ei comunica cu ministerul prin rectorat. Statele de plată a salariilor personalului bibliotecilor ministerului arătau clar că, deși profita de Legea presei pentru a-și îmbogăți fondul de carte, biblioteca de la Chișinău nu se putea compara ca prestigiu cu cele universitare din Cernăuți și Cluj¹³, unde personalități ca T. Bălan, C. Mandicevski, E. Barbul, I. Mușlea erau directori. Ion Zaborovschi era profesor secundar, fără prestigiu științific în domeniu, ca dr. Ion Mușlea. Biblioteca Universității din Cluj avea un edificiu propriu, nou și cel mai modern din Sud-Estul Europei. Biblioteca Universității din Cernăuți avea un personal de 19 oameni, pe când cea din Chișinău abia 7, iar din 1923

⁷ Supra 6

⁸ Supra 6, inv. 711, d. 714/1923, ff. 28-29, 30, 31, 35.

⁹ Vataman, Paul. Figuri sorocene. - Chișinău, 1993. - P. 97

¹⁰ Supra 6

¹¹ Supra 8, f. 31

¹² Supra 6, d. 545/1924, f. 265

¹³ Supra 6, inv. 714, d. 509/1926, inv. 908, d. 598/1934, ff 15-21

– 9 oameni, de regulă absolvenți ai Școlii Normale și ai Școlii Eparhiale din Chișinău. (Pentru comparație: Biblioteca populară „I.C. Bibicescu” din Turnu-Severin avea un personal la fel de „numeros” ca și B.C.U din Chișinău). Salariile celor 9 bibliotecari (împreună cu cel al lui I. Zaborovschi), făceau cât salariul directorului Bibliotecii Universității din Cluj, Ion Mușlea. Cu toate acestea, în 1928 Chișinăul apare în statele de plată pentru personalul bibliotecilor universitare pe aceeași listă cu Iași, Cluj, Cernăuți, în timp ce Biblioteca „I.C. Bibicescu” din Turnu-Severin sau „V. A. Urechia” din Galați apar pe lista „bibliotecilor publice”.¹⁴

La 19.VI.1929 I. Zaborovschi prezintă Ministerului Instrucțiunii Publice un nou proiect de Regulament al bibliotecii pe care o conducea, precedentul nefiind aprobat din cauza titlaturii. De data aceasta biblioteca se numește numai „Centrală”, deși în proiect se precizează că se bucură, ca bibliotecă publică de stat, de privilegiul Legii presei, acordat bibliotecilor universitare din țară”. Directorul însă, „se numește prin decret regal, pe baza propunerii Ministerului Instrucțiunii Publice”.¹⁵

Titlatura „Biblioteca Centrală din Chișinău” și-a găsit justificare abia după 14 aprilie 1932, când a apărut Legea pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice. Art. 3 al legii preconiza înființarea unor biblioteci publice centrale în fiecare municipiu, comună urbană, capitală de județ cu peste 10.000 de locuitori. (Chișinăul avea, conform datelor culese de Zamfir Arbore la 1902, o populație formată din 60.000 evrei, 70.000 ruși, 25.000 români și 6.000 de alte naționalități). Art. 4 preciza că bibliotecile populare ale M.I.P., cele parohiale și muncitorești de stat vor intra în cadrul acestei legi, primind organizarea ei. Cele populare ori ale societăților particulare puteau face oficiul de biblioteci publice sau să se contopească într-una înființată deja, pe temeiul unei convenții în care să se stabilească prin inventar aportul lor.¹⁶ (Era procedeu prin care fuzionase Biblioteca Universității Populare, devenită bibliotecă publică cu numele “Biblioteca Centrală din Chișinău”). Un consiliu compus din 2 membri aleși de directorii bibliotecilor centrale și un delegat al Ministerului Instrucțiunii Publice administrau bibliotecile publice din România interbelică.

În 1932 Biblioteca Centrală din Chișinău se mută într-un nou local, ocupând o aripă a Liceului „B.P. Hasdeu”. Periplul imobiliar al ei n-a cunoscut

decât această schimbare, după ce în primii doi ani, 1918-1920, fusese găzduită în casa Skomorovskaia de pe str. Gogol 39, iar 12 ani (1920-1932) pe str. Leova 79, în localul Directoratului Instrucțiunii Publice (desființat în 1923), amplasată într-o singură cameră, între cancelaria prefecturii și cea a inspectoratului școlar. Pentru cititori exista doar o singură masă, iar în 1924 s-a făcut și o sobă¹⁷.

În martie 1934 expirând delegația lui I. Zaborovschi, este numit, fără a fi ales și de Universitatea Populară, un alt bibliotecar, Ștefan Băleanu, licențiat al Facultății de Teologie și funcționar la Ministerul Muncii. P. Halippa scria în memoriul său, adresat ministrului C. Angheliescu, în numele Consiliului profesoral al Universității Populare, că I. Zaborovschi a făcut prea mult pentru acea bibliotecă pentru a fi tratat cu ingraturitudine. Acest memoriu mai scoate în evidență, pe lângă meritele lui I. Zaborovschi, și faptul că „situația stabilită să se mențină, adică bibliotecarul vechi să funcționeze până la întocmirea regulamentului de funcționare”.¹⁸

Pe timpul lui Ștefan Băleanu statutul Bibliotecii Centrale nu se clarifică, bibliotecarul fiind mai puțin interesat în rezolvarea problemei, întrucât funcționa în cadrul altui minister și nu avea prea mare legătură cu învățământul.

Din inerție, în 1938 *Monitorul Oficial* nr. 18.VIII includea în lista bibliotecilor vizate de Legea depozitului legal și „biblioteca din Chișinău”, fără titlatura fixată în 1929. În fondurile Arhivei Naționale de Istorie de la București n-am găsit, ulterior anului 1929²², un regulament aprobat al Bibliotecii Centrale din Chișinău.

Nici în 1939, când Ministerul Învățământului îl numește bibliotecar iarăși pe I. Zaborovschi, acesta nu prezintă un alt regulament de funcționare a bibliotecii¹⁹. În același an 1939, prin adresarea nr. 629 din 28 aprilie către directorul Bibliotecii „V.A. Urechia” din Galați, Biblioteca Centrală din Chișinău formula o solicitare surprinzătoare: „Având nevoie, pentru reorganizarea bibliotecii noastre, de regulamentele de funcționare ale bibliotecilor din țară, Vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se trimită un exemplar al regulamentului Dv [...] sau informația dacă acesta a apărut în *Monitorul Oficial*, unde l-am putea găsi. Cu vii mulțumiri, director I. Zaborovschi”.²⁰

Peste un an ocupația bolșevică găsea Biblioteca Centrală din Chișinău cu același statut neclar, însă înzestrată cu un important fond de carte românească, la care sovieticii adaugă și un fond de carte rusă.²¹ În documentele românești însă Biblioteca Centrală din Chișinău era considerată desființată ca instituție. În *Monitorul Oficial* din 1941 referitor la depozitul legal Biblioteca din Chișinău lipsește.²³

Găsim în arhive o adresă a Institutului de Arte Grafice către Ministerul Educației Naționale, prin care în 1941 se cereau informații despre bibliotecile

¹⁴ Supra 6, inv. 812, d. 568, întregul dosar

¹⁵ Supra 6, inv. 813, d. 629, f. 21-25

¹⁶ Supra 1, p. 322

¹⁷ Supra 6

¹⁸ Supra 6, inv. 908, d. 598/1934, f. 5

¹⁹ Supra 6, inv. 913, d. 1039/1939, f. 57

²⁰ Arhiva Bibliotecii „V. A. Urechia” din Galați, Inv. d. 10, f. 3

²¹ Supra 6, inv. 1071, d. 1117, f. 213

²² Supra 1, p. 426

²³ Supra 1, p. 4-70.

din Cernăuți, Chișinău și Cluj, spre a li se trimită imprimările tipărite conform Legii depozitului legal. Pe verso-ul adresei răspunsul este: 18.II.1941 Biblioteca Universității Cernăuți - desființată; Biblioteca Centrală din Chișinău – desființată; Biblioteca „Regele Ferdinand” din Cluj are sediul la Sibiu.”²⁴

Biblioteca din Cluj a supraviețuit odată cu instituția tutelară, refugiată la Sibiu. În vara lui 1941, peste un an de la desființare, se inaugurează și Biblioteca Universității din Cernăuți. Era „singura bibliotecă universitară rămasă intactă din teritoriul ocupat în 1940”. Datorită fostului ei bibliotecar Elpidifor Panciuc, ginerele poetei ucrainene Olga Kobăleanski, „au fost salvate bibliotecile profesorilor universitari I. Nistor, R. Sbierea, Tarangul, Gh. Gheorghiu, T. Sauciu-Săveanu, precum și biblioteca Facultății de Teologie (20 mii de volume) care era cât pe ce să fie dusă la Harkov”²⁵

Ion Zaborovschi, care a lucrat în aceeași perioadă pentru refacerea Bibliotecii Centrale din Chișinău, întâmpina greutăți mari în redobândirea privilegiului depozitului legal. În toamna lui 1941 I. Zaborovschi, delegat director al Bibliotecii Centrale din Chișinău, începe o corespondență interesantă cu Ministerul Educației în scopul modificării legii din 17.V.1941, prin care Biblioteca Centrală din Chișinău era lipsită de privilegiul depozitului legal. În acest scop el aduce argumentul că în perioada 1922-1940, datorită extinderii Legii depozitului public, fondul de carte al bibliotecii crescuse de la 7 mii la jumătate de milion de cărți, reviste, broșuri.²⁶ Pentru comparație: Biblioteca Universitară din Cernăuți în perioada 1922-1934 avea o creștere a fondurilor provenită de la Depozitul legal de 112.000 volume, deci mai puțin.

Prin Decretul-Lege din 31.I.1942 se modifica art. 1 al Legii pentru depozitul legal și Biblioteca Centrală din Chișinău este reintrodusă în rândul instituțiilor care se bucurau de acest privilegiu.²⁷ La 31.VI. 1944, după modificarea unor dispoziții din legea nr. 444, Biblioteca Centrală din Chișinău se menține pe lista celor care urmau să primească cele două exemplare obligatorii.²⁸

În cei trei ani de război incertitudinile au planat în continuare asupra bibliotecii. La 7 august 1941 I. Zaborovschi se adresa ministerului în legătură cu cererile de repunere în funcții a bibliotecarilor și impiegaților care rămăseseră în Basarabia sub ocupația rusă, „păstrând averea și chiar firma românească a in-

stituției”²⁹ Guvernatorul C. Voiculescu considera însă că I. Zaborovschi are o situație neclară la Biblioteca Centrală. Când a revenit la Chișinău, în vara lui 1941, era profesor la Liceul „Gh. Șincai” din București și fusese delegat director al Bibliotecii Centrale cu plata suplimentului din oficiu. În noiembrie 1941 Zaborovschi solicita un concediu, iar în octombrie 1942 iarăși i se aproba un concediu în scopul continuării lucrului la Chișinău. Ministerul îi fixa și un salariu de bibliotecar-șef cu prima gradă (16.000 lei lunar) din bugetul Directoratului Învățământului și Cultelor, după ce confirmase funcționarea prin detașare a lui Zaborovschi în calitate de director al bibliotecii pe anul școlar 1942-1943.³⁰

C. Voiculescu îi reproșează totuși că nu are „numire formală” și nu lucrează suficient pentru redeschiderea bibliotecii într-un local adecvat. Într-adevăr, după ce a reîncadrat vechiul personal - Paulina Soliomon, Vera Sacenko, Elena Plopa, Ecaterina Dașkîeva și alții, care lucraseră câte 15-20 de ani sub regim românesc, I Zaborovschi a cam lipsit, încredințându-i conducerea Paulinei Soliomon. Dar avea și scuze - fusese utilizat în acest timp la Odesa și Cetatea Albă, pentru reorganizarea unor biblioteci raionale și selectarea unor cărți referitoare la Transnistria, pentru a fi transportate la București. Să ghicim aici jocuri de interese ori poate C. Voiculescu avea argumente de alt ordin, atunci când cerea ministerului să dea Aurorei Duduica-Ionescu, bibliotecară la Universitatea din Iași, delegație de a conduce Biblioteca Centrală din Chișinău?³¹ Se pare că guvernatorul a fost informat că I. Zaborovschi nu permite profesorului de limbi slave de la Universitatea din Iași, P. Caraman, venit în delegație, să selecteze cărți rusești din fondul cu care a fost înzestrată instituția în 1940-1941. Cu un an înainte, imediat după eliberarea provinciei, doi doctoranzi din Sibiu veneau la Chișinău să lucreze în bibliotecă, „căutând cărțile evacuate în podul primăriei” cu scopul de a selecta material despre epidemii și a forma un fond “Russica” din material documentar rămas după anul de ocupație rusă.³²

Ion Zaborovschi nu poate fi însă singurul vinovat pentru neașezarea Bibliotecii Centrale din Chișinău, care, după ce a cedat provizoriu o cameră, în 1941, Armatei a V-a Române, în 1942 se pomeni somată de directorul Liceului „B.P. Hasdeu” Vasile Harea să se evacueze din aripa clădirii ocupată în 1932.³³ Ministerul a permis însă bibliotecii să rămână în acea aripă a liceului, unde s-a lucrat un timp la identificarea și predarea bibliotecilor publice și particulare vârsate de sovietici în Biblioteca Centrală și la organizarea secțiilor de „publicații în limba română”, „publicații în limba germană”, „publicații în limba franceză” și „cartea în limba rusă”.³⁴ Concomitent, I. Zaborovschi cerea să fie utilizat la catedra liberă de istorie de la Liceul „A. Russo” din Chișinău, la care fusese titular înainte de 1940. Guvernatorul C. Voiculescu a reușit

²⁴ Supra 6, inv. 1071, d. 1117/1941, f. 22

²⁵ Supra 24, f. 220-224, 227

²⁶ Supra 24, f. 285

²⁷ Supra 1, p. 498

²⁸ Supra 1, p. 513

²⁹ Supra 24, f. 168

³⁰ Supra 24, ff. 217, 224, 282

³¹ Supra 6, inv. 1072, d. 1423/1942, f. 161

³² Supra 24, f. 322

³³ Supra 24, ff. 213-218

³⁴ Arhiva Națională a R. Moldova, f. 706, op. 1, d. 1037, f. 255-261.

totuși să-l înlocuiască pe Zaborovschi cu un profesor de limbă franceză de la Liceul „B.P. Hasdeu”, Temistocle Malenda, care a fost ultimul director și martorul sfârșitului tragic al Bibliotecii Centrale din Chișinău.

La 4-5 iunie 1944 Liceul „B.P. Hasdeu” avea să fie bombardat, după ce fuseseră evacuate doar 9426 de volume în școala satului Bibești, jud. Gorj. Într-un raport către minister, T. Malenda descria dramatismul evacuării din 20 martie și scindarea bibliotecii. În jurnalul preotului Paul Mihail, care avea grijă să evacueze bunurile patrimoniale ale Muzeului bisericesc din Chișinău, se dau amănunte zguduitoare despre această evacuare din martie, când toată lumea fugea de ruși, după ce îi cunoscuse în 1940. Când T. Malenda s-a întors în iunie să mai trieze din materialul livresc, nu s-a mai putut recupera nimic după bombardament.³⁵ Din raportul lui către minister aflăm că de data aceasta aproape tot personalul (15 oameni) s-a retras în România. Apare în state și numele Aurorei Duduica în funcția de bibliotecar-șef, și al Paulinei Soliomon ca bibliotecar-adjunct.

Evident, Comisia Aliată de Control și jefuire a României a reevacuat după 1944 o parte din fondul de carte de la Bibești. Astfel se explică, probabil, faptul că o parte din arhiva ei (87 de volume) și unele cărți din această bibliotecă stinsă s-au amestecat cu cele din bibliotecile Academiei, Arhivei Naționale, precum și ale Bibliotecii Naționale.

II. Discuții și polemici referitoare la bibliotecile publice din Chișinău

După sărbătorirea de către Biblioteca Națională a celor 170 de ani de la înființarea primei biblioteci publice în Basarabia și a celor 125 de ani de existență de către Biblioteca Municipală din Chișinău, am putea numi anul 2002 ca an al legitimării în-apoi în biblioteconomia basarabeană. Chiar dacă aceste eforturi „jubiliare” se încadrează de obicei unei mode, sunt bine-venite, în măsura în care se finalizează cu împliniri ale muncii de cercetare, în acest domeniu prea puțin defrișat la noi din motive ideologice, care nu admiteau veleități de noblețe și vechime, decât pe o perioadă de 50 de ani înapoi.

Nu-mi place să polemizez ca sofistul Protagoras, care-și învăța discipolii că „orice este adevărat, întrucât cu privire la orice lucru există două raționamente opuse unul altuia”. Această tendință de a neglija înțelesul în favoarea îndemânării verbale a fost utilizată în ultimele două secole ca instrument de anulare a logicii normale și de cultivare a logicii dialectice marxist-leniniste numită și „dubla gândire de tip orwelian”.

³⁵ Supra 6, Inv. 1074, d. 1695/1944, f. 94-99

³⁶ Vieru-Ișaeu, Maria. Biblioteca Municipală „Bogdan-Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice. – Chișinău, 2002. – P. 127, 144

³⁷ Supra 34, F. 679, op. 1, d. 6030, f. 41

³⁸ Supra 34, F. 1416, op.1, d. 5, f. 58

Luând în discuție metamorfozele primei biblioteci publice din Chișinău, M. Vieru-Ișaeu³⁶ include și Biblioteca Centrală printre verigile ce ar trebui să susțină continuitatea, numai pentru motivul că ambele au fost biblioteci de stat.*

Într-un oraș care timp de un secol se schimbă la față de două-trei ori, pentru că nu rămâne piatră pe piatră din cauza năvălitorilor barbari, este ridicol să cauți, ca evgheniștii scăpătați, rădăcini vechi și nobile acolo unde au fost numai discontinuități. Oricât ar dori M. Vieru-Ișaeu ca Biblioteca Națională să fie continuatoarea sau odrasla Bibliotecii Centrale interbelice (pentru ca astfel să rămână nestingherită Biblioteca Municipală în rolul de urmașă a vechii biblioteci din 1832), adevărul este că Biblioteca Centrală s-a stins înainte de momentul în care ar fi putut preda cuiva ștafeta, înainte de a străluci prin altceva, decât prin fondul bogat de carte românească adunat într-un timp scurt. Este inexplicabil de ce lipsește ea în tablourile bibliotecilor orașului alcătuite de chestură în perioada interbelică. Lista începea de obicei cu biblioteca municipiului, numită și „a primăriei”, după care se înșirau celelalte 17-18 biblioteci din Chișinău: a Tovărășiei de Împrumut și Păstrare; a Cercului „Reuniunea”; a Ligii Culturale Evreiești; a Societății „Jockey-Club”; a Societății Funcționarilor Comerciali; a Societății „Hacoah” - toate având statut aprobat și catalogul cărților. Este straniu că Biblioteca Centrală nu apare nici printre bibliotecile fără regulament, ca cea a comunității luterane sau poloneze, ca „Livre étranger” sau ca bibliotecile particulare Dailis, Șah, Lujanschi, Delinschi, Drăgan ș. a.³⁷

Faptul că Biblioteca Centrală se considera „de stat” nu este hotărâtor pentru a se crede că Biblioteca Națională din ea își trage cordonul ombilical. Într-un document din 1923, privitor la situația bibliotecilor publice din Basarabia, Chișinăul era trecut cu 5 biblioteci de stat, iar Ismailul cu 9 de stat și 14 particulare.³⁸

Chiar dacă Ion Zaborovschi era proprietarul cotidianului „Viața Basarabiei” și al revistei cu același nume, situația bibliotecii lui era probabil de așa natură, încât nu se putea refuza publicarea unor articole critice ca cel semnat de V. Luțcan despre lipsa unei biblioteci normale, civilizate în orașul Chișinău. Do vadă că nu titlaturile puse în uz salvează, ci munca perseverentă a generațiilor în direcția afirmării unui ideal.

Ceea ce se observă cu ușurință sunt problemele similare ale Bibliotecii Centrale din Chișinău și cele ale primei biblioteci publice inaugurate în 1832: localuri care nu corespundeau normelor biblioteconomice, bibliotecari cu preocupări intelectuale

*Într-unul din numerele următoare ale revistei vor fi publicate materialele unei discuții asupra cărții dnei Vieru-Ișaeu și a scrierilor lui P.Ganenco, discuție la care au participat cunoscuți savanți din domeniile istoriei, filologiei și dreptului.

alternând cu simpli funcționari și oameni de partid, regulamente de funcționare care nu justificau titulatura instituției. Vechea bibliotecă era ba „publică”, ba „gubernială”, ba „orașenească”.

Dilema dnei M. Vieru-Ișaev în ceea ce privește semnificația sintagmei „ona kak gubernskaia”,** cred că se poate rezolva consultând cu mai multă perspicacitate Arhiva Națională din Chișinău. În fondul 2, bine cunoscut nouă, am depistat, la fila 2 din dosarul 8852, ce conține informații despre bibliotecile și librăriile orașului în 1892, următoarea precizare:

„Публичная библиотека, принадлежит городу, с разрешения МВД, с 1887”³⁹. Până vom găsi în arhive această „razrešenje” putem considera valabilă informația oficială care se sprijinea, probabil, pe ceva când fixa anul 1887 și nu 1877 sau un alt an.

Este adevărat că în 1913, când se alcătua un tablou mai complet al bibliotecilor Basarabiei de către Ministerul de Interne al Rusiei, în dreptul bibliotecii orașenești din Chișinău se scria că este deschisă în 1887 „в силу городского положения”.⁴⁰

Bibliotecile Naționale fiind biblioteci centrale ale statului, ar fi fost logică o preluare a ștafetei de la Biblioteca centrală interbelică decât de la prima bibliotecă publică din 1832, care după cum preciza la 1861 Beler, unul din conducătorii competenți ai instituției, era o bibliotecă provincială. De altfel, nici „ca provincială” nu-și putea îndeplini funcțiile, fără un fond de carte în limba autohtonilor. Din experiența istorică a Bibliotecii Naționale a României trebuie să înțelegem că nu are mare importanță titulatura bibliotecilor care au preluat rolul de bibliotecă națională. La București rolul acesta l-a avut întâi Biblioteca Colegiului Național „Sf. Sava”, apoi Biblioteca Cen-

trală, apoi Biblioteca Academiei. La Iași Biblioteca Academiei Mihăilene, deschisă în 1841, se transformă în „universitară” la 1860 și în „Centrală” la 1864, pentru ca la 1916 să redevină „universitară”.

Rezultă de aici că schimbarea de titulatură întrerupe continuitatea, în cazul când fondul de carte se topește în noile formule?

Confuziile referitor la relațiile de „rudenie” și succesiune ale bibliotecilor Chișinăului vor fi înlăturate cu ajutorul unor simple cataloage: cine, cât și de la cine a moștenit?***

Cu toată sărăcia, la capitolul „documente” rămase din anul de ocupație 1940-1941, în Arhiva Națională se găsește un dosar⁴¹ care conține informații referitoare la bibliotecile controlate la 1 ianuarie 1941 de Comisariatul Norodnic al Iluminării (Învățăm.). Se înregistrau în orașul Chișinău doar 3 biblioteci: „biblioteca pentru copii, biblioteca orașenească și biblioteca științifică”. Ultima era probabil Biblioteca Institutului de Cercetare Științifică din Tiraspol, înființată în 1925 pe lângă Comitetul Științific și numită „Biblioteca Academică Centrală”, deși își completează substanțial fondul inițial de carte cu volume din biblioteca unui gimnaziu din Ananiev. În tabloul de pe aceeași pagină se consemnează existența la 1.I.1941 în or. Tiraspol a doua biblioteci: una orașenească și una pentru copii. Deci comasarea despre care Cernovițaia scrie în formă de „tuhta” după război, de fapt nu a avut loc.****

Aceasta o dovedesc documentele din Arhiva Națională⁴² „Об организации Центральной библиотеки г. Кишинев”(Постановл. № 314 Совнаркома МССР от. 29.IX.1944).

Nina NEGRU

³⁹ Supra 34, F.2, op. 1, d. 8852, f.2

⁴⁰ Supra 34, F. 2, op. 1, d. 9342, întreg

⁴¹ Supra 34, F. 2848, op. 2, d. 1, f. 2

⁴² Supra 34, F. 2991, op. 1, d. 2, f. 148/1994

**Fanteziile dnei Vieru-Ișaev legate de particula „kak” țin de domeniul bovarismului: pe de o parte, dumneaei inventează o unitate morfologică inexistentă până acum în vreo limbă – aceea de „conjunție comparativă”, pe de alta – nascocoște un criteriu nou de determinare a bibliotecii principale a unui ținut sau a unei țări, acela al prezenței în această bibliotecă a cititorilor din întreg teritoriul ținutului sau al țării. Conform acestei „invenții biblioteconomice”, nici o bibliotecă națională din lume nu mai este ca atare, pentru că în BN din Paris nu vei găsi cititori din Normandia sau de la Nice, în BN din Petersburg nu vei găsi cititori din Vladivostok ș.a.m.d. Dacă pășea, însă, peste acel „kak” și recurgea la criteriul biblioteconomice profesionale, autoarea n-ar fi putut să nu observe că, accentuând funcția de depozitare a bibliotecii chișinăuene, Daria Harjevski realiza o formulare aproape identică cu definiția de bibliotecă națională conținută în Standardul UNESCO „Bibliothèques nationales: principes directeurs” (Paris, 1997). În plus, acțiunile de unificare a catalogării, a evidenței și a altor aspecte de specialitate în bibliotecile Basarabiei demonstrează elocvent rolul ce și l-a asumat și l-a îndeplinit această bibliotecă (nota red.).

*** A. Chirtoacă scrie, în monografia sa despre Biblioteca Republicană (Chișinău: Cartea Moldovenească, 1961, P. 11) că în 1940 după 28 iunie salariații instituției au ridicat din clădirea bibliotecii publice chișinăuene un număr impunător de volume care, împreună cu cărțile rusești depozitate în clădirea fostei Biblioteci Centrale, au alcătuit un fond de 130 mii exemplare. În anii războiului și mai ales în 1944, cea mai mare parte din aceste cărți a fost transportată în România. După război, la solicitarea guvernului U.R.S.S., România a restituit o bună parte din aceste cărți, în mod eșalonat, ele intrând în colecțiile Bibliotecii Republicane, inclusiv colecția lui Liprandi care a făcut parte din fondul inițial, cel din 1832. Cartea de inventar a BNRM certifică intrarea acestor cărți retrocedate în august 1945, ianuarie 1947 și septembrie 1948. În sprijinul ideii continuității vine și faptul, că de la 1832 până la 1917 fondatorul bibliotecii a rămas neschimbat, el fiind Ministerul de Interne al Rusiei (nota red.).

****O astfel de comasare nici nu poate fi concepută, pentru că biblioteca din Tiraspol aparținea statului sovietic, iar Biblioteca Centrală din Chișinăul interbelic – statului român. Afară de aceasta, în conformitate cu Ukazul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. despre formarea, în 1940 a R.S.S.M., a avut loc transferul instituțiilor centrale de la Tiraspol la Chișinău. Transferul, așa cum a arătat și acad. Andrei Eșanu, nu prevedea transportarea de fonduri și colecții dintr-un oraș în altul, ci doar alocări bugetare pentru așezarea activității acestor instituții în noul loc de reședință al capitalei (nota red.).

Manifestul Internet IFLA

Accesul neîngrădit la informație este esențial pentru libertate, egalitate, înțelegerea globală și pace. De aceea, federația Internațională a Asociațiilor Bibliotecare (IFLA) afirmă că:

- Libertatea intelectuală este dreptul fiecărui individ atât de a avea și de a exprima opinii, cât și de a căuta și de a primi informații, acesta fiind principiul fundamental al democrației și totodată esența serviciului de bibliotecă.
- Libertatea accesului la informații, indiferent de mediu și frontiere, este responsabilitatea esențială a profesiei de bibliotecar și de specialist în informare.
- Asigurarea accesului liber la Internet prin intermediul bibliotecii și al serviciilor de informare sprijină dobândirea libertății, prosperității și progresului, la nivel comunitar și individual.
- Barierele în calea fluxului informațional trebuie să fie eliminate, în special cele care induc inegalitate, sărăcie și descurajare.

Libertatea accesului la informație, Internet-ul, Bibliotecile și Serviciile Informaționale

Bibliotecile și serviciile de informare sunt instituțiile chemate să conecteze oamenii la resursele globale de informare, la ideile și operele de creație pe care ei le caută. Bibliotecile și serviciile de informare fac disponibile pretutindeni bogăția valorilor umanității și diversitatea culturală pe orice suport.

Internet-ul oferă individului și comunităților din întreaga lume, atât celor din cele mai mici și mai îndepărtate sate cât și celor din marile orașe, posibilitatea de a avea acces egal la informare, pentru dezvoltarea personalității proprii, acces la educație, stimulare creativă, îmbogățire culturală, activitate economică și o participare conștientă la democrație. Oricine își poate face cunoscute interesele, cunoștințele și formația culturală în întreaga lume.

Bibliotecile și serviciile de informare asigură posibilitatea conectării la Internet. Pentru unii, ele oferă diverse facilități, consultanță și asistență, în timp ce pentru alții, ele sunt doar simple puncte disponibile de acces. Ele oferă un mecanism care înlătură barierele ce derivă din diferențele de resurse, de tehnologie sau de instruire.

Principiile Accesului Liber la Informare prin Internet

Accesul la Internet și la resursele acestuia trebuie să fie în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului a Națiunilor Unite și în special cu articolul 19:

Oricine are dreptul la opinie și la libera exprimare. Acest drept include libertatea de a promova o opinie fără nici un fel de îngrădire și de a căuta, a primi și a comunica informații și idei prin orice mijloace și fără nici un fel de constrângere.

Interconectarea mondială la Internet realizează un mediu în care de acest drept se poate bucura oricine. În consecință, accesul nu poate fi afectat de barierele economice și nu poate să constituie obiectul vreunei forme de cenzură fie ea ideologică, politică sau religioasă.

Bibliotecile și serviciile informaționale au de asemenea responsabilitatea de a servi membrii întregii comunități, fără deosebire de vârstă, rasă, naționalitate, religie, cultură, apartenență politică, invaliditate fizică sau de alta natură, sex sau orientare sexuală sau orice alt statut.

Bibliotecile și serviciile de informare trebuie să asigure dreptul utilizatorilor de a căuta toate acele informații de care sunt interesați.

Bibliotecile și serviciile de informare trebuie să respecte intimitatea utilizatorilor și să păstreze confidențialitatea privind resursele consultate.

Bibliotecile și serviciile informaționale au responsabilitatea de a facilita și de a promova accesul public la informații de calitate și la un proces de comunicare corespunzătoare. Utilizatorii trebuie instruiți pentru a avea abilitățile necesare pentru utilizarea informației.

Internet-ul dispune de multiplele resurse de valoare, dar anumite informații sunt incorecte, care induc în eroare și pot fi ofensatoare. Bibliotecarii ar trebui să asigure sprijinul și resursele necesare utilizatorilor pentru a învăța să utilizeze Internet-ul și informațiile electronice eficient și efectiv. Ei ar trebui să promoveze activ și să faciliteze accesul competent la informațiile de calitate din rețea pentru toți utilizatorii, inclusiv pentru copii și tineri.

Ca și în cazul altor servicii esențiale din biblioteci și centre de informare, accesul la Internet și la alte servicii de bază ar trebui să fie scutit de taxe.

Implementarea Manifestului

IFLA încurajează comunitatea internațională pentru a promova accesul sporit la Internet în lumea întreagă, și în special în țările în curs de dezvoltare, în vederea beneficiilor la nivel global de pe urma accesului universal la informații, oferit de Internet.

IFLA încurajează guvernele naționale să dezvolte o infrastructură informațională, care să permită accesul la Internet pentru întreaga populație.

IFLA încurajează toate guvernele să sprijine torentul de informații fără restricții prin biblioteci și servicii informaționale și în suprimarea oricăror tentative de cenzură sau de blocare a accesului.

IFLA îndeamnă comunitatea bibliotecară și factorii de decizie la nivel național și local să dezvolte strategii, politici și proiecte care să implementeze principiile exprimate în acest Manifest.

*Prezentul Manifest a fost elaborat de IFLA/FAIFE
Adoptat de Consiliul IFLA la 27 martie 2002, Haga, Olanda.
Proclamat de IFLA la 1 mai 2002*

